ЕНЦИКЛОПЕДІЯ
СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ

Том І

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

УДК 303:004(031)
Е 64

Рецензенти:

Данильян Олег Геннадійович **–** доктор філософських, наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Катеринчук Іван Степанович **–** доктор технічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, професор кафедри телекомунікацій та радіотехніки Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького;

Костенко Олександр Миколайович **–** доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, академік НАПрН України, завідувач відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України;

Шевчук Олександр Володимирович **–** доктор політичних наук, професор, декан факультету політичних наук Чорноморського національного університету ім. Петра Могили

Рекомендовано до друку Вченою радою
Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України
(протокол № 8 від 27 серпня 2020 року)

Е 64 Енциклопедія соціогуманітарної інформології / коорд. проекту та заг. ред. проф. К. І. Бєляков. – Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Т. 1. – 472 с.

ISBN 978-966-992-211-3
DOI 10.32782/978-966-992-211-3

Проект «ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ» є науковим виданням у формі словника-довідника, в якому розкрито зміст основних доктринальних та нормативно-правових понять, термінів та словосполук, що використовуються в обігу наукових досліджень інформаційних процесів, явищ та відносин в соціальних та гуманітарних галузях наукових знань.

Надано інформацію про органи та підрозділи виконавчої влади, а також наукові установи та видання (у тому числі закордонні), громадські об'єднання, що є суб'єктами інформатизації з відповідними коментарями провідних фахівців за напрямами.

Викладено відомості про вітчизняних вчених, які займаються проблематикою наукового та організаційно-правового забезпечення процесу інформатизації держави, дослідженнями інформаційної сфери в цілому. Пропонується систематизований за галузями знань та спеціальностями перелік наукових розробок на рівні дисертаційних досліджень.

Розраховано на студентів, слухачів, аспірантів та викладачів як гуманітарних, так й технічних навчальних закладів, державних службовців і законотворців, а також усіх, хто цікавиться дослідженнями впливу інформаційних процесів на суспільне життя. Виданням може використовуватися у навчальному процесі.

УДК 303:004(031)

При повному або частковому відтворенні матеріалів
будь-якими засобами або в якій-небудь формі, в тому числі в Інтернеті,
посилання на видання є обов'язковим

© Колектив авторів, 2020
© Науково-дослідний інститут інформатики і права НАПрН України, 2020
© Видавничий дім «Гельветика», 2020

ISBN 978-966-992-210-6 (серія)
ISBN 978-966-992-211-3 (т. 1)

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ
ИНФОРМАТИКИ И ПРАВА
НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ ПРАВОВИХ НАУК УКРАИНИ

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ

СОЦИОГУМАНИТАРНОЙ ИНФОРМОЛОГИИ

Том I

Издательский дом
«Гельветика»
2020

УДК 303:004(031)
Э 64

Рецензенты:

Данильян Олег Геннадиевич – доктор философских, наук, профессор, Заслуженный работник образования Украины, заведующий кафедры философии Национального юридического университета им. Ярослава Мудрого;

Катеринчук Иван Степанович – доктор технических наук, профессор, Заслуженный работник образования Украины, профессор кафедры телекоммуникаций та радиотехники Национальной академии Государственной пограничной службы Украины им. Богдана Хмельницкого;

Костенко Александр Николаевич – доктор юридических наук, профессор, Заслуженный деятель науки и техники Украины, академик НАПрН Украины, заведующий отделом проблем криминального права, криминологии и судоустройства Института государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины;

Шевчук Александр Владимирович – доктор политических наук, профессор, декан факультету политических наук Черноморского национального университету им. Петра Могилы

Рекомендовано к печати Ученым советом
Научно-исследовательского института информатики и права НАПрН Украины
(протокол № 8 от 26 августа 2020 года)

Э 64 Энциклопедия социогуманой информологии / координ. проекта и общ. ред. проф. К. И. Беляков. Киев: Издательский дом «Гельветика», 2020. – Т. 1. – 472 с.

ISBN 978-966-992-211-3
DOI 10.32782/978-966-992-211-3

Проект «ЭНЦИКЛОПЕДИЯ СОЦИОГУМАНИТАРНОЙ ИНФОРМОЛОГИИ» является научным изданием в форме словаря-справочника в котором раскрывается содержание основных доктринальных и нормативно-правовых понятий, терминов и словосочетаний используемых в обороте научных исследований информационных процессов, явлений и отношений в социальных и гуманитарных отраслях научных знаний.

Предоставлена информация об органах исполнительной власти, а также научных учреждениях и изданиях (в том числе зарубежных), а также общественных организациях, являющихся субъектами информатизации с соответствующими комментариями ведущих специалистов по направлениям.

Представлены сведения о отечественных ученых, которые занимаются проблематикой научного и организационно-правового обеспечения процесса информатизации государства, исследованиями информационной сферы в целом. Предлагается систематизированный по областям знаний и специальностями перечень научных разработок на уровне диссертационных исследований.

Рассчитано на студентов, слушателей, аспирантов и преподавателей как гуманитарных, так и технических учебных заведений, государственных служащих и законодателей, а также всех, кто интересуется исследованиями влияния информационных процессов на общественную жизнь. Издание может использоваться в учебном процессе.

УДК 303:004(031)

При полном или частичном воспроизведении материалов
какими либо средствами, или в какой либо форме, в том числе в Интернете,
ссылки на издание обязательны

© Коллектив авторов, 2020
© Научно-исследовательский институт информатики и права НАПрН Украины, 2020
© Издательский дом «Гельветика», 2020

ISBN 978-966-992-210-6 (серия)
ISBN 978-966-992-211-3 (т. 1)

SCIENTIFIC RESEARCH INSTITUTE
OF INFORMATICS AND LAW
OF THE NATIONAL ACADEMY OF LAW SCIENCES OF UKRAINE

ENCYCLOPEDIA

SOCIOHUMANITARIAN INFORMOLOGY

Part I

Publishing House
«Helvetica»
2020

UDK 303:004(031)
E 64

Reviewers:

Danilyan Oleg – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Honored Education Worker of Ukraine, Professor, Head of the Department of Philosophy at Yaroslav Mudryi National Law University;

Katerynchuk Ivan – Doctor of Technical Sciences, Professor, Honoured Education Worker of Ukraine, Professor of Department of telecommunication and radiotechnics of Bohdan Khmelnytskyi National Academy of State Border Guard Service of Ukraine;

Kostenko Olexander – Doctor of Law, professor, the honored worker of science and technology of Ukraine, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, manager of the department of problems of criminal law, criminology and the judiciary of the Institute of state and law the n.a. V. M. Koreckiy National Academy of Sciences of Ukraine;

Shevchuk Oleksandr – Doctor of Political Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Political Sciences at Petro Mohyla Black Sea National University

Recommended to be published by the Academic council of Scientific Research Institute of Informatics and Law NALS of Ukraine on August the 26th, 2020, protocol No. 8.

E 64 Encyclopedia sociohumanitarian informology / head project of and general editorship prof. K. Bieliakov. Kyiv: Publishing House «Helvetica», 2020. – P. 1. – 472 p.

ISBN 978-966-992-211-3

DOI 10.32782/978-966-992-211-3

The project «ENCYCLOPEDIA OF SOCIO-HUMANITARIAN INFORMOLOGY» is a scientific publication in the form of a dictionary-reference book which reveals the content of basic doctrinal and normative legal concepts, terminology and wordings used in the informational processes scientific researches, phenomena studies and studies of the interconnections in social and humanitarian fields of science.

The information on bodies and divisions of the executive branch of government, scientific bodies and publications (including foreign) as well as administrative and public organizations which are subjects of informatization in Ukraine is provided, accompanied by the corresponding comments of leading experts..

The data relating to domestic scientists who are engaged in problems of scientific, organizational and legal support of the state informatization process as well as conduct researches in the information sphere in general is provided. The list of scientific researches at the dissertation level is systematized by fields of knowledge and specializations.

Developed for students, trainees, graduate students and teachers of both humanitarian and technical educational establishments, civil servants and lawmakers, as well as anyone interested in researching the impact of the informational processes on public life. The publication can be used in the educational process.

UDK 303:004(031)

The reference to this publication is obligatory in case of complete or partial reproduction of this monograph materials

© The team of authors, 2020
© Scientific Research Institute of Informatics and Law of the National academy of law sciences of Ukraine, 2020
© Publishing House «Helvetica», 2020

ISBN 978-966-992-210-6 (series)
ISBN 978-966-992-211-3 (p. 1)

ЗМІСТ

УЧАСНИКИ ПРОЕКТУ **9**

ПОКАЖЧИК СТАТЕЙ **12**

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ **15**

ПЕРЕДНЄ СЛОВО
(ВСТУП ДО СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ) **17**

ВСТУП **24**

РОЗДІЛ І
ГЛОСАРІЙ **26**

РОЗДІЛ ІІ
СУБ'ЄКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО
ТА НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ **277**

РОЗДІЛ ІІІ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ **319**

РОЗДІЛ ІV
НАУКОВІ ПОШУКИ **370**

ДОДАТКИ **400**

ПІСЛЯМОВА **470**

СОДЕРЖАНИЕ

УЧАСТНИКИ ПРОЕКТА **9**

УКАЗАТЕЛЬ СТАТЕЙ **12**

ПЕРЕЧЕНЬ УСЛОВНЫХ СОКРАЩЕНИЙ **15**

ВСТУПИТЕЛЬНОЕ СЛОВО
(ВВЕДЕНЕ В СОЦИОГУМАНИТАРНУЮ ИНФОРМОЛОГИЮ) **17**

ПРЕДИСЛОВИЕ **24**

РАЗДЕЛ І
ГЛОССАРИЙ **26**

РАЗДЕЛ II
СУБЪЕКТЫ ОРГНИЗАЦИОННОГО
И НАУЧНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНФОРМАТИЗАЦИИ **277**
РАЗДЕЛ III
НАЦИОНАЛЬНЫЙ НАУЧНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ **319**
РАЗДЕЛ IV
НАУЧНЫЕ ПОИСКИ **370**
ПРИЛОЖЕНИЯ **400**
ПОСЛЕСЛОВИЕ **470**

CONTENT

LIST OF ABBREVIATIONS **9**
ARTICLE INDEX **12**
ПЕРЕЧЕНЬ УСЛОВНЫХ СОКРАЩЕНИЙ **15**
PREFACE
(INTRODUCTION TO SOCIOHUMANITARIAN INFORMOLOGY) **17**
INTRODUCTION **24**
SECTION I
GLOSSARY **26**
SECTION II
SUBJECTS OF ORGNIZATIONAL
AND SCIENTIFIC SUPPORT THE INFORMATZISATION **277**
SECTION III
NATIONAL SCIENTIFIC POTENTIAL **319**
SECTION IV
SCIENTIFIC SEARCH **370**
APPENDICES **400**
AFTERWORD **470**

УЧАСНИКИ ПРОЕКТУ

Арістова Ірина Василівна – доктор юридичних наук, професор;

Бандурка Олександр Маркович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, академік Національної академії правових наук України;

Баранов Олександр Андрійович – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, Заслужений діяч науки і техніки України;

Бєляков Костянтин Іванович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України;

Брижко Валерій Михайлович – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Гурковський Володимир Ігорович – доктор наук з державного управління, професор;

Данильян Олег Геннадійович – доктор філософських наук, професор;

Давидова Ірина Віталіївна – доктор юридичних наук, доцент;

Дзьобань Олександр Петрович – доктор філософських наук, професор;

Заярний Олег Анатолійович – доктор юридичних наук, доцент;

Золотар Ольга Олексіївна – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;

Калюжний Ростислав Андрійович – доктор юридичних наук, професор;

Ківалов Сергій Васильович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік Національної академії правових наук України;

Компанцева Лариса Феліксівна – доктор філологічних наук, професор;

Кормич Борис Анатолійович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Корж Ігор Федорович – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;

Кохановська Олена Велеонінівна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України;

Красноступ Ганна Миколаївна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Курилюк Юрій Богданович – кандидат юридичних наук;

Кузнєцова Наталія Семенівна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України;

Ланде Дмитро Володимирович – доктор технічних наук, професор, академік Української академії наук;

Луць Володимир Васильович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України академік Національної академії правових наук України;

Марущак Анатолій Іванович – доктор юридичних наук, професор;

Мельник Костянтин Сергійович – кандидат юридичних наук;

Настюк Василь Якович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

Новицька Наталія Борисівна – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;

Новицький Андрій Миколайович – доктор юридичних наук, професор;

Пилипчук Володимир Григорович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України;

Сіренко Василь Федорович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспон-

дент НАН України, академік Національна академія правових наук України;

Снитко Олена Степанівна – доктор філологічних наук, професор;

Тацій Василь Якович – доктор юридичних наук, професор, Почесний президент Національної академії правових наук України, академік НАН України;

Тихомиров Олександр Олександрович – кандидат юридичних наук, доцент;

Трубін Ігор Олексійович – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Цимбалюк Віталій Степанович – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;

Харитонова Олена Іванівна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

Харитонов Євген Олегович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

Хлевицький Віталій Борисович – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Швець Микола Якович – доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України.

ПОКАЖЧИК СТАТЕЙ

СТАТТЯ	АВТОР	СТОР.
АГЕНТСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ	Г. М. Красноступ	278
АГЕНТСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ (УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ) «УКРІНФОРМ»	Г. М. Красноступ	279
АДАПТАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	І. В. Арістова	27
АРХІВ	В. С. Цимбалюк	32
АРХІВ ЕЛЕКТРОННИЙ (РЕПОЗИТАРІЙ)	І. Ф. Корж	35
АРІСТОВА Ірина Василівна	О. М. Бандурка	320
БАРАНОВ Олександр Андрійович	В. Г. Пилипчук	322
БЮРО КООРДИНАЦІЙНЕ З ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	В. Г. Пилипчук	282
БІБЛІОТЕКА ЕЛЕКТРОННА	І. Ф. Корж	39
БЄЛЯКОВ Костянтин Іванович	М. Я. Швець	325
ВЕБ-САЙТ	Закон	43
ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ	Л. Ф. Компанцева	43
ГРОШІ ЕЛЕКТРОННІ	І. О. Трубін	48
ГУРКОВСЬКИЙ Володимир Ігорович	Р. А. Калюжний	328
ДАВИДОВА Ірина Віталівна	Є. О. Харитонов	330
ДАНІ	В. С. Цимбалюк	51
ДЕЛІКТОЛОГІЯ ІНФОРМАЦІЙНА	О. А. Заярний	53
ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА (ЮРИДИЧНІ)	І. В. Арістова	57
ДЗЬОБАНЬ Олександр Петрович	К. І. Бєляков	332
ДИФАМАЦІЯ	О. В. Кохановська	59
ДІЯЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНА	К. І. Бєляков	68
ДОКУМЕНТ	В. М. Брижко	74
ДОКУМЕНТ ЕЛЕКТРОННИЙ	І. Ф. Корж	75
ДОКУМЕНТООБІГ ЕЛЕКТРОННИЙ	І. Ф. Корж	76
ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ	І. Ф. Корж	79
ЖУРНАЛ «ІНФОРМАЦІЯ І ПРАВО»	В. М. Брижко	291
ЖУРНАЛ «ПРАВОВА ІНФОРМАТИКА»	В. М. Брижко	293
ЖУРНАЛ «МІЖНАРОДНИЙ ОГЛЯД ПРАВА, КОМП'ЮТЕРІВ І ТЕХНОЛОГІЙ»	Ю. Б. Курилюк	294
ЖУРНАЛ «ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ»	Ю. Б. Курилюк	296
ЖУРНАЛ «ПРАВО ІНФОРМАЦІЙНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»	Ю. Б. Курилюк	297
ЗАКОНОДАВСТВО ІНФОРМАЦІЙНО-ДЕЛІКТНЕ	О. А. Заярний	86
ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ЗМІ)	Г. М. Красноступ	299

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ	В. Б. Хлевицький	92
ЗАЯРНИЙ Олег Анатолійович	П. В. Діхтієвський	334
ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ІНФОРМАЦІЮ	Н. Б. Новицька	96
ЗОЛОТАР Ольга Олексіївна	К. І. Бєляков	336
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЕЛЕКТРОННА	І. В. Давидова	99
ІНОМОВЛЕННЯ	Г. М. Красноступ	103
ІНСТИТУТ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНФОРМАТИКИ І ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ (НАПрН України) УКРАЇНИ	В. Г. Пилипчук	302
ІНТЕРЕСИ НАЦІОНАЛЬНІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ	В. І. Гурковський	104
ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ПРАВОВА	Р. А. Калюжний	110
ІНФОРМАТИКА	Д. В. Ланде	114
ІНФОРМАТИКА ПРАВОВА	М. Я. Швець	115
ІНФОРМАЦІЯ	О. А. Баранов	117
ІНФОРМАЦІЯ КОНФІДЕНЦІЙНА	І. Ф. Корж	122
ІНФОРМАЦІЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНА	І. Ф. Корж	124
ІНФОРМАЦІЯ ПРАВОВА	І. Ф. Корж	128
ІНФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНА	Г. М. Красноступ	130
ІНФОРМАЦІЯ СЛУЖБОВА	І. Ф. Корж	131
ІНФОРМАЦІЯ ТАЄМНА	А. І. Марущак	135
КАЛЮЖНИЙ Ростислав Андрійович	В. Ф. Сіренко	337
КІБЕРНЕТИКА	Д. В. Ланде	137
КОМЕРЦІЯ ЕЛЕКТРОННА	І. О. Трубін	138
КОМПАНЦЕВА Лариса Феліксівна	О. С. Снитко	339
КОМІСІЯ УКРАЇНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ (НАЦІОНАЛЬНА)	Г. М. Красноступ	284
КОМІТЕТ ТЕЛЕБАЧЕННЯ І РАДІОМОВЛЕННЯ УКРАЇНИ (ДЕРЖАВНИЙ)	Г. М. Красноступ	288
КОРМИЧ Борис Анатолійович	О. М. Бандурка	341
КОРЖ Ігор Федорович	В. Я. Настюк	343
КОХАНОВСЬКА Олена Велеонінівна	Н. С. Кузнєцова	345
КРАСНОСТУП Ганна Миколаївна	В. С. Цимбалюк	348
КУЛЬТУРА ІНФОРМАЦІЙНА	Н. Б. Новицька	141
ЛАНДЕ Дмитро Володимирович	К. І. Бєляков	350
МАРУЩАК Анатолій Іванович	Р. А. Калюжний	353
МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ «ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО»	І. В. Арістова	146
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	Г. М. Красноступ	310
МІНІСТЕРСТВО ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ	Г. М. Красноступ	313
НАСИЛЬСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ	О. П. Дзьобань	151
НОВИЦЬКА Наталія Борисівна	Р. А. Калюжний	355
НОВИЦЬКИЙ Андрій Миколайович	М. Я. Швець	357

НОРМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	Б. А. Кормич	155
ПІДПИС ЕЛЕКТРОННИЙ	І. В. Давидова	160
ПОЛІТИКА ІНФОРМАЦІЙНА (ДЕРЖАВНА)	В. І. Гурковський	163
ПОСЛУГИ ЕЛЕКТРОННІ	О. І. Харитонова	170
ПОСЛУГИ ІНФОРМАЦІЙНІ	К. І. Бєляков	173
ПРАВА ЛЮДИНИ ІНФОРМАЦІЙНІ	О. О. Тихомиров	175
ПРАВО «БУТИ ЗАБУТИМ»	К. С. Мельник	178
ПРАВО ІНФОРМАЦІЙНЕ	К. І. Бєляков	186
ПРАВО ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	Є. О. Харитонов	190
ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ	О. О. Тихомиров	182
ПРАВОВІДНОСИНИ ІНФОРМАЦІЙНІ	І. В. Арістова	195
ПРАВОПОРУШЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ (ІНФОРМАЦІЙНІ ДЕЛІКТИ)	О. О. Тихомиров	197
ПРАВОЧИН (ДОГОВІР) ЕЛЕКТРОННИЙ	І. В. Давидова	200
ПРОДУКЦІЯ (ПРОДУКТ) ІНФОРМАЦІЙНА	К. І. Бєляков	206
ПРОЦЕС ІНФОРМАЦІЙНИЙ	Д. В. Ланде	207
РЕКЛАМА	О. А. Заярний	212
РЕСУРСИ ІНФОРМАЦІЙНІ (ЕЛЕКТРОННІ)	К. І. Бєляков	216
РОЗПОРЯДНИК ІНФОРМАЦІЇ	Закон	219
СВОБОДА ІНФОРМАЦІЙНА ЛЮДИНИ	О. П. Дзьобань	221
СВОБОДА СЛОВА	Г. М. Красноступ	225
СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНА	Д. В. Ланде	228
СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА	Д. В. Ланде	229
СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВА	Д. В. Ланде	230
СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНА	Д. В. Ланде	231
СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	Б. А. Кормич	232
СПРОСТУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	Г. М. Красноступ	234
СТАНДАРТИ МІЖНАРОДНІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВІ	І. В. Арістова	238
СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	І. В. Арістова	242
СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН	І. В. Арістова	245
СУСПІЛЬСТВО ЗНАНЬ	О. П. Дзьобань	246
СУСПІЛЬСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ	О. А. Баранов	250
СФЕРА ІНФОРМАЦІЙНА	О. А. Баранов	257
ТАЄМНИЦЯ ПРОФЕСІЙНА	І. Ф. Корж	260
ТЕЛЕРАДІООРГАНІЗАЦІЯ	Г. М. Красноступ	314
ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНІ	К. І. Бєляков	263
ТИХОМИРОВ Олександр Олександрович	Р. А. Калюжний	359
ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	О. П. Дзьобань	268
ФОНД АРХІВНИЙ (НАЦІОНАЛЬНИЙ)	Закон	317
ФУНКЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА	І. В. Арістова	272
ХАРИТОНОВА Олена Іванівна	С. В. Ківалов	361
ХАРИТОНОВ Євген Олегович	В. В. Луць	364
ЦЕНТР ПРАВА НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	Ю. Б. Курилюк	316
ШВЕЦЬ Микола Якович	В. Я. Таційй	367

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ*

АБД – автоматизована база даних
АІС – автоматизовані інформаційні системи
АРК – Автономна Республіка Крим
ВВРУ – Відомості Верховної Ради України
ВРУ – Верховна Рада України
ВСУ – Верховний Суд України
ЗВО – заклади вищої освіти
ЗІ – захист інформації
ЗУ – Закон України
ІБ – інформаційна безпека
ІД – інформаційна діяльність
ІЗ – інформаційне законодавство
ІП – інформаційне право
ІР – інформаційний ресурс
ІС – інформаційна система
ІКТ – інформаційно-комунікаційна технологія
ІТ – інформаційна технологія
ІТС – інформаційно-телекомунікаційна система
ЄС – Європейський Союз

* Наведені «класичні» та інші скорочення дали можливість значно оптимізувати зміст, зняти перевантаження статей. В тексті також використовувалися скорочення відповідно до ДСТУ 3582:2013. «Інформація та документація. Бібліографічний опис. скорочення слів і словосполучень українською мовою». Звертаємо увагу користувачів на нестандартні скорочення термінів «інформація» (*І.*), «електронній» (*е.*), тощо, та їх відмін, а також словосполук з їх використанням. *Курсивом* по тексту виділені поняття, що мають визначення в окремих статтях енциклопедії.

ЄСПЛ – Європейський Суд з прав людини
КУ – Конституція України
ККУ – Кримінальний кодекс України
КМУ – Кабінет Міністрів України
КСУ – Конституційний Суд України
КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення
МОН – Міністерство освіти і науки України
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ПІ – правова інформатика
РЄ – Рада Європи
СБУ – Служба Безпеки України
ТЗІ – технічний захист інформації
ЦКУ – Цивільний кодекс України

«Всі науки пов'язані між собою настільки,
що набагато легше вивчати їх усі відразу,
чим відокремлюючи одну від інших»

Рене Декарт

ПЕРЕДНЄ СЛОВО
(ВСТУП ДО СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ)

Нинішня епоха дедалі більше породжує нові суспільні проблеми, для успішного розв'язання яких потрібні дослідження на перетині різних наук, де відбувається їх взаємодія, взаємодоповнення і взаємозбагачення. Саме таким міждисциплінарним «перехрестям» стала сфера досліджень феномена інформації, наявних у суспільстві явищ і породжених ними наслідків, процесів, тенденцій та відносин, які існують і функціонують у формі цілісної єдності й взаємодії інформаційної активності, інформаційного спадку та інформаційної культури. Інформація – одне із центральних понять сучасних наукових знань, що все частіше розглядається як один з компонентів буття поряд з речовиною та енергією. Саме інформаційні процеси складають основу багатьох наукових дисциплін.

Загальне значення природи інформації як явища визначає передумови інформаційного підходу як загальнонаукового методу пізнання й організації досліджень. Інформаційний вимір знань дозволяє виявити додаткові властивості й риси наукової системи, які в сукупності визначають її інформаційний сенс.

Але аналіз сучасних досліджень стану і структури наукових знань, що покликані вивчати інформацію та пов'язані з нею суспільні явища й процеси, засвідчує повну відсутність єдиного підходу до їх структуризації в сьогочасному наукознавстві. І в цьому, на нашу думку, немає нічого дивного. Така ситуація

зумовлена процесами глобалізації та інтенсивного переходу суспільства від індустріального до інформаційного – інформатизацією, зміною існуючої загальної системи наукових і практичних уявлень про інформацію, формуванням нової інформаційної парадигми. Не є винятком і суспільні (соціальні) та гуманітарні науки.

Соціогуманітарна інформологія як міждисциплінарна система знань припускає інтеграцію й диференціацію дисциплін з метою створення нової онтології і сучасних методів та технологій для роботи з інформаційними об'єктами.

Водночас відомо, що диференціація та інтеграція наук і наукових досліджень перебувають у діалектичній єдності, в єдності й боротьбі протилежностей – роз'єднання та об'єднання. Ці протилежності взаємно обумовлюють одна одну. Диференціація розуміється як процес розподілу науки на спеціалізовані напрями, виділення нових наук у самостійні царини знань. Інтеграція – як систематизований синтез наук на основі їхнього взаємозв'язку, взаємопроникнення і взаємодії методів, ідей, концепцій, теорій. Саме таким чином через нові форми взаємозв'язку всіх гілок наукового знання розкривається парадигма цілісності та інтегративності наукового знання.

Формально диференціація, що веде до спеціалізації та індивідуалізації науки зі своїми поняттями, засобами та мовою, є шляхом до відособлення наукової галузі, до міжнаукового розмежування. Так може відбуватися, якщо превалюють тенденції до розподілу і самозамикання, розриву міжнаукових зв'язків, відірваності понятійної та аксіоматичної бази конкретного напряму науки від інших знань. Але в реальності сама диференціація здійснюється через інтеграцію, вона несе в собі елементи інтеграції і є однією з необхідних умов розвитку науки загалом.

Так, не виникає сумнівів, що інформаційні процеси входять до складу предмету досліджень філософії, права, державного управління, політології, соціології, соціальних комунікацій, педагогіки, психології тощо. Більш конкретно зазначені процеси виявляються в напрямах досліджень за окремими спеціальностями згаданих наук.

Прикладом може бути галузь знань «Право» в якій виділяється інституція наукових досліджень «Інформаційне право», як «*сукупність доктринальних положень юридичної науки та правових норм, що утворюють самостійний масив національного законодавства, ратифікованих Україною норм міжнародного права, а також стан правової свідомості суб'єктів інформаційної діяльності й відносин, пов'язаних з інформаційними ресурсами, функціонуванням інформаційних систем, створенням та застосуванням інформаційних технологій, спрямованих на забезпечення безпечного задоволення інформаційних потреб громадян, їхніх організацій, держави та суспільства загалом, адекватної реакції юридичної системи на порушення встановлених законодавством норм, їх убезпечення в межах забезпечення інформаційної безпеки*»[*]. Комплексний характер інформаційного права пояснюється природою суспільних відносин, що виникають у процесі обігу інформації та мають як приватно-правову, так і публічно-правову сутність. Саме цей фактор обумовлює нерозривні взаємозв'язки досліджень інших галузей права (цивільного, кримінального, адміністративного тощо).

Для інтеграції множини наук, що мають соціогуманітарний зміст, в одне системне утворення необхідна спільна «наукова платформа», якою є інформація та відповідні ресурси.

Поряд із цим у сучасній науці доктринально виділяється науковий напрям «інформологія» – узагальнена назва наук про інформацію. Термін «інформологія» походить від латинського *informatio* – пояснення, виклад, тлумачення, поняття і грецького *λογοζ* – слово, знання, вчення. Об'єктом дослідження інформології є інформація. У наукознавстві розглядається теоретична та прикладна інформологія.

До прикладної інформології відносять:

– теорію інформації – *information theory* (застосування інформології до кібернетики);

– інформатику – *informatics* (застосування інформології до комп'ютерної техніки та програмування);

[*] Бєляков К.І. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення: монографія. Київ: КВІЦ, 2008. С. 144

– теорію масової інформації (застосування інформології до ЗМІ й журналістикознавства);

– інформаційні вимірювання мови (застосування інформології до лінгвістики);

– науково-технічну інформацію – *scientific information* (застосування інформології до науково-технічної літератури);

– представлення знань – *knowledge science* (застосування інформології до теорії штучного інтелекту);

– інформаційні вимірювання в генетиці – *bioinformatics* (застосування інформології до генетики);

– пошук інформації – *information retrieval* (застосування інформології до документознавства, зокрема до бібліотекознавства, архівознавства, баз даних, у тому числі й Інтернет).

Виокремлюються також теоретичні напрями інформології:

– філософські напрями у вивченні інформації;
– історія інформаційного розвитку суспільства;
– методологічні основи інформології;
– інформаційна модель процесу керування;
– визначення інформації;
– аксіоми інформології;
– базові закони інформології;
– одиниці вимірювання кількості інформації;
– особливості класичної (імовірнісної) та некласичних концепцій інформології;
– загальні питання кодування інформації;
– повідомлення як носій інформації та будова повідомлення;
– загальні питання передачі інформації;
– носії інформації (загальні питання);
– загальні (фундаментальні) властивості інформації.

Наведений перелік розділів прикладної інформології є неповним і постійно розширюється[*].

[*] Партико З.В. Теорія масової інформації та комунікації. Львів: Афіша, 2008. 290 с.; Partyko Z.V. The modern paradigm of information science: Informology // Automatic documentation and mathematical linguistics. Translations of selected articles from nauchno-tekhnicheskaia informatsiia. 2009. Vol. 43. № 6. P. 311–320.

Аналіз положень наукознавства та історії розвитку наукових пошуків в напрямку дослідження інформаційних процесів та явищ, а також їх впливу на суспільне життя показує відсутність єдиного бачення структури наукових знань. Такий стан не може негативно не впливати на формування теоретико-методологічної бази інформатизації в Україні, побудови інформаційного суспільства[*].

На підставі вищезазначеного, з позицій наукового забезпечення інформатизації країни в контексті інтеграції досягнень соціогуманітарних наукових знань про інформацію в одне ціле, пропонується розглянути «*Соціогуманітарну інформологію*» (*Socio-humanitarian informology*), яку ми визначаємо як – *інтегрований, міждисциплінарний напрям наукових досліджень, що має поєднати групу галузей знань та спеціальностей, предметом дослідження яких є соціально значущі інформаційні ресурси, процеси та явища, відповідні зв'язки та відносини в суспільстві.*

У цій царині науки всі об'єкти та процеси дослідження мають інформаційний зміст і опис, тому розглядаються соціогуманітарною інформологією як інформаційні, а знання, відповідно, – як елементи єдиної узагальненої системи інформаційних знань.

Змістом запропонованого напряму наукового пошуку повинні стати фундаментальні та прикладні комплексні, міжгалузеві наукові дослідження з юридичного, економічного, технологічного і соціального забезпечення інформаційних відносин, процесів інформатизації суспільства та управління ними на базі системного підходу.

Основними напрямами соціогуманітарної інформології мають стати:

– теоретико-методологічні, організаційні, правові та технологічні основи регулювання суспільних інформаційних відносин і процесів інформатизації адміністративної діяльності;

[*] Бєляков К.І. Суспільно-гуманітарні наукові дослідження в Україні: інформаційний вимір. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union: Collective monograph. Part 1 / К.І. Бєляков, О.О. Золотар. Riga: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. С. 363–397. ISBN 978-9934-588-43-3.

– дослідження в галузі соціальних проблем інформатизації суспільства;

– формування теоретичних засад розробки методів і засобів інформаційного забезпечення, а також підтримка прийняття рішень в організаційно-правовій сфері людської діяльності на основі інформаційних технологій;

– розробка наукових та правових основ, формування концепцій та проєктів функціонування інформаційних ресурсів, їх адаптація в національному та міжнародному інформаційному просторі;

– становлення термінологічно-понятійного апарату (аксіоматики), розробка класифікаторів, тезаурусів, термінологічних словників щодо інформаційних відносин;

– удосконалення системи уніфікації соціальної інформації та інше.

Однак, усвідомлюючи складність формування нового напряму наукових досліджень, цілком очевидно виникає необхідність окреслення предмета соціогуманітарної інформології, до якого пропонується віднести сукупність інформаційних процесів і явищ, досліджуваних у межах окремих галузей знань та їх спеціальностей за нормативно визначеним на сьогодні в Україні переліком[*].

Безумовно, «системоутворювальною» галуззю в контексті соціогуманітарної інформології є «Право» (08) та спеціальність «Право» (081). Підґрунтям соціогуманітарних досліджень є також: «Гуманітарні науки» (03) за спеціальностями – «Філософія» (033), «Філологія» (035); «Соціальні та поведінкові науки» (05) – «Економіка» (051), «Політологія» (052), «Психологія» (053), «Соціологія» (054). До переліку, що пропонується, слід додати дослідження в галузі: «Освіта» (01), «Журналістика» (06) – «Журналістика» (061); «Управління та адміністрування» (07) – «Облік і оподаткування» (071), «Менеджмент» (073), «Маркетинг» (075).

[*] Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF.

Чільне місце в контексті термінологічно-понятійного апарату мають зайняти знання в галузі «Інформаційні технології» (12) – «Комп'ютерні науки» (122), «Кібербезпека» (125), «Інформаційні системи та технології» (126).

Не обійтися без досліджень у галузі «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» (25) – «Національна безпека» (256) (у контексті інформаційної безпеки як її складової).

Важливими для досліджень є також «Публічне управління та адміністрування» (28) – «Публічне управління та адміністрування» (281), які можна розглядати як спадкоємців державного управління, де безліч напрямів пов'язано з інформатизацією державної служби та адміністративних послуг. Під час процесів інформатизації та глобалізації необхідними є також наукові доробки в галузі «Міжнародні відносини» (29) за спеціальностями «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» (291) та «Міжнародне право» (293). Значний вплив на формування термінологічно-понятийного апарату (мови) соціогуманітарних досліджень інформації мають окремі знання та нароби в галузі знань «Інформаційні технології» (112) практично за усіма спеціальностями, що, правда, виходить за межі соціальних та гуманітарних наук.

Запропонована інтеграція зазначених напрямів досліджень у Соціогуманітарну інформологію надасть можливість ефективного, науково обґрунтованого формування інформаційного суспільства в Україні і подальшого органічного управління процесами інформатизації.

Професор Бєляков

ВСТУП

Метою проєкту «*ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ*» є створення своєрідного авторитетного наукового видання, що має містити довідково-енциклопедичні відомості за напрямом комплексного, міждисциплінарного дослідження феномену інформації, інформаційних процесів та явищ у суспільному житті, а також відповідних соціальних зв'язків і відносин у межах окремих соціогуманітарних галузей знань та відповідних наукових спеціальностей.

Ініціатива створення видання, що пропонується, з'явилася в процесі підготовки матеріалу до тому «Інформаційне право, право інтелектуальної власності» Великої української юридичної енциклопедії, тому перший том енциклопедії має акцент на юридичну та законодавчу термінологію, містить здебільшого відомості про провідних вчених-юристів, наукові дослідження в галузях правничої науки.

За задумом учасників проекту видання складається з трьох рубрик (розділів). Перша рубрика «*Глосарій*» містить наукове трактування термінів та терміносполук, що носять нормативно-правовий та доктринальний характер, використовуються в наукових пошуках, які часом укладаються з неологізмів та оксиморонів.

У процесі створення глосарію енциклопедії координатор і автори мали на меті охопити основні терміни та словосполуки, поняття, які характеризують специфіку формування і розбудови інформаційного суспільства в Україні та складають проблематику формування та розвитку термінологічно-понятійного апарату наукових досліджень інформаційних процесів та явищ,

чинного національного та міжнародного законодавства – мову соціогуманітарної інформології. Добір термінів здійснювався з огляду на їх теоретичну значущість, частоту вживання, а інколи й критичні зауваження щодо використання з боку фахівців.

Друга рубрика «*Суб'єкти організаційного та наукового забезпечення інформатизації*» містить відомості про органи виконавчої влади та місцевого самоврядування (міністерства, відомства та підрозділи), засоби масової інформації, громадські установи, наукові структури та видання, їх правовий статус, структуру та ґенезу розбудови, а також міжнародні організації, що мають відношення до інформатизації.

Рубрика «*Національний науковий потенціал*» містить відомості про провідних вчених окремих соціогуманітарних галузей знань, які досліджують інформаційні процеси, явища та відповідні відносини.

Остання рубрика «*Наукові пошуки*» містить перелік дисертаційних досліджень вітчизняних науковців, до предмету яких відносяться різні аспекти інформаційної складової суспільного життя, інформаційної активності, інформаційного спадку та інформаційної культури, впливу інформатизації на подальший розвиток держави тощо.

«Люди позбулися б половини своїх неприємностей,
якщо б домовилися про значення слова»
Рене Декарт

РОЗДІЛ І
ГЛОСАРІЙ

Під час роботи над розділом автори зіштовхнулися з низкою проблем, що мають як об'єктивний, так й суб'єктивний характер. Перш за все, це неузгодженість понятійно-термінологічного апарату. Причинами цього є проникнення в національне законодавство та науковий обіг великої кількості термінів, що з лінгвістичної точки зору є дослівним перекладом (транслітерацією, «калькою») іншомовних словосполучень, тобто «вдирництвом» у слов'янські мовні системи з боку, наприклад, англійської. Але зазначені та інші терміни-неологізми, як правило, адекватно не відображають сукупної, системної сутності змісту процесів та явищ, що відбуваються, на нормативному та науковому рівні не мають усталених дефініцій, а на енциклопедичному рівні взагалі відсутні. Використання подібних термінів викликає істотні ускладнення і численні дискусії.

До суб'єктивних причин належить комплекс проблем, що створює впровадження в наукову термінологію природознавчих понять, які потребують спеціальних знань та навичок (перш за все технічних та технологічних) у законотворців. Крім того, на формулювання окремих понять та їх дефініцій негативно впливає відсутність єдності в поглядах, узгодженості наукової думки провідних вітчизняних фахівців у різних галузях знань, а часом й компромісу. Адже, як відомо, «про поняття не сперечаються, а домовляються», що теж є елементом етики наукової діяльності.

А

АДАПТАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

АДАПТАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ (*а. ІЗ.*) – комплексний планомірний процес приведення *ІЗ* України до *міжнародних ІП стандартів*, який забезпечується низкою правотворчих (у сфері правозастосування), організаційних, оперативно-виконавчих та контрольних заходів з метою як створення умов для виконання Україною взятих на себе зобов'язань на шляху інтеграції до глобального *І. суспільства* відповідно до *міжнародних І.-правових стандартів*, так і гарантування належного рівня *ІП* регулювання існуючих та нових *І. відносин* в Україні (1).

Серед основних чинників, які впливають на необхідність *а. ІЗ.* до *міжнародних ІП стандартів,* постають, зокрема, інтеграційні процеси, виникнення та розвиток яких пов'язаний зі створенням такої форми суспільного розвитку, як глобальна інтеграція. В свою чергу, серед основних типів процесів глобальної інтеграції провідна роль належить організаційно-правовій та *І.* інтеграції, адже саме *І.* нині є вирішальним чинником, що визначає розвиток технології та інструментальних ресурсів загалом. Без неї використання матеріальних і енергетичних ресурсів для підтримки життєдіяльності й розвитку суспільства неможливе. Очевидним є й те, що Україна прагне стати органічною ланкою глобального *І. суспільства*, яке включає до себе: 1) світову *І. економіку* і розвинуті системи *е. комерції*; 2) єдиний світовий *І. простір*; 3) глобальну *І. інфраструктуру*; 4) світову нормативно-правову систему.

Крім того, варто нагадати, що поетапно реалізуючи завдання стратегії щодо інтеграції до глобального *І. суспільства*, однією зі складових якої постають питання узгодження та взаємодії національних правових систем та, відповідно, системи законодавства (зокрема інформаційного), Україна взяла участь в обох етапах Світового саміту з розбудови *І. суспільства*, за результатами яких

було ухвалено Женевську декларацію принципів (2), Женевський план дій (3), Туніські зобов'язання і Туніський порядок денний *І. суспільства* (4). Відповідно до вимог цих документів було схвалено Стратегію розвитку *І. суспільства* в Україні (5).

Також слід враховувати, що провідна роль у становленні глобального *І. суспільства* належить таким міжнародним організаціям, як ООН, ООН з питань освіти, науки і РЄ та ЄС тощо. Очевидним постає те, що взаємодія з лідерами розбудови глобального *І. суспільства* потребує від України врахування зазначених тенденцій під час формування та реалізації державної політики, серед яких, зокрема, необхідність адаптувати національне *ІЗ* до *міжнародних ІП стандартів*, що є необхідною умовою розвитку України і як суб'єкта міжнародно-правових відносин (6).

Аналіз нормативних документів, що регулюють процеси інтеграції ЄС, свідчить про відсутність у них визначення поняття «адаптація» та, відповідно, його змісту й застосування на практиці. Разом з тим, досліджуючи стан вирішення даного питання в Україні, слід звернути увагу, що, наприклад, в Угоді про партнерство та співробітництво між Україною і ЄС (7) крім поняття «зближення» (ст. ст. 51, 76), «наближення» (ст. 60), «встановлення еквівалентних норм» (ст. 67), виділяється поняття «адаптація»: 1) адаптація структури промислового виробництва до стандартів розвинутої ринкової економіки (ст. 53); 2) адаптація статистичної системи України до міжнародних методів, стандартів та класифікації (ст. 77). Однак це поняття вживається для визначення організаційних та технічних питань.

Водночас, відповідно до положень Стратегії інтеграції України до ЄС (8) адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави у рамках ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС. У Концепції адаптації законодавства України до законодавства ЄС (9), зазначається, що адаптація

є процесом зближення та поступового приведення законодавства України у відповідність із законодавством ЄС. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС визначає адаптацію законодавства як процес приведення нормативно-правових актів України у відповідність із «доробком спільноти» – правової системи ЄС, яка включає акти законодавства ЄС (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (від англійського «acquis communautaire»).

Існуючі підходи щодо визначення змісту поняття «адаптація» – це: 1) «процес приведення …»; 2) «зближення…»; 3) процес зближення та поступового приєднання …; та поняття «правова адаптація» – «процес розроблення та прийняття нормативно-правових актів та створення умов для їх належного впровадження та застосування з метою поступового досягнення повної відповідності права України». Очевидно, що поняття «адаптація» та «правова адаптація» співвідносяться між собою як загальне й часткове (10).

Адаптація – це процес, який пов'язаний з особливостями взаємодії норм міжнародного та національного, зокрема, *ІП* (11, 12). Намагаючись з'ясувати таку сутнісну характеристику поняття «адаптація *ІЗ*», як «процес приведення», необхідно зосередити увагу на усвідомленні загальних проблем співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права, особливостей застосування міжнародно-правових норм, а також підходів до їх вирішення.

На сьогодні представники двох концепцій – моністичної і дуалістичної – фактично сформували єдину позицію щодо розуміння проблеми співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права – це дві різнопорядкові, але тісно взаємодіючі між собою «правові конструкції».

Застосування норм міжнародного *ІП* у сфері внутрішньодержавних *І. відносин* відбувається, виходячи із положень теорії імплементації (11). А *ІЗ* «охоплюється» положеннями теорії імплементації та її способами.

Прихильники теорії імплементації вважають, що процедура застосування норм міжнародного права (зокрема *ІП*) повинна враховувати як правотворчу, так і організаційно-виконавчу діяльність держав, що, зазвичай охоплюється змістом поняття – «імплементація».

Імплементація (від англійського «*implementation*» – здійснення, втілення в життя) у «вузькому розумінні» (11) – це процес транспонування актів законодавства, включаючи створення порядку та процедур їхнього впровадження. Імплементація у «широкому розумінні» – це процес застосування міжнародно-правових та внутрішньодержавних норм на виконання міжнародно-правових, а також створення на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях умов для такого здійснення, тобто, процес імплементації включає розуміння, практику застосування, забезпечення дотримання та виконання норм права органами державної влади (12). Більшого поширення набуло широке розуміння поняття «імплементація».

Імплементація здійснюється у різні способи, серед яких виділяють: по-перше, інкорпорацію, при якій міжнародно-правові, зокрема, *І.* норми, без змін відтворюються у внутрішньодержавних нормативно-правових актах; по-друге, трансформацію, при якій міжнародно-правові норми «трансформуються» у національне законодавство, з урахуванням певних особливостей; по-третє – відсилка: 1) загальна; 2) приватна; 3) конкретна відсилка, при якій міжнародно-правові норми безпосередньо не включаються у текст закону, в якому міститься *І.* про нього. До способів імплементації також слід віднести й рецепцію права, яка полягає у сприйнятті національним правом (зокрема, інформаційним) приписів міжнародного права (зокрема, інформаційного) через механізм ратифікації або схвалення міжнародних договорів, а також передачу (трансмісію) прав і обов'язків, покладених договором на державу, компетентним державним органам з метою їх безпосередньої реалізації. При цьому сама норма міжнародного права (зокрема, інформаційного), як регулятор міждержавних відносин, залишається незмінною та обов'язковою для суб'єктів, що її створили (11).

Таким чином, серед наукової спільноти положення теорії імплементації на сьогодні поділяють значно більше, оскільки і в понятійному, і в змістовному плані вона набагато точніше, ніж теорія трансформації, описує механізм застосування міжнародно-правових норм у сфері внутрішньодержавних відносин. Трансформація ж розглядається лише як один із способів імплементації (11).

Література:

1. Арістова І.В., Ткаченко В.В. Інформаційне законодавство України: проблеми адаптації до міжнародних правових стандартів: монографія / За заг. ред. Арістової І.В. Київ, НУБіП України 2015. 185 с.

2. Окинавская хартия глобального информационного общества: рекомендации стран «восьмерки» о принципах и направлениях развития информационного общества (Окинава, 22 июля 2000 г.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163

3. План действий: документ WSIS-03/GENEVA/DOC/5-R (Женева, 12 декабря 2003 г.). URL: https://www.itu.int/dms_pub/itu-s/md/03/wsis/doc/S03-WSIS-DOC-0005!!PDF-R.pdf

4. Тунисское обязательство, принятое на Всемирной встрече на высшем уровне по вопросам информационного общества (Тунисский этап) 18 ноября 2005 года. URL: http://www.itu.int/net/wsis/outcome/booklet/tunisru.html

5. Про Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження КМ України від 15 травня 2013 р. № 386. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80

6. Арістова І.В., Курило В.І., Крегул І.Ю. Проблеми правового регулювання співробітництва України з міжнародною організацією ЮНЕСКО у сфері правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні: монографія / За заг. ред. І.В. Арістової. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 216 с.

7. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: ратифіковано Законом України від 23 червня 1994 року № 237. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012

8. Про затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС: Указ Президента України від 11 червня 1998 р. № 515. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/615/98

9. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС: Постанова КМ України від 16 серпня 1999 р. № 1467. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF

10. Лукашук И.И. Механизм международно-правового регулирования. Київ: Вища школа, 1980. 165 с.

11. Куц М.О. Про особливості тлумачення терміна «імплементація». URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2010_2/133.pdf

12. М.М. Аваков, Б.М. Ашавский, А.С. Бахов, С.Б. Бацанов. Словарь международного права. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Междунар. отношения, 1986. 432 с. URL: http://lawlibrary.ru/izdanie39280.html

12. Гаврилов В.В. Теории трансформации и имплементации норм международного права в отечественной правовой доктрине. URL: https://articlekz.com/article/4555.

І. В. Арістова

АРХІВ

АРХІВ (*а.*) – 1) архівна установа, архівний підрозділ, архівний відділ – це відповідно установа чи структурний підрозділ, що забезпечує облік і зберігання архівних документів, використання відомостей, що в них містяться, та формування Національного архівного фонду і/або здійснює управління, науково-дослідну та *І. діяльність* у сфері архівної справи і діловодства (1); 2) установа для зберігання старих, старовинних *документів*; 2) сукупність упорядкованих носіїв *даних* та організація їх зберігання (5).

Цей термін відноситься до неоднозначних за сутністю та змістом у правовідносинах. Вважається, що термін *«а.»* походить від грецького «ἀρχεῖον» – адміністративна установа, відомство, що є похідним від «ἀρχή» – влада, правління або початок, пов'язаного з етимологічним дієсловом «ἀρχώ» – починаю; (я) є першим; керую. З грецької термін перейшов у латинську – «archivum», з неї через німецьку мову потрапило в українську (3). У староукраїнській мові вживався подібний за сутністю та змістом термін «архива» (3). У тезаурусі інших мов: англійської мови – archive; німецької – «archivieren»; французької – «archives»; польською – «archiwum». Зізвучні за сутністю та змістом слова вживаються і у тезаурусах інших мов етносів (5).

Термін *«а.»* є означеним для такого напрямку *І. діяльності* як архівна справа – галузі життєдіяльності суспільства, що охоплює

наукові, організаційні, правові, технологічні, економічні та інші питання функціонування юридичних і фізичних осіб, пов'язані із нагромадженням, обліком, зберіганням архівних *документів* та використанням відомостей, що в них містяться.

Термін *«а.»* також означений для ряду дефініцій, що застосовуються у архівній справі, наприклад: архівний *документ – документ* незалежно від його виду, виду матеріального носія *І.*, місця і часу створення та форми власності на нього, що припинив виконувати функції, для чого первинно він був створений, але зберігається або підлягає зберіганню з огляду на значущість для особи, суспільства чи держави або цінність для власника також як об'єкт рухомого майна; документ національного архівного фонду – архівний *документ*, що має культурну (у тому числі наукову) цінність визнану відповідною експертизою і відповідним чином зареєстрований як складова національного архівного фонду; національний архівний фонд – множина архівних *документів*, що відображають історію духовного і матеріального життя народу держави та інших народів, мають культурну, у її складі також наукову цінність і є надбанням націй, народу, суспільною спадщиною; державна архівна установа – архівна установа, де здійснюється діяльність за рахунок коштів Державного бюджету країни; приватне архівне зібрання – зібрання архівних *документів*, що є власністю однієї або кількох осіб приватного права; таємний *а.* – організація, про існування якої не заявлено публічно; архівна довідка – *документ* архівної установи, оформлений відповідно до нормативно-правових актів, що містить *І.* про предмет запиту на підставі архівних *документів* із зазначенням їх пошукових даних.

У окремих джерелах подаються й інші визначення категорій, що в основі змісту мають термін *«а.»*. Наприклад, *а. даних* – засоби зберігання резервних копій, версій програм і будь-яких даних, що рідко використовуються (5).

В окремих нормативних документах подаються визначення категорій як складних слів де є коренем *«а.»* з прив'язкою до сутності певного сектору інформаційних суспільних відносин. Наприклад, архівування – 1) створення копії *І.*, що зберігається

в пам'яті комп'ютера, для розміщення її в *а.*; 2) операція, яка дає можливість упакувати групу файлів в один файл-архів з метою економії місця на носії *І.* (5).

Як доктринальне пропонується таке уніфіковане визначення терміну *«а.»*. *А.* – спеціальна організація, структурний підрозділ, відділ установи, підприємства де здійснюється збір, облік і зберігання *документів*, що вийшли з функціонального (первинного) обороту при їх створенні, використання відомостей, що в них містяться з метою формування фонду (сховища) і/або здійснення управління, науково-дослідної та іншої *І. діяльності* пов'язаної з діловодством.

Література:

1. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3814-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12

2. Етимологічний словник Української мови / Під. ред. О.С. Мельничук. Київ: «Наукова думка», 1982. Т. 1. С. 90.

3. Нефедов К.Ю. Архівознавство. Харків: Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2008. С. 54.

4. Бржостовская Н.В. Архивы и архивное дело в зарубежных странах. (История и современная организация). Москва, 1971.

5. ДСТУ 2226-93 Автоматизовані системи. Терміни та визначення. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=61937

6. Інформаційне суспільство. Дефініції: людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція / За ред. доктора юридичних наук, професора Р.А. Калюжного, доктора економічних наук, професора М. Я. Швец. Київ, "Інтеграл", 2002.

7. Архівістика: Термінологічний словник / Упорядники: К. Є. Новохатський, К. Т. Селіверстова. Київ: 1998. 106 с.

8. Ассман А. Простори спогаду. Форми трансформації культурної пам'яті / Пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. Київ: Ніка-Центр. 2012. 63 с.

9. Ван Шу Пин. Архивы и архивное дело в Китае: преемственность и эволюция: Вторая половина XX века: дис… к.и.н.: 05.25.02. Москва, 2003. 238 с.

10. Guyotjeannin (Olivier) et Potin (Yann). La fabrique de la perpétuité : le trésor des chartes et les archives du royaume, XIII–XIX s. Revue de synthèse. Fabrique des archives, fabrique de l'histoire, Sesérie, 2004. pp. 15-44.

11. Dinyar Patel. India's Archives: How Did Things Get This Bad? // The New York Times, 2012.

12. Левченко Л. Архіви і архівна справа США: історія та організація. Миколаїв: Іліон, 2013. 312 с.

В. С. Цимбалюк

АРХІВ ЕЛЕКТРОННИЙ (РЕПОЗИТАРІЙ)

ЕЛЕКТРОННИЙ АРХІВ (РЕПОЗИТАРІЙ) (*е. а.)* – сукупність організаційних, програмно-апаратних засобів для збереження *е. документів* та інших даних в *е.* вигляді (1).

Е. а. виконує три основні функції: 1. Зберігання. Досягається високий рівень безпеки зберігання *документів* шляхом здійснення оперативного контролю за їхнім рухом (переглядом); дозволяє розмежувати користувачів у доступі до різного роду *IP*; забезпечується структурованість та системність зберігання *документів*; 2. Облік. Забезпечується контроль частоти звернення до *документів*, що уможливлює проведення звірки комплектності оригіналів;забезпечується прозорість ведення справ в дистанційних структурних підрозділах; 3. Пошук. Уможливлює за короткі проміжки часу здійснити пошук *документу* за необхідними параметрами (дата, персоналії, номер, тип тощо). Виконання пошуку *документів* здійснюється в зручний спосіб – з робочого місця чи дистанційно. За необхідності уможливлює відправку *документу* електронною поштою на необхідну електронну адресу, складання списку *документів* чи сформування звіту. Зазначене суттєво підвищує оперативність опрацювання запитів на *документи* та самих *документів,* що кардинально впливає на ефективність роботи з *документами* в цілому.

Е. а. утворюються державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності, а також громадянами і їх об'єднаннями.

Значною подією у сфері архівної справи, своєрідним проявом високої політичної волі на державному рівні щодо збереження цифрових ресурсів (*е. документів*, *е. ІР*) стала практична реалізація пропозиції колишнього Держкомархіву України щодо створення Центрального державного *е.* архіву України (далі – ЦДЕАУ) (2). ЦДЕАУ як державний орган виконує завдання і функції держави з управління архівною справою та діловодством, забезпечує облік, збереженість *е. документів* Національного архівного фонду (далі – НАФ) та *е. ІР* і використання їх *І.* (3).

До складу документів ЦДЕАУ (профільні документи) входять: *е. документи* установ – джерел формування НАФ, передані державними архівами; *е. ІР*; *е. документи* та *ІР* особового походження, передані державними архівами та власниками таких *документів*; службові видання в *е.* вигляді, що не надходять у встановленому порядку до Книжкової палати України та *бібліотек* – депозитаріїв; *е. документи* юридичних і фізичних осіб, що в установленому порядку надійшли у власність держави з-за кордону; електронні страхові копії унікальних *документів* та *ІР*, що зберігаються в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, установах, організаціях незалежно від форми власності; облікові *документи* та архівні довідники на *документи* ЦДЕАУ (описи, каталоги, путівники тощо). Виконуючи покладені на нього завдання, ЦДЕАУ координує діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ,організацій незалежно від форми власності з питань впровадження *е. документообігу*, зберігання *е. документів* та використання їх *І.*. Ним приймаються профільні *документи,* здійснюється ведення обліку та їх постійне зберігання, а також використання відомостей, що в них містяться. В процесі приймання та зберігання згаданих *документів* ЦДЕАУ проводить разом із державними архівами експертизу цінності *документів* з метою внесення їх до НАФ або вилучення з нього. Одним із завдань ЦДЕАУ є надання методичної допомоги з питань своєї діяльності державним *архівам*, органам державної влади, місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форми власності.

Ним також здійснюється науково-дослідна та методична робота з питань створення, обліку, зберігання, користування архівними електронними *документами* та *е. ІР*, впровадження *е. документообігу*, *е. цифрового підпису*, *ІТК*. Якщо придбаваються *е. документи* та *е. ІР* у разі їх продажу, то ЦДЕА України звертається до суду з позовом про передачу у власність держави тих *е. документів* та *е. ІР*, які не мають власника або власник яких невідомий.

Одною із важливих функцій *е. а.* є забезпечення охорони та збереження *І.*, що становить *державну таємницю*. З цією метою ним організовується перегляд в установленому порядку грифів обмеження доступу до *І.*, що міститься в архівних документах. Виходячи з того, що зберігання профільних *документів* здійснюється в умовах постійного удосконалення програмно-технічних засобів і передбачає планову міграцію цих *документів* з одного покоління цих засобів до іншого, технологія довготривалого та постійного зберігання має задовольняти вимоги збереження (цілісності, автентичності) та постійної визначеності електронних *документів* (доступ із візуалізацією та можливістю відтворення на папері).

Нині світовим співтовариством напрацьована Концептуальна модель сучасного *е. а.* OAIS (Open Archival Information System) за міжнародним стандартом (4), яка може слугувати зразком як для малих, так і для значних за обсягом інформації архівів. Зазначене модель має наступні складові: приймання – процеси отримання, перевіряння надісланого архівного *документа* в *е.* вигляді на відповідність визначеним вимогам до носіїв *І.*, форматів даних, необхідної довідкової *І.*, а також того, чи профільний *документ* є цілісним та автентичним; архівне зберігання – процеси архівного описування, розміщення прийнятого архівного *документа* в *е.* вигляді на *носієві І.* для зберігання у відповідності з прийнятою ієрархією; оновлення *носіїв І.* згідно з планом здійснення процесів зберігання; періодичного перевіряння цілісності профільних *документів*, резервного та страхового копіювання; забезпечення доступу до профільних *документів* за вимогою; керування даними – керування процесами функціонування *е. а.*

у відповідності з визначеним планом зберігання та адміністративними заходами, спрямованими на керування процесами приймання, зберігання та доступу до *документів* в е. вигляді; організація доступу – забезпечення користувачів та державні *архіви І.* щодо наявності *е. документа* на зберіганні та реалізація отримання їх за запитом через телекомунікаційні засоби відповідно до процедур, що обмежують доступ та забезпечують захист *І.*; планування процесу – функція планування управління процесами *е. а.* у відповідності до запланованих подій життєвого циклу архівних *документів* та програмно-технічних засобів; адміністрування – функція керування процесами *е. а.*, що відповідає вимогам поточної експлуатації *е. а.* У зазначеній моделі також вирішуються питання перенесення цифрової *І.* в на нові носії і форми зберігання, ролі програмного забезпечення по її збереженню та обміну між *архівами*.

Література:

1. Про затвердження Положення про порядок формування, зберігання та знищення електронних архівів у Національному банку України і банках України: наказ Національного банку України від 12.09.2006 р. № 357. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13/ed20181107#n18

2. Про утворення Центрального державного електронного архіву України та Центрального державного архіву зарубіжної україніки: Розпорядження КМ України від 12.05.2007 р. № 279-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/279-2007-%D1%80

3. Положення про Центральний державний електронний архів України: Наказ Міністерства юстиції України від 21.05.2012 р. № 759/5. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0759323-12

4. SPACE DATA AND INFORMATION TRANSFER SYSTEMS – OPEN ARCHIVAL INFORMATION SYSTEM (OAIS) – REFERENCE MODEL ISO 14721:2012 [CCSDS 650.0-M-2]. URL: https://www.iso.org/ru/standard/57284.html.

І. Ф. Корж

Б

БІБЛІОТЕКА ЕЛЕКТРОННА

ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА *(е. б.)* – 1) *ІС*, яка дозволяє надійно зберігати і ефективно використовувати різнобічні колекції *е. документів* (текстових, звукових, образотворчих, відео тощо), які локалізовані у самій системі, а також доступних їй через телекомунікаційні мережі (1); 2) документальна *АІС*, у якій *документи* (статті, монографії, звіти, реферати і т. п.) зберігаються, як правило, у повнотекстовому вигляді на електронних машинних носіях і можуть надаватися користувачам за їхнім запитам через телекомунікаційні мережі (2); база даних, яка містить цифрові *І.* об'єкти в різних форматах, і яка надає безпосередній доступ спільноті користувачів та яка має наступні додаткові характеристики: універсальний інструмент доступу (напр. каталог), який надає можливість пошуку і отримання *І.* по усій *базі даних*; має організаційні технічні процедури, завдяки яким бібліотечні фахівці добавляють об'єкти в базу даних або вилучають їх згідно зрозумілої політики формування фондів (3, 4).

Законодавче визначення *е. б.* відсутнє. Однак в Положенні про електронні освітні ресурси запропоновано поняття «електронна бібліотека цифрових об'єктів» – набір *електронних освітніх ресурсів* (ЕОР) різних форматів, в якому передбачено можливості для їх автоматизованого створення, пошуку і використання (5).

Основним завданням *е. б.* є інтеграція *ІР* і ефективна навігація в них. Основні функції *е. б.* відповідають функціям сучасної традиційної *бібліотеки*, проте вони модифіковані, оскільки ґрунтуються на широкому використанні *ІТ*. Їх можна окреслити так:

– кумулятивна – формування *ІР* в електронній формі з використанням різних форматів;

– меморіальна – зберігання впродовж тривалого часу в електронній формі *ІР*, що містять відомості про історію і культуру, а це забезпечує формування соціальної пам'яті суспільства;

– комунікаційна – надання доступу користувачам до баз знань;

– інформаційна – задоволення *І. потреб* різних категорій користувачів;

– довідкова – пошук достовірних фактографічних та бібліографічних даних;

– освітня – інформаційний супровід освітніх, науково-дослідних, виробничих процесів;

– культурна (просвітницька) – за допомогою *ІТ* введення в науковий обіг, поширення серед користувачів *І.* про *документи*, які складають історичну та культурну цінність;

– когнітивна – управління знаннями та продукування нового знання, його аналітикосинтетичне опрацювання з використанням новітніх *ІТ*;

– соціальна – надання користувачеві можливості дистанційного освоєння знань, ознайомлення з алгоритмами *І.* пошуку на основі І. інструментів, які забезпечують ефективне орієнтування в *І. просторі*, такий підхід спонукає його до участі у соціокомунікативних процесах;

– науково-дослідницька – *І.* підтримка наукових досліджень та проведення власних наукових розвідок (4).

Діяльність *е.б.* має відповідати основним принципам бібліотечної справи, як галузі інформаційної, культурної, освітньої діяльності суспільства, що спрямована на: створення і розвиток мережі бібліотек; формування, опрацювання, упорядкування та зберігання бібліотечних фондів; організацію бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотек; підготовку та підвищення кваліфікації фахівців у галузі бібліотечної справи; наукове та методичне забезпечення розвитку бібліотечної діяльності. Бібліотечний ресурс має складати упорядковані бібліотечні фонди документів на різних носіях *І.*, *бази даних*, мережні *ІР*, довідково-пошуковий апарат, матеріально-технічні засоби опрацювання, зберігання та передачі *І.*.

Е. б. здійснюють свою діяльність на підставі закріпленого у Конституції України права «вільно збирати, зберігати, використо-

вувати та поширювати *І.* усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» (6, ст. 34). Здійснення цього права може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню *І.*, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Базовими правовими актами, що регулюють діяльність *е. б.*, є Закони України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (7), який визначає статус *бібліотек*, правові та організаційні засади діяльності *бібліотек* і бібліотечної справи в Україні, та «Про авторське право та суміжні права» (8), який регулює правовідносини у галузі авторського права і суміжних прав; визначає майнові і немайнові права авторів, порядок охорони творів, термін дії, порядок передачі авторського права. Наведено перелік творів, що охороняються, а також тих об'єктів, на які поширюється чинність Закону.

Легітимну основу формування фондів *е. б.* певною мірою забезпечує Закон України «Про обов'язковий примірник документів» (9). Наявність у переліку електронних видань дозволяє законодавчо виправдати поповнення фондів мережних бібліотек творами у електронній формі. Окрім того, бібліотеки, що отримали обов'язкові примірники *документів* зобов'язані надавати їх юридичним або фізичним особам у тимчасове користування, тобто виконувати бібліотечні функції (зокрема і надавати доступ через *Інтернет*). До обов'язкового примірника документів належать: видання текстові, нотні, картографічні, образотворчі; видання електронні; видання, аудіопродукція та інші *документи* для сліпих; аудіо-, візуальна, аудіовізуальна продукція (кіно-, відео-, фото-, фонодокументи); нормативно-правові акти у сфері стандартизації, метрології та сертифікації; патентні *документи*.

Література:

1. Антопольский А.В., Вигурский К.В. Концепция электронных библиотек / *Электронные библиотеки*. 1999. Т. 2. Вып. 2. URL: http://elib.ict.nsc.ru/jspui/bitstream/ICT/1222/1/DL_antapol_1999.pdf

2. Електронна бібліотека. URL: http://pravo-media.at.ua/text/Electron_biblio.doc

3. Горный Е., Вигурский К. Развитие электронных библиотек – мировой и российский опыт, проблемы, перспективы. URL: mreadz.com/new/index.php?id=59148&pages=5

4. Кунанець Н.Е., Малиновський О.Б. Особливості ефективної роботи електронних бібліотек. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/26726/1/046-420-425.pdf

5. Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси: наказ міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2012 р. № 1060. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12

6. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

7. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80

8. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3792-12/ed20181104#n35

9. Про обов'язковий примірник документів: Закон України від 09.04.1999 р. № 595-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-14.

І. Ф. Корж

В

ВЕБ-САЙТ

ВЕБ-САЙТ – 1) сукупність даних, *електронної (цифрової) І.*, інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси веб-сайту і (або) облікового запису власника цього веб-сайту, доступ до яких здійснюється через адресу *мережі Інтернет*, що може складатися з доменного імені, записів про каталоги або виклики і (або) числової адреси за Інтернет-протоколом (1, ст. 1); 2) сукупність програмних засобів, розміщених за унікальною адресою в обчислювальній мережі, у тому числі в *мережі Інтернет*, разом з *ІР*, що перебувають у розпорядженні певних суб'єктів і забезпечують доступ юридичних та фізичних осіб до цих *ІР* та інших *І. послуг* через обчислювальну мережу (2).

*Літ*ература:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. Ст. 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3792-12/ed20181104#n35

2. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: розпорядження КМУ від 16 листопада 2016 р. № 918-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-%D1%80/ed20161116#n15

Закон

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ (*І. пс. вп.)* – стан або вимірюваний ефект, що відображає бажане ставлення або зміну поведінки цільової аудиторії як результат проведення *І.* або психологічних заходів.

В українському безпековому дискурсі виокремлюються І.-технічий (*І. тех. вп.*) та *І. пс. вп.*. *І. тех. вп.* визначають як вплив

на *І.*-технічну інфраструктуру об'єкта з метою забезпечення реалізації необхідних змін у її функціонуванні (зупинка роботи, несанкціонований доступ до *І.* та її перекручування (спотворення), програмування на певні поминки, зниження швидкості оброблення *І.* тощо), а також вплив на фізичний стан людини. *ІТВ* становить загрозу безпеці інформаційно-технічної інфраструктури та фізичному стану людини. *І. пс. вп.* тлумачать як вплив на свідомість та підсвідомість особистості й населення з метою внесення змін у їхню поведінку та світогляд. Базовими методами *І. пс. вп.* є переконання й навіювання (4).

Рівень ефективності *І. пс. вп.* залежить від: змісту матеріалу (його складності, конкретності, суспільної важливості тощо); психічного стану цільової аудиторії, що характеризується наявністю високого рівня автоматизму відповідної реакції (страх, пригніченість, апатія сприяють некритичному й підсвідомому сприйняттю впливу); часового інтервалу між впливами й відповідною реакцією (із збільшенням часового інтервалу автоматизм реакції зменшується внаслідок підвищення критичності й розумової активності об'єкта).

В українському науковому дискурсі джерела загроз *І.*-психологічній безпеці людини в міжособистісній комунікації під час здійснення на неї *І. пс. вп.* структуровано за такими групами:

Перша група включає загрози, пов'язані з можливостями маніпулятора впливати на сам процес міжособистісної комунікації. Тобто, відповідно до своєї мети змінювати його хід, організацію, процедуру, *І.* зміст, використовуючи для цього відповідні прийоми.

Друга група об'єднує загрози, пов'язані з можливостями використання маніпулятором зовнішніх для адресата чинників, і поділяється на такі підгрупи: а) умови зовнішнього соціального середовища (наприклад, можливість використання інших осіб для здійснення впливу, соціальних зв'язків, що склалися з адресатом і його оточенням тощо); б) особистий потенціал маніпулятора (наприклад, такі його статусні переваги, як рольова позиція, посада, вік, матеріальне становище, кваліфікація, освіта, здібності, знання, комунікативні навички й уміння і т. ін.); в) умови

зовнішнього фізичного середовища (вибір місця та часу проведення міжособистісної комунікації, створення відповідної обстановки тощо).

Третя група включає загрози, пов'язані з можливостями використання маніпулятором внутрішніх, психологічних, індивідуально-особистісних характеристик адресата (зокрема його стану) (1; 4).

Доктриною *ІБ* України (1) до життєво важливих інтересів особи віднесено «захищеність від руйнівних *І. пс. вп.*», до життєво важливих інтересів суспільства і держави – «захист українського суспільства від агресивного впливу деструктивної пропаганди, передусім з боку РФ; захист українського суспільства від агресивного *І.* впливу РФ, спрямованого на пропаганду війни, розпалювання національної і релігійної ворожнечі, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України; формування ефективної правової системи захисту особи, суспільства та держави від деструктивних пропагандистських впливів; створення з урахуванням норм міжнародного права системи і механізмів захисту від негативних зовнішніх *І. пс. вп.*, передусім пропаганди» (1).

У доктринах НАТО з питань інформаційних і психологічних операцій виокремлюються *І.* (*І. впл.*) та психологічний впливи (*пс. впл.*) як інструментарії цих операцій. *І. вплив* визначено як бажані умови, створені у межах *І. середовища* в результаті *І. діяльності*. *І. впл.* ґрунтується на *І.* (збереженій, опрацьованій та тій, що перебуває в процесі передачі) та *ІС*, що можуть потерпати втрату конфіденційності, об'єктивності. *пс. впл.* визначається як сплановані психологічні дії, що використовують комунікації та інші заходи, спрямовані на зміну сприйняття, ставлення до чогось та поведінку цільової аудиторії (2).

Згідно з Доктриною США FM 3-05.301 (FM 33-1-1) (10) *І.* операції проводяться на усіх етапах війни, інших операцій або конфліктів. Відповідно *І. впл.* має пролонгований системний характер. Психологічні операції слугують своєрідним важелем у процес здійснення *І.* операцій для посилення їхнього потенціалу, а тому

пс. впл. є своєрідним зовнішнім імпульсом, що передбачає миттєву відповідь за принципом «стимул – реакція».

Згідно концепції стратегічних комунікацій *І. впл.* і *пс. впл.* можуть здійснюватися лише по відношенню до цільової аудиторії противника, що визначається заздалегідь. При цьому необхідно враховувати, що *І. впл.* і *пс. впл.* можуть мати як короткостроковий, так й довгостроковий ефект й досягти «незатвердженої аудиторії» (6; 7).

Принципово відмінними визначено цілі та об'єкти *І. впл.* і *пс. впл.* в традиціях НАТО і РФ. У документах НАТО (6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14), та ін.) робиться акцент на конструктивному результаті *І. впл.* та *пс. впл.* – сприянні чи покращенні розуміння, ставлення і характеру взаємодії певної інституції з певною аудиторією для підтримки політичних і військових та інших цілей, формуванні чи покращенні довіри; забезпеченні співробітництва дружніх чи нейтральних країн.

Фахівці РФ як мету *І. впл.* та *пс. впл.* визначають «поразку живої цілі методами інформаційно-психологічного впливу, … активну зміну її індивідуальної свідомості» (3), масоване психологічне оброблення особового складу військ і населення противника з метою дестабілізації суспільства і держави за умови інформаційно-психологічної війни (5). На відміну від стратегічнокомунікативного підходу НАТО, що категорично забороняє використання *І. впл.* та *пс. впл.* проти власного населення, концепція ідеологічної війни РФ навпаки вважає *І. впл.* та *пс. впл.* важливими інструментами ідеологічного оброблення як противника, так й власного населення, що передбачає «*пс. впл.* та *І. впл.* на особовий склад збройних сил і населення ворожих держав з метою підриву їх морального духу і ослаблення волі до перемоги або опору, а також вплив на особовий склад збройних сил і населення власної країни для виключення занепаду їх морального духу, волі до перемоги і опору» (3).

*Літ*ература:

1. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» від 25.02.2017, № 47/2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text

2. Компанцева Л. Ф., Акульшин О. В., Заруба О. Г. та ін. Базові поняття стратегічних комунікацій: стандарти на основі документів НАТО (англійсько-український, українсько-англійський словник). Київ: НА СБУ, 2019. 367 с.

3. Манойло А.В., Стригунов К. С. Технологии неклассической войны. Генезис. Эвоюция. Практика. Москва: Горячая линия – Телеком, 2020. 378 с.

4. Петрик В. М., Присяжнюк М. М., Компанцева Л. Ф. та ін. Сугестивні технології маніпулятивного впливу. Київ: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с.

5. Рогозин Д. Война и мир в терминах и определениях: военно-технический словарь. Москва: Вече, 2016. 367 с.

6. AAP-06. NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French). North Atlantic Treaty Organization NATO Standardization Office (NSO), 2014. URL: https://www.wcnjk.wp.mil.pl/plik/file/N_20130808_ AAP6EN.pdf.

7. AAP-06. NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French). North Atlantic Treaty Organization NATO Standardization Office (NSO), 2019. URL: standard.di.mod.bg › pls › mstd › MSTD.blob_upload.

8. AJP-3.10.1. Allied Joint Doctrine for Psychological Operations Outli NATO Psychol nesogical Operations, 2015. URL: https://www.gov.uk/.../ajp-3101-allied-joint-doctrine-forpsychological-operations.

9. Commander's Handbook for Strategic Communication and Communication Strategy, Version 3.0. Suffolk, VA: Joint War fighting Center, 2017. URL: http://www.dtic.mil/doctrine/doctrine/jwfc/sc_hbk10.pdf.

10. FM 3-05.301 (FM 33-1-1) Psychological Operations Tactics, Techniques, and Procedures. Headquarters, Department of the Army, 2003. URL: https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-05-301.pdf.

11. FM 3-13 IO: DTTP. Field Manual 3–13 Information Operations: Doctrine, Tactics, Techniques, and Procedures, 2016. URL: https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/3-13/fm3-13_2016.pdf.

12. IMSM-0129-2018. Release of Psychological Operations and Information Operations Policies to Ukraine. International Military Staff; Etat-Major Militaire International, 2018. URL: http://archives.nato.int/downloads/reports/military-committee-itemList.html.

13. JDP 2-00. Joint Doctrine Publication 2-00 Understanding and Intelligence Support to Joint Operations, 2011. URL: https://www.gov.uk/government/Publications jdp-2-00– understanding-and-intelligence-support-to-joint-operations.

14. JP 3-13.2. Joint Publication 3-13.2 Psychological Operations, 2010. URL: https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3-13-2.pdf.

Л. Ф. Компанцева

Г

ГРОШІ ЕЛЕКТРОННІ

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ (*е. г.*) – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі (2).

Поняття *е. г.* є неологізмом термінологічно-понятійного апарату юриспруденції. Автором ідеї створення *е. г.* вважається американський спеціаліст з теорії складності Д. Чаум – засновник Міжнародної асоціації криптологічних досліджень. *Е. г.* є результатом виникнення перших систем *цифрового підпису* і цифрових конвертів на основі перетворення з двома ключами: відкритим, або загальнодоступним, та закритим, або індивідуальним.

Е. г. пов'язані з генезисом паперових знаків вартості, існування паперових і електронних грошей об'єктивно зумовлене особливостями функції грошей як засобу обігу, коли гроші є посередником в обігу товарів.

Е. г. є новою формою платіжного засобу, первинним елементом, системи розрахунків в сфері *електронної комерції*, важливим інструментом, що забезпечує взаємодію контрагентів на етапі здійснення розрахунків (5).

В доктрині *ІП* визначено особливості *е. г.*, зокрема : у дефініції *е. г.* термін «гроші» має умовне значення, оскільки у фізичному вимірі вони не існують; *е. г.* – це *І.* про кількісне вираження вартості грошового еквівалента; *е. г.* є безстроковими грошовими зобов'язаннями емітента на пред'явника в електронній формі; забезпечуються готівковими коштами; передача інформації сприймається як здійснення платежу з відповідними юридичними наслідками; використовуються для розрахунків, як через комп'ютерні мережі, так і за межами них.

Правове забезпечення відносин пов'язаних з функціонуванням *е. г.* регламентується Законом України «Про платіжні системи

та переказ коштів в Україні» (2) та «Положенням про електронні гроші в Україні» (3).

На законодавчому рівні визначено, що випуск (емісію) *е. г.* може здійснювати виключно банк. Банк, що здійснює випуск *е. г.*, бере на себе зобов'язання з їх погашення. Випуск *е. г.* здійснюється шляхом їх надання користувачам або комерційним агентам в обмін на готівкові або безготівкові кошти. Банк, що здійснює випуск *е. г.*, зобов'язаний погашати випущені ним *е. г.* на вимогу користувача. Банк має право здійснювати випуск *е. г.*, номінованих лише в гривні, для використання на території України (2).

Емітент зобов'язаний забезпечити, щоб сума випущених ним *е. г.* не перевищувала: а) суми отриманих ним від користувачів та агентів (крім агента з поповнення) готівкових або безготівкових коштів; б) суми отриманих агентом з поповнення готівкових коштів, які мають бути перераховані емітенту.

Емітент зобов'язаний визначати суму *е. г.* на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача, з урахуванням таких вимог: а) сума *е. г.* на електронному пристрої, який не може поповнюватися, не повинна перевищувати 4000 гривень; б) сума *е. г.* на електронному пристрої, який може поповнюватися, не повинна перевищувати 14 000 гривень (3).

Банківські установи, що мають намір здійснювати випуск *е. г.*, зобов'язані до початку випуску електронних грошей узгодити з Національним банком правила використання *е. г.* в Україні. За даними Національного Банку України, в 2016 році узгодили правила використання електронних грошей в Україні лише 12 банків. Вказані правила стосуються емісії електронних грошей в таких платіжних системах як: Простір, MasterCard, Visa, «Максі», «ГлобалМані». У першому півріччі 2016 року було випущено *е. г.* на еквівалентну суму – 39 млн. грн., при цьому обсяг операцій дорівнював 1,8 млрд. грн.

Чинне законодавство не обмежує можливості емісії та обігу *е. г.* в платіжних системах поза банківським сектором. Склад учасників відносин у цій сфері та особливості правового регулювання відрізняються від загально-прийнятого. Так, функціонування

платіжної системи «WebMoney Transfer» пов'язано з застосування норм ЦКУ.

В Україні ця платіжна система існує під брендом «WebMoney UA», що є суб'єктом господарської діяльності зі статусом резидента України. «WebMoney UA» заключає з користувачами системи «Договір відступлення прав вимоги та їхнього обліку». При цьому визначаються одиниці обліку грошових прав вимоги власника по відношенню до боржника – WMU. Права вимоги, згідно зі ЦКУ (1, ст. 512), можуть бути перевідступлені іншій особі (новому кредиторові), в тому числі за гроші в результаті їх купівлі-продажу (1, п. 3 ст. 656).

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

2. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14

3. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей: постанова Правління Національного банку України: від 4 листопада 2010 р. № 481. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10

4. Трубін І.О. Правові засади функціонування електронних грошей у сфері електронної комерції: монографія. Київ: Алерта, 2013. 136 с.

5. Трубін І. О. Правові засади функціонування системи електронних платежів у сфері електронної комерції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2012. 216 с.

І. О. Трубін

Д

ДАНІ

ДАНІ (*д.*) – *І.* у формі, придатній для автоматизованої обробки її засобами обчислювальної техніки (1).

Д. (від лат. data, множина від лат. datum – давати, щось). Дане; зізвучні та подібні значення і написання застосовується у ряді тезаурусу інших мов. Однокорінні терміни в українській мові: дане, даність, данина тощо.

Багатоаспектне та багатофункціональне поняття. Нерідко у правовідносинах застосовується як синонім до *І.*, *відомостей*, повідомлень, сигналів тощо. Також термін «*д.*» застосовується у формулюванні змісту, поняття зазначених та інших термінів. У деяких джерелах термін «*д.*» вживається у словосполученнях із зазначеними термінами та іншими. Наприклад, дана *І.*, дані відомості, *д.* повідомлення, *д.* сигнали, *д.* коди, персональні *д.*, *д.* про особу, таємні *д.*, конфіденційні *д.*, адміністративні *д.* тощо.

У словниках, довідникових, енциклопедичних, навчальних, наукових та інших виданнях тлумачення поняття *«д.»* подається неоднозначно, що знаходить відображення і в правотворчості та правозастосуванні. Для прикладу, у національних нормативно-правових актах визначення терміну «*д.*» подається так: *д.* – *І.* у формі, придатній для автоматизованої обробки її засобами обчислювальної техніки (1); *д.* – *І.*, подана у формалізованому вигляді, придатному для зберігання, оброблення, пересилання та інтерпретації користувачами, прикладними процесами чи технічними засобами (2); *д.* – *І.*, подана у формалізованому вигляді, придатному для пересилання, інтерпретування чи оброблення за участю людини або автоматичними засобами (3, 4, 5).

Законодавець також вводе такі дефініції, як : *е. документ*; ідентифікаційні *дані* особи – унікальний набір даних, який дає змогу однозначно встановити фізичну, юридичну особу або представника юридичної особи (16); комп'ютерні *д.* – будь-яке

представлення фактів, *І.* або концепцій у формі, яка є придатною для обробки у *комп'ютерній системі*, включаючи програму, яка є придатною для того, щоб спричинити виконання певної функції *комп'ютерною системою* (17); *біометричні д.* (параметри) – відцифровані відбитки пальців рук, відцифроване зображення обличчя (18); *персональні д.* − відомості чи сукупність *відомостей* про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована (19, 20, 21).

У довідкових джерелах термін *«д.»* тлумачиться також наступним чином: *д.* – деяка сутність, за допомогою якої повідомляється *І.*; (6); *д.* – низка суджень, що відображають реальність. Велику групу практично важливих суджень складають вимірювання та спостереження за змінними. Ці судження охоплюють числа, слова та зображення. *Д.* отримуються в результаті якоїсь дії (вимірювання, обчислення). Далі наведено такі значення терміну *«д.»*: 1) *І.*, відомості, показники, необхідні для ознайомлення з ким-, чим-небудь, для характеристики когось, чогось або для прийняття певних висновків, рішень; 2) здібності, якості, необхідні для чого-небудь; 3) форма представлення *знань*, *І.*. Тексти, таблиці, інструкції, відомості про факти, явища і таке інше, представлені у буквено-цифровій (7).

Як доктринальне поняття *«д.»* пропонується таке визначення : об'єктивно існуючі сутності явищ, (що сприймаються або не сприймаються на рівні відчуттів конкретною людиною як відомості чи образи за певними ознаками суджень про них), з властивостями у подальшому формалізуватися для усвідомлення дійсності, а також реалізуватися у комунікації в суспільстві із застосуванням визначених технологій як *І.*, повідомлення, сигнали, *знання* і т. п.

Література:

1. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1280-15/print1434041394372142

2. ДСТУ 2226-93. Автоматизовані системи. Терміни та визначення.

3. ДСТУ 2873-94. Програмування. Терміни та визначення (ISO/IEC 2382-7:1989).

4. ДСТУ 2874-94. Бази даних. Терміни та визначення (ISO/IEC 2382-17:1996).

5. ДСТУ 2938-94. Основні поняття. Терміни та визначення (ISO/IEC 2382-1:1993).

6. Інформаційне суспільство. Дефініції: людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція / За ред. доктора юридичних наук, професора Р.А. Калюжного, доктора економічних наук, професора М. Я. Швец. Київ, «Інтеграл», 2002.

7. Е.д. // Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дані.

В. С. Цимбалюк

ДЕЛІКТОЛОГІЯ ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА ДЕЛІКТОЛОГІЯ (*І. дел.*) – 1) комплексна інституція *ІП*, що являє собою систему наук. знань про *І. правопорушення*, їх природу, причини та умови, що сприяють порушенню норм *ІЗ*, особу правопорушника, а також засоби профілактики відповідної категорії деліктів та забезпечення *І. правопорядку* в цілому (1, с. 8); 2) навч. дисципліна професійної підготовки юристів (2).

Предметною основою *І. дел.* є *І. правопорушення* – це протиправне, винне діяння (дія чи бездіяльність), що має конкретний ступень суспільної шкідливості, вчиняється деліктоздатним суб'єктом *І. правовідносин* та посягає на *І. права* і свободи особи, об'єкти права власності в *ІС*, правові режими *І.*, *ІР* та *ІТ*, встановлений в державі *І. правопорядок* за яке *ЗУ* чи договором передбачена юрид. відпов.

Як комплексна інституція *ІП*, *І. дел.* формується на зламі приватного та публічного права, що пояснюється природою *І. правопорушень* та юридичної відповідальності за їх скоєння, а також кримінології.

В юридичній літературі необхідність формування *І. дел.* обґрунтовується з одного боку, потребою створення цілісної теорії *І. правопорушень* як самостійного виду деліктів на підстави

інформаційно-правової відповідальності, з іншого – потребою вдосконалення чинного *інформаційно-деліктного законодавства* (3).

Основними передумовами формування *І. дел.* є: 1. Фактичні передумови, які виявляються в істотному збільшенні кількості *І. правопорушень*, що вчиняються в різних напрямах *І. діяльності* і спричинені неоднорідними соціально-правовими та економічними чинниками, виявлення і усунення яких вимагає формування окремої інституції *ІП*, здатної розробити ефективну модель їх профілактики, а саме; 2. Доктринальні передумови, пов'язані з тим, що у правознавстві сформувалася цілісна система знань, об'єднаних спільним предметом наук. досліджень, в основі якої перебувають *І. правопорушення*, причини та умови, що сприяють їх вчиненню, а також засоби профілактики цієї категорії деліктів; 3. Нормативні передумови, спричинені необхідністю формування системи законодавства про *І. правопорушення* (*інформаційно-деліктного законодавства*) та засоби їх запобігання, проведення кодифікації цих норм, а також визначення нормативної компетенції суб'єктів владних повноважень, уповноважених розглядати справи про порушення норм *ІЗ*; 4. Правозастосовні передумови, пов'язані з практичними потребами у виробленні комплексу організаційно-правових, методологічних та соціально-психологічних заходів, спрямованих на виявлення, запобігання та недопущення у майбутньому *І. правопорушень*, забезпечення правової охорони і захисту прав і законних інтересів учасників *І. правовідносин*; 5. Соціально-психологічні передумови**,** які полягають у тому, що під впливом різноманітних факторів соціального, економічного чи особистого характеру серед учасників різних категорій правовідносин утворилася окрема, широка група фіз. та юр. осіб, схильних до вчинення *І. правопорушень*, поведінка яких вимагає наук. вивчення з метою формування комплексу заходів профілактичного характеру, системи ефективних санкцій за порушення норм *ІЗ* (4, с. 149-150).

Предметом досліджень *І. д.* виступає уся сукупність *І. правопорушень*, динаміка їх розповсюдження, причини та умови, які

сприяють порушенням норм *ІЗ*, засоби запобігання вчинення цих деліктів, особа порушника, а також державні програми забезпечення *І. правопорядку* в суспільстві.

З метою вивчення проблематики *І. правопорушень*, *І. дел.* використовуються як загальні методи наукового пізнання: діалектичний, історичний, формально-логічний, аналіз і синтез, дедукція та індукція, так і спеціально-наукові методи, вироблені в межах окремих юридичних наук: соціологічний, історичний, конкретно-статистичний, порівняльно-правовий тощо.

Як і будь-яка юридична галузь знань, *І. дел.* має власну систему, її внутрішню структуру, утворену на основі закономірних зв'язків правових норм та інститутів, предметом яких виступають *І. правопорушення*.

Система *І. дел.* складається із загальної та особливої частин. Загальною частиною *І. дел.* охоплюється її поняття, предмет, об'єкт, принципи та методи, *І. дел.* загалом; загальні заходи і засоби виявлення та профілактики *І. правопорушень*; загальні правила провадження у справах про порушення норм *ІЗ* та накладення юридичних стягнень.

Особливу частину *І. дел.* утворюють теорії запобігання окремих видів *І. правопорушень*, правила деліктолізації різних за ступенем соціальної шкідливості порушень норм *ІЗ*, галузеві види засобів запобігання *І. правопорушенням*, доктринальні положення про характеристику окремих категорій осіб, схильних до їх вчинення, а також спеціальні правила провадження у справах про їх вчинення.

Деліктолізація протиправних діянь в *І. сфері* – це правотворча діяльність держави щодо визначення критеріїв віднесення протиправних діянь до *І. правопорушень*, нормативного формулювання їх складів, а також розроблення і законодавчого встановлення системи покарань за цю категорію деліктів, процедур їх застосування (5).

Основними напрямами розвитку *І. дел.* є: розробка теорії *І. правопорушень*; наукове забезпечення кодифікації норм

законодавства про *І. правопорушення* та відповідальність за їх вчинення; наукове обґрунтування системи спеціальних стягнень за вчинення *І. правопорушення*; дослідження особливостей окремих видів *І. правопор*ушень; розробка деліктологічних аспектів механізму правового забезпечення розвитку *І. сфери* України.

Поряд із наведеним розумінням *І. дел.* як наукового напряму, цим поняттям також позначається однойменна навч. дисципліна. В останньому значенні, *І. дел.* – це структурована відповідно до навч. планів і стандартів професійної підготовки юристів система наук. знань про *І. правопорушення*, причини та умови, що сприяють їх вчиненню, засоби профілактики цих деліктів, а також методики підготовки фахівців з питань протидії *І. правопорушень* (2, с. 297).

Література:

1. Заярний О.А. Інформаційна деліктологія: від конфронтації до інтеграції / Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 27-28 листопада 2015 р.): у 2-х ч. Дніпропетровськ: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2015. Ч. ІІ. С. 8-11.

2. Zaiarnyi O.A. Information Delictology as a New Legal Science: Issues of the Principal Sense-Making Elements Formation / Legal scholarly discussions in the XXI century: collective monograph / S.V. Album, O.V. Dykyi, V. Synth, A. Ye. Fomenko, etc. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 295-318.

3. Максименко Ю.Є. Засади розвитку інформаційної деліктології / Глобальна організація союзницького лідерства. URL: http://goal-int.org/zasadi-rozvitku-informacijnoi-deliktologii/

4. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології: монографія / за заг. ред. проф. К.І. Бєлякова. Київ: КВІЦ, 2019. 344 с.

5. Заярний О.А. Правове забезпечення розвитку інформаційної сфери України: адміністративно-деліктний аспект: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 700 с.

О. А. Заярний

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА (ЮРИДИЧНІ)

ЮРИДИЧНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА (*ю. д. ІП*) – 1) вихідні від держави або визнані нею офіційно-документальні форми вираження і закріплення норм *ІП*, які надають їм юридичного, загальнообов'язкового значення. Це є «вузьке розуміння» *ю. д. ІП*, відповідно до якого «джерело права» ототожнюється із «формою права» (1; 2).

Відповідно до концепції розвитку науки *ІП* в умовах формування *суспільства знання* в Україні (3), загальна теорія держави і права постає фундаментом науки *ІП*. На основі аналізу доктринальних досліджень отримано висновок щодо доцільності формування методології наукового дослідження джерел права як вчення про організацію процесу наукового дослідження та наукових знань (1). Встановлено доцільність організації процесу та визначення результату (наукових знань щодо джерел права) здійснювати з урахуванням таких чинників: а) історичні етапи формування права; б) наукові школи права (види – «за концепцією праворозуміння»); в) концепції світорозуміння; г) ролі вченого (суб'єкта). Розуміння методології дослідження джерел права ґрунтується на: а) положеннях позитивістської школи права (усвідомлення формування «поняття джерела» права на фундаменті загальної теорії права; існування співвідношення понять «джерело права» та «форма права»); б) системному світорозумінні (джерела права як системне утворення; мета функціонування – системоутворюючий чинник; характер зв'язків між складовими системи – «взаємосприяння»); в) активна роль суб'єкта, який має якісні наукові стандарти та методи дослідження (1, 2).

Використання запропонованої методології дослідження сприяло формуванню поняття «система джерел права»: це упорядкована сукупність її підсистем (джерела права у матеріальному, ідеологічному, інституційному, юридичному (формальному) значеннях), що пов'язані між собою зв'язками взаємосприяння, а також взаємодіють одна з одною заради досягнення спільної мети. Визначення цього поняття є моделлю для поняття «система джерел інформаційного права».

Модель дослідження джерел інформаційного права (далі – *д. ІП*) ґрунтується на наступних положеннях (1, 2). По-перше, вона виходить із системного світорозуміння. По-друге, базується на основних положеннях позитивістської школи права, яка розрізняє поняття *«д. ІП»* та «форма *ІП*». По-третє, модель враховує не лише методи дослідження, але й мету, об'єкт дослідження, суб'єкта дослідження, який обізнаний у стандартах наукових юридичних досліджень. По-четверте, модель ґрунтується на розумінні утворення права (правоутворення, формування права) як усіх форм і засобів виникнення розвитку і зміни права, включаючи правотворчість (4). Тобто, поділяється точка зору, що «правоутворення – форма виникнення і буття права в широкому правовому полі: до правотворчості, поруч із нею, у вигляді правотворчості, після правотворчості, у процесі реалізації права» (4). По-п'яте, невід'ємними взаємодіючими складовими системи *д. ІП* є її підсистеми у конкретних значеннях, а саме у матеріальному, ідеологічному, інституційному та у формальному (юридичному) значенні. По-шосте, підсистема *д. ІП* України у формальному (юридичному) значенні (саме *ю. д. ІП*) за ієрархічним критерієм включає: 1) закони України: а) кодифіковані; б) некодифіковані (базові, предметні, охоронні); 2) міжнародні нормативно-правові акти, що ратифіковані ВР України; 3) підзаконні нормативно-правові акти України: а) акти Президента України; б) акти КМ України; в) акти інших центральних органів виконавчої влади України; г) локальні нормативно-правові акти місцевих органів виконавчої влади України. По-сьоме, підсистема *д. ІП* України у формальному (юридичному) значенні (*ю. д. ІП*) є системою відкритого типу. По-восьме, розвиток підсистеми *д. ІП* України у формальному (юридичному) значенні вимагає пошуку перспективних *ю. д. ІП* України, передусім: а) шляхом постійного моніторингу та аналізу юридичних джерел *міжнародного ІП,* які мають не лише обов'язковий, але й рекомендаційний характер; б) шляхом проведення зваженої адаптації *ю. д. ІП* України до *ю. д. ІП* ЄС (1, 2).

Література:

1. Арістова І.В., Стадник Р.І. Органи виконавчої влади України як розпорядники публічної інформації: теоретико-правові та практичні питання: монографія / За заг. ред. І.В. Арістової. Київ, Видавничий центр НУБіП України 2018. 233 с.
2. Стадник Р.І. Джерела права: методологія дослідження / *Наука і правоохорона*. 2016. № 4(34). С. 270-279.
3. Арістова І.В. Наука «інформаційне право» на новому етапі розвитку інформаційного суспільства. *Правова інформатика*. 2011. № 1. С. 3-11.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Вид. 2-е, перероб. і доп. Харків: Еспада, 2009. 752 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
6. Корейба Юлія Вікторівна. Джерела інформаційного права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2015.

І. В. Арістова

ДИФАМАЦІЯ

ДИФАМА́ЦІЯ (*диф.*) – (лат. *diffamatio* – обмова, ганьблення) публічне поширення дійсних або вигаданих відомостей, які принижують честь, гідність і ділову репутацію громадянина чи організації (1).

Іншими словами – розповсюдження справжньої або вигаданої інформації стосовно третіх осіб (як фізичних, так і юридичних), яка принижує їх честь, гідність та ділову репутацію.

ЗУ не містить визначення поняття *«диф.»* і є неологізмом у вітчизняній правовій науці. У законодавстві зарубіжних держав для позначення поняття «*диф.*» використовуються, зокрема, такі терміни, як «наруга над честю фізичної особи», «наклеп», «зганьблення гідності», «посягання на ділову репутацію фізичних або юридичних особи», тощо (2).

Законодавство про дифамацію суттєво відрізняється у різних країнах. Ряд держав ухвалили у свій час спеціальні кодекси про дифамацію, але у більшості країн норми про дифамацію містяться

у загальних законах, зокрема, у цивільних і кримінальних кодексах. Якщо узагальнити, твердження про будь – який факт визнається дифамацією за законодавством зарубіжних країн лише за умови, якщо таке твердження: а) є неправдивим; б) оперує фактичними даними; в) є шкідливим; г) завдає шкоди репутації конкретної особи, а це означає, що заперечуване твердження було прочитано, почуто або побачено іншими особами (3, с. 4). Відсутність в ЗУ та зарубіжних держав єдиного підходу до визначення юридичної сутності *диф.* обумовлено як істотними відмінностями у судовому тлумаченні змісту цього поняття, так і застосуванням різних способів законодавчого визначення ознак *диф.*. Твердження про факти буде вважатися дифамацією, якщо воно: 1) є неправдивим; 2) є повідомленням про фактичні обставини; 3) є шкідливим; 4) завдає збитків репутації конкретної особи; а це означає, що заперечуване твердження було прочитано, почуто або побачено іншими особами (3, с. 4).

В основі визначення *диф.* перебуває необхідність пошуку правильного балансу або пріоритету між двома конституційно гарантованими правами: правом на свободу думки і слова, правом на вільне вираження своїх поглядів та переконань, з одного боку, та правом на повагу до людської гідності, гарантіями невтручання в особисте і сімейне життя, судовим захистом права на спростування недостовірної *І.* про особу, з другого боку (4, с. 3–4).

У більшості актів міжнародного закон-ва, а також актах національного закон-ва багатьох держав з питань свободи вираження поглядів використовується трискладовий тест для цілей визначення законності обмеження відповідної фундаментальної свободи кожної людини. В основі цього трискладового тесту перебуває наступне: 1) передбачення законодавством означає, що: Будь-яке обмеження права на свободу вираження поглядів або на *І.* має бути передбачено законодавством; 2) законодавство повинно бути доступним, однозначним, конкретним і чітким з тим, щоб особа могла, з достатньою впевненістю, завчасно передбачити законність або незаконність певної дії; 3) необхідність у демократичному суспільстві, сутність якого виявляється

в тому, що будь-яке обмеження права на свободу вираження поглядів або *І.*, включаючи захист репутації інших, не може бути виправдано, якщо не доведено переконливо його необхідності у демократичному суспільстві. Зокрема, обмеження є безпідставним якщо: існують в певних обставинах менш обмежувальні і доступні засоби законного захисту репутації; або зважаючи на всі обставини, обмеження виявиться невідповідним через те, що користь захисту репутації не набагато переважить шкоду, завдану свободі вираження поглядів (2).

Правову основу регулювання суспільних відносин, пов'язаних з дифамацією в Україні складають норми КУ, ЦКУ, ЦПКУ, ГКУ, ГПКУ, ЗУ: «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про доступ до публічної інформації», «Про телебачення і радіомовлення», тощо.

До 2001 р. – прийняття чинного ККУ (5), *диф.* у нашій державі визнавалася кримінально-караним діянням. У ККУ 1960 р. (6), відповідальність за наклеп була передбачена ст. 125, а за образу – ст. 126. За відсутності кваліфікуючих ознак, наклеп вважався злочином, що не становить великої суспільної небезпеки, а справи по обвинуваченню у його вчиненні відносились до справ приватного обвинувачення.

Після декриміналізації *диф.*, вона набула ознак приватноправового *І.* правопорушення, норми щодо якого містяться у ЦКУ і ЦПКУ.

У наведеному значенні юридичний склад *диф.* характеризується наступними основними ознаками: 1) протиправністю, яка означає, що поширення недостовірної *І.* відбулося з очевидним порушенням права на свободу думки і слова, на вільне вираження власних переконань, а також в супереч волевиявленню особи, проти якої була розповсюджена відповідна *І.*; 2) винністю порушника, що означає усвідомлення порушником протиправності *диф.*, бажання ним поширити неправдиву *І.*, або не бажання цього, але усвідомлення ним ризиків заподіяння шкоди честі, гідності, чи

діловій репутації потерпілої особи; 3) шкідливістю *диф.*, тобто, заподіянням особі, стосовно якої було поширено недостовірну *І.* шкоди честі, гідності або діловій репутації, або спричиненням інших негативних наслідків; 4) наявністю причинно-наслідкового зв'язку між діями щодо поширенням недостовірної *І.* та негативними наслідками від *диф.*.

Юридичні ознаки *диф.* виключаються, серед іншого у разі: 1) якщо дії особи, яка поширила *І.* не зазіхають на честь і гідність особи, коли про неї поширюють правдиву *І.*, навіть, якщо вона стосуються її приватного життя; 2) за публічними особами, які обіймають державні посади і (або) користуються державними ресурсами, а також усіх, хто відіграє певну роль у суспільному житті (у галузі політики, економіки, мистецтва, соціальній сфері, спорті чи в будь-якій іншій галузі) стежать більше, аніж за пересічним громадянином; 3) не підлягають розгляду судами позови про захист гідності та честі, приниження яких відбулося внаслідок давання показань свідками, а так само іншими особами, які брали участь у справі, відносно осіб, які брали участь у тій справі, якщо наведена в них *І.* була доказом у справі та оцінювалась судом при ухваленні судового рішення, оскільки нормами процесуальних кодексів встановлено спеціальний порядок дослідження та оцінки таких доказів; 4) не є предметом судового захисту оціночні судження, думки, переконання, критична оцінка певних фактів і недоліків, які, будучи вираженням суб'єктивної думки і поглядів відповідача, не можна перевірити на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів) і спростувати. Якщо суб'єктивну думку висловлено в брутальній, принизливій чи непристойній формі, що принижує гідність, честь чи ділову репутацію, на відповідача може бути покладено обов'язок відшкодувати моральну шкоду; 5) не можна вимагати притягнення до відповідальності фіз. особа, яка поширила *І.*, отриману з офіційних джерел (*І.* органів державної влади, органів місцевого самоврядування, звіти, стенограми тощо), якщо вона зробила посилання на таке джерело. Така особа не зобов'язана перевіряти її достовірність та не несе відповідальності в

разі її спростування. Це також стосується випадків, коли телерадіоорганізація та її працівники використовують у своїх програмах дослівне цитування заяв і виступів (усних і друкованих) посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, народних депутатів України, кандидатів на пост Президента України, кандидатів у народні депутати України та у депутати рад усіх рівнів, кандидатів на посади сільських, селищних, міських голів, а також матеріалів, поширених іншим ЗМІ чи інформаційним агентством, з посиланням на нього.

З метою протидії *диф.*, особа, право якої порушено, може обрати як загальний, так і спеціальний способи захисту свого права, визначені законом, який регламентує конкретні *І.* правовідносини. Загальні способи захисту визначені у ст. 16 ЦКУ. До спеціальних способів захисту відносяться, наприклад, спростування недостовірної *І.* та/або право на відповідь (ст. 277 ЦКУ), заборона поширення *І.*, якою порушуються особисті немайнові права (4, с. 3). Вказані спеціальні способи захисту від *диф.* мають певні змістовні відмінності між собою. Зокрема: 1) при спростуванні поширена *І.* визнається недостовірною, а при реалізації права на відповідь – особа має право на висвітлення власної точки зору щодо поширеної *І.* та обставин порушення особистого немайнового права без визнання її недостовірною; 2) спростовує недостовірну *І.* особа, яка її поширила, а відповідь дає особа, стосовно якої поширено *І.* (7).

Захист від *диф.* може здійснюватися як у судовому, так, позасудовому порядку. Однак, у правозастосовчій діяльності судовий порядок застосування способів захисту немайнових прав та притягнення до юридичної відповідальності за дифамацію у світі є більш поширеним. Юридичною підставою порушення судом справ про *диф.* є відповідний позов потерпілої особи. Об'єктом захисту у таких позовах є честь, гідність або ділова репутація приватних осіб.

Чинне закон. во не містить визначення понять гідності, честі чи ділової репутації, оскільки вони є морально-етичними категоріями й одночасно особистими немайновими правами

(ст. ст. 297, 299 Книги другої ЦКУ), яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту. Зокрема, під гідністю слід розуміти визнання цінності кожної фіз. особи як унікальної біопсихосоціальної цінності, з честю пов'язується позитивна соціальна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло, а під діловою репутацією фіз. особи розуміється набута особою суспільна оцінка її ділових і професійних якостей при виконанні нею трудових, службових, громадських чи інших обов'язків. Під діловою репутацією юр. особи, у тому числі підприємницьких товариств, фіз. осіб-підприємців, адвокатів, нотаріусів та інших осіб, розуміється оцінка їх підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин (7).

Виключення становить поняття ділової репутації, яка визначається як відомості, зібрані Національним банком України, про відповідність діяльності юр. або фіз. особи, у тому числі керівників юр. особи та власників істотної участі у такій юр. особі, вимогам закону, діловій практиці та професійній етиці, а також відомості про порядність, професійні та управлінські здібності фіз. особи (7, ст. 2). Зазначене визначення застосовується до правовідносин, на які поширюється цей ЗУ (8).

У відповідності до ст. 297 ЦКУ «Право на повагу до гідності та честі»: «1. Кожен має право на повагу до його гідності та честі. 2. Гідність та честь фізичної особи є недоторканними. 3. Фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист гідності та честі»; а згідно із ст. 299 ЦКУ» Право на недоторканність ділової репутації»: «1. Фізична особа має право на недоторканність своєї ділової репутації. 2. Фізична особа може звернутися до суду з позовом про захист своєї ділової репутації».

Позов про дифамацію вправі пред'являти фіз. особа у разі поширення про неї недостовірної *І.*, яка порушує її особисті немайнові права, а також інші заінтересовані особи (зокрема, члени її сім'ї, родичі), якщо така *І.* прямо чи опосередковано порушує їхні особисті немайнові права. У випадках, коли поширено

недостовірну *І.* стосовно малолітніх, неповнолітніх чи недієздатних осіб, з відповідним позовом до суду вправі звернутися їх законні представники. Якщо поширено недостовірну *І.* про особу, яка померла, з відповідним позовом вправі звернутися члени її сім'ї, близькі родичі та інші заінтересовані особи, навівши у позовній заяві такі обставини: характер свого зв'язку з особою, щодо якої поширено недостовірну *І.*; у який спосіб це порушило особисті немайнові права особи, яка звертається до суду.

Відповідачами у позовах про *диф.* є фіз. або юр. особа, яка поширила недостовірну *І.*, а також автор цієї *І.*

Залежно від того в який спосіб було поширено недостовірну І. та яким правовим статусом наділений відповідач, останнім за позовами про спростування недостовірної *І.* можуть бути: 1) у випадку, коли позов пред'явлено про спростування *І.*, опублікованої в ЗМІ, то належними відповідачами є автор і головний редактор *ЗМІ*, де була поширена така *І.*, або засновник *ЗМІ*, якщо редакція не є юр. особою (4, с. 9); 2) якщо *І.* була поширена у *ЗМІ* з посиланням на особу, яка є джерелом цієї *І.*, ця особа також є належним відповідачем; 3) відповідачем у випадку поширення *І.*, яку подає посадова чи службова особа при виконанні своїх посадових (службових) обов'язків, зокрема при підписанні характеристики тощо, є юр. особа, в якій вона працює; 4) належним відповідачем у разі поширення оспорюваної *І.* в мережі *Інтернет* є автор відповідного *І.* матеріалу та власник *Веб-сайту*. Якщо автор поширеної *І.* невідомий або його особу та/чи місце проживання (місцезнаходження) неможливо встановити, а також коли *І.* є анонімною і доступ до сайту вільним, належним відповідачем є власник вебсайту, на якому розміщено зазначений *І.* матеріал; 5) якщо особа, яка поширила недостовірну *І.*, невідома (наприклад, при направленні анонімних або псевдонімних листів чи звернень, смерті фіз. особи чи ліквідації юр. особи, поширення *І.* в *мережі Інтернет* особою, яку неможливо ідентифікувати тощо), фіз. особа, право якої порушено, може звернутися до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї *І.* та її спростування (в порядку окремого провадження) (8).

Тягар доказування недостовірності поширеної *І.* покладається на заявника лише у тому разі, коли особа, яка поширила недостовірну *І.*, невідома. Обов'язок довести, що поширена *І.* є достовірною, покладається на відповідача, проте позивач має право подати докази недостовірності поширеної *І.*. Позивач повинен довести факт поширення *І.* відповідачем, а також те, що внаслідок цього було порушено його особисті немайнові права, навівши певні фактичні дані, які підтверджують його позицію.

Відкриваючи провадження у справі, суд має з'ясувати, за правилами якого судочинства підлягає розгляду позовна заява про захист честі, гідності або ділової репутації. Оскільки характер спірних правовідносин є цивільно-правовим (незалежно від суб'єктного складу), то всі справи зазначеної категорії підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства, за винятком справ про захист ділової репутації між юр. особами та іншими суб'єктами підприємницької діяльності у сфері господарювання, що розглядаються в порядку господарського судочинства. Справи зазначеної категорії не можуть розглядатися за правилами КАСУ, оскільки такі спори не мають публічно-правового характеру, навіть якщо стороною в ньому виступає суб'єкт владних повноважень.

Підсумовуючи зазначимо, що значного розвитку дифамаційне право набуло в країнах англосаксонської правової сім'ї, меншою мірою – в країнах континентальної системи права. Так, за законодавством Австралії, наприклад, справа у зв'язку із дифамацією порушується у випадку, коли: інформація стосується безпосередньо даної особи (факт ідентифікації); інформація була опублікована (факт публікації); інформація носить ганебний характер (факт дифамації), втім найбільш досконалою вважається американська модель відповідальності за дифамацію, оскільки американське дифамаційне право розрізняє два види дифамації: письмовий пасквіль (libel) та усний наклеп (slander) (перший вид дифамації переслідується переважно в порядку кримінального судочинства, а другий розглядається як суто цивільний делікт) (10). В країнах з континентальною системою права, наприклад, у німецькому праві дифамація використовується не лише

для захисту честі, гідності та ділової репутації, а і для захисту будь-яких конституційних прав, які в своїй сукупності утворюють єдину категорію – «personlichkeit», сама дифамація, як правило, є підставою для кримінально-правової відповідальності; проводиться також диференціація між дифамацією як простим бездоказовим твердженням або поширенням ганебних фактів незалежно від їх правдивості (übble nachrede) та поширенням завідомо неправдивих ганебних відомостей (verleumdung) (11).

Вітчизняне законодавство не закріпило відомого іншим державам інституту дифамації, тому честь, гідність та ділова репутація осіб захищається в Україні передусім у порядку цивільного судочинства як особисті немайнові права фізичних (а в ряді випадків – юридичних) осіб; при цьому умови захисту особистих немайнових прав диференціюються, залежно від того, на якій підставі виник їх захист (12).

Література:

1. Словник іншомовних слів за ред. О.С. Мельничука. 2-е видання, випр. і доп. Київ: Головна редакція «Українська радянська енциклопедія» (УРЕ), 1985, 966 с.

2. Briefing Note On International and Comparative Defamation Standards by ARTICLE 19 Global Campaign for Free Expression. Retrieved from https://www.article19.org/data/files/pdfs/analysis/defamation-standards.pdf

3. Стисло про дифамацію: Основні концепції законодавства про захист репутації. Посібник для активістів. Київ, 2008.

4. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах про захист гідності, честі та ділової репутації / упоряд.: канд. юрид. наук, доцент Д.Д. Луспеник. Київ, 2019. Вип. 52 с.

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. (редакція від 25.09.2019 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

6. Кримінальний кодекс УРСР. Закон УРСР від 28.12.1960 р. (втратив чинність). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05

7. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14

8. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009. № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

9. Бєляков К.І. Дифамація як категорія інформаційного права України / К.І. Бєляков, М.К. Бєляков // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. Київ: Вид-во НАВСУ, 2005. № 6. С. 274-284.

10. Бєляков К.І. Дифамація по-українськи / Юридичний вісник України. Київ, 2012. № 44 (905). С. 5.

11. Вандерет Роберт. Американское диффамационное право и судопроизводство: Обзор законодательства и практики судебной защиты чести и достоинства в США / Роберт Вандерет. URL: http://www.medialaw.ru/publications /zip/29/america.html

12. Бундуки Ион. Свобода выражения и диффамация: буква закона и реальное положение дел/ Бундуки Ион, Хангану Жанета, Балан Юлиан, Костин Дойна URL: http://ijc.md/Publicatii/studiu_lib_def_ru.pdf

13. Цивільний кодекс України. Закон від 16.03.2003 р. № 435–IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

О. В. Кохановська

ДІЯЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ (*І. ді.*) – 1) сукупність дій, спрямованих на задоволення *інформаційних потреб* громадян, юридичних осіб і держави (1); 2) постійне та систематичне збирання та оброблення записаної *І.* з метою її зберігання, пошуку, використання чи пересилання, що виконуються якою-небудь особою чи організацією (2).

У функціональному, змістовно-цільовому аспекті діяльність структурується за цілями та операціями, через систему яких досягається певна мета. У цьому смислі усі найбільш значущі блоки *І. ді.* представлені у Конституції України про право на *І.*: «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати *І.* усно, письмово або в інший спосіб і на свій вибір» (3).

Розширене тлумачення *І. ді.* було надане у Законі України «Про інформацію» в редакції 1992 р. (1, Розділі II), де до основних напрямів *І. ді.* законодавець відносив – політичний, економічний, соціальний, духовний, екологічний, науково-технічний, міжнародний тощо. «Держава зобов'язана постійно дбати про своєчасне

створення, належне функціонування і розвиток *І. систем*, мереж, банків і баз *даних* у всіх напрямах *І. ді.*. Держава гарантує свободу *І. ді.* в цих напрямах всім громадянам та юридичним особам в межах їх прав і свобод, функцій і повноважень (1, ст. 13).

До основних видів *І. ді.* законодавець відносив: одержання, використання, поширення та зберігання *І.*. Одержання *І.* – набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошуваної *І.* громадянами, юридичними особами або державою; використання *І.* – задоволення *І. потреб* громадян, юридичних осіб і держави; поширення *І.* – це розповсюдження, обнародування, реалізація у встановленому законом порядку документованої або публічно оголошуваної *І.*; зберігання *І.* – забезпечення належного стану *І.* та її матеріальних носіїв (1, ст. 14).

Якщо у Законі в редакції 1992 р. його предметна сфера визначалася як «закріплення права громадян України на *І.*, закладання правової основи *І. ді.*» (1), то у чинному Законі його метою є регулювання відносин щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту *І.*, тобто закладення правових основ тієї ж *І. ді.*, але без визначення її сутності, змісту та складу (2). Із зміною редакції Закону у 2011 р. Розділ ІІ було вилучено.

Спробою правової легалізації цієї категорії та пов'язаних з нею понять в Україні, її змісту, складу та класифікації був проект Закону України «Про діяльність у сфері інформатизації», де діяльність у сфері інформатизації (*І. ді.*) розглядалася як «... сукупність дій, пов'язаних із створенням, розповсюдженням, використанням, зберіганням, збиранням та обробленням об'єктів сфери *інформатизації*, а також наданням послуг з їх використанням» (4). Але, у 2005 р. законопроект було відхилено та знято з розгляду. Таким чином, визначення *І. ді.* (чи діяльність у сфері *інформатизації*) у чинному законодавстві України відсутня.

І. ді. як загальний аспект будь-якого різновиду діяльності, пов'язаний з інформаційними та технологічними процесами. Інформаційним об'єктом діяльності є логічно цілісний блок *І.*,

наданий в певній фіксованій формі, котрий створений та використовується в ході інформаційної складовій діяльності людини.

Як засіб, що забезпечує ефективне здійснення інформаційного аспекту діяльності людей є *ІТ*. Тому, на думку науковців *І. ді.* це дії суб'єктів в галузі обігу *ІР* та використання *ІТ*, які здійснюються в межах суспільних, корпоративних чи особистих інтересів або проти них.

За соціальною направленістю, функціями *ІР* та *ІТ* пропонується наступна класифікація *І. ді.*: 1. Державна – соціально-корисні, професійні дії суб'єктів державного сектору соціального забезпечення по задоволенню *І. потреб* в процесі публічного адміністрування з використанням при цьому засобів *інформатизації* структури та її персоналу (органу, організації, службовця, працівника будь-якої професії), яка здійснюється в межах правового статусу, відповідно до їхніх прав і обов'язків при дотриманні чинного законодавства. Суб'єктами цієї категорії *І. ді.* та відповідних правовідносин є окремі організаційно-функціональні підрозділи органів державної влади та місцевого самоврядування, громадські організації, а також інші особи владних повноважень. До основних завдань цієї категорії *І. ді.* відносяться: розробка та впровадження *ІТ*, необхідних для виконання державних і міжнародних програм в галузі розвитку *І. інфраструктури* держави; формування та використанню державних *ІР* і *ЗМІ* (національного сектору *І. простору*); розробка та впровадження *ІТ* по наданню адміністративних послуг органів державної влади та самоврядування (інформатизація публічного адміністрування); правове регулювання процесу інформатизації та виникаючих при цьому правовідносин (*І. правових відносин*); наукова та науково-технічна діяльність державних науково-дослідних установ по проведенню інформаційно-правових досліджень; виконання функцій держави по забезпеченню *І. суверенітету* шляхом створення умов *ІБ*; 2. Комерційна (недержавна) – соціально-корисні, професійні дії суб'єктів недержавного сектору соціального забезпечення по задоволенню *І. потреб* суспільства, яка здійснюється в межах правового статусу організаційно-функціональних структур, відповідно до їхніх прав і обов'язків при дотриманні чинного законодавства. Суб'єктами

цієї категорії *І. ді.* є фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, інші держави, їх громадяни та юридичні особи, міжнародні організації та особи без громадянства. До основних завдань цієї категорії *І. ді.* відносяться: формування та поширення с успільно-корисних *ІР* у національному сегменті *І. простору*; формування та підтримка ринку *ІТ* та *І. послуг*, а також засобів їх забезпечення; 3. Приватна – соціально-корисні дії людини та громадянина по задоволенню особистих *І. потреб* та використанню чи розробці *ІТ*, створенню та поширенню приватних *ІР*, що здійснюється відповідно до їх прав і обов'язків при дотриманні чинного законодавства. Суб'єктами цієї категорії *І. ді.* є фізичні особи, громадяни інших держав та особи без громадянства.

З точки зору додержання *І. правопорядку І. ді.* можна класифікувати на правомірну та неправомірну. Неправомірна *І. ді.*– соціально-шкідлива *І. ді.* у державному чи недержавному сектору соціального забезпечення, або приватні дії в *І. сфері*, які здійснюється з порушенням чинного національного чи міжнародного законодавства, завдають матеріальної чи моральної шкоди фізичним та юридичним особам або порушують їх права, та підлягає притягненню до юридичної відповідальності згідно із законом (5). В такому разі *І. ді.* направлена на скоєння *І. делікту* (6).

Як особливий різновидом (напрям) *І. ді.*, виділяється інформаційно-аналітична діяльність (далі – *І. ан. ді.*) – сукупність дій та заходів на основі концепцій, методів і засобів, нормативно-методичних матеріалів для збору, накопичення, обробки та аналізу даних на основі інформаційних технологій (7).

Таки дії пов'язані з інформаційними процесами переважно у сфері управлінської, політичної та економічної діяльності, яка спрямована на оптимізацію прийняття управлінських рішень шляхом якісно-змістовного опрацювання інформації і розробки варіантів впливу на розладнання в системі базової діяльності її користувача.

Як особливий різновидом (напрям) *І. ді.*, пов'язаний з виявленням, опрацюванням, збереженням та поширенням *І.* переважно у сфері управлінської, політичної та економічної діяльності виділяється інформаційно-аналітична діяльність (далі – *І. ан. ді.*), яка

спрямована на оптимізацію прийняття управлінських рішень шляхом якісно-змістовного опрацювання *І.* і розробки варіантів впливу на розладнання в системі базової діяльності її користувача. *І. ан. ді.* складає сукупність дій на основі концепцій, методів, засобів, нормативно-методичних матеріалів для збору, накопичення, обробки та аналізу даних з метою обґрунтування та прийняття рішень.

До функцій *І. ан. ді.* відносяться: управлінська (забезпечує *І.* всі етапи управлінської діяльності: підготовку, прийняття управлінських рішень, контроль за їх виконанням); діагностична (спрямована на отримання об'єктивної картини ситуації, що склалася, її діагностики); застерігаюча (виявляє проблеми, небезпеки, конфлікти, дозволяє їх уникнути); пізнавально-ментальна (сприяє зміні розуміння сутності явищ, зміні ментальності управлінців).

Цілями *І. ан. ді.* є: а) стратегічні – на основі концепцій, методів, засобів зібрати, накопичити, обробити, проаналізувати такий обсяг необхідної і достатньої *І.*, щоб надати споживачеві (замовнику) якомога більш якісний і повний інформаційний продукт; б) тактичні – визначаються конкретно в кожному випадку окремо, залежно від завдання, яке ставить перед аналітиком споживач (замовник).

Об'єктами *І. ан. ді.* є: інформаційно-аналітичні продукти; бази даних; апаратні засоби (комп'ютери, комплектування, блоки безперебійного живлення, офісне устаткування, мережеве устаткування, засоби комунікацій, периферійна техніка, диски, дискети, матеріали); програмні засоби (системне, мережеве програмне забезпечення, компресійні програми, антивірусні програми, інтерактивна графіка, електронні таблиці, редакторські пакети, прикладні пакети, засоби мультимедіа, засоби проектування програмного забезпечення); *І. послуги* (консалтингові, навчальні, впроваджувальні, супроводжувальні, ремонтні, посередницькі, торговельні, рекламні, інтерактивні, телекомунікаційні); інформаційно-пошукові системні технології; імена, адреси в *мережі Internet* тощо.

Суб'єктами *І. ан. ді.* – особистість; держава; виробники первинної *І.* (книжок, газет, журналів, повнотекстових баз даних, відеотек і фонотек); виробники вторинної *І.* (покажчиків літератури, бібліографічних довідників, збірників, реферативних журналів, індексних і бібліографічних баз даних); компанії та підприємства оптової і роздрібної торгівлі *І. продуктами* та послугами, серед них різноманітні служби пошуку *І.*, бібліотеки, *І.* центри, інститути; виробники (постачальники) технічних засобів обробки *І.*; виробники (постачальники) програмних засобів обробки *І.*; *І.* посередники (брокерські фірми); Internet-провайдери; виробники (розробники) технологій обробки *І.*, засобів комунікацій тощо (8).

Література:

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII (редакція 1992).URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed19921002.

2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII (редакція 2011 р.).URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20110509

3. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD#w1_3

4. Про діяльність у сфері інформатизації: проект Закону України від 18 листопада 2003 р. № 1257-IV; URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3038&skl=5

5. Бєляков К.І. Інформаційна діяльність: зміст та підходи до класифікації / *Інформація і право*. Київ: НДЦ правової інформатики АПрН України, 2012. № 3. С. 63-69.

6. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології: монографія / І.В. Арістова, О.А. Баранов, О.П. Дзьобань та ін.; за заг. ред. проф. К.І. Бєлякова. Київ: КВІЦ, 2019. 344 с.

7. Про затвердження Методики визначення належності бюджетних програм до сфери інформатизації: Наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 06.06.2003 № 97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-03/ed20190723#Text

8. Захарова В.І., Філіпова В.Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності. Київ. «Центр учбової літератури», 2013. 336 с.

К. І. Бєляков

ДОКУМЕНТ

ДОКУМЕНТ (*док.*) – матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення *І.*, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому носієві (1).

Законодавець вводе наступні різновиди документів:

– архівний *док.* – документ незалежно від його виду, виду матеріального носія *І.*, місця, часу створення і місця зберігання та форми власності на нього, що припинив виконувати функції, для яких був створений, але зберігається або підлягає зберіганню з огляду на значущість для особи, суспільства чи держави або цінність для власника також як об'єкт рухомого майна;

– *док.* Національного архівного фонду – архівний документ, культурна цінність якого визнана відповідною експертизою та який підлягає державному обліку і зберіганню;

– унікальний *док.* – документ Національного архівного фонду, що становить виняткову культурну цінність, має важливе значення для формування національної самосвідомості Українського народу і визначає його вклад у всесвітню культурну спадщину;

– особистий архівний *док.* – архівний документ, що створений фізичною особою або безпосередньо її стосується (2);

– *електронний док.*(див. – статтю «*електронний документ*»).

В залежності від формі надання та носія *док.* в підзаконних актах водиться поняття: фонодокумент – аудіовізуальний документ на стрічковому чи дисковому носії, який містить звукову інформацію; відеодокумент – аудіовізуальний *док.* на стрічковому чи дисковому носії, який містить *І.*, зафіксовану за допомогою відео звукозапису; кінодокумент – аудіовізуальний *док.* на плівковому носії, що містить зафіксовані на ньому за допомогою кінематографічної техніки предмети у вигляді послідовно розміщених фотографічних зображень, а також може містити звукову *І.*; фотодокумент – аудіовізуальний *док.*, що містить *І.*, зафіксовану на ньому за допомогою фотографічної техніки; предмети у вигляді окремих фотозображень; *док.* на мікроформі – фотодокумент на плівковому чи іншому носієві, який для виготовлення і використання потребує відповідного збільшення за допомогою

мікрографічної техніки; електронне видання – *електронний док.* (група *електронних док.*), який пройшов редакційно-видавничу обробку, призначений для розповсюдження в незмінному вигляді та має вихідні дані (3).

Література:

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. ВВР України 1992. № 42. Ст. 650. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12

2. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12

3. Про затвердження Інструкції з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах: наказ міністерство культури і туризму України від 03.04.2007 № 22. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0530-07/ed20070603/find?text=%C5%EB%E5%EA%F2%F0%EE%ED%ED%E5+%E2%E8%E4%E0%ED%ED%FF.

В. М. Брижко

ДОКУМЕНТ ЕЛЕКТРОННИЙ

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ (*е. док.*)– *документ*, *І.* в якому зафіксована у вигляді е. *даних*, включаючи обов'язкові реквізити *документа* (1); 2) сертифікати, що були сформовані акредитованим центром, е. реєстр сертифікатів, *е. док.*, на підставі яких були сформовані, скасовані, блоковані та поновлені сертифікати підписувачів (якщо такий спосіб передбачений регламентом роботи акредитованого центру), список відкликаних сертифікатів; 3) *документи* (у тому числі податкова звітність, звітність зі сплати єдиного внеску, фінансова та статистична звітність, податкові та акцизні накладні, розрахунки коригування до податкових та акцизних накладних, заяви, довідки, сервісні запити, витяги, договори, повідомлення, рішення, інші *документи*), які створені в е. формі з дотриманням вимог законів щодо *е. документообігу* та *е. довірчих послуг*, складення, та/або подання, та/або надіслання яких передбачається Податковим кодексом України, іншими нормативно-правовими

актами, прийнятими на підставі та на виконання Кодексу, та/або пов'язане з реалізацією прав та обов'язків платника та/або контролюючих органів згідно із нормами Кодексу, та подаються у форматі (стандарті), затвердженому в установленому законодавством порядку (3).

Література:

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.052003 р. № 851-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15

2. Про затвердження Порядку обов'язкової передачі документованої інформації : Постанова КМ України від 28.10.2004 р. № 1454. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1454-2004-%D0%BF

3. Про затвердження Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами: наказ Міністерства фінансів України від 06.06.2017 р. № 557. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-17

4. Про вимоги до форматів даних документообігу в органах державної влади. Формат електронного повідомлення: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 20.10.2011 р. № 1207. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1306-11.

І. Ф. Корж

ДОКУМЕНТООБІГ ЕЛЕКТРОННИЙ

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ (*е. док. о.*) – сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення *е. документів*, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та в разі необхідності підтвердження факту одержання таких *е. док*. (1, 3, 4).

Державне регулювання суспільних відносин в сфері *е. док. о.* спрямовано на: реалізацію єдиної державної політики *е. док. о.*; забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів *е. док. о.*; нормативно-правове забезпечення технології оброблення, створення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення *е. документів* (далі *е. док.*). Державну політику *е. док. о.* реалізують КМУ та інші органи виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом.

Суб'єктами *е. док. о.* є: автор, підписувач, адресат та посередник, які набувають передбачених законом або договором прав і обов'язків у процесі *е. док. о.* Автором *е. док.* є фізична або юридична особа, яка створила *е. док.*; адресат – фізична або юридична особа, якій адресується *е. док.*; підписувач – особа, яка має ключ підпису, використовує його для створення *цифрового е. підпису*, підписання *е. док.* та його відправлення; посередник – фізична або юридична особа, яка в установленому законодавством порядку здійснює приймання, передавання (доставку), зберігання, перевірку цілісності *е. док.* для задоволення власних потреб або надає відповідні послуги за дорученням інших суб'єктів *е. док. о.*.

Порядок *е. док. о.* визначається державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності згідно з законодавством. Здійснюється *е. док. о.* відповідно до законодавства України або на підставі договорів, що визначають взаємовідносини суб'єктів *е. док. о.*. Використання *е. док.* у цивільних відносинах здійснюється згідно із загальними вимогами вчинення *е. правочинів*, встановлених цивільним законодавством.

Відправлення та передавання *е. док.* здійснюються автором або посередником в е. формі за допомогою засобів *ІТС* або шляхом відправлення електронних носіїв, на яких записано даний *документ*. Якщо автор і адресат у письмовій формі попередньо не домовилися про інше, датою і часом відправлення *е. док.* вважаються дата і час, коли відправлення *е. док.* не може бути скасовано особою, яка його відправила. У разі відправлення *е. док.* шляхом пересилання його на е. носії, на якому записано цей *документ*, датою і часом відправлення вважаються дата і час здавання його для пересилання *е. док.* вважається одержаним адресатом з часу надходження авторові повідомлення в електронній формі від адресата про одержання цього *е. док.* автора, якщо інше не передбачено законодавством або попередньою домовленістю між суб'єктами *е. док. о.*. Якщо попередньою домовленістю між суб'єктами *е. док. о.* не визначено порядок підтвердження факту одержання *е. док.*, таке підтвердження може бути здійснено в будь-якому порядку

автоматизованим чи іншим способом в електронній формі або у формі *документа* на папері. Зазначене підтвердження повинно містити *дані* про факт і час одержання *е. док.* та про відправника цього підтвердження. Перевірка цілісності *е. док*. може проводитися шляхом перевірки *е. цифрового підпису*.

Суб'єкти *е. док. о.* повинні зберігати *е. док.* на електронних носіях *І.* у формі, що дає змогу перевірити їх цілісність на цих носіях. Строк зберігання *е. док.* на електронних носіях *І.* повинен бути не меншим від строку, встановленого ЗУ для відповідних *документів* на папері. У разі неможливості зберігання *е. док.* на електронних носіях *І.* протягом строку, встановленого законодавством для відповідних документів на папері, суб'єкти *е. док. о.* повинні вживати заходів щодо дублювання *е. док.* на кількох *е.* носіях *І.* та здійснювати їх періодичне копіювання відповідно до порядку обліку та копіювання *документів*, встановленого законодавством. Якщо неможливо виконати зазначені вимоги, *е. док.* повинні зберігатися у вигляді копії документа на папері (у разі відсутності оригіналу цього документа на папері). При копіюванні *е. док.* з е. носія *І.* обов'язково здійснюється перевірка цілісності даних на цьому носії.

При зберіганні *е. док.* має бути обов'язковим додержання наступних вимог: *І.*, що міститься в *е. док.*, повинна бути доступною для її подальшого використання; має бути забезпечена можливість відновлення *е. док.* у тому форматі, в якому він був створений, відправлений або одержаний; у разі наявності повинна зберігатися *І.*, яка дає змогу встановити походження та призначення *е. док.*, а також дату і час його відправлення чи одержання. Суб'єкти *е. док. о.* можуть забезпечувати додержання вимог щодо збереження *е. док.* шляхом використання послуг посередника, у тому числі архівної установи.

Суб'єкти *е. док. о.*, які здійснюють його на договірних засадах, самостійно визначають режим доступу до *е. док.*, що містять *конфіденційну І.*, та встановлюють для них систему (способи) захисту. В *ІС*, які забезпечують *е. док. о.*, що містять державні *ІР*, або *І. з обмеженим доступом*, повинен забезпечуватися захист цієї *І.* відповідно до законодавства.

Суб'єкти *е. док. о.* користуються правами та мають обов'язки, які встановлено для них законодавством. Якщо в процесі організації *е. док. о.* виникає необхідність у визначенні додаткових прав та обов'язків суб'єктів *е. док. о.*, що не визначені законодавством, такі права та обов'язки можуть встановлюватися цими суб'єктами на договірних засадах. Вирішення спорів між суб'єктами *е. док. о.* здійснюється в порядку, встановленому законом. Особи, винні в порушенні законодавства про *е. док.* та *е. док. о.*, несуть відповідальність згідно з законами України.

Література:

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.052003 р. № 851-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15

2. Про затвердження Порядку обов'язкової передачі документованої інформації : Постанова КМ України від 28.10.2004 р. № 1454. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1454-2004-%D0%BF

3. Про затвердження Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами: наказ Міністерства фінансів України від 06.06.2017 р. № 557. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-17

4. Про вимоги до форматів даних документообігу в органах державної влади. Формат електронного повідомлення: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 20.10.2011 р. № 1207. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1306-11.

І. Ф. Корж

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ (*д. д. І.*) – гарантоване ст. 34 Конституції України, а саме: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати *І.* усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобіганням заворушенням чи

злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню *І.*, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» (1). Закріплене Конституцією України право на *І.* передбачене Законами (2, 3), та іншими нормативно-правовими актами.

Д. д. І. передбачає: обов'язок *розпорядників І.* надавати та оприлюднювати *І.*, крім випадків, передбачених законом; визначення *розпорядником І.* спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організовують у встановленому порядку *д. д. І.*, якою він володіє; максимальне спрощення процедури подання запиту та отримання *І.*; доступ до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством; здійснення парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на *д. д. І.*; юридичну відповідальністю за порушення законодавства про *д. д. І.*

Д. д. І. здійснюється на принципах прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень; вільного отримання, поширення та будь-якого іншого використання *І.,* що була надана або оприлюднена відповідно до Закону (2), крім обмежень, встановлених законом; рівноправності, незалежно від ознак раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак. *Д. д. І.* забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення *І.*: в офіційних друкованих виданнях; на офіційних веб-сайтах в *мережі Інтернет*; на єдиному державному веб-порталі відкритих даних; на інформаційних стендах; будь-яким іншим способом, а також шляхом надання *І.* за запитами на *І.*. Не може бути обмежено в *д. д. І.* – про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних *документів*, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно. Зазначене положення не поширюється на випадки, коли оприлюднення або надання такої

І. може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину.

Суб'єктами відносин у сфері доступу до *публічної І.* є: запитувачі *І.* – фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень; *розпорядники І.*, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання; юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету АРК, – стосовно *І.* щодо використання бюджетних коштів; особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, – стосовно *І.*, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків; суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, – стосовно *І.* щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них. До *розпорядників І.,* зобов'язаних оприлюднювати та надавати за запитами *І.,* визначену вище і у порядку, передбаченому Законом (2), прирівнюються суб'єкти господарювання, які володіють: *І.* про стан довкілля; *І.* про якість харчових продуктів і предметів побуту; *І.* про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян; іншою *І.*, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідною інформацією), тобто якщо вона є предметом громадського інтересу і якщо право громадськості знати цю *І.* переважає право її власника на її захист (3); структурний підрозділ або відповідальна особа з питань доступу до *публічної І. розпорядників І.*.

Види *І.* і відомостей, які обов'язкові для оприлюднення *розпорядником І.,* а також порядок і строки їх оприлюднення визначається Законом (2, ст. 15). Невідкладному оприлюдненню підлягає будь-яка *І.* про факти, що загрожують життю, здоров'ю та/або майну осіб, і про заходи, які застосовуються у зв'язку з цим.

Д. д. І. про особу: кожна особа має право: знати у період збирання *І.*, але до початку її використання, які відомості про неї та з

якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони використовуються, передаються чи поширюються, крім випадків, встановлених законом; доступу до *І.* про неї, яка збирається та зберігається; вимагати виправлення неточної, неповної, застарілої *І.* про себе, знищення *І.* про себе, збирання, використання чи зберігання якої здійснюється з порушенням вимог закону; на ознайомлення за рішенням суду з *І.* про інших осіб, якщо це необхідно для реалізації та захисту прав та законних інтересів; на відшкодування шкоди у разі розкриття *І.* про цю особу з порушенням вимог, визначених законом. Обсяг *І.* про особу, що збирається, зберігається і використовується *розпорядниками І.*, має бути максимально обмеженим і використовуватися лише з метою та у спосіб, визначений законом. *Розпорядники І.,* які володіють *І.* про особу, зобов'язані: надавати її безперешкодно і безкоштовно на вимогу осіб, яких вона стосується, крім випадків, передбачених законом; використовувати її лише з метою та у спосіб, визначений законом; вживати заходів щодо унеможливлення несанкціонованого доступу до неї інших осіб; виправляти неточну та застарілу *І.* про особу самостійно або на вимогу осіб, яких вона стосується. Зберігання *І.* про особу не повинно тривати довше, ніж це необхідно для досягнення мети, задля якої ця *І.* збиралася. Відмова особі в доступі до *І.* про неї, приховування, незаконне збирання, використання, зберігання чи поширення *І.* можуть бути оскаржені.

Реалізація права на *д. д. І.* здійснюється через оформлення запитів на інформацію, що є проханням особи до *розпорядника І* надати *публічну І.*, що знаходиться у його володінні. Запитувач має право звернутися до *розпорядника І.* із запитом на *І.* незалежно від того, стосується ця *І.* його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. Запит на *І.* може бути індивідуальним або колективним. Запити можуть подаватися в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою) на вибір запитувача. Письмовий запит подається в довільній формі. Запит на *І.* має містити: ім'я (найменування) запитувача, поштову адресу або адресу електронної пошти, а також номер засобу зв'язку, якщо такий є; загальний опис *І.* або вид, назву, реквізити

чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо; підпис і дату за умови подання запиту в письмовій формі.

З метою спрощення процедури оформлення письмових запитів на *І.* особа може подавати запит шляхом заповнення відповідних форм запитів на інформацію, які можна отримати в *розпорядника І.* та на офіційному веб-сайті відповідного розпорядника. Зазначені форми мають містити стислу інструкцію щодо процедури подання запиту на *І.*, її отримання тощо. У разі якщо з поважних причин (інвалідність, обмежені фізичні можливості тощо) особа не може подати письмовий запит, його має оформити відповідальна особа з питань *д. д. І.*, обов'язково зазначивши в запиті своє ім'я, контактний телефон, та надати копію запиту особі, яка його подала.

Розпорядник І. має надати відповідь на запит на *І.* не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту. У разі якщо запит на інформацію стосується *І.*, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці громадян, відповідь має бути надана не пізніше 48 годин з дня отримання запиту. Клопотання про термінове опрацювання запиту має бути обґрунтованим. У разі якщо запит стосується надання великого обсягу *І.* або потребує пошуку *І.* серед значної кількості даних, *розпорядник І.* може продовжити строк розгляду запиту до 20 робочих днів з обґрунтуванням такого продовження. Про продовження строку *розпорядник І.* повідомляє запитувача в письмовій формі не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

І. на запит надається безкоштовно. У разі якщо задоволення запиту на *І.* передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як 10 сторінок, запитувач зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк. Розмір фактичних витрат визначається відповідним розпорядником на копіювання та друк в межах граничних норм, встановлених КМУ. У разі якщо *розпорядник І.* не встановив розміру плати за копіювання

або друк, *І.* надається безкоштовно. При наданні особі *І.* про себе та *І.*, що становить суспільний інтерес, плата за копіювання та друк не стягується.

Рішення, дії чи бездіяльність *розпорядників І.* можуть бути оскаржені до керівника розпорядника, вищого органу або суду. Запитувач має право оскаржити: відмову в задоволенні запиту на *І.*; відстрочку задоволення запиту на інформацію; ненадання відповіді на запит на *І.*; надання недостовірної або неповної *І.*; несвоєчасне надання *І.*; невиконання розпорядниками обов'язку оприлюднювати *І.* відповідно до Закону (2, ст. 15); інші рішення, дії чи бездіяльність *розпорядників І.*, що порушили законні права та інтереси запитувача. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності *розпорядників інформації* до суду здійснюється відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України.

Відповідальність за порушення законодавства про доступ до *публічної І.* несуть особи, винні у вчиненні таких порушень: ненадання відповіді на запит; ненадання *І.* на запит; безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію; неоприлюднення *І.* Закону (2, ст. 15); надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної *І.*; несвоєчасне надання *І.*; необґрунтоване віднесення *І.* до *І. з обмеженим доступом*; нездійснення реєстрації документів; навмисне приховування або знищення *І.* чи документів. Особи, на думку яких їхні права та законні інтереси порушені *розпорядниками І.*, мають право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди в порядку, визначеному законом.

Порядок доступу до *ІТС* розглядається законодавцем як умови отримання користувачем можливості обробляти *І.* в системі та правила обробки цієї *І.* (4).

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011. № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

3. Про інформацію: Закон України від 02.101992 р. № 3322-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20190716

4. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80.

І. Ф. Корж

З

ЗАКОНОДАВСТВО ІНФОРМАЦІЙНО-ДЕЛІКТНЕ

ІНФОРМАЦІЙНО-ДЕЛІКТНЕ ЗАКОНОДАВСТВО (*І. д. з.*) – система законодавчих актів України, норми яких регулюють суспільні відносини, пов'язані з профілактикою *І. правопорушень*, притягненням до юридичної відповідальності за їх вчинення, а також визначають ознаки складів *І. правопорушень* та встановлюють санкції за їх вчинення (4).

На сьогоднішній день закон-во України не використовує та не містить визначення поняття «*І. д. з.*». Однак, норми, які охоплюються правовим інститутом *І. деліктології* містяться серед іншого, у таких ЗУ, як: «Про інформацію», (ст. ст. 7, 27, 29-31); «Про доступ до публічної інформації», (ст. ст. 23-24); «Про захист персональних даних», (ст. ст. 22, 24, 28); «Про телекомунікації», (ст. ст. 19, 19-1, 23, 36, 75, 73, тощо); «Про рекламу», (ст. ст. 26, 27, тощо); «Про телебачення і радіомовлення», (ст. ст. 66-67, 70-75); «Про електронні довірчі послуги», (ст. ст. 33-36); «Про електронну комерцію», (ст. ст. 17, 19), та ін.

І. д. з. складає правову основу такого інституту галузі *ІП* України, як *І. делікт*. Комплексний характер вказаного інституту галузі *ІП* України (1, с. 144), обумовлює аналогічну природу *І. д. з.*. Відповідно, систему *І. д. з.* утворюють Конституція України, закони України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано ВРУ, Укази Президента України, Постанови КМУ, нормативні акти, розпорядження голів місцевих державних адміністрацій, акти органів місцевого самоврядування.

За своїм змістом акти *І. д. з.* можуть бути: 1) матеріально-правовими, які визначають підстави, умови та принципи юридичної відповідальності за *І. правопорушення*; ознаки і склад *І. правопорушень*; заходи профілактики порушень норм *ІЗ*; *І.* деліктоздатність учасників *І. відносин*; зміст та процедури реалізації компетенції суб'єктів, на яких законодавством покладено обов'язки

по запобіганню вчинення *І. правопорушень*, забезпечення *І. правопорядку* та *ІБ* 2) процесуальними, які визначають порядок розгляду і вирішення справ, пов'язаних з притягненням до юридичної відповідальності осіб, винних у вчиненні *І. правопорушень*, встановлюють правила підвідомчості та підсудності відповідної категорії справ, а також передбачають процесуальні вимоги до провадження за матеріалами справ про порушення норм *ІЗ*.

Норми *І. д. з.* можуть бути за своїм сутнісними ознаками як публічно-правовими, так, і приватно-правовими. Комплексний характер *І. д. з.* обумовлює одну з ключових проблем, з якою стикнулась законотворча діяльність в Україні. Йдеться про спосіб систематизації *І. д. з.* та визначення виду законодавчого акту, зміст якого повинен об'єднати в собі більшість норм інституту *І. деліктології.*

Вироблені юридичною наукою погляди щодо вирішення зазначеної проблеми умовно можна поєднати у три основні підходи.

Сутність першого підходу виявляється у необхідності закріплення в нормах кодифікованих актів загальних галузевих підстав, видів і форм юридичної відповідальності за *І. правопорушення*, а також уточнення особливостей їх застосування щодо окремих видів і. чи *І. діяльності* у спеціальних нормах окремих законів (2, с. 20-21).

Відповідно до іншого погляду, розвиненого переважно представниками науки *ІП*, саме в нормах проекту *Інформаційного кодексу* мають знайти своє відображення положення про підстави, види та форми відповідальності за *І. правопорушення*, а також засоби їх запобігання, не пов'язані з юридичної відповідальності (3, с. 28).

Згідно із третім підходом, удосконалення *І. д. з.* повинно здійснюватися шляхом об'єднання складів *І. правопорушень* в окремі глави галузевих кодифікованих актів (КК України, КУпАП) за родовим об'єктом протиправного посягання та правової охорони. При цьому, згідно з цим підходом, загальні підстави, умови та види юридичної відповідальності за *І. правопорушення*, процедури застосування засобів профілактики *І. правопорушень*, правові засади і

процедури здійснення нагляду, контролю за додержанням норм *ІЗ* повинні закріплюватися в положеннях *Інформаційного кодексу* (Кодексі законів про інформацію) (4, с. 171).

З урахуванням суспільної, економічної та технологічної обумовленості прийняття *Інформаційного кодексу України*, саме останній з наведених підходів до систематизації *І. дел. зак.* вбачається найбільш обґрунтованим.

І. д. з. виконує такі основні функції: 1) відновлювальну, сутність якої виявляється в тому, що дія норм відповідного закон-ва спрямована, перед усім на відновлення порушених *І. прав і свобод* фізичних осіб, юридичних осіб, *правових режимів І.*, *ІТС*, *ІР*, публічного *І. правопорядку* та *ІБ* загалом; 2) стимулюючу, яка виявляється у спонуканні учасників *І. відносин* до правомірної поведінки, шляхом встановлення покарань за вчинення *І. правопорушень*, або інших заходів примусу, спрямованих на профілактику протиправної поведінки; 3) профілактичну (запобіжну), сутність якої виявляється у закладенні правових основ для діяльності з профілактики *І. правопорушень*, визначенні системи заходів по запобіганню порушень норм *ІЗ*; 4) інформаційну, яка проявляється через інформування усіх учасників *І. відносин* про те, які діяння визнані нормами *І. д. з.* правопорушень, які санкції підлягають застосуванню за їх вчинення, які суб'єкти та за яких умов можуть застосовувати заходи примусу за порушення норм *ІЗ*, та за яких умов особа підлягає звільненню від юридичної відповідальності; 5) каральну, що полягає у встановленні в нормах *І. д. з.* видів та розмірів покарань за порушення норм *ІЗ*, процедур притягнення до юридичної відповідальності за *І. правопорушення*; 6) прогностичну, яка означає, що законодавче закріплення заходів з профілактики окремих видів *І. правопорушень*, санцій за їх вчинення, деліктолізація окремих протиправних діянь, що вчиняються в *І. сфері* є легальною реакцією з боку держави на виникнення або зниження ризиків прояву конкретних форм протиправної поведінки учасників *І. відносин*; 7) юридико-технічну, яка полягає у забезпеченні нормативної оформленості (формальної визначеності) ознак *І. правопорушень*, юридичних санкцій за їх вчинення,

процедур притягнення до юридичної відповідальності, а також законодавчому визначенні ознак *І. деліктоздатності* учасників *І. відносин*.

Предметом регулювання норм *І. д. з.* виступають наступні основні групи суспільних відносин: 1) пов'язані із визначенням в нормах *І. д. з.* підстав, видів та процедур притягнення до юридичної відповідальності за вчинення *І. правопорушень*, встановленням ознак цих д., а також захистом і відновленням і. п. потерпілих осіб; 2) пов'язані з розробленням та практичною реалізацію державних програм і спеціальних методик запобігання вчинення *І. правопорушень*; 3) щодо діяльності, пов'язаної з виявленням, фіксацією, припиненням та не допущенням вчинення у майбутньому *І. правопорушення*; 4) пов'язані з притягненням фізичних та/або юридичних осіб до юридичної відповідальності за вчинення *І. правопорушення*, а також звільненням від юридичної відповідальності; 5) обумовлені відновленням *І. правопорядку*, порушеного внаслідок вчинення *І. правопорушення*; 6) що виникають у зв'язку із виконанням уповноваженими державними органами функцій моніторингу, нагляду та контролю за додержанням норм *ІЗ*; 7) пов'язані з організацією та проведенням заходів, спрямованих на загальну профілактику *І. правопорушень* серед громадян, посадових осіб суб'єктів владних повноважень та юридичних осіб – учасників *І. відносин*.

Слід зазначити, Конституція України (5), визначаючи коло питань, що можуть регулюватися виключно законами України у п. 22, ч. 1 ст. 92, до цих питань безпосередньо віднесла засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них. У відношенні до предмета регулювання норм *І. дел. зак.* дія вказаного конституційного положення означає, що правові засади, види і форми відповідальності за *І. правопорушень*, а також діяння, що належать до цієї категорії деліктів повинні визначатися лише законами України. При цьому, процедури накладення санкцій за порушення норм *ІЗ*, компетенція суб'єктів, уповноважених розглядати справи про притягнення до

юридичної відповідальності за *І. правопорушень*, заходи загальної і спеціальної профілактики таких деліктів, не пов'язані з прямим обмеженням чи скасуванням *І. прав* учасників і. в. можуть також передбачатися у підзаконних актах (6, с. 55, 56).

Територіальний простір дії актів *І. д. з.* визначається в нормах кожного з цих актів. За цим критерієм акти *І. д. з.* можуть розповсюджуватися на всю територію України: (ЗУ, акти Президента та КМУ, акти центральних органів виконавчої влади України), так, і обмежуватися територією окремого регіону чи населеного пункту України, наприклад, акти місцевих державних адміністрацій, акти органів місцевого самоврядування у сфері профілактики *І. правопорушень* на місцевому рівні.

Акти *І. д. з.* за колом суб'єктів поширюють свою дію на усіх деліктоздатних суб'єктів *І. правовідносин*. Якщо інше не встановлено ЗУ або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, дія актів *І. д. з.* поширюється на іноземців та осіб без громадянства тією ж самою мірою, що і на громадян України. Слід звернути увагу, акти *І. д. з.* залежно від сфери їхньої дії за колом суб'єктів та видів *І. деліктів* можуть містити норми, як загальні, так спеціальні. Вказівка на спеціальну дію норм *І. д. з.*, як правило, досягається через пряму вказівку у тексті самої норми на коло тих осіб, до яких вона може бути застосована, наприклад: посадових осіб, фіз. осіб-підприємців, рекламодавців, провайдерів програмних послуг, телерадіоорганізацій, тощо. Якщо норма акту *І. д. з.* не містить прямої вказівки на статус суб'єктів, до яких ця норма може бути застосована, вона є загальною і поширюється на всіх деліктоздатних суб'єктів *І. правовідносин*.

Акти *І. д. з.* не мають зворотної дії у часі, крім випадків, коли їхні норми пом'якшують, скасовують чи обмежують юридичної відповідальності за *І. правопорушення*. В цьому контексті важливим є уточнення КСУ, зроблене в Рішенні за зверненням Національного Банку України щодо офіційного тлумачення положень ч. 1 ст. 58 Конституції України. Згідно з правовою позицією КСУ, закріплена у ч. 1 ст. 58 Конституції України норма, вміщена у розділ «другий» Конституції – «Основні права, свободи та обов'язки людини

і громадянина», що означає поширення дії відповідного припису лише на фізичних осіб в частині зворотної дії норм закону, яким пом'якшується чи скасовується юридична відповідальність. На цій основі КСУ дійшов висновку, що положення частини першої ст. 58 Конституції України про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, стосується фізичних осіб і не поширюється на юридичних осіб. Але це не означає, що цей конституційний принцип не може поширюватись на закони та інші нормативно-правові акти, які пом'якшують або скасовують відповідальність юридичних осіб. Проте надання зворотної дії в часі таким нормативно-правовим актам може бути передбачено шляхом прямої вказівки про це в законі або іншому нормативно-правовому акті (7).

Відповідно, норми *І. д. з.* мають зворотну силу щодо фізичних осіб, коли вони пом'якшують, скасовують чи обмежують їхню відповідальність не залежно від прямої вказівки на це в законі, а щодо юридичних осіб, лише за наявності прямої вказівки про зворотну дію в часі у конкретній правовій нормі.

В наш час, основними напрямами удосконалення *І. д. з.*, серед іншого є наступні: 1) адаптація норм *І. д. з.* до вимог і стандартів законодавства ЄС, яким визначаються підстави, види та форми юридичної відповідальності за *І. правопорушення*, засоби профілактики цих деліктів, механізм *ЗІ*. Прав учасників *І. відносин*; 2) проведення кодифікації норм *І. д. з.*; 3) здійснення деліктолізації суспільно шкідливих діянь, що вчиняються в *І. сфері* України та не визнані законодавством *І. правопорушень*; 3) скасування юридичну відповідальність за *І. правопорушення*. Які втратили ознаки суспільної небезпечності чи шкідливості; 4) приведення санкцій норм *І. д. з.* у відповідність до суспільної небезпеки чи шкідливості конкретних *І. правопорушень*; 5) скасування підзаконних нормативно-правових актів, якими визначаються види, форми та розміри юридичної відповідальності за *І. правопорушення*; 6) усунення дублюючих та таких, що суперечать між собою норм *І. д. з.*; 7) проведення чіткої законодавчої лінії розмежування сфер дії норм *І. д. з.* та кримінального законодавства.

Література:

1. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології: монографія / за заг. ред. проф. К.І. Бєлякова. Київ: КВІЦ, 2019. 344 с.
2. Полушкин А.В. Информационное правонарушение: понятие и виды: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14. Урал. гос. юрид. акад., каф. информ. права и естественнонауч. дисциплин. Екатеринбург, 2009. 25 с.
3. Волеводз А.Г. Правонарушения в информационной сфере: некоторые проблемы ответственности / Информационное общество в России: проблемы становления: сборник научных трудов. Московского института радиотехники, электроники и автоматики (технический университет). Выпуск 2. Москва, 2002. С. 26-35.
4. Заярний О.А. Правові та організаційні основи удосконалення матеріального адміністративно-деліктного законодавства в інформаційній сфері на шляху євроінтеграції / *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 169-186.
5. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр. (дата звернення: 29.02.2020).
6. Заярний О. А. Підзаконне регулювання адміністративної відповідальності телерадіо організацій: проблеми інституційної конфронтації та конституційної законності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка* (серія Юридичні науки). № 102 (2016). С. 49-56.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої ст. 58 Конституції України (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) від 09.02.1999 № 1-7/99. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99 (дата звернення 09.03.2020).

О. А. Заярний

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ (*ЗІ*). Термін вживається в Україні для опису комплексу заходів по забезпеченню *ІБ*. *ЗІ* – (англ. *Data protection*) – сукупність методів і засобів, що забезпечують такі властивості *І.*: цілісність (неможливість модифікації *І.* неавторизованим користувачем), конфіденційність (*І.* не може бути

отримана неавторизованим користувачем) і доступність (авторизований користувач може використовувати *І.* відповідно до правил, встановлених політикою безпеки не очікуючи довше заданого (прийнятного) інтервалу часу) *І.* за умов впливу на неї загроз природного або штучного характеру, реалізація яких може призвести до завдання шкоди власникам і користувачам *І.*.

Відповідно до властивостей, виділяють такі загрози безпеці *І.*: загрози цілісності (знищення; модифікація); загрози доступності (блокування; знищення); загрози конфіденційності (несанкціонований доступ; витік; розголошення).

В залежності від засобів розрізнять наступні види *ЗІ*, кожен з яких забезпечує окремі аспекти *ІБ*: технічний (*ТЗІ*) – забезпечує обмеження доступу до носія повідомлення апаратно-технічними засобами (антивіруси, фаєрволи, маршрутизатори, токіни, смарт-карти тощо), попередження витоку по технічним каналам, її блокування. Інженерний – попереджує руйнування носія внаслідок навмисних дій або природного впливу інженерно-технічними засобами (сюди відносять обмежуючі конструкції, охоронно-пожежна сигналізація). Криптографічний – попереджує доступ за допомогою математичних перетворень повідомлення, попередження несанкціонованої модифікації та розголошення. Організаційний – попередження доступу на об'єкт *інформаційної діяльності* сторонніх осіб за допомогою організаційних заходів (правила розмежування доступу) (1).

ТЗІ Закон визначає як 1) вид захисту *І.*, спрямований на забезпечення за допомогою інженерно-технічних заходів та/або програмних і технічних засобів унеможливлення витоку, знищення та блокування *І.*, порушення цілісності та режиму доступу до *І.* (2); 2) діяльність, спрямована на забезпечення інженерно-технічними заходами конфіденційності, цілісності та доступності *І.* (3).

Державна політика *ТЗІ* формується згідно із законодавством і реалізується Державною службою спеціального зв'язку та *ЗІ* України у взаємодії з органами, щодо яких здійснюється *ТЗІ*, а також з органами, на які покладено функцію *ЗІ*, зокрема, *СБУ* –

в частині *ЗІ*, що становить *державну таємницю*, та іншої *І.*, що належить державі та захист якої передбачений законодавством, адміністративними та правовими засобами й заходами. Організація *ТЗІ* в органах, щодо яких здійснюється *ТЗІ*, покладається на їх керівників.

Криптографічний *ЗІ* (*далі – КЗІ*) законодавець визначає як вид *ЗІ*, що реалізується за допомогою її перетворень з використанням спеціальних *даних* (ключових *даних*) з метою приховування (або відновлення) змісту *І.*, підтвердження її справжності, цілісності, авторства тощо (2, 6).

Державну політику у сфері *КЗІ*, так само як *ТЗІ* здійснює Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України.

В Україні сформована система *КЗІ*, до складу якої входять органи, підрозділи, групи, діяльність яких спрямована на забезпечення *КЗІ*, та підприємства, установи і організації, що розробляють, виробляють, експлуатують та (або) розповсюджують криптографічні системи і засоби *КЗІ* (6).

Криптографічну систему (криптосистему) становить сукупність документів та засобів *КЗІ* (програмних, програмно-апаратних, апаратних або інших), необхідної ключової, нормативної, експлуатаційної, використання яких забезпечує належний рівень захищеності інформації, що обробляється, зберігається та (або) передається. Засоби *КЗІ* та криптосистеми можуть мати різну форму власності (6).

Порушення *ТЗІ* та *КЗІ* суб`єктами його здійснення тягне адміністративну та кримінальну відповідальність згідно з законодавством України передбачена Кодексом про адміністративні правопорушення України (4, п. 9 ст. 212-2), а у випадку настання негативних наслідків – Кримінальним Кодексом України (5, ст. 363).

ЗІ присвячені праці І. Коваленка, В. Задираки, І. Горбенка, В. Дудикевича, Г. Кузнецова, В. Поповського, Л. Скрипника, В. Хорошка, М. Шелеста, В. Шокала, наук. школи яких діють на

базі провід. ЗВОти України: Нац. тех. ун-ту України «Київ. політех. ін-т», Нац. авіац. ун-ту (Київ), Харків. ун-ту радіоелектроніки, Нац. ун-ту «Львів. політехніка», Нац. гірн. ун-ту (Дніпропетровськ), Держ. ун-ту інформ.-комунікац. технологій, Нац. академії СБУ (обидва – Київ). Загалом підготовку спеціалістів із *ЗІ* здійснюють у 28-ми ВНЗ України. Наук. дослідж. з *ЗІ* публікують у журналі «Захист інформації», «Сучасний захист інформації», «Вісник Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій», «Інформаційні технології та системи» та ін.

У 1988 році американська асоціація комп'ютерного обладнання оголосила 30 листопада міжнародним Днем захисту інформації (Computer Security Day).

Література:

1. Енциклопедія сучасної України. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=15872$

2. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80

3. Про Положення про технічний захист інформації в Україні: Указ Президента України від 27.09.1999 р. № 1229/99. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1229/99/ed19990927$

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8074-10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

6. Положення про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні: Указом Президента України від 22.05.1998 р. № 505/98. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505/98

7. Додонов А.Г., Коженевский С.Р., Ландэ Д.В., Путятин В.Г. Компьютерные информационные системы и хранилища баз данных. Толковый словарь. Київ, 2013.

8. С.Р. Коженевський, Г.В. Кузнецов, В.О. Хорошко, Д.В. Чирков. Термінологічний довідник з питань технічного захисту інформації. Київ, 2007.

В. Б. Хлевицький

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ІНФОРМАЦІЮ

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ІНФОРМАЦІЮ (*з. п. І.*) – 1) форма здійснення права, в межах передбачених законом, але всупереч його призначенню, цілям чи інтересам суб'єктів *І. відносин*, яка створює умови щодо заподіяння чи спричиняє шкоду суб'єкту *І. відносин*, так, наприклад, може бути виражена у поширенні вирваного із загального контексту *контенту*, який не відображає загального змісту *ІР* або зовсім його спотворює (1). 2) особливий тип цивільного правопорушення, скованого уповноваженою особою під час здійснення нею приналежного їй права, пов'язаний з використанням недозволених конкретних форм у рамках дозволеного їй законом загального типу поведінки (2). 3) здійснення права в противагу із загальновизнаною та захищеною законом метою або всупереч загальноприйнятим моральним нормам (3). 4) така протиправна поведінка, в процесі та в результаті якої суб'єкт права, маючи на меті заподіяти шкоду іншим суб'єктам або свідомо припускаючи її настання, здійснює певне своє суб'єктивне юридичне та/або основоположне (природне) право, зміст якого сформульований відносно визначено і тому може бути витлумачений неоднозначно (4).

Аналізуючи існуючі в юридичній науці погляди можна виокремити ознаки *з. п. І.*: наявність в особи суб'єктивних прав; *з. п. І.* можна лише під час його здійснення; зловживати можна лише своїм, а не чужим правом; використання прав усупереч їхньому соціальному призначенню або виходячи за встановлені законом рамки здійснення права; незважаючи на форму *з. п. І.* (здійснене з наміром спричинити шкоду іншій особі, або без такого наміру) воно завжди завдає шкоду іншій особі (5).

У Конституції України кожному громадянину гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати *І.* усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір (6, ст. 34).

Як член соціуму особа реалізовуючи своє конституційне право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і

переконань повинна діяти з урахуванням інтересів інших учасників, які також для задоволення власних інтересів реалізовують надані їм права, та не порушувати їх. Тому Конституції України містить обмеження даного права в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню *І.*, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя (6). Разом з тим не знаючи меж свого права, особа починає реалізовувати його в більшій мірі, ніж це можливо (дозволено законом), що в свою чергу породжує виникнення такого феномену, яким є *з. п. І.*.

В основі реалізації *І. прав* лежить дотримання таких основних принципів: по-перше, це свобода кожної людини привселюдно виражати свої думки, ідеї та судження, і поширювати їх будь-якими законними способами; по-друге, це власне свобода друку та інших *ЗМІ* тобто свобода від цензури та право створювати та використовувати *ЗМІ*, що дозволяє матеріалізувати свободу вираження думок; по-третє, це право на одержання *І.*, що представляє суспільний інтерес або стосується прав громадян, тобто свобода доступу до джерел *І.*. Їх дотримання провокує суб'єктів *інформаційних відносин* до довільної інтерпретації законодавчих норм, створює ґрунт для зловживань та дезорганізації. Тобто реалізовуючи своє конституційне право на свободу слова особа, навіть не маючи за мету, може порушити право інших осіб та заподіяти їм моральної шкоди.

З. п. І. виражається в дозволених конкретних діях, які завдають шкоди іншій особі або загрожують чужому праву. Тому *з. п. І.* на свободу слова та *І.* є можливим за наявності: по-перше закріплення в законі суб'єктивного права вільно поширювати *І.* в будь який спосіб; по-друге, коли є реальна можливість реалізації цього права, тобто можливість поширити *І.* через *ЗМІ*; по-третє, реалізація суб'єктивного права на практиці, коли суб'єкт поширюючи *І.* порушує тим самим право інших суб'єктів на безпечний *інформаційний простір*; по-четверте, суб'єкт, реалізовуючи своє право

тим самим завдає шкоди суспільним відносинам – розповсюджує *І.*, наприклад, яка містить пропаганду жорстокості чи насильства; по-п'яте, суб'єкт вчиняє аморально або недоцільно (7).

З. п. І. виражається в недозволених конкретних діях, які завдають шкоди іншій особі або загрожують чужому праву. Воно являє собою таку форму реалізації суб'єктивного права всупереч його призначенням, при якій суб'єкт, використовуючи норми, ущемляє інтереси інших осіб шляхом вчинення правопорушень або аморальних проступків.

Література:

1. Новицька Н.Б. Захист суспільної моралі в умовах інформаційної трансформації суспільства: монографія. Дрогобич: Коло, 2016. 452 с.

2. Грибанов В.П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав. 2-е изд.. Москва, 1992. 207 с.

3. Кавачевич-Куштрумович Р. Интересная книга о злоупотреблении правом / *Государство и право*. 1997. № 4. С. 122-124.

4. Полянський Т. Зловживання правом (загальнотеоретичний аналіз) // Право України. 2010. № 1. С. 26-34.

5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: енцеклопедичний курс. Підручник. Харків: Еспада, 2006. 776 с.

6. Конституція України: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

7. Новицька Н.Б. Правові основи захисту суспільної моралі в інформаційній сфері: теорія та практика: дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Ірпінь, 2016. 445 с.

Н. Б. Новицька

І

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЕЛЕКТРОННА

ЕЛЕКТРОННА ІДЕНТИФІКАЦІЯ (*е. ід.*) – процедура використання ідентифікаційних *даних* особи в електронній формі, які однозначно визначають фізичну, юридичну особу або представника юридичної особи. Засіб *е. ід.* – носій *І.*, який містить ідентифікаційні *дані* особи і використовується для автентифікації особи під час надання та/або отримання *е. послуг* (1).

Відповідно до ЗУ ідентифікація особи – це встановлення особи шляхом порівняння наданих *даних* (параметрів), у тому числі біометричних, з наявною *І.* про особу в реєстрах, картотеках, базах даних тощо (2).

Можуть бути використані наступні засоби ідентифікації: 1) *електронний підпис (далі – е. підпис)*; 2) *е. підпис* одноразовим ідентифікатором; 3) аналог власноручного підпису; 4) паспорт громадянина України у формі карти з безконтактним електронним носієм та *е. підпис* (ID-картка); 5) Mobile ID; 6) Bank ID; 7) Smart-ID.

ID-картка відповідно до Закону України (2) містить наступну інформацію: назву держави; назву *документа*; ім'я особи; стать; громадянство; дату народження; унікальний номер запису в Реєстрі; номер *документа*; дату закінчення строку дії *документа*; дату видачі *документа*; уповноваженого суб'єкта, що видав документ (код); місце народження; відцифрований образ обличчя особи; відцифрований підпис особи; податковий номер. До безконтактного е. носія громадянина України, який досяг вісімнадцятирічного віку, вносяться засоби *е. підпису* в порядку, встановленому КМУ. Вся додаткова (змінна) *І.* також вноситься до безконтактного е. носія, що міститься у ID-картці. Законом визначено строк дії ID-картки*:* 10 років для повнолітніх громадян та 4 роки – для осіб віком від 14 до 18 років.

Разом із тим, хоча видача карток громадянина чи ID-карток вже здійснюється, однак *е. підпис* там не закладено. Таким чином, хоча за анонсами Державної міграційної служби *цифровий підпис*, який буде в картці, значно полегшить роботу у процесах встановлення особи, її ідентифікації при здійсненні певних операцій, однак, зважаючи на *І.*, яку матиме *документ* відповідно до закону, не є зрозумілим, чи це буде технологія звичайного *е. підпису*, чи кваліфікованого, удосконаленого *е. підпису.*

Mobile ID – це ідентифікація за допомогою мобільного телефону (працює на смартфонах, кнопкових телефонах, планшетах); така послуга надається мобільними операторами шляхом запису на спеціальну SIM-карту *цифрового підпису* абонента, який можна використовувати для своєї ідентифікації при користуванні такими онлайн-сервісами, як: інтернет-банкінг; інтернет-бази *даних*; онлайн-магазини; підписувати е. петиції; голосувати за громадські проекти; підписувати *е. документи*; голосувати на виборах; авторизовуватися на різних порталах (сайти банків, державних установ тощо) з метою: отримання виписок з реєстрів, відкриття, внесення змін чи закриття бізнесу тощо. Перспективним є використання технології Mobile ID в таких галузях, як банківська, освітня, е. державні послуги, корпоративний сектор, медицина тощо.

Mobile-ID: в значній мірі заміщає ID-карту (дає можливість здійснювати ті самі дії, але в більш зручному форматі: для користування послугою потрібен тільки телефон, який завжди під рукою, не потрібно шукати ID-картку і пристрій, що її зчитує); використовується замість паспорта й ідентифікаційного коду; оформлюється лише на підставі подання особою паспорта та ідентифікаційного коду.

Технологія захищена сучасними криптографічними алгоритмами, а отже є надійнішою, ніж звичайні логін і пароль; є більш захищеним аналогом Bank ID; використовується технологія розділених ключів (публічний ключ – лежить в Центрі сертифікації в Мін'юсті, а приватний – записаний в SIM-карті), зіставлення яких має результатом успішну ідентифікацію. Ця послуга є платною, обсяг оплати залежить від оператора мобільного зв’язку.

Bank ID – спосіб верифікації громадян через українські банки для надання адміністративних та інших послуг через *Інтернет*. Bank ID має ідентифікацію, засновану на технології одноразових паролів. Прив'язка до особистості йде за даними, які абонент залишив в банку. Тому в конкретний момент часу Bank ID не може ні підтвердити особистість клієнта, ні «підтягнути» будь-які *дані* про нього. Bank ID є більш надійним способом у порівнянні з реєстрацією за допомогою логіна і пароля. До переваг Bank ID відносять: зручність проходження верифікації і передачі ідентифікаційних *даних* (введені *дані* зберігаються у банка); безпека зберігання та передачі *І.* (використовуються сучасні технології зберігання *даних* клієнтів); економія часу (не потрібно отримувати сертифікат *е. підпису*, стояти в чергах для отримання документів). На даний час цією послугою користується дуже обмежена частина громадян, так як вона програмно включена до незначної кількості державних сервісів та матеріально затратна.

Українські банки записують і зберігають клієнтські дані під час відкриття рахунку: П.І.Б., дата народження; серія та номер паспорта; ІПН; скановані копії паспорта та ІПН; адресу реєстрації; номер телефону; email-адреса тощо.

В Україні об'єднали технології Mobile ID (мобільний оператор Vodafone) і Bank ID (Приватбанк), що дозволить абонентам Mobile ID користуватися всіма державними послугами і комерційними сервісами, де раніше ідентифікація відбувалася тільки за допомогою Bank ID, а банк зможе пропонувати клієнтам нові сервіси, для яких потрібна не тільки ідентифікація особистості, але і кваліфікована електронний підпис. Наприклад, система дозволяє клієнтам обох компаній подавати і підписувати петиції, голосувати за громадські бюджети, бронювати місця в е. черзі, а також користуватися *е. послугами* на державному порталі iGOV.

Smart-ID – це новий зручний додаток для персональної ідентифікації, який дозволяє підключатися до *е. послуг* і підтверджувати різні операції і угоди. Для отримання Smart-ID необхідно на смарт-пристрій завантажити відповідний додаток, авторизуватися і, слідуючи інструкціям, створити обліковий запис. Для цього

обов'язково наявність особистого коду, створити і запам'ятати PIN-коди. Обліковий запис Smart-ID діє протягом 3-х років. Вік користувачів Smart-ID не обмежений, однак постачальники послуг ідентифікації, якими особи користуються для верифікації облікового запису, можуть застосовувати власні вікові обмеження. Для створення облікового запису Smart-ID користувачам молодше 18 років необхідним є дозвіл батьків. Зручність, зокрема, в тому, що: не потрібно ні окремої SIM-карти, ні зчитувального пристрою, легка авторизація на різних порталах. Smart-ID – це хороша альтернатива, наприклад, для тих, хто до сих пір користувався картами паролів, але тепер хоче або змушений від них відмовитися. Послуга Smart-ID для користувача безкоштовна, до рахунку може додатися тільки плата за мобільну передачу даних, наприклад, за кордоном.

Недоліки Smart-ID – це неможливість голосувати, поставити підпис, рівноцінний власноручному, поставити такий же цифровий підпис, як за допомогою Mobile-ID. Користувачі Mobile-ID можуть користуватися одночасно і послугою Smart-ID.

Література:

1. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19

2. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5492-17/print1475414381969190

3. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

5. Горкуша М. Правові засади регулювання ідентифікаторів в Україні. URL: https://ilaw.net.ua/pravovi-zasady-rehulyuvannya-identyfikatoriv-v-ukrajini.

І. В. Давидова

ІНОМОВЛЕННЯ

ІНОМОВЛЕННЯ (*ін.-ня*) – специфічна форма діяльності, скерована насамперед на громадян інших країн, з метою здійснення на них певного *І.-психологічного впливу*, що полягає в підготовці та трансляції *І.* повідомлень, новин, різноманітних передач тощо (1).

Ін.-ня спрямовано насамперед на інформування громадян інших країн та відповідної діаспори про події в країні. З метою реалізації вказаних завдань у Великобританії до структури суспільного мовника ВВС входить «BBC World Service». У Німеччині функцію іномовлення покладено на «Deutsche Welle»; у Китаї – CCTV-international; у США – CNN-international; у Франції – TV Monde; в Японії – JSTV.

Державне *ін.-ня* України – мовлення, спрямоване на інформування про події в Україні, що здійснюється у формі *І.* повідомлень, новин, програм (передач) з використанням технічних засобів телерадіокомунікацій, а також інші форми діяльності, передбачені Законом (2).

Держава забезпечує належне фінансування системи держ. *ін.-ня*, яке передбачається окремим рядком у Держ. бюджеті України та становить не менш як 0,06 відсотка видатків загального фонду Держ. бюджету України за попередній рік.

Систему державного *ін.-ня* України складають держ. підприємство «Мультимедійна платформа іномовлення України» та Українське національне *І. агентство* «Укрінформ».

Держ. підприємство «Мультимедійна платформа іномовлення України» (далі МПІУ) утворено з метою захисту національних інтересів України за кордоном, формування та підтримання позитивного іміджу України у світі шляхом оперативного, об'єктивного інформування про події в Україні, офіційну внутрішню і зовнішню політику та позицію держави, діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

МПІУ провадить свою діяльність шляхом створення та поширення *І. продукту* каналами супутникового, ефірного наземного аналогового і цифрового мовлення, мовлення в кабельних мережах, у *мережі Інтернет*.

Література:

1. Конах В.К. Еволюція іномовлення в іноземних державах: досвід для України. Аналітична записка. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1493
2. Про систему іномовлення України: Закон України від 08.12.2015 № 856-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-19#Text

Г. М. Красноступ

ІНТЕРЕСИ НАЦІОНАЛЬНІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ (*н. і. І. сф.*) – 1) об'єктивно зумовлені мотиви діяльності окремої людини, соціальної спільноти, суспільства в цілому, спрямовані на досягнення мети, пов'язаної зі сферою *І.*; 2) визначальні потреби людини (громадянина), суспільства і держави в *І. сфері*, реалізація яких гарантує *І. суверенітет* України, а також прав та свобод людини в *І. сфері*.

Сьогодні у світі спостерігаються тенденції трансформації самого характеру політичної конкуренції: перш ніж перейти в сферу силового вирішення, розвиток конфлікту відбувається в *І. сфері*, стаючи боротьбою іміджів держав. Останні формуються під впливом *ЗМІ*, власного та історичного досвіду, суспільної думки та традицій. Важливу роль відіграють і політичні теорії, сприйняті особами в якості «майже незаперечних» постулатів.

І. сфера все більш перетворилась в арену міжнародного суперництва, що створює небезпеку для національних інтересів. Активне проникнення глобальної «цифровізації» в усі сфери життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави привело до того, що сьогодні усе більш актуального характеру набуває завдання забезпечення *ІБ* України як невід'ємного елементу її НБ, а *ЗІ* перетворюється в одне із пріоритетних державних завдань. *ІБ* відіграє одну з ключових ролей у забезпеченні життєво важливих національних інтересів. Глобальна *інформатизація* призвела до того, що *І. інфраструктура* країн і національних *ІР* виявились вразливими об'єктами впливу з боку іноземних держав, терористичних організацій, кримінальних груп і окремих зловмисників.

Загроза міжнародного *І. тероризму* й *І. воїн* стали невід'ємними геополітичними факторами. Тому визначення й аналіз загроз *ІБ* та формування на їх основі *н. і. І. сф.* має розглядатися як найважливішими пріоритетом національної безпеки країни.

Н. і. І. сф. є сукупністю збалансованих інтересів особистості, суспільства й держави в *І. сфері*, які носять довгостроковий характер і визначають основні цілі, стратегічні й поточні завдання внутрішньої і зовнішньої політики держави. *Н. і. І. сф.* полягають у дотриманні конституційних прав і свобод громадян у сфері одержання *І.* і користування нею, у розвитку сучасних *ІТ*, у захисті державних *ІР* від несанкціонованого доступу. Поняття *н. і. І. сф.* виражає зміст головних цінностей, цілей і прагнень особистості, суспільства й держави на конкретно-історичному етапі розвитку. *Н. і. І. сф.* є інтегральним вираженням інтересів усіх членів суспільства в *І. сфері*, що реалізуються через політичну систему держави як компроміс у поєднанні запитів кожної людини і суспільства в цілому. *Н. і. І. сф.* безпосередньо взаємопов'язані з визначальними потребами людини (громадянина), суспільства і держави в *І. сфері*, реалізація яких гарантує *І. суверенітет держави*, а також прав та свобод людини в *І. сфері*.

Н. і. І. сф. генетично виникають, формуються й існують, як правило, до появи довгострокових і короткострокових загроз і небезпек, конкретизуються в міру їхньої актуалізації й загострення і об'єктивуються в систему національної *ІБ* за допомогою різних методів, форм і засобів.

Зазвичай виокремлюють тріаду національних інтересів: людини та громадянина; суспільства; держави. Саме ця триєдність є системоутворюючими елементами системи національних інтересів, перебуваючи в тісному діалектичному взаємозв'язку та взаємодії. Поділ національних інтересів залежно від об'єкта (людини, суспільства, держави) є умовним з розумінням того, що негативна роль загроз розповсюджується одночасно на декілька чи значну кількість національних інтересів.

Головним політичним інститутом вираження й захисту *н. і. І. сф.* є держава. Це одна з її найважливіших функцій. Будь-яка

держава в тому чи іншому ступені опирається на загальнонаціональний інтерес, тобто виражає потреби соціокультурної спільноти, усвідомлені в їх сукупності з виділенням ієрархії пріоритетів внутрішньої й зовнішньої політики. Разом з тим, *н. і. І. сф.* не є монополією держави. Державні й національні інтереси не є тотожними. По-перше, довгострокові (корінні) національні інтереси не завжди збігаються з інтересами й долею такого політичного інституту, як держава, конкретні типи якої є історично короткочасними. По-друге, політична мобілізація населення, його залучення до політики здійснюється також і громадянським суспільством. Саме тут формуються громадянська свідомість і громадянська відповідальність, здатні впливати на вироблення основних параметрів загальнонаціональних інтересів. Тому інститути громадянського суспільства відіграють виняткова важливу роль у свідомості, реалізації й захисті *н. і. І. сф.*. Фактично *н. і. І. сф.* повинні втілювати у собі зв'язок відповідних інтересів громадянського суспільства й держави, взаємодію між ними. Порушення цієї взаємодії, гегемонія одного з начал і слабкість, пригніченість іншого завдають шкоди *н. і. І. сф.*, деформуючи їх.

Формування *н. і. І. сф.* у будь-якому суспільстві є надзвичайно складним і динамічним процесом, оскільки будь-яке суспільство являє собою картину багатошарового переплетіння різноманітних суперечливих інформаційних інтересів. У ньому взаємодіють і протиборствують приватні специфічні інтереси різних суспільних груп. Через цю взаємодію приватних інтересів різних рівнів відбувається складна інтеграція потреб, устремлінь і запитів соціальних, етнічних, культурних, релігійних меншин даного суспільства в систему загальних *н. і. І. сф.*.

Інтереси людини та громадянина в *І. сфері* полягають у реалізації конституційних прав людини і громадянина на доступ до *І.*, на використання інформації в інтересах здійснення не забороненою законом діяльності, фізичного, духовного і інтелектуального розвитку, а також у *ЗІ*, яка забезпечує особисту безпеку. Основними інтересами людини та громадянина в інформаційній сфері є:

захищеність від негативного *І.-психологічного впливу* (в тому числі – в *н. і. І. сф.*); забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина на збирання, зберігання, використання та поширення *І.*, права на інформаційне забезпечення життєдіяльності; недопущення несанкціонованого втручання у зміст, процеси обробки, передачі та використання *персональних даних*.

Інтереси суспільства в *І. сфері* полягають у забезпеченні інтересів особистості в цій сфері, зміцненні демократії, створенні правової соціальної держави, досягненні й підтриманні суспільної згоди, а також у духовному оновленні держави. Основними інтересами суспільства в *І. сфері* є: збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей народу, пропагування ідеї національної єдності, поваги до досягнень народу та історії держави; збереження культурної та мовної самобутності, збагачення національної культури позитивними надбаннями інших культур; забезпечення суспільно-політичної стабільності, міжетнічної та міжконфесійної злагоди; формування і розвиток демократичних інститутів громадянського суспільства; пріоритетність формування *І. суспільства* та його трансформації в *суспільство знань*.

Н. і. І. сф. полягають у створенні умов для гармонійного розвитку державної *І. інфраструктури*, для реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина у сфері отримання *І.* і користування нею в інтересах забезпечення непохитності конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності держави, політичної, економічної і соціальної стабільності, в безумовному забезпеченні законності і правопорядку, розвитку рівноправної й взаємовигідної міжнародної співпраці. Основними *н. і. І. сф.* є: забезпечення *І. потреб* особистості, суспільства й держави в усіх сферах їхньої життєдіяльності; ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при формуванні, реалізації *державної І. політики*; ефективне використання національних *ІР* і систематичне їх поповнення; забезпечення *І. суверенітету*, запобігання *І.* агресії та експансії з боку іноземних держав, організацій, груп та осіб; забезпечення

безпечного функціонування національної *І. інфраструктури*, захист *І. простору* та об'єктів критичної інфраструктури держави від протиправного втручання в їх діяльність; розвиток сучасних *ІТ*, національної індустрії засобів *інформатизації* і зв'язку, розширення участі держави в міжнародній кооперації виробників таких засобів і систем; захист державних *ІР*, *ІР* громадян і юридичних осіб, доступних за допомогою *ІТ*, від зовнішніх і внутрішніх загроз; використання для обробки державних *ІР* апаратного та програмного забезпечення вітчизняного виробництва; забезпечення економічного і науково-технологічного держави; формування позитивного іміджу держави; становлення і розвиток *І. суспільства*; інтеграція держави у світовий *І. простір*. Аналіз тенденцій у світовому *І. просторі* довкола України дає підстави стверджувати, що Україна стала об'єктом *інформаційних атак* (*І.*-психологічних) акцій, які є свідченням спроби встановити контроль над усіма сферами існування держави та українського суспільства. Незважаючи на те, що Доктриною інформаційної безпеки України (1), передбачалось здійснення певних заходів забезпечення *ІБ* у зовнішньополітичній сфері та метою доктрини було утвердження *І. суверенітету* України, однак у цьому напрямі практично не відбулось істотних змін. Тому загроза постійних поразок від *І. війни,* що мають наслідки нанесення шкоди образу нашої країни, стало в сучасних умовах реальністю. У зв'язку з цим, *І.* та іміджевий поступ країни потребує постійного підтримання зовнішньополітичними рішеннями та вдосконаленням *державної І. політики*. Слід визнати, що до *І. війни* з боку іноземних держав, зокрема з боку РФ держава виявилась не підготовленою, через декларативний характер доктрини та невизначеність виконавців і відповідальних за виконання прописаних положень, а це ускладнило своєчасне проведення заходів протидії акціям *І.-психологічного впливу* та нейтралізації їх негативних наслідків для України. Інтеграція держави у світовий *І. простір* має супроводжуватись здатністю та готовністю відповідних державних органів протидіяти акціям *І.* агресії з боку інших країн, проведенням упереджувальних акцій вигідного нашій державі *І.-психологічного впливу* та виробленням стратегії *державної І. політики*.

На основі *н. і. І. сф.* формуються стратегічні і поточні завдання внутрішньої й зовнішньої політики держави із забезпечення *ІБ*. Оптимальний варіант вираження *н. і. І. сф.* у державній політиці досягається тоді, коли держава здобуває в громадянському суспільстві опору і знаходить противагу авторитарним і бюрократичним тенденціям. У цьому випадку ключовим питанням при визначенні *н. і. І. сф.* є здатність влади відображати й виражати потреби суспільного розвитку.

Небезпеку реалізації *н. і. І. сф.* створюють явища: поширення недостовірної чи навмисне перекрученої *І.*, спрямованої на руйнування суспільної злагоди, духовних і моральних цінностей суспільства; розпалювання національної, релігійної та соціальної ворожнечі; залежність *І. інфраструктури* держави від імпорту закордонних *ІТ*, засобів і систем *інформатизації*, зв'язку і програмного забезпечення; недостатня забезпеченість кваліфікованими кадрами у сфері *ІТ* і *ЗІ*; виїзд на постійне місце проживання за кордон висококваліфікованих фахівців і правовласників інтелектуальної власності; невідповідність *І. забезпечення* державних і соціальних інститутів сучасним вимогам управління економічними, політичними і соціальними процесами; недостатній розвиток державної системи ліцензування, сертифікації продуктів і систем *ІТ* і атестації об'єктів *інформатизації* відповідно до вимог *ІБ*; використання при створенні й модернізації національної *І. інфраструктури* несертифікованих вітчизняних і закордонних *ІТ*, засобів *ЗІ*, засобів *інформатизації* і зв'язку; зростання кількості злочинів, скоєних з використанням *ІТ*; несанкціонована розробка і поширення програм, що порушують функціонування *ІС* і мереж зв'язку; відсутність ефективної системи забезпечення схоронності *відкритої І.*, у тому числі такої, що представляє інтелектуальну власність.

Література:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017

2. Дубов Д.В., Ожеван М.А. Майбутнє кіберпростору та національні інтереси України: нові міжнародні ініціативи провідних геополітичних гравців: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2012. 31 с.

3. Голубєв В.О. Інформаційна безпека: проблеми боротьби з кіберзлочинами. Запоріжжя: 2003. 250 с.

4. Онищенко О.С. Інформаційна безпека: огляд наук. л-ри. Київ, 2008. Вип. 2. 2008. 182 с.

5. Міжнародна інформаційна безпека: сучасні виклики та загрози / Макаренко Є.А., Рижиков М.М., Ожеван М.А. та ін. Київ: Центр вільної преси, 2006. 916 с.

6. Прибутько П.С. Інформаційні впливи: роль у суспільстві та сучасних воєнних конфліктах. Київ: Видавець Паливода А.В., 2007. 252 с.

7. Національна безпека в умовах інформаційних та гібридних війн: монографія /авт..кол.:В. Куйбіда, В. Бебик, М. Дмитренко, В. Гурковський та ін.; за заг. ред. В. Куйбіди і В. Бебика. Київ: НАДУ, 2019. 384 с.

В. І. Гурковський

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ПРАВОВА

ПРАВОВА ІНФОРМАТИЗАЦІЯ (*пр. інф-я*) – доктринальне поняття, яке розуміється як процес створення оптимальних умов максимально повного задоволення інформаційно-правових потреб державних і громадських структур, підприємств, установ і громадян на основі ефективної організації та використання *ІР* із застосуванням *ІТ*.

У вітчизняному законодавстві визначення *пр. інф-я* відсутнє. Цей процес розглядається лише в межах загальної *інформатизації* країни (1, 2) через категорії *правова І.* (3) та, так зване, *«е. урядування»* (4). В законодавстві РФ *пр. інф-я* приділяється увага на концептуальному рівні (5, 6) з використанням програмно-цільових засобів державного управління (7) та організаційно реалізується через створення центрів правової інформації (8, 9).

Основною метою *пр. інф-я* є формування єдиного інформаційно-правового простору держави для створення оптимальної системи доведення до відома усіх шарів суспільства змісту правових норм з ціллю найбільш повного задоволення потреб у

правових знаннях, забезпечення ефективної управлінської, правозастосовної та правотворчої діяльності, формування правосвідомості, правової культури, з подальшою інтеграцію зазначених *ІР* у світовий *інформаційний простір*.

Підціллю *пр. інф-я* стає зміна системних властивостей правової сфери з метою підвищення її сприйнятливості до інновацій, надання можливості активного та цілеспрямованого використання світових інформаційно-правових потоків та ресурсів, нових можливостей впливати на правотворчу, правоохоронну, правозастосовну діяльність, інформаційну дію права, наукові дослідження в правовій сфері, а із ними – на правову систему країни та державний механізм у цілому.

Пр. інф-я реалізує двоєдине завдання : *інформатизація* правової сфери, з одного боку, і забезпечення законодавчого регулювання правовідносин в сфері *інформатизації*, з іншого. На вирішення цих завдань спрямовані наступні основні напрямки *пр. інф-я* : *інформатизація* правотворчості; *інформатизація* правозастосовчої діяльності; *інформатизація* судової та правоохоронної діяльності; *інформатизація* правової освіти та виховання; нормативно-правове забезпечення процесів *інформатизації*.

Інформатизація правотворчості передбачає оперативне та якісне забезпечення законодавців і фахівців необхідною *І.* про нормативно правові акти, зарубіжне законодавство, а також економічною, соціальною, політичною, тощо; виявлення зв'язків створюваних норм права до чинного законодавства, приведення його у відповідність з новоприйнятими нормативними актами, своєчасну скасування і зміна застарілих правових норм; вдосконалення систематизації законодавства з метою усунення множинності та суперечливості нормативних актів; вдосконалення процесу правотворчості в результаті впровадження перспективних *ІТ* в *І. діяльність* законодавчої влади.

Інф-я правозастосовної діяльності спрямована на забезпечення *правовою І.* або *інформаційно-правовими ресурсами* всіх учасників правових відносин, які виконують закони чи інші норми права.

Інф-я судової та правоохоронної діяльності має на меті вдосконалення *І. процесів* в правоохоронних органах – прокуратурі, органах внутрішніх справ, юстиції, судових органах, арбітражі і ін.

Інф-я правової освіти та виховання спрямована на створення локальних мереж, що включають робочі місця школяра, студента, слухача, підвищення рівня їх *І. грамотності* та *І. культури*.

Нормативно-правове забезпечення процесів *інф-ії* представляє сукупність нормативних актів, що приймаються на різних рівнях влади і державного управління, регулюють комплекс суспільних відносин (*І. відносини*), пов'язаних із обігом *правової І.* та впровадженням перспективних *ІТ* в *І. діяльність* органів державної влади та самоврядування.

Вбудовування *ІТ* у правову систему держави, управлінську практику, механізм правового впливу та регулювання має забезпечити досягнення наступних результатів: 1) формування адекватного соціального середовища, у якому наявні правові норми та законодавство в цілому виявляться адекватно сприйнятими, а процес правотворчості й правозастосування – усвідомленими; 2) підвищення правової культури суспільства; 3) найбільш повне забезпечення юридичної практики правовими зведеннями як нормативного, так і ненормативного характеру; 4) можливість застосування законів математичної логіки та теорії прийняття рішень при створенні правових норм, системи права та законодавства; 5) системне, засноване на теорії прийняття рішень, моделювання законодавства та застосування норм права й стимулювання на більш високому рівні усього законотворчого процесу, підвищення загального рівня правової культури та правової поінформованості; 6) можливість інтелектуального аналізу правових зведень шляхом створення експертних систем; 7) перехід на якісно новий рівень створення законодавства, правової системи держави в цілому (10).

Пр. інф-я на даному етапі розвитку суспільства практично стала невід'ємною складовою частиною правової системи держави і надає нові можливості для її розвитку, переходу на якісно новий рівень. Цей фактор повинен стати в єдиному ряді з іншими,

які створюють передумови для зміни підходів до правового регулювання в *І. суспільстві* та основ теорії права.

Пр. інф-я заснована на впровадженні та розвитку сучасних *ІТ*, національних і глобальних *ІТС* та мереж у практичну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, відкриває принципово нові можливості організації економічної, соціальної, культурної та трудової практики суспільства, створення системи ефективного державного управління та збалансованого розвитку міжнародних відносин. Саме тому в межах предметної області *пр. інф-ї* розглядаються таки категорії, як «*електронний уряд*», «*е. самоврядування*», «*е. суд*» та суміжні з ними – «*е. документи* та *е. документообіг*», «*е. цифровий підпис*», тощо, які використовуються у чинному законодавстві України.

З погляду розвитку правової системи держави, *пр. інф-я* дозволяє зв'язати воєдино усі її складові, здійснювати їхню взаємодію на принципово нових початках – за допомогою досягнень міжгалузевих наукових інституцій, і перш за все, науки *правової інформатики*, яка складає теоретико-методологічну базу *пр. інф-ї*.

Література:

1. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 р.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80

2. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 р. № 74/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80

3. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12

4. Про схвалення концепції розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження КМУ від 20 вересня 2017 р. № 649-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#n14

5. О Концепции правовой информатизации России: указ Президента РФ от 28 июня 1993 г. № 966. URL: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102024537&rdk=&backlink=1

6. О мерах по реализации правовой информатизации России: указ Президента РФ от 28 июня 1993 г. № 963. URL: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&link_id=0&nd=102024544&intelsearch=&firstDoc=1

7. О президентских программах по правовой информатизации: указ Президента РФ от 4 августа 1995 г. № 808. URL:http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102036941&rdk=&backlink=1

8. О мерах по созданию системы правовой информатизации: распоряжение Президента РФ от 24 сентября 1992 г. URL:http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102036941&rdk=&backlink=1

9. О мерах по ускорению создания центров правовой информации: указ Президента РФ от 23 апреля 1993 г. № 477; № 536-рп. URL: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102084160&backlink=1&&nd=102022949

10. Бєляков К.І. Інформатизація в Україні : проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення: монографія. Київ: КВІЦ, 2008. 576 с.

Р. А. Калюжний

ІНФОРМАТИКА

ІНФОРМАТИКА (анг. – *Informatics, Computer science*) (*інф-ка*) – 1) в широкому сенсі – галузь знань, що вивчає структуру і загальні властивості *І.*, а також закономірності та принципи її створення, перетворення, накопичення, передачі та використання в різних галузях людської діяльності (1); 2) у вузькому сенсі – сукупність трьох взаємопов'язаних частин: *інф-ка* як фундаментальна наука, яка займається розробкою методології створення *І.* забезпечення процесів керування будь-якими об'єктами на базі комп'ютерних *ІС*; прикладна *інф-ка*; *інф-ка* як галузь народного господарства (2).

Метою *інф-ки* є розробка оптимальних способів і засобів представлення (записи), збору, аналітико-синтетичної переробки, зберігання, пошуку і розповсюдження науково-технічної *І.*. *Інф-ка* має справу зі смисловим (семантичної) *І.*, але не займається якісною оцінкою цієї *І.*. Така оцінка може проводитися лише фахівцями у відповідних галузях науки або практичної діяльності (3).

На відміну від *кібернетики*, яка розглядає *І.* процес в контексті управління та зв'язків в організованих системах (технічних, біологічних та соціальних), основним теоретичним завданням *інф-ки* є визначення загальних закономірностей, відповідно до яких проходить обіг та використання *І.* у різних сферах діяльності людини.

Література:

1. Додонов А.Г., Ландэ Д.В., Путятин В.Г. Компьютерные информационно-аналитические системы. Толковый словарь. Київ: Наукова думка, 2011. 384 с.
2. Жабін С.О. Науково-методологічні засади інформатики як предметної галузі // *Наука та наукознавство*, 2010, № 4. С. 87–100.
3. Михайлов А.И. Основы информатики / А.И. Михайлов, А.И. Черный, Р.С. Гиляровский. Москва: Наука, 1968. 655 с.

Д. В. Ланде

ІНФОРМАТИКА ПРАВОВА

ПРАВОВА ІНФОРМАТИКА (*пр. і-ка.*) – 1) комплексна, міждисциплінарна галузь знань про закономірності, умови і особливості використання ідей, методів і технічних засобів *інформатики* з метою оптимізації та підвищення ефективності *І. процесів* при розв'язанні конкретних завдань соціального управління, правових задач, а також функціонування *ІТС* правового змісту і управління ними (1). Методологічне значення *пр. і-ка.* полягає в тому, що вона є науковою базою *правової інформатизації*, напрямом у правовій науці та практичній юридичній діяльності; 2) навчальна дисципліна; 3) науковий журнал.

Пр. і-ка. є підгалуззю загальної та соціальної *інформатики*, та вивчає закономірності перебігу *І. процесів* в праві, проблеми створення, впровадження й ефективного функціонування спеціалізованих *ІТС*, засобів, методів та технологій обробки *правовоїІ.*, а також (опосередковано) проблеми нормативно-правового регулювання суспільних *І. відносин*.

Предметом дослідження *пр. і-ка.* як науки є *правова інформатизація*, її вплив на правові процеси та явища. Об'єктом – *правова І.* та спеціалізовані *ІТ* її обробки.

Дослідження в *пр. і-ка.* мають враховувати як інформаційні, так і правові аспекти об'єктів, явищ і процесів, що вивчаються. *ІТ* довгий час розглядалися *пр. і-ка.* тільки з погляду ефективності організації юридичної діяльності. Проте останнім часом

необхідність взаємодії фахівців різних професійних галузей вимагає від юриста знання і розуміння всіх технологічних і *І.* особливостей об'єктів, що досліджуються.

Як міждисциплінарна область наукових знань *пр. і-ка.* є прикладною юридичною наукою і поки не досягла високого рівня розвитку. Однак *пр. і-ка.* має велике практичне значення для юридичної та управлінської діяльності.

Метою *пр. і-ка.* як навчальної дисципліни є вивчення найбільш загальних знань про природу і існування *правової І.*, про *І. процеси* і форми її обігу, а також набуття досвіду її формування та використання за допомогою *ІТ*.

Різниця між навчальною та наукою дисципліною «*пр. і-ка.*» полягає в рівні пізнання проблем *правової І.*. Перший рівень пізнання (навчальна дисципліна) зводиться до вивчення основних відомостей про предмет. Більш глибокі знання про проблеми і закономірності, узагальнення та пошук їх вирішення є предметом науки «*пр. і-ка.*»

«Правова інформатика» – науковий фаховий журнал з питань *інформатизації* та *ІТ*, *ІП* та *ІЗ*. Як друкований *ЗМІ* зареєстрований у Державному комітеті телебачення і радіомовлення України у 2003 році (3). Засновниками журналу є Науково-дослідний центр правової інформатики НАПрН України (нині *Науково-дослідний інститут інформації і права НАПрН України*) та Інститут законодавства ВР України. Організаційне та ресурсне забезпечення видання журналу здійснюється *Науково-дослідним інститутом інформатики і права*, а науково-інформаційне – Інститутом законодавства ВР.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в якому можуть публікуватися матеріали дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата стосовно: юридичних наук; технічних наук (4).

Література:

1. Беляков К.И. Управление и право в период информатизации. монография. Киев: Издательство «КВІЦ», 2001, 308 с.

2. Швець М.Я., Калюжний Р.А., Брижко В.М., Цимбалюк В.С. та ін. Правова інформатика (системна інформатизація законотворчої, правоохоронної, судочинної та правоосвітньої діяльності): монографія / за ред. М.Я. Швеця та Р.А. Калюжного. Київ: ІВА, 2003. 168 с.

3. Правова інформатика: підручник. У 2-х томах / Авт. кол.: М. Швець, В. Брижко, Л. Задорожня, В. Цимбалюк та ін.; За ред. В.Я. Тація, М.Я. Швеця, Я.Ю. Кондратьєва. Київ: Парламентське вид-во, 2004. Т. 1. 416 с.

4. Свідоцтво КВ № 8254 про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації видане 22.12.2003 р.

5. Постанови президії ВАК України від 08.06.2005 р. № 2-05/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2-05330-05

6. Постанови президії ВАК України від 08.07.2009 р. № 1-05/3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v05_2330-09

7. Постанови президії ВАК України від 10.02.2010 р. № 1-05/1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1-05330-10#o9.

М. Я. Швец

ІНФОРМАЦІЯ

ІНФОРМАЦІЯ (*І.*) – (від лат. *informātiō* – роз'яснення, уявлення, поняття про що-небудь – *informare* надавати вигляд, форму, навчати; мислити, уявляти).

Незважаючи на широку поширеність, поняття *І.* залишається одним із самих дискусійних в науці, а трактування терміну має різні значення в різноманітних галузях людської діяльності. *І.* є феноменом, категорією філософської думки, що ускладнює її сприйняття в правовій науці, а тим більш практиці.

Дефініція терміна «*І.*», що використовується для розкриття її як правової категорії, зустрічається в різних нормативно-правових актах *ІЗ* України. Історично вперше це поняття було нормативно закріплено в ЗУ «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» (1992) (1). Відповідно цього закону *І.* – «це відомості в будь-якій формі й вигляді, на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-,

відео- фільми, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб і будь-які інші, публічно оголошені чи документовані відомості» (1, ст. 1). Цю норму без змін було повторено в Законі України «Про захист економічної конкуренції» (2001) (2). У Законі України «Про інформацію» (в редакції 1992): *І.* визначається як «документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, які мають місце у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі» (3). Законом України «Про телекомунікації» (2003) визначається, що *І.* – *відомості*, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб (4). Найпізніше визначення терміна «*І.*» надано в Закону України «Про інформацію» та ЦКУ (в редакціях 2011), в яких *І.* визначається як «будь-які відомості та/або *дані*, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» (4, 5) та розглядається в якості нематеріального блага (5).

Законодавець поділяє *І.* на види за змістом, а саме: *І. про фізичну особу; І. довідково-енциклопедичного характеру; І. про стан довкілля (екологічна І.); І. про товар (роботу, послугу); науково-технічна І.; податкова І.; правова І.; статистична І.; соціологічна І.*; інші види *І.* (5, ст. 10).

Таким чином, до *І.* відносяться відомості про події, явища і факти, які мали, мають або будуть мати місце в міжнародному співтоваристві, в будь-яких державах, в соціальних, соціотехнічних і технічних системах, навколишньому природному середовищу, тощо. *І.* (відомості) пов'язується також з конкретними її формами (форматом), з типами або видами носіїв, що дозволяє врахувати весь сучасний спектр *ІТ*, а також появу нових технічних і технологічних можливостей щодо її обігу.

Так законодавець вводе поняття «*е. (цифрова) І.*», під якою розуміється «аудіовізуальні твори, музичні твори (з текстом або без тексту), комп'ютерні програми, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення, що знаходяться в *е.* (цифровій) формі, придатній для зчитування і відтворення комп'ютером,

які можуть існувати і (або) зберігатися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у *мережі Інтернет*, а також програми (передачі) організацій мовлення, що ретранслюються з використанням *мережі Інтернет* (7). Таке визначення передбачає певну форму (формат) надання *І.,* а також, хоча опосередковано, тип її носія. Що правда, з технічної (чи технологічної) точки зору, більш точним було-б визначення «цифрова *І.*» або «*данні* у цифровому форматі», які повною мірою відповідають формату їх надання, але ж електроніка полягає в основі побудови електронних приладів і пристроїв, у тому числі для обробки *І..*

До частини *І.* не висовуються обов'язкові вимоги щодо її оприлюднення, що дозволяє ввести у сферу правового регулювання суспільні відносини, пов'язані з *І.*, яка циркулює в *ІС* різного класу, тобто яка публічно не оголошується і не документується. Крім того, це визначення дозволяє використовувати в якості об'єкта правовідносин *І.* про те, що може відбутися в майбутньому, тобто ту *І.*, яка міститься в різних прогнозах, особливо тих, використання яких може мати юридичні наслідки (11).

І. як об'єкт суспільних відносин має низку особливостей. 1. Незалежність змісту *І.* від свого носія. Одна і таж *І.* може бути зафіксована чи поширена за допомогою різноманітних носіїв та, навпаки, різна *ін.* може бути зафіксована чи поширена за допомогою одного носія. 2. Можливість багаторазового використання. Одна і таж *І.* може бути багаторазово використана однією і тією ж особою або необмеженою кількістю осіб протягом необмеженого часу. 3. Збереження *І.*, яка відчужується, у суб'єкта, який її відчужує. 4. *І.* надається (поширюється) в певних організаційних формах (*І. продукт*), якими можуть бути окремі дані (повідомлення), документи, листи, звіти, книги, статті, збірники, фільми, масиви (бази) *даних* (*документів*), бібліотеки, фонди документів, архіви тощо. 5. *І.* може тиражуватися і поширюватися в необмеженій кількості примірників без зміни її змісту. Одна й та сама *І.* (зміст) може належати одночасно необмеженому колу осіб (необмежене

коло осіб може знати зміст цієї *І.*). 6. Одночасності. *І.* (*І. продукт*) є результатом особливого виду людської діяльності – інтелектуальної, однакові результати якої можуть бути досягнуті незалежно і «одночасно» кількома юридичними або фізичними особами, які мешкають в різних містах. 7. Ресурсності. Будь-яка *І.* може виступати як ресурс для виробництва нової *І.*, або іншими словами, на основі отриманої *І.* можливе генерування нової *І.*, нових знань. При цьому вихідна *І.* не змінюється і не зникає, тобто її ресурсні властивості не змінюються. Ця властивість *І.* лежить в основі всієї пізнавальної діяльності людства. 8. Відносності споживчих властивостей. Рівень споживчих властивостей *І.* є відносним і строго індивідуальним, залежним від новизни, змістовності, актуальності, достовірності, корисності *І.* для конкретного її споживача в конкретний час її використання. Споживчі властивості *І.* не залежать від того, скільком суб'єктам вона була передана у користування. 9. Обмеженості доступу. *І.*, залежно від її змісту, може відрізнятися за режимом доступу до неї, що привносить певні обмеження в процеси створення, поширення, збереження, використання та знищення (утилізації) *І.*. 10. Повноти. Споживча властивість *І.* задовольняти потреби її споживача у обсягах наданих відомостей у конкретний час. 11. Своєчасності. Надання *І.* споживачу у потрібний йому час. 12. Вірогідність. Споживча властивість *І.* відповідати або не суперечити подіям, явищам і фактам.

Таким чином, можна констатувати, що на цей час як в юридичній науковій літературі, так і в *ІЗ* мають місце численні визначення основного, системоутворюючого терміна *ІП* – «*І.*», що неузгоджені між собою. Такий різнобій обумовлений: наявністю різних підходів до вивчення феномену *І.*, і не тільки з позицій права; недостатньою системністю у вивченні всього можливого комплексу суспільних відносин, об'єктом яких виступає *І.*; невиправданою увагою до окремих аспектів *І. процесів*; слабким опрацюванням можливих наслідків застосування пропонованих дефініцій в термінологічно понятійному апараті *ІП* та процесі правового регулювання відносин в *І. сфері* (*І. відносин*).

Мабуть, саме тому, фахівці в галузі теорії *ІП* радять уникати у нормативно-правовій мові вживання терміна «*І.*» як узагальнюючого, у випадках, коли на ділі йдеться про повідомлення: відомостях, *даних*, оголошеннях, фактах і т. ін. (12).

Література:

1. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності: Закон України від 18.03.1992 № 2132-XII (втратив чинність). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-12

2. Про захист економічної конкуренції: Закон України 11.01.2001 № 2210-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14

3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992, № 2657-XII (редакція 1992).URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657–12/ed19921002

4. Про телекомунікації: Закон України від 18.07.2003 № 1280-IV. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1280-15/print143404 1394372142

5. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992. № 2657-XII (редакція 2011).URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20110509

6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

7. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3792-12/ed20181104#n35

8. Бачило И.Л., Лопатин В.Н., Федотов М.А.. Информационное право. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 789 с.

9. Венгеров А.Б. Категория «информация» в понятийном аппарате юридической науки // *Советское государство и право*. 1977. № 10. С. 70-71.

10. Копылов В.А. Информационное право. Москва: Юристъ, 2002. 512 с.

11. Баранов О.А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика: монографія. Київ: Едельвейс, 2014. 497 с.

12. Бєляков К.І. Інформація в праві: теорія і практика: монографія. Київ: КВІЦ, 2006. 118 с.

О. А. Баранов

ІНФОРМАЦІЯ КОНФІДЕНЦІЙНА

КОНФІДЕНЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ *(к. І.)* – *І.*, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов (1); *І.* про фізичну особу, а також *І.*, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень (2). *К. І.* може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом. *К.І.* є *І. з обмеженим доступом.*

Відносини, пов'язані з правовим режимом *к. І.*, регулюються законом. Не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення *к. І.* про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. До *к. І.* про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Розпорядники І., які володіють *к. І.*, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до *І.*, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Розпорядниками *к. І.* визнаються: суб'єкти владних повноважень – органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади *АРК*, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання; юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету *АРК*, – стосовно *І.* щодо використання бюджетних коштів; особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, – стосовно *І.*, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків; суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи

виключними правами, або є природними монополіями, – стосовно *І.* щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них.

До *к. І.* можуть бути віднесені *персональні дані* про особу законом (4) або відповідною особою. Не є *к. І. персональні дані*, що стосуються здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Не належить до *І. з обмеженим доступом І.* про отримання у будь-якій формі фізичною особою бюджетних коштів, державного чи комунального майна, крім випадків, передбачених Законом (4, ст. 6), тобто: виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню *І.*, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; розголошення *І.* може завдати істотної шкоди цим інтересам; шкода від оприлюднення такої *І.* переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Законом може бути заборонено віднесення інших відомостей, що є персональними даними, до *І. з обмеженим доступом*.

Не допускається обробка даних про фізичну особу, які є *к. І.*, без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Якщо обробка персональних даних є необхідною для захисту життєво важливих інтересів їх суб'єкта, обробляти персональні дані без його згоди можна до часу, коли отримання згоди стане можливим.

Особи, на думку яких їхні права та законні інтереси порушені розпорядниками *І.*, мають право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди в порядку, визначеному законом.

Література:

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20190716

3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

4. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17/ed20110101/find?text=%CF%E5%F0%F1%EE%ED%E0%EB%FC%ED%B3+%E4%E0%ED%B3$.

І. Ф. Корж

ІНФОРМАЦІЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНА

НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ІНФОРМАЦІЯ (*н. т. І.*) – будь-які *відомості* та/або *дані* про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді (1). Правовий режим *н. т. І.* визначається Законом України «Про науково-технічну інформацію» (2), іншими законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана *ВРУ*. *Н. т. І.* є відкритою за режимом доступу, якщо інше не встановлено законами України. Об'єктом відносин у сфері *н. т. І.* є вітчизняна і зарубіжна *н. т. І.* Вона охоплює отримувані в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності результати, зафіксовані у формі, яка забезпечує їх відтворення, використання та поширення, є суспільним надбанням, необхідною умовою продуктивної інтелектуальної діяльності, зокрема наукової і технічної творчості. *Н. т. І.*, що є продуктом інтелектуальної творчої праці, становить об'єкт права інтелектуальної власності, а відносини щодо її придбання, зберігання, переробки, використання і поширення регулюються чинним законодавством.

Суб'єктами відносин у сфері *н. т. І.* є державні органи, органи місцевого і регіонального самоврядування, юридичні особи та громадяни України, міжнародні організації, іноземні юридичні особи і громадяни та особи без громадянства. Фізичні та

юридичні особи виступають як творці і накопичувачі *н. т. І.*, власники, виробники, зберігачі і споживачі *І. продукції* та *послуг*, а також як посередники у сфері науково-*І.* діяльності.

Усі громадяни України, юридичні особи, державні органи, органи місцевого і регіонального самоврядування відповідно до Конституції України та Закону (2) мають право на відкриту *н. т. І.*, яке передбачає можливість вільного її одержання, зберігання, використання і поширення під час здійснення наукової, науково-дослідної, виробничої, громадської та іншої діяльності, що не забороняється чинним законодавством. Режим доступу до відкритої *н. т. І.* та *І. з обмеженим доступом* регулюється чинним законодавством.

Підставою виникнення прав на *н. т. І.* є створення її своїми силами і за свій рахунок; виконання договору про створення *н. т. І.*; виконання будь-якого договору, що містить умови переходу прав на *І.* до іншої особи. Права на *н. т. І.*, створену кількома особами, визначаються договором, укладеним між творцями цієї *І.*. Права на *н. т. І.*, створену за рахунок коштів державного бюджету, визначаються державою шляхом прийняття загальних рішень і шляхом укладення договорів між державним органом, що здійснює фінансування, і виконавцем робіт із створення *н .т. І.* Права на *н. т. і.*, що належали фізичним та юридичним особам, можуть переходити до держави в разі передачі її до відповідних державних банків даних, фондів або архівів на договірній основі.

Споживач *н. т. І.* несе відповідальність за дотримання прав особи, якій належать права на цю *І.*. Споживач *н. т. І.* не має права передачі одержаної *н. т. І.* третій особі, якщо це не обумовлено договором з особою, якій належать права на *н. т. І.*. Якщо споживач *н. т. І.* одержав від особи, якій належать права на цю *І.*, або через посередника *І.*, що не відповідає умовам договору між ними, він має право вимагати безоплатного усунення недоліків у погоджений строк. У разі відмови особи, якій належать права на цю *І.*, або посередника добровільно задовольнити законні вимоги споживача спір вирішується в суді. Особа, якій належать

права на *І.*, здійснює свої права щодо *н. т. І.* самостійно або через посередника. Відносини між особою, якій належать права на *І.*, і посередником регулюються договором.

Задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави в *н. т. І.* здійснюється через Національну систему *н. т. І.*, яка являє собою організаційно-правову структуру, за допомогою якої формується *державна І. політика*, а також здійснюється координація робіт по створенню, користуванню, зберіганню та поширенню національних ресурсів *н. т. І.* з урахуванням інтересів національної безпеки. Національна система *н. т. І.* складається з: спеціалізованих державних підприємств, установ, організацій, державних органів *н. т. І.*, наукових і науково-технічних бібліотек, об'єднаних загальносистемними зв'язками та обов'язками; підприємств будь-яких організаційно-правових форм, заснованих на приватній чи колективній власності, предметом діяльності яких є *І. забезпечення* народного господарства і громадян України. Діяльність складових частин національної системи *н. т. І.* здійснюється на основі договірно-обумовленого поділу праці в її збиранні, накопичуванні, переробці, зберіганні, поширенні та використанні. Структура національної системи *н. т. І.*, завдання і функції її основних *І.* ланок щодо виконання загальносистемних зобов'язань, їх права і обов'язки визначаються положеннями, що затверджуються спеціально уповноваженим центральним органом державної виконавчої влади, який здійснює управління у сфері *н. т. І.* Відносини між національною системою *н. т. І.* України та системами *н. т. І.* інших держав будуються на основі угод і договорів.

ІР національної системи *н. т. І.* становлять сукупність довідково-інформаційних фондів з необхідним довідково-пошуковим апаратом і відповідними технічними засобами зберігання, обробки і передачі, що є у володінні, розпорядженні, користуванні державних органів і служб *н. т. І.*, наукових і науково-технічних бібліотек, комерційних центрів, підприємств, установ і організацій. *ІР н. т. І.*, що є власністю держави, визнаються державними

ресурсами *н. т. І.*. У поповненні *ІР* національної системи *н. т. І.* беруть участь фізичні і юридичні особи України незалежно від форм власності. Органи і служби *н. т. І.*, яким передається така *І.*, гарантують захист прав інтелектуальної власності, додержання *комерційної таємниці*, захист законних інтересів юридичних та фізичних осіб – творців *І.* про науково-технічні досягнення. Використання в процесі створення ресурсів *н. т. І.* творів літератури, мистецтва і науки допускається за умов додержання авторського права. Це положення поширюється також на програмне забезпечення обчислювальної техніки і *АІС*.

І. продукція та послуги органів *н. т. І.*, а також підприємств, установ, організацій, окремих громадян, які здійснюють науково-*І.* діяльність, можуть бути об'єктами товарних відносин, що регулюються чинним законодавством. Ціни на *І. продукцію* та послуги встановлюються договорами, за винятком випадків, передбачених Законом (2). Відносини між державними органами і службами *н. т. І.*, підприємствами, установами і організаціями будь-яких форм власності, які здійснюють науково-інформаційну діяльність, і споживачами *І.* будуються на основі контрактів (договорів) та на інших формах угод, передбачених чинним законодавством. Контракт (договір) є основним *документом*, що регламентує відносини між виробником і споживачем *І.*. На контрактній (договірній) основі можуть також здійснюватись *І. забезпечення*, наукові дослідження і розробки для органів державної влади, крім випадків, коли діючими законами передбачено безплатне надання *І.* цим органам. Розрахунки з зарубіжними партнерами здійснюються на договірних умовах і в порядку, встановленому законодавством.

Державне управління у сфері *н. т. І.* здійснюється через визначений *КМУ* орган державного управління, який забезпечує організацію діяльності у сфері *н. т. І.*, здійснює функціональне управління національною системою *н. т. І.*, формує і реалізує політику в цій сфері. Порушення законодавства України про *н. т. І.* тягне за собою юридичну відповідальність згідно з чинним законодавством.

Література:

1. Про інформацію: Закон України від 02.101992 р. № 3322-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20190716
2. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.1993 р. № 3322-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12$

І. Ф. Корж

ІНФОРМАЦІЯ ПРАВОВА

ПРАВОВА ІНФОРМАЦІЯ (*пр. І.*) – будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо. Джерелами *пр. І.* є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення *ЗМІ*, публічні виступи, інші джерела *І.* з правових питань (1).

З метою забезпечення доступу до законодавчих та інших нормативних актів фізичним та юридичним особам держава забезпечує офіційне видання цих актів масовими тиражами у найкоротші строки після їх прийняття. Згідно з Конституції України (2, ст. 57), закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Якщо вони не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, то є не чинними. Згідно Закону *ЗМІ* право висвітлювати всі аспекти діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані надавати *ЗМІ* повну *І.* про свою діяльність через відповідні *І.* служби органів державної влади та органів місцевого самоврядування, забезпечувати журналістам вільний доступ до неї, крім випадків, передбачених Законом, не чинити на них будь-якого тиску і не втручатися в їх виробничий процес (3).

Закони України, постанови *ВРУ*, укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження *КМУ*,

постанови *ВСУ* та *КС* України, рішення органів місцевого самоврядування, інші нормативно-правові акти публікуються в офіційних виданнях (відомостях, бюлетенях, збірниках, інформаційних листках тощо) та друкованих *ЗМІ* відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Недержавні друковані *ЗМІ* мають право оприлюднювати офіційні документи органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до законодавства України і на засадах, передбачених укладеною угодою між цими органами та редакціями друкованих *ЗМІ*.

Закони України, інші акти *ВРУ*, акти Президента України, *КМУ* не пізніш як у п'ятнадцятиденний строк після їх прийняття у встановленому порядку і підписання підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях (4). Офіційними друкованими виданнями є: «Офіційний вісник України»; газета «Урядовий кур'єр; газета «Голос України», «Відомості Верховної Ради України»; інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України». Акти *ВРУ*, Президента України, КМУ можуть бути в окремих випадках офіційно оприлюднені через телебачення і радіо. Акти *ВРУ*, Президента України, *КМУ*, які не мають загального значення чи нормативного характеру, можуть не публікуватися за рішенням відповідного органу. Ці акти та акти з обмежувальними грифами офіційно оприлюднюються шляхом надіслання відповідним державним органам та органам місцевого самоврядування і доведення ними до відома підприємств, установ, організацій та осіб, на яких поширюється їх чинність.

Особи, винні в порушенні законодавства України про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування *ЗМІ*, несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність відповідно до законодавства України.

Література:

1. Про інформацію: Закон України від 02.101992 р. № 3322-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20190716

2. Конституція України від 28 червня 1996. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

3. Про державну таємницю: Закон України від 05.08.2018 р. №3855-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12

4. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 р. № 539/97-В. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80

5. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10.061997 р. № 503/97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97.

І. Ф. Корж

ІНФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНА

ПУБЛІЧНА ІНФОРМАЦІЯ (*n. I.*) – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях *І.*, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним зак-вом, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників *n. I.*, визначених Законом (1).

До *n. I.* віднесено: всю *І.*, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень (отримана або створена в процесі виконання ними своїх обов'язків); визначену в ст. 13 Закону *І.*, що знаходиться у володінні розпорядників, які не є суб'єктами владних повноважень (*І.* щодо використання бюджетних коштів, виконання делегованих повноважень, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, умов постачання товарів, послуг і цін на них, стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян, інша суспільно необхідна *І.*).

П. І., яка є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю *І.* переважає потенційну шкоду від її поширення, віднесено на суспільно необхідної. Відповідно до Закону (2, ст. 29) предметом суспільного інтересу вважається *І.*, яка свідчить про загрозу держ. суверенітету, територіальній цілісності України;

забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо. Закон регулює відносини щодо *п. І.*, яка вже існує (відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях), і не вимагає у відповідь на запит створювати певні відомості або дані. У Законі міститься широке визначення *п. І.*, яке не може бути звужено підзаконними актами (1, ч. 1 ст. 1). Наприклад, суб'єкт владних повноважень не може ухвалити акт про перелік *І.*, яка є або не є публічною і відповідно доступ до якої (не) регулюється Законом. Це буде прямим порушенням Закону (3).

П. І. є відкритою, крім випадків, встановлених Законом. Відкрита *п. І.* може бути у формі відкритих даних, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання.

Література:

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20190716

3. Науково-практичний коментар до Закону України «Про доступ до публічної інформації»: станом на 9 трав. 2011 р. / Головенко Р.Б. та ін.; за заг. ред. Д.М. Котляра. Київ : «Фундація Центр суспільних медіа», 2012. 336 с.

Г. М. Красноступ

ІНФОРМАЦІЯ СЛУЖБОВА

СЛУЖБОВА ІНФОРМАЦІЯ (*с. І.*) – *І.*, що міститься в *документах* суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують

публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до *державної таємниці*. *С. І.* є *публічною І. з обмеженим доступом*. *Документам,* що містять *І.*, яка становить *с. І.*, присвоюється гриф «для службового користування». Порядок доступу до *І.* і, зокрема, до документів із грифом «для службового користування», а також порядок обмеження доступу до такої *І.* визначається Законом (1). Обмеження доступу до такої *І.* здійснюється при дотриманні сукупності таких вимог: виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню *І.,* одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; розголошення *І.* може завдати істотної шкоди цим інтересам; шкода від оприлюднення такої *І.* переважає суспільний інтерес в її отриманні. *І. з обмеженим доступом* має надаватися *розпорядником І.*, якщо він правомірно оприлюднив її раніше.

Перелік *відомостей*, що становлять *с. І.*, який складається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами владних повноважень, у тому числі на виконання делегованих повноважень, не може бути обмеженим у доступі.

Суб'єктами відносин щодо доступу до *с. І.* є: запитувачі *І.* – фізичні особи, юридичні особи та об'єднання громадян без статусу юридичної особи, а також їхні службові та посадові особи; *розпорядники І.* – суб'єкти владних повноважень – органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади АРК, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання; юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету АРК, – стосовно *І.* щодо використання бюджетних коштів; особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень

згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, – стосовно *І.*, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків; суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, – стосовно *І.* щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них; структурний підрозділ або відповідальна особа з питань доступу до *публічної І.* розпорядників *І.*.

Виходячи з законодавчих норм, *с. і.* може бути інформація про особу, яка збирається про неї і тому кожна особа має право: знати у період збирання *І.,* але до початку її використання, які *відомості* про неї та з якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони використовуються, передаються чи поширюються, крім випадків, встановлених законом; доступу до *І.* про неї, яка збирається та зберігається; вимагати виправлення неточної, неповної, застарілої *І.* про себе, знищення *І.* про себе, збирання, використання чи зберігання якої здійснюється з порушенням вимог закону; на ознайомлення за рішенням суду з *І.* про інших осіб, якщо це необхідно для реалізації та захисту прав та законних інтересів; на відшкодування шкоди у разі розкриття *І.* про цю особу з порушенням вимог, визначених законом. Обсяг *І.* про особу, що збирається, зберігається і використовується *розпорядниками І.*, має бути максимально обмеженим і використовуватися лише з метою та у спосіб, визначений законом. *Розпорядники І.*, які володіють *І.* про особу, зобов'язані: надавати її безперешкодно і безкоштовно на вимогу осіб, яких вона стосується, крім випадків, передбачених законом; використовувати її лише з метою та у спосіб, визначений законом; вживати заходів щодо унеможливлення несанкціонованого доступу до неї інших осіб; виправляти неточну та застарілу *І.* про особу самостійно або на вимогу осіб, яких вона стосується. Зберігання *І.* про особу не повинно тривати довше, ніж це необхідно для досягнення мети, задля якої ця *І.* збиралася. Відмова особі в доступі до *І.* про неї, приховування, незаконне збирання, використання, зберігання чи поширення *І.* можуть бути оскаржені.

Посадові та службові особи не підлягають юридичній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення *І.* про правопорушення або *відомостей*, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю, якщо особа при цьому керувалася добрими намірами та мала обґрунтоване переконання, що *І.* є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю.

Різновидом *с. і.* є інсайдерська *І.* – неоприлюднена *І.* про емітента, його цінні папери та похідні (деривативи), що перебувають в обігу на фондовій біржі, або правочини щодо них, у разі якщо оприлюднення такої *І.* може істотно вплинути на вартість цінних паперів та похідних (деривативів), та яка підлягає оприлюдненню відповідно до вимог, встановлених Законом (2). *І.* не вважається інсайдерською з моменту її оприлюднення відповідно до закону.

До розпорядників інформації, зобов'язаних оприлюднювати та надавати за запитами *І.* у порядку, передбаченому Законом (1), прирівнюються суб'єкти господарювання, які володіють: *І.* про стан довкілля; *І.* про якість харчових продуктів і предметів побуту; *І.* про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян; іншою *І.,* що становить суспільний інтерес (суспільно необхідною *І.*). Усі *розпорядники І.* незалежно від нормативно-правового акта, на підставі якого вони діють, при вирішенні питань щодо доступу до *І.* мають керуватися Законом (1). Обов'язки *розпорядників І.*, оприлюднення ними *І.,* контроль за забезпеченням доступу до *с. І.* як *публічної І.,* порядок реєстрації документів *розпорядника І.,* реалізація права на доступ до *І.* за інформаційним запитом, оскарження рішень, дій чи бездіяльності *розпорядників І.* здійснюється відповідно до Закону (1).

Обмін *с. І.*, як *І. з обмеженим доступом*, здійснюється через спеціальну телекомунікаційну систему (мережу), яка призначена для забезпечення телекомунікацій (електрозв'язку) в інтересах органів державної влади та органів місцевого самоврядування, з використанням частини її ресурсу для надання послуг іншим

споживачам, і які у сукупності складають *Національну систему конфіденційного зв'язку* (3).

За порушення порядку обліку, зберігання і використання *документів* та інших матеріальних *носіїв І.*, що містять *с. І.*, передбачена дисциплінарна, адміністративна (4, ст. ст. 163-9, 212-5) та кримінальна відповідальність (5, ст. ст. 330, 232-1).

Література:

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011. № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

2. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15

3. Про Національну систему конфіденційного зв'язку: Закон України від 10.01.2002 р. № 2919-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2919-14

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8074-10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

І. Ф. Корж

ІНФОРМАЦІЯ ТАЄМНА

ТАЄМНА ІНФОРМАЦІЯ (*т. І.*) – *І.*, доступ до якої обмежується відповідно Закону (1, ч. 2 ст. 6), розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. *Т. І.* визнається *І.*, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю. *Т. І.* є *І.* з обмеженим доступом. Обмеження доступу до *І.* здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог: виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню *І.*, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; розголошення *І.* може завдати

істотної шкоди цим інтересам; шкода від оприлюднення такої *І.* переважає суспільний інтерес в її отриманні. Порядок віднесення *І.* до таємної, а також порядок доступу до неї регулюються законами (2).

Посадові та службові особи, а також громадяни, винні у порушенні положень законодавства, пов'язаних із регулюванням питання обігу, зберігання та доступу до *т. І.*, несуть юридичну відповідальність згідно із законом.

Література:

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011. № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

2. Про інформацію: Закон України від 02.101992 р. № 3322-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20190716.

А. І. Марущак

К

КІБЕРНЕТИКА

КІБЕРНЕТИКА (від грец. *χυβερνητιχή* – мистецтво керування; анг. – *cybernetics*) (*кіб–ка*) – наука про загальні закономірності процесів управління і передачі *І.* в різних системах, будь то машини, живі організми або суспільство. Термін «*кіб–ка*» в сучасному розумінні як наука про загальні закономірності процесів управління і передачі *І.* в машинах, живих організмах і суспільстві вперше був запропонований Н. Вінером (1). Включає вивчення зворотного зв'язку, чорних ящиків і похідних концептів, таких як управління і комунікація в живих організмах, машинах і організаціях, включаючи самоорганізації.

Вітчизняний «піонер кібернетики» – В.М. Глушков (1). У 1962 на базі Обчислювального центру Академії наук УРСР він створює Інститут кібернетики АН УРСР. В Інституті кібернетики під його науковим керівництвом було розроблено ЕОМ «Киев» і першу в колишньому СРСР напівпровідникову керуючу машину широкого призначення «Днепр». Попередниками персональних комп'ютерів стали машини для інженерних розрахунків «Промінь» (1963), «Мир» (1969), у яких було реалізовано запропоновану В.М. Глушковим ідею ступеневого мікропрограмного управління (3).

Література:

1. Винер Н. Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине. Москва: Советское радио, 1958.

2. Глушков В.М. Введение в кибернетику. Киев: Изд-во АН УССР, 1964. 325 с.

3. Глушков В.М. Кибернетика, вычислительная техника, информатика. Избранные труды. Киев: Наукова думка, 1990. 264 с.

Д. В. Ланде

КОМЕРЦІЯ ЕЛЕКТРОННА

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ (*е. ком.*) – відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням *ІТС*, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру (1).

Поняття «*е. ком.*» є неологізмом термінологічно-понятійного апарату юриспруденції та має складну природу. Осмислення її змісту та природи здійснювалось вченими-юристами з урахуванням досягнень економічних наук.

На початку 21-го сторіччя в суспільстві утвердилось розуміння того, що: а) *е. ком.* – це взаємовідносини функціонують у вигляді угод, що укладаються в електронній формі; б) більшість комерційних операцій здійснюється з використанням *Інтернет*; в) наявним є повний цикл економічних процесів, що охоплюють замовлення товарів/послуг, проведення платежів, доставку товарів/послуг з використанням *ІТ* і забезпечують передачу прав власності юридичних/фізичних осіб іншим.

В економіці поняття «комерція» означає торгівлю та пов'язану з нею діяльність. Тому, на початковому етапі своєї появи, діяльність з метою отримання прибутку за допомогою засобів телекомунікації характеризувалась терміном «електронна торгівля».

Електронна торгівля (далі – *е. т.*) це господарська діяльність у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення *е. правочинів* із використанням *ІТС*. Крім того, *е. т.* можна визначити, як форму ділової активності (бізнесу, підприємницької діяльності) за сферами економічної діяльності, змістом якої є будь-які операції, які здійснюються за цивільно-правовими договорами, що передбачають передачу прав власності на товари, надання послуг і проведення робіт шляхом комп'ютерного програмування повідомлень за допомогою електронних носіїв чи через мережу, подібну до *Інтернету*, із використанням можливостей *ІТ*.

З часом перелік операцій, що здійснюються в електронному вигляді з використанням сучасних *ІТ* розширився. Так, до нього поступово було віднесено суспільні відносини, що формувалися у сфері послуг: державне управління, операції з нерухомістю, фінансова діяльність. Як наслідок у доктрині *ІП* було визнано *е. ком.* різновидом суспільних відносин, що потребують правового регулювання. Щодо «*е. т.*», то з позиції вітчизняного законодавства вона є її різновидом.

Е. ком. має вигляд сукупності операцій з продажу товарів, надання послуг та виконання робіт, крім того, обов'язковими елементами такої діяльності є реклама, пошук клієнтів, проведення розрахунків з використанням системи електронних платежів, організація процесу доставки товарів, придбаних із використанням *Інтернету*.

В науці *ІП* уніфіковано ознаки *е. ком.*, зокрема це: здійснення процесу торгівлі в електронному вигляді з використанням засобів телекомунікації, зокрема *Інтернету*; відсутність безпосереднього особистого контакту покупця і продавця (постачальника чи виконавця); наявність двох і більше учасників відповідних відносин.

Дуже часто це сторона, що хоче придбати товар, послугу чи замовити виконання певних робіт, а з іншого боку, сторона – яка має статус продавця товарів, постачальника послуг чи виконавця робіт.

Е. ком. залежить від реалізації здобутків *І. суспільства*. За своїм змістом, це відносини, що пов'язані з обміном *І.* комерційного характеру, який відбувається з використанням спеціальних технологій її поширення, отримання, зберігання та захисту від зовнішніх посягань. Зазначені суспільні відносини будуються на основі загальновизнаних правил і формують специфічний предмет правового регулювання за допомогою норм кількох галузей права, включаючи і *ІП*.

На практиці, правові засади функціонування *е. ком.* були сформульовані та реалізовані в Законі України «Про електронну комерцію» (1). Незважаючи комплексний характер інституту *е. ком.*, законодавцем обрано практику реалізації її правового регулювання з позиції цивільного права.

Так, на законодавчому рівні визначено, що учасниками відносин у сфері *е. ком.* є суб'єкти *е. ком.*, постачальники послуг проміжного характеру в *І. сфері*, органи державної влади та органи місцевого самоврядування в частині виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування. Постачальниками послуг проміжного характеру в *І. сфері* є оператори (провайдери) телекомунікацій, оператори послуг платіжної *інфраструктури*, реєстратори (адміністратори), що присвоюють мережеві ідентифікатори, та інші суб'єкти, що забезпечують передачу та зберігання інформації з використанням *ІТС*.

Пропозиція укласти *е. договір* (оферта) має містити істотні умови, передбачені законодавством для відповідного договору, і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття. *Е. договір*, крім визначених ЦКУ істотних умов для відповідного виду договору, може містити інформацію про: а) технологію (порядок) укладення договору; б) порядок створення та накладання електронних підписів сторонами договору; в) можливість та порядок внесення змін до умов договору; г) спосіб та порядок прийняття пропозиції укласти *е. договір* (акцепту); д) порядок обміну електронними повідомленнями та *І.* між сторонами під час виконання ними своїх зобов'язань; е) технічні засоби ідентифікації сторони; ж) порядок внесення змін до помилково відправленого прийняття пропозиції укласти *е. договір* (акцепту); з) посилання на умови, що включаються до договору, шляхом перенаправлення (відсилання) до іншого *е. документа* і порядок доступу до такого *документа*; к) спосіб зберігання та пред'явлення *е. документів*, повідомлень, іншої *І* в е. формі та умови доступу до них; л) умови виготовлення та отримання паперових копій *е. документів*; м) можливість вибору мови, що використовується під час укладення та виконання договору тощо.

Розрахунки у сфері *е. ком.* здійснюються відповідно до *ЗУ* «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (4), «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (5), інших законів та нормативно-правових актів НБУ, зокрема з використанням платіжних інструментів, е. грошей, шляхом переказу

коштів або оплати готівкою з дотриманням вимог законодавства щодо оформлення готівкових та безготівкових розрахунків, а також в інший законний спосіб.

Учасники відносин у сфері *е. ком.* зобов'язані забезпечити захист персональних даних, що стали їм відомі з *е. документів* (повідомлень) під час вчинення *е. правочинів*, у порядку, передбаченому ЗУ «Про захист персональних даних» (6).

Література:

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19.

2. Про рекламу: Закону України від 3 липня 1996 року № 270/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271/96-80.

3. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. № 852-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15

4. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346–III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14

5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14

6. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.10 р. № 2297. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17/ed20110101/find?text=%CF%E5%F0%F1%EE%ED%E0%EB%FC%ED%B3+%E4%E0%ED%B3$

7. Електронна торгівля (правовий аспект регулювання): монографія / Новицький А.М., Гаркуша В.С., Новицька Н.Б. Трубін І.О. та ін.; за заг. ред. В.В. Костицького. Київ: МП «Леся», 2007. 212 с.

8. Трубін І.О. Правові засади функціонування електронних грошей у сфері електронної комерції: монографія. Київ: Алерта, 2013.136 с.

І. О. Трубін

КУЛЬТУРА ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА (*І. к.*) – 1) якісна оцінка за певними критеріями (умовами) рівня функціонування структурних одиниць суспільства (окремих індивідів, підрозділів та конкретної

соціальної системи в цілому, як сфери суспільних відносин) щодо скеровування технологічного забезпечення отримання, передачі, зберігання і використання *І.* щодо досягнення узгоджених і визначених нормативно у суспільстві цілей, завдань, інтересів, потреб (1); 2) сукупність *знань*, умінь і навичок пошуку, відбору, аналізу *І.*, тобто все те, що відноситься до *І. діяльності*, спрямованої на задоволення *І. потреб* – інформаційний підхід (2); 3) спосіб життєдіяльності людини в *І. суспільстві*, складова процесу формування культури людства, невід'ємна складова загальної культури особистості; галузь культури, пов'язана з функціонуванням *І.* в суспільстві та формуванням інформаційних якостей особистості; включається у загальнолюдську культуру і є її *І.* складовою; гармонізує внутрішній світ особистості під час освоєння соціально необхідної *І.* – культурологічний підхід (1); 4) методика, методологія та світогляд суспільства епохи *інформатизації*, так як *знання* про інформаційні закони, засоби взаємодії з *І.* стають основою, методологією епохи *І. суспільства – І. підхід* (3).

Формування *І. к.* – процес внаслідок якого формуються *І.* компетенції фахівців, тобто *знання* вміння та навички, що дозволяють орієнтуватися в *інформаційному просторі*, приймати участь у його формуванні та сприяти розвитку інформаційних комунікацій. До *І.* компетенцій фахівців, як складових *І. к.* відноситься: потреба в *І.*, вміння знаходити *І.*, здатність критично оцінювати знайдену *І.* з точки зору її актуальності, надійності та всебічності, вміння ефективно використовувати *І.* в навчанні, праці, в будь-якій діяльності, вміння створювати якісний власний конкурентноспроможний, необхідний іншим *І. продукт*.

На рівні законодавства, як публічно-правову категорію, термін «*І. к.*» було введено в Концепції Національної програми інформатизації, де під *І. к.* розуміли *комп'ютерну грамотність* людини (6). У грудні 2001 року Указом Президента України було введено в дію рішення РНБУ «Про заходи щодо вдосконалення *державної І. політики* та забезпечення *ІБ* України» (7). П. 9 цього Указу МОН України було доручено розробити заходи щодо введення у вищих навчальних закладах навчальної дисципліни *«Інформаційна культура»*, проте дане рішення залишилося декларативним.

В умовах формування до *І. суспільства І. к.* стає його невід'ємною складовою, необхідною умовою для успішної діяльності у будь-якій сфері. *І. к.* являється складною багаторівневою системою, яка складається з: – *І. к.* особи; – корпоративної *І. к.* (різних соціальних організацій); – *І. к.* суспільства; – *І. к.* держави (*І. к.* управлінської діяльності); – глобальної *І. к.*.

І. к. особи – сукупність *І.* світогляду і системи знань та вмінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність з оптимального задоволення індивідуальних *І. потреб* через використання як традиційних, так і нових *ІТ*.

І. к. суспільства – здатність суспільства швидко сприймати та використовувати для забезпечення своєї життєдіяльності нові *знання*, технології, технічні засоби та *ІР*. Рівень розвитку цієї культури може служити важливим показником рівня розвитку самого суспільства в інформаційну епоху.

Корпоративна *І. к.* – складова загальної корпоративної культури, що визначає якість обміну *І.* та *знаннями* в організації та лежить в основі побудови системи управління *знаннями* в корпорації.

І. к. держави (*І. к.* управлінської діяльності) – система базових компонентів культури суспільства пов'язаних з інформатизацією управлінської діяльності, що включає культуру правил організації подання, сприймання та використання *І.*, культуру правил суспільних відносин із використанням *мережі Інтернет* та культуру суспільних правовідносин із застосуванням *ІТ*.

Сьогодні є всі підстави говорити про формування нової *І. к.*, яка повинна стати елементом загальної культури конкретної людини та людства в цілому. У зв'язку з цим *І. к.* в нових формах її передачі можна розуміти, як систему з наступних базових компонентів: загальна культура правил організації подання *І.*; культура правил сприймання та користування *І*; культура використання комп'ютерної техніки; культура правил суспільних відносин щодо використання *ІТ*, в тому числі *мережі Інтернет*; культура суспільних правовідносин з використанням нових *ІТ*.

Функції *І. к.:* – світоглядна (формує уявлення про *глобальний І. простір*); гуманістична (передбачає охорону й захист законних прав та інтересів громадян, а також державно-конституційного ладу України); комунікативно-поведінкова (закладає та формує основи спілкування між людьми незалежно від державних кордонів); навчально-пізнавальна (формує нові знання людини, через можливість швидкого доступу до існуючих *ІР*); виховна (формує певні стереотипи поведінки людини через спрямований *І.-психологічний вплив*); режимна (встановлює норми певного режиму створення, збирання, зберігання, поширення та *ЗІ*); – творча (формує ідеал здобуття нових знань, умінь та цінностей) (1).

Література:

1. Новицька Н.Б. Організаційно-правові аспекти інформаційної культури в управлінській діяльності: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Національна академія державної податкової служби України. Ірпінь, 2007. 205 с.

2. Новицька Н.Б., Цимбалюк В.С., Яцишин Ю.В. Інформаційна культура: навчальний посібник / за заг. ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного. Ірпінь, Національний університет ДПС України, 2007. 254 с.

3. Бєляков К.І. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення: монографія. Київ: КВІЦ, 2008. 576 с.

4. Новицька Н.Б. Критерії становлення і формування інформаційної культури в Україні. *Науковий вісник НА ДПС України*. № 5 (27) 2004. С. 226-231.

5. Новицька Н.Б. Інформаційна культура в управлінській діяльності. *Науковий вісник НАДПС України*. 2005, № 3 (30). С. 187-192.

6. Про Національну програму інформатизації» № 74/98-ВР від 04.02.1998 / ВВР України, 1998, № 27-28, ст. 181. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80/ed20160801#n19.

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001 року «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України»: Указ Президента офіц. текст: станом на 13 грудня 2003 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1193/2001

8. Бєляков К.І., Онопрієнко С.Г., Шопіна І.М. Інформаційна культура в Україні: правовий вимір: монографія / за заг. ред. К.І. Бєлякова. Київ: КВІЦ, 2018. 168 с.

9. Прудникова О.В. Інформаційна культура: концептуальні засади та світоглядний сенс: монографія. Харків: Право, 2015. 352 с.

10. Прудникова О. В. Природа інформаційної культури у сучасному соціальному просторі: соціально-філософська концептуалізація: дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2015.

Н. Б. Новицька

М

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ «ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО»

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ «ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО» (*м. н. ІП*) – вчення про організацію наукової діяльності (у тому числі, наукових знань) у сфері *ІП*. *М. н. ІП* має обов'язково враховувати існування суб'єкта, об'єкта, мети, методів наукової діяльності у сфері *ІП* (1, 2).

У переважній більшості робіт поняття «методологія» визначається як сукупність методів та прийомів наукового пізнання, у тому числі у сфері суспільних *І. відносин*. Інші вчені вважають, що недостатнім є розгляд методології лише як інструментарію (1, 2). Така позиція передусім виходить із того, що наука «*ІП*» повинна стати предметом структурного аналізу (3). До основних структурних компонентів науки як системної цілісності відносяться: 1) наука *ІП* як знання (результат); 2) наука *ІП* як діяльність (процес) (1, 2).

Становлення науки *ІП* вимагає розробки якісних пізнавальних моделей. З цією метою пропонується сформувати модель дослідження науки *ІП* (пізнавальну модель) як системну цілісність трьох взаємодіючих моделей: 1) перша модель – модель дослідження науки *ІП* (як результат, наукові знання); 2) друга модель – модель дослідження науки *ІП* (як процес, наукова діяльність); 3) третя модель – модель організації наукової діяльності та наукових знань у сфері *ІП*. Усвідомлення особливостей «науки як наукової діяльності» дозволило дійти наступних висновків : наука *ІП* як наукова діяльність спроможна розвиватися за умови: а) активізації свідомої участі суб'єкта (вченого) у зазначеному процесі; б) осмислення дослідником дій та методів, що використовуються; в) існування у суб'єкта якісних стандартів, які передусім виробляються наукознавством. Наукова діяльність (у тому числі в *ІП*), за умови її грамотного здійснення, спрямована на новий науковий результат, що зумовлює необхідність її організації.

Організація наукової діяльності (у тому числі у сфері *ІП*) передбачає упорядкування її цілісної системи з визначеними характеристиками (особливості, принципи, умови, норми), логічною структурою (суб'єкт, об'єкт, предмет, форми, засоби, методи діяльності, її результат) і процесом здійснення. Аналіз різноманітних форм організації діяльності дозволив дійти висновку, що в умовах формування *І. суспільства* доцільно досліджувати організацію наукової діяльності в *ІП* в проектній формі (4).

Водночас, організацію діяльності розглядає методологія, яка визначається як вчення про організацію діяльності. Виходячи із того, що наукова діяльність в *ІП* є творчим процесом, який потребує організації, є підстави стверджувати, що організація наукової діяльності в *ІП* постає предметом *м. н. ІП* (як наукової діяльності) (1), яка повинна бути спроможна надавати відповіді на питання щодо організації: 1) як ефективно систематизувати отримані нові наукові знання, використовуючи, серед іншого, різноманітні форми їх організації; 2) як ефективно отримувати (виробляти) нові наукові знання, використовуючи різноманітні методи та засоби. Тобто, організація наукової діяльності в *ІП* має передбачати і організацію наукових знань. Саме таке розширене розуміння сприяло визначенню поняття «*м. н. ІП*» (як системної цілісності) (2). Ґрунтуючись на розширеному розумінні методології як вчення про організацію наукової діяльності (у тому числі, наукових знань) та системній цілісності науки *ІП* (як результату та як наукової діяльності), запропоновано визначити поняття «*м. н. ІП*»як вчення про організацію наукової діяльності (у тому числі, наукових знань) в *ІП* (2). Врахування, серед іншого, положень роботи дозволяє обґрунтувати правильність наданого визначення. Зрозуміло, що «наукою взагалі» зайнятися неможливо – вчений (або науковий колектив) проводить конкретне наукове дослідження, по завершенню якого починає нове наукове дослідження і т. ін. Оскільки методологія – це вчення про організацію діяльності та знань (зокрема, наукових), а наукова діяльність організується, відповідно, за певними замкнутими, завершеними циклами, остільки поняття «*м. н. ІП*», «методологія наукової

діяльності в *ІП* та поняття «методологія наукового дослідження в *ІП*» постають синонімами (4).

Водночас може виникнути питання щодо доцільності використання іншого визначення поняття *м. н. ІП*, а саме: це вчення про методи та засоби пізнання (5). Існують причини для непогодження із наведеним визначенням. По-перше, наукове дослідження у сфері *ІП* розглядається як, певною мірою, суб'єктивний процес – як діяльність по отриманню нових наукових знань в *ІП* або вченим, або колективом вчених. По-друге, діяльність визначається як активна взаємодія людини з навколишньою дійсністю, під час якої людина виступає як суб'єкт, який цілеспрямовано впливає на об'єкт та задовольняє таким чином свої потреби (6). При цьому, активна діяльність суб'єкта є умовою, завдяки якій той чи інший фрагмент дійсності виступає як об'єкт (у нашому випадку йдеться про науку *ІП* – авт.), що наданий суб'єкту у формах його діяльності. По-третє, під час наукової діяльності в *ІП* вчений (суб'єкт) самостійно визначає мету своєї діяльності (узгоджуючи її з метою надсистеми), і цей складний процес (як і процес досягнення цілі) потребує вибору та застосування специфічних методів та засобів. По-четверте, організація, наприклад, наукової діяльності у сфері *ІП* передбачає як саморегуляцію (у випадку конкретного вченого), так і управління (у випадку колективної діяльності вчених). Важливо, що саморегуляція має відповідну структуру: прийнята суб'єктом ціль діяльності; модель суттєвих умов діяльності; програма власних виконавчих дій; система критеріїв успішної діяльності; оцінка відповідності реальних результатів критеріям успіху; рішення щодо необхідності та характеру коригування діяльності (4). Таким чином, методологія наукової діяльності у сфері *ІП*, а отже, *м. н. ІП*, має обов'язково враховувати існування суб'єкта, об'єкта, мети, методів наукової діяльності в *ІП* (1, 2). Тобто, розгляд *м. н. ІП* лише як сукупності методів та засобів дослідження виявляється не повним.

Вважається, що адекватною моделлю предмета *м. н. ІП* (і як наукової діяльності, і як результату) можна вважати третю модель (модель організації наукової діяльності в *ІП*), у якій

організації потребує як процес (наукова діяльність), так і результат наукової діяльності (отримані наукові знання про об'єкт – науку *ІП*) (2). Водночас, важливо відмітити, що основними достатніми умовами для методології науки (у тому числі, науки «*ІП*» як системної цілісності) постають: 1) філософсько-психологічна теорія діяльності (7); 2) системний аналіз – вчення про систему методів дослідження або проектування складних систем, пошуку, планування та реалізації змін, що призначені для ліквідування проблем (8); 3) наукознавство, теорія науки (наприклад, гносеологія як розділ наукознавства) (4). Виходячи із важливої ролі та місця суб'єкта наукової діяльності у *м. н. ІП*, необхідно акцентувати увагу на дослідженні якісних стандартів, які мають бути у будь-якого суб'єкта. Як зазначено вище, такі стандарти передусім виробляються наукознавством. Дослідник в сфері *ІП* повинен свідомо: 1) уявляти, що таке наука, як вона організовується; 2) знати закономірності розвитку науки, структуру наукового знання, критерії науковості нового знання, форми наукового знання, якими він користується і в яких він хоче відобразити результати свого наукового дослідження і т. ін. (9). Тобто, у дослідника (суб'єкта) обов'язково має бути підґрунтя для наукової діяльності в *ІП* для того, щоб ця діяльність була свідома та організована. Враховуючи те, що наукознавство, як галузь науки, включає гносеологію, яка, у свою чергу, включає, як компонент своєї структури, методологію науки, необхідним є з'ясування гносеологічних засад *м. н. ІП*. Наприклад, слід провести спеціальні дослідження у напрямах: 1) вибору критеріїв науковості знання, а також їх використання в *ІП* під час відповідної наукової діяльності; 2) опрацювання форм організації наукових знань в *ІП* (2).

Література:

1. Арістова І. В. Становлення науки «інформаційне право»: питання методології. Ч. І. *Публічне право*. 2016 р. № 2. С. 245-250.

2. Арістова І.В. Становлення науки «інформаційне право»: питання методології. Ч. ІІ. *Публічне право*. 2016 р. № 3. С. 232-243.

3. Философия и методология науки: Учебное пособие для аспирантов и магистрантов / Под ред. А.И. Зеленкова. Изд. 2-е, доп. и испр. Минск: ГИУСТ, 2011. 479 с.

4. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология научного исследования. Москва: Либроком, 2009. 280 с.

5. Ліпкан В.А., Залізняк В.А. Систематизація інформаційного законодавства України: монографія / За заг. ред. В.А. Ліпкана. Київ: ФОП О.С. Ліпкан, 2012. 304 с.

6. Философский энциклопедический словарь. Москва: Сов. Энциклопедия, 1983. 630 с.

7. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. Москва, СПб.: ПИТЕР, 2003. 720 с.

8. Перегудов Ф.И., Тарасенко Ф.П. Введение в системный анализ. Москва: Высшая школа, 1989. 367 с.

9. Кочергин А.Н. Методы и формы познания. Москва: Изд-во МГУ, 1990. 76 с.

І. В. Арістова

Н

НАСИЛЬСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ

ІНФОРМАЦІЙНЕ НАСИЛЬСТВО (*І. н.*) – доктринальний термін, який використовується у *філософії ІП*, політології, соціології. Застосовується у двох значеннях. *І. н.* у широкому розумінні, що передбачає існування *І.* у будь-яких соціальних системах – це несиловий (не речовий і не енергетичний) упорядкований вплив на об'єкти, що носить антисоціальний або антиособистісний характер. *І. н.*, маючи природні передумови, виступає особливою формою соціального насильства, де *І.* складова в результаті інверсії набуває самостійної сутності на основі силових: речовинних і енергетичних процесів. Поширення *І. н.* пов'язане з антропологічною кризою, модернізаційним шоком, розпадом традиційних культур, що звільнили деструктивні й антисоціальні імпульси.

І. н. у вузькому розумінні – це несиловий вплив на ментальну сферу. З еволюцією суспільства інформаційна складова набуває явного, а не латентного характеру, при цьому речові та енергетичні компоненти не зникають, а відбувається диференціація *«І. н.»*. *І. н.* виникає у соціальній взаємодії об'єкта і суб'єкта, що здійснюється як зіткнення культурних і соціальних установок у єдиному соціальному хронотопі. У результаті актуалізується не стільки захист *І.*, скільки захист від *І.*, для запобігання насильства можливим є розділення часу і простору агентів і реципієнтів насильства, або усунення конфлікту установок.

І. н. є неминучим супроводом суспільного буття. *І.* компонента насильства міститься на будь-якому етапі розвитку суспільства, у будь-яких формах насильства, модулюючи їх, і є атрибутом насильства. Порушення рівноваги між родовою й видовою сутностями людини, пов'язане з розпадом механізмів соціалізації, призводить до вивільнення антисоціальної енергії з подальшими колосальними потрясіннями для всього суспільства в різних формах соціального насильства. Незважаючи на деякі природні

й антропологічні передумови *І. н.*, воно за своєю суттю є феноменом культури, інституційним атрибутом соціальних процесів і відносин. Маючи універсальний характер, *І. н.* конкретизується у відкритих і закамуфльованих формах локально визначених сфер усього суспільного життя. У соціальній, політичній, економічній, духовній, сімейно-побутовій сферах воно виступає як детермінований соціально-значущою *І.* силовий або несиловий вплив, що суперечить закономірному перебігу подій: фізичним і біологічним закономірностям, юридичним нормам, моральним принципам. *І.* компонента насильства міститься на будь-якому етапі розвитку суспільства, у будь-яких формах насильства, модулюючи їх і будучи атрибутом насильства.

Інформаційно-психологічний вплив, як основа *І .н.*, на суспільство і особистість виявляється повсюдно. У сучасному світі зростає можливість маніпулювання суспільством взагалі і окремою особистістю зокрема. *Інформатизація* суспільства відбувається в певному соціальному середовищі і відчуває залежність від цього середовища. Потужність *І.* потоків не стримується ані моральними, ані культурними межами. На людей обрушується потужний потік *І.*, що впливає на суспільну свідомість і почуття. *І. н.* може бути безпосереднім і опосередкованим, може бути причиною, умовою, метою, приводом.

У контексті сучасної соціокультурної ситуації *І.* потоки включені в існуючі тенденції культурного розвитку, у нелінійність еволюції культури, складні соціокультурні трансформації. Процеси глобалізації культури доповнюються посиленням впливу локальних культурних течій, етнізації соціальних конфліктів. Монополізм глобальної транскультури, комп'ютерних мереж, професійних і споживчих сайтів приховує небезпеку поглинання індивідуалізованих соціальних суб'єктів, які не в змозі ідентифікувати себе у власній локальності. Ідентичність індивідів виявляється під сумнівом, тут створюється кордон, переступивши який, *І.* стає насильством.

І. н. певним чином переплелося з тероризмом. У даний час йде освоєння терористами «*І.* зброї», оскільки сучасні розвинені

суспільства стали більш залежними від електронних *баз даних*, аналізу і передачі *І*. Таким чином, життєво важливі сектори виявились відкритими для несанкціонованого впливу, а узгоджений вплив може паралізувати всю країну. Якщо раніше єдиним видом *І.* зброї були *ЗМІ*, то тепер величезну роль відіграє комп'ютерна *І.*. Якщо терор з допомогою *ЗМІ* могло здійснювати тільки держава, то вплив через *ІС* став можливим і для окремих особистостей. Відтак у сучасних суспільствах зростає небезпека розповсюдження *І. н.* за допомогою *ІС* (наприклад *Інтернет*).

І. н. орієнтується на маніпулювання громадською думкою, межі якого визначаються, перш за все, вже сформованою масовою свідомістю, стереотипами і поглядами людей.

Властивості *І. н.* несиловий (нематеріальний і неенергетичний), ідеальний характер, вихід за межі фізичних закономірностей (немає маси, ваги, розміру, температури плавлення); нелінійність, тобто непропорційна залежність причини і наслідку; порушення закону збереження речовини й енергії, кумулятивний характер, можливість бурхливого зростання *І.*; можливість максимальної дальності і швидкості розповсюдження, яка зростає з розвитком техніки й *ІТ*; можливість ідеального клонування; нелокализованість у часі; опосередкований характер і прихованість впливу; віртуальний характер впливу; можливість фокусування; селективність; легкість доступу, злому *ІС*. Дані властивості утворюють систему атрибутів і модусів *І. н.* Вони не існують опосередковано, ізольовано, а утворюють систему, взаємообумовлюють одна одну.

Типологізація *І. н.* можлива за такими принципами: залежно від суб'єкта насильства (*І. н.* окремих фізичних осіб, хакерів, спецслужб, PR-груп, ідеологічних організацій, державних органів, виробничих компаній, теле– і радіокомпаній, наукових працівників, систем штучного інтелекту); залежно від об'єкта насильства (*І. н.* над окремими фізичними особами, людством у цілому, науковими співробітниками, атеїстами); залежно від способів і механізмів здійснення насильства (вербальне, невербальне, аудіовізуальне); залежно від ступеня прояву насильства (явне і латентний, пряме і непряме). Причому, типологізація з позицій об'єкта і

суб'єкта, між якими може відбуватися інверсія (хоча і не повною мірою) є основною.

І. суспільство не просто змінює статус *І.*, тобто роль її позитивних наслідків, але й різко розширює її негативні можливості. *І.* починає нести в собі творчу і руйнівну силу, але в набагато більш сильному ступені, аніж це було раніше. *І. н.* призводить до переходу значної частини суспільства від стану телеманії до теленаркоманії, коли потреба перероджується в бездумну звичку – в навик. Позбавлена *ЗМІ* й комунікації людина переживає почуття порожнечі, втрати чогось важливого, дискомфорт, роздратування, що доходить деколи до відчаю. Таким чином, існує критичний зв'язок інформаційного та неінформаційного компонентів *І. н.*.

Сучасна людина піддається *І. н.* постійно. В результаті *І. н.* виникає відчуття внутрішнього дискомфорту саме тому, що думка залишає незгладимий слід в душі проти волі особистості. Як наслідок – стрес, психоз, неконтрольовані вчинки. Людину чекає подвійний шок, спочатку від передачі, потім від реакції на неї.

Особлива небезпека *І. н.* полягає в тому, що воно викликає постійний та глибокий емоційний стрес, викликаний невідповідністю, що зберігається у підсвідомості людини на генетичному рівні родової *І.* та нав'язуваної ззовні через свідомість поточної *І.*.

І. н. є складовою будь-якого насильства, існує в живих і неживих системах, має як біологічне, так і фізичне коріння. *І. н.* існує завжди, не лише в *І. суспільстві*. Відмінність лише в тому, що в *І. суспільстві І.* складова набуває явного, а не латентного характеру. В *І. суспільстві* змінюється специфіка, способи здійснення *І. н.*, виникає ціла індустрія *І. н.*, з'являється відносна самостійність *І.* складової, навіть без участі людини.

Соціальні інститути – держава, *ЗМІ*, освіта, сім'я – чітко відтворюють інформаційні та соціальні практики, у тому числі соціальні дії, пов'язані з насильством та агресією. Основними генетичними джерелами *І. н.* виступають конструюючи їх духовні, культурні, економічні, політичні, психологічні та мовні джерела. Симулякр насильства, що виникає в пресі, радіопередачах, телевізійному екрані – це *І. н.*, укладене в самій природі образів.

Найбільш загальними механізмами є: спотворення, приховування та незаконне отримання *І*. Взяття влади над об'єктом відбувається за допомогою дискурсивного акту, фактом свого виконання створює відповідний стан соціального об'єкта.

Література:

1. Горовий В.М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації: монографія. Київ: Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського НАН України, 2015. 330 с.

2. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ: НАДУ, 2011. Т. 7: Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / наук.-ред. колегія: І.А. Грицяк (співголова), Ю.П. Сурмін (співголова) та ін. 2011. 764 с.

3. Кіслов Д.В. Сучасні медіа та інформаційні війни: монографія. 2-е вид. Київ: Леся, 2013. 239 с.

4. Кондрусєва В.М. Інформаційне суспільство у контексті сучасної цивілізаційної ситуації (соціально-антропологічний аспект): монографія. Одеса: Бондаренко М.О., 2014. 163 с.

5. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.Б. Жданенко та ін.; за ред. О.Г. Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.

О. П. Дзьобань

НОРМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

НОРМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА (*н. ІП).* Відмінність *н. ІП* від норм в інших галузях права в тому, що вони регулюють відносини, які виникають в *І. сфері* у зв'язку з реалізацією *І.* прав і свобод та здійсненням *І. процесів* при *І. забезпеченні*. Залежно від виду і форми подання *І.*, *суб'єктів І. сфери*, особливостей їх поведінки *І.*-правові норми поділяють на імперативні й диспозитивні (1).

Ключовими для визначення сутності *ІП*, безперечно, є диспозитивні норми. Так, визначаючи місце того чи іншого типу правових норм у *системі ІП*, слід враховувати, що в цій галузі виступають як *І. права і свободи людини*, зокрема, свобода думки і слова, яка,

згідно з Конституції України, полягає в тому, що «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати *І.* усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» (2, ст. 34). У більш широкому розумінні такою основою виступає «*право на І.*», як вказує Закон, «всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на *І.*, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій» (3, ст. 9).

Установлення певної категорії прав і свобод суб'єктів правових відносин означає насамперед визначену законодавством можливість скористатися (реалізувати) право. А така можливість вибору відповідного типу поведінки характерна саме для диспозитивного типу регулювання.

Таким чином, саме диспозитивні норми формують підвалини *ІП*, встановлюючи загальні основні дозволи, які, зокрема, регулюють відносини щодо встановлення основних прав і свобод людини, правового статусу інших *суб'єктів ІП*, основних *принципів ІП*, серед яких головним є забезпечення свободи збирання та поширення *І*.

Існуючі в *ІП* імперативні норми, у свою чергу, залежно від регулятивних функцій, які вони виконують, можна поділити на: норми-принципи, норми-декларації, норми-заборони та норми-приписи.

Однією із особливостей сучасного інформаційного права є відносно широке порівняно з іншими галузями використання саме норм-принципів та норм-декларацій. Адже важливим аспектом *ІП* є забезпечення *інформатизації* та розбудови *І. суспільства*. Отже, в *ІП* за допомогою норм-принципів та норм-декларацій не лише визначаються звичайні для будь-якої галузі принципи, а й установлюються основи *державної І. політики*, визначають перспективні плани та програми розвитку. Наприклад, такий нормативно-правовий акт, як Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в

Україні на 2007–2015 роки» (4), практично повністю складався із норм-принципів та декларацій.

Норми-заборони в *ІП* виконують кілька функцій. По-перше, вони збалансовують установлену диспозитивними нормами систему загальних дозволів, формуючи систему винятків щодо права на *І.* – заборони розголошення, заборони збирання, заборони розповсюдження з метою охорони прав і законних інтересів третіх осіб – суб'єктів *І. процесів*, інтересів держави та суспільства тощо. Наприклад, норми-заборони встановлюють неприпустимість зловживання правом на *І.*, встановлюючи обмеження щодо вільного розповсюдження та розголошення деяких видів *І.* (3, ст. 49).

По-друге, норми-заборони деколи слугують гарантією реалізації права на *І.* та захисту прав і свобод людини у сфері *І.*. Так, норма ч. 3 Конституції України визначає, що «цензура заборонена» (2, ст. 15), забороняється втручання в особисте життя та збирання, зберігання, використання й поширення *конфіденційної І.* про особу без її згоди (2, ст. 32).

Нарешті, норми-приписи в *ІП* зазвичай використовують для створення механізмів, визначення конкретних способів та засобів реалізації прав *суб'єктів І. відносин*. Норми-приписи в *ІП*, зокрема, визначають: компетенцію органів публічної влади щодо регулювання *І. відносин*, *правові режими І.* та *ІР*, стандарти і правила *І. діяльності* та ін. Наприклад, Конституція визначає зобов'язання органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, розглядати направлені до них звернення громадян і давати обґрунтовані відповіді у встановлений законом строк (2, ст. 40). Закон передбачає контрольні й регуляторні повноваження Нацради щодо телебачення і радіомовлення (5, ст. 13, 14).

Н. ІП., як і норми більшості галузей права також можна поділити на матеріальні і процесуальні. Якщо порівнювати їх співвідношення, у системі *ІП*, то більшість становлять матеріальні норми, якими регламентуються права, обов'язки, компетенція

суб'єктів, правила та стандарти здійснення *І. діяльності*, *правові режими І.* тощо.

Процесуальні норми *н. ІП* є нечисленними і мають переважно характер процедурних норм, визначаючи певну послідовність дій суб'єктів певних видів *І. відносин*. Подібні норми, наприклад, визначають порядок віднесення *І.* до державної таємниці (6, ст. 10) та порядок засекречування та розсекречування матеріальних носіїв *І.* (6, ст. 15).

Щодо ролі процесуальних норм в *ІП* варто зазначити, що в цій галузі для реалізації матеріальних норм широко використовуються процесуальні норми інших галузей права. Зокрема частина норм, що визначають право на *І.*, правила здійснення *І. діяльності* тощо, реалізовується в процесі діяльності органів виконавчої влади. Це, наприклад стосується надання *І.* на запити, реєстрації та ліцензування *ЗМІ* тощо. Отже, виникає добре відома в адміністративному праві ситуація, коли в ході реалізації адміністративно-процесуальних норм обслуговуються норми не лише матеріального адміністративного права, але й норми інших матеріальних галузей права. Причому в межах управлінської діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування можливе застосування не тільки матеріальних, а й процесуальних норм різних галузей права (6).

Важливим елементом реалізації низки матеріальних *н. ІП* є судовий захист. Наприклад, Конституція визначає судовий захист прав і свобод людини і громадянина (2, ст. 55). У цьому аспекті матеріальні *н. ІП* реалізуються в межах процесуальних галузей – цивільного, адміністративного, господарського процесу, процедур КС України тощо.

Література:

1. Копилов В.А. Информационное право. Москва: Юрист, 2002. С. 122.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12

4. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 9 січня 2007 р. № 537-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/537-16

5. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення: Закон України від 23 вересня 1997 р. № 538/97-ВР. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/538/97-%D0%B2%D1%80

6. Про державну таємницю: Закон України від 05.08.2018 р. № 3855-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12

7. Кормич Б.А. Інформаційне право: підручник. Харків: БУРУН і К., 2011. 334 с. URL.: https://books.google.com.ua/books?id=RY7BcKeSFGMC

Б. А. Корміч

П

ПІДПИС ЕЛЕКТРОННИЙ

ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДПИС (*е. підп.*) – 1) обов'язковий реквізит *е. документа*, який використовується для ідентифікації автора та/або підписувача *е. документа* іншими суб'єктами *е. документообігу* (1); 2) *дані* в е. формі, які додаються до інших *е. даних* або логічно з ними пов'язані та призначені для ідентифікації підписувача цих *даних* (2); 3) е. *дані*, що додаються підписувачем або однозначно логічно пов'язуються з тими е. *даними*, які ним підписуються, та призначені для ідентифікації підписувача цих *даних* (3); 4) *е. дані*, які додаються підписувачем до інших *е. даних* або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис (4).

В ЗУ «Про електронний цифровий підпис» (2003) використовувалося поняття «електронний цифровий підпис» (далі – *е. ц. п.*), як вид *е. підп.*, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору е. *даних*, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувала (2). *Е. ц. п.* був призначений для забезпечення діяльності фізичних та юридичних осіб, яка здійснювалася з використанням *е. документів*. Застосовувався для надання *е. документу* юридичної сили, яка дорівнює юридичній силі *документа* на паперовому носії, що підписаний власноручно правомочною особою. Використовувався суб'єктами *е. документообігу* для ідентифікації підписувача та підтвердження цілісності *даних* в електронній формі (2). *Е. ц. п.* Накладався за допомогою особистого ключа, який виступав відповідним параметром криптографічного алгоритму, доступному тільки певному підписувачу. Перевірявся *е. ц. п.* за допомогою відкритого ключа, що доступний суб'єктам відносин у сфері *е. документообігу*. Послуги *е. ц. п.* передбачали надання засобів цифрового підпису, видачу сертифікатів відкритих ключів цифрового підпису, їх поновлення та керування ними, ведення реєстру дійсних, скасованих та заблокованих

сертифікатів відкритих ключів *е. ц. п.*, розрахункові та консультаційні послуги, пов'язані з застосуванням *е. ц. п.*. Засобом *е. ц. п.* визначався програмний засіб, програмно-апаратний або апаратний пристрій, призначені для генерації ключів, накладення та/або перевірки *е. ц. п.*. Сертифікат відкритого ключа – це *документ*, виданий центром сертифікації ключів, який засвідчує чинність і належність відкритого ключа підписувачу. Підписувач – це особа, яка на законних підставах володіє особистим ключем та від свого імені або за дорученням особи, яку вона представляє, накладає *е. ц. п.* під час створення *е. документа*.

Із вступом в дію почав діяти ЗУ «Про електронні довірчі послуги» (4), який визначає правові та організаційні засади надання *е. довірчих послуг*, порядок здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері *е. довірчих послуг*, а також правові та організаційні засади здійснення *е. ідентифікації* (4). Цей Закон не містить поняття «*е. ц. п.*», натомість законодавець ввів поняття: «*е. підп.*», «кваліфікований *е. підп.*», «удосконалений *е. підп.*», де: *е. підп.* – це е. *дані*, які додаються підписувачем до інших е. *даних* або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис; кваліфікований *е. підп.* – це удосконалений *е. підп.*, який створюється з використанням засобу кваліфікованого *е. підп.* і базується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа; удосконалений *е. підп.* – *е. підп.*, створений за результатом криптографічного перетворення е. *даних*, з якими пов'язаний цей *е. підп.*, з використанням засобу удосконаленого *е. підп.* та особистого ключа, однозначно пов'язаного з підписувачем, і який дає змогу здійснити *е. ідентифікацію* підписувача та виявити порушення цілісності е. *даних*, з якими пов'язаний цей *е. підп.* (4).

Згідно із Прикінцевими та перехідними положеннями Закону з моменту набрання чинності ним ще два роки (тобто до 07.11.2020 р.): 1) діють чинні кваліфіковані сертифікати *е. підп.;* 2) легітимними є усі АЦСК, які автоматично стають кваліфікованими надавачами *е.* послуг; *е. ц. п.* та посилений сертифікат відкритого ключа, що його підтверджує використовуються

користувачами *е. довірчих послуг*, кваліфікованими їх надавачами, які продовжують їх обслуговувати, відповідно як кваліфікований *е. підп*. (4).

З метою впровадження в Україні європейських стандартів *е. ідентифікації* відбувається: вдосконалення законодавства щодо регулювання, зокрема, е. печатки, *е. підп.*, реєстрованої е. доставки тощо; взаємне визнання українських та іноземних засобів ідентифікації (тобто взаємне визнання українських та іноземних сертифікатів відкритих ключів та *е. підп.*); інтероперабельності. Зазначені нововведення дозволять укладати компаніям договори без паперової тяганини, надсилати документи для навчання у *ВНЗ* онлайн, отримувати послуги від органів державної чи місцевої влади закордоном тощо. Одним з кроків на цьому шляху є затвердження відповідного Порядку (5), який передбачає визнання в Україні *е. довірчих послуг*, іноземних сертифікатів відкритих ключів, шляхом укладення відповідного міжнародного договору України про взаємне визнання сертифікатів відкритих ключів та *е. підп*.

Європейські схеми *е. ідентифікації* передбачають високий, середній та низький рівні довіри до засобів *е. ідентифікації*. Цим рівням (відповідно до діючого законодавства) відповідають: удосконалений *е. підп.*, кваліфікований *е. підп.* та «звичайний» *е. підп.* відповідно.

Література:

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15

2. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV (втратив чинність 07.11.2018 р.). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15

3. Про затвердження Положення про застосування електронного підпису в банківській системі України: Постанова Національного банку України; Положення від 14.08.2017 р. № 78. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0078500-17

4. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19

5. Порядок взаємного визнання українських та іноземних сертифікатів відкритих ключів, електронних підписів, а також використання інформаційно-телекомунікаційної системи центрального засвідчувального органу для забезпечення визнання в Україні електронних довірчих послуг, іноземних сертифікатів відкритих ключів, що використовуються під час надання юридично значущих електронних послуг у процесі взаємодії між суб'єктами різних держав: Постанова КМ України від 23.01.2019 р. № 60. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60-2019-п.

І. В. Давидова

ПОЛІТИКА ІНФОРМАЦІЙНА (ДЕРЖАВНА)

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА (*д. І. пол.*) – доктринальна словосполука, визначення якої відсутне у чинному *ЗУ*, яку можливо визначити як сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з отримання, використання, поширення та зберігання *І.*.

Д. І. пол. розробляють і здійснюють органи державної влади загальної компетенції, а також відповідні органи спеціальної компетенції. В Україні наразі формально закладено концептуальні, нормативно-правові та інституціональні основи реалізації *д. І. пол.* та забезпечення *ІБ*. На інституційному рівні забезпеченням окремих напрямів *д. І. пол.* та *ІБ* опікується низка органів державної влади, зокрема *Міністерство інформаційної політики України*, Міністерство культури, молоді та спорту, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, Державний комітет з телебачення та радіомовлення України, Національна комісія, що здійснює держане регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, Міністерство закордонних справ України, Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Міністерство оборони України, Служба зовнішньої розвідки України.

Основними напрямами *д. І. пол.* є: забезпечення доступу кожного до *І.*; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту *І.*; створення умов для формування в Україні

І. суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; створення *ІС* і мереж *І.*, розвиток *е. урядування*; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних *ІР*; забезпечення *ІБ* України; сприяння міжнародній співпраці в *І. сфері* та входженню України до світового *І. простору*.

Д. І. пол., так само як і політика в інших сферах життєдіяльності суспільства й держави, повинна базуватися на концептуальних, наукових і методичних принципах, систематизованих і об'єднаних у єдину концепцію. Формування концепції *д. І. пол.*, – перше основне завдання державної влади. Це завдання вимагає системного підходу й дає змогу виявити однорідні компоненти розв'язування функціональних цілей і завдань, які поєднуються в єдині загальнодержавні системи й структури, що стягають *І. простір* держави в єдине ціле.

Д. І. пол. – комплекс політичних, правових, економічних, соціально-культурних і організаційних заходів держави, спрямований на забезпечення конституційного права громадян на доступ до *І.*, це важлива складова зовнішньої й внутрішньої політики держави й охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства. Практична реалізація *д. І. пол.* у сучасних умовах вимагає широкої психологічної кампанії за підтримки її основних положень у суспільній думці, роз'яснень її соціальної спрямованості, доведення її обґрунтованості.

Для України проведення грамотної *д. І. пол.* означає*:* розвиток громадянського суспільства; забезпечення конструктивного діалогу між державою й *ЗМІ*, владою й суспільством; визнання презумпції відкритості інформації для громадян і захист їх *І. прав*; орієнтацію головних компонентів *І. простору* на забезпечення вільного обігу *І.*, втілення в життя конституційного права на вільний пошук, одержання, виробництво *І.* та її поширення; підвищення довіри суспільства до влади; налагодження ефективних взаємин України з іншими країнами та ін.

У рамках *д. і. пол.* повинні бути закладені основи для розв'язування таких суттєвих завдань, як формування єдиного *І. простору* України та її входження у світовий *І. простір*, забезпечення *ІБ*

особистості, суспільства й держави, формування демократично орієнтованої масової свідомості, становлення галузі *І. послуг*, розширення правового поля регулювання суспільних відносин, у тому числі пов'язаних з одержанням, поширенням і використанням *І.*. *Д. І. пол.* повинна сприяти зміцненню зв'язку. Центру й регіонів, зміцнення цілісності країни.

Головна стратегічна мета *д. І. пол.* – забезпечення переходу до нового етапу розвитку України, побудова *І. суспільства* і входження країни у світове інформаційне співтовариство.

Основний стратегічний напрям *д. І. пол.* – формування й розвиток відкритої *д. І. пол.* держави при неодмінній умові забезпечення його цілісності й єдності, його інтеграція у світовий *І. простір* з урахуванням національних інтересів і особливостей при забезпеченні *ІБ* на внутрішньодержавному й міжнародному рівнях.

Альтернативна стратегічна мета *д. І. пол.* – перехід до відкритого *І. суспільства* або формування національного відособленого суспільства з підконтрольною правлячому режиму *І. сферою*.

Основними завданнями *д. І. пол.* має бути: модернізація *І. інфраструктури*; розвиток *ІТ*; ефективне формування й використання національних *ІР* і забезпечення широкого, вільного доступу до них; забезпечення громадян суспільно значущою *І,*; розвиток незалежних *ЗМІ*; підготовка людини до життя й роботи в *І.* столітті; створення необхідної нормативної правової бази побудови сучасного *І. суспільства*.

Для розв'язування визначених завдань *д. І. пол.* повинна спиратися на такі базові принципи: відкритості політики – усі основні заходи *д. І. пол.* відкрито обговорюються суспільством і держава враховує суспільну думку; рівності інтересів – політика рівною мірою враховує інтереси всіх учасників *І. діяльності* незалежно від їхнього становища в суспільстві, форми власності й державної приналежності; системності – при реалізації ухвалених рішень щодо зміни стану одного з об'єктів регулювання повинні в сукупності враховуватися його наслідки для стану інших; пріоритетності вітчизняного виробника – при рівних умовах пріоритет віддається вітчизняному виробникові *І.*-комунікаційних засобів,

продуктів і послуг; соціальної орієнтації – основні заходи *д. І. п.* повинні бути спрямовані на забезпечення соціальних інтересів громадян України; державної підтримки – заходи *д. І. пол.*, що спрямовані на інформаційний розвиток соціальної сфери, фінансуються переважно державою; пріоритетності права – розвиток і застосування правових та економічних методів має пріоритет перед будь-якими формами адміністративних вирішень проблем *І. сфери*.

Системний підхід до *д. І. пол.*, як багатофункціонального комплексного завдання державного управління, диктує формування й розвиток як єдиної загальнодержавної структури, а саме: системи *ІЗ*; системи *ІР*; *І. інфраструктури*; науково-технічного й виробничого потенціалу *І. індустрії*; ринку *І. продукції* й послуг; системи масової *І. культури*, підготовки й перепідготовки професійних кадрів для *І. сфери*.

Тільки за таких умов можна забезпечити єдність і цілісність *І. простору* країни, його інтеграцію у світовий *І. простір*. Вільне створення, поширення й споживання *І.* як найважливіше конституційне право громадян перебуває у фокусі суспільної уваги й саме тому *д. І. пол.* необхідно розглядати як серйозну рушійну силу проведення в Україні демократичних перетворень суспільства й держави.

Таким чином під *д. І. пол.* слід розуміти сукупність напрямів діяльності держави в *І. сфері*, які ґрунтуються на певній нормативній базі і передбачають, насамперед, посилення *ІБ* держави, суспільства, особи та мають внутрішнє і зовнішнє спрямування.

Основними об'єктами *д. І. пол.* можна вважати особистість, суспільство і державу, а завданнями – забезпечення їх прав та інтересів в *І. сфері*. Окрім того, до числа об'єктів *д. І. пол.* відносять національну *І. сферу* з усіма її компонентами (*І. інфраструктура*, *ІР* тощо). Отже можна дійти висновку, що *д. І. пол.* має спрямовуватися на вирішення наступних завдань: формування національного *І. простору*, розвиток *І. інфраструктури*; забезпечення *ІБ* на трьох основних рівнях (особа, суспільство, держава) та безпеки *І.* (захист від несанкціонованого використання, псування *І.*, захист

конфіденційної І. та *І.*, що становить державну таємницю); створення належних умов для інтеграції України у світову *І.* спільноту; становлення галузі *І. індустрії*: виробництво засобів комунікації, зв'язку, опрацювання *І.*, надання *І. продуктів і послуг*; формування *І. ринку* та усунення передумов для його тінізації; формування суспільної свідомості людини для її майбутньої життєдіяльності в умовах *І. суспільства*.

Незважаючи на потужну систему органів державних органів, що опікуються *д. І. пол.* антиукраїнські *І.* заходи досягають свої мети, що свідчить про недостатню готовність органів державної влади, включаючи суб'єктів забезпечення національної безпеки до здійснення протидії *І.* -пропагандистським впливам в умовах неоголошеної війни. При цьому жоден з державних органів, задіяних у процесі забезпечення *ІБ* України, не відповідає за незадовільний стан протидії інформаційній агресії. Не можна також оминути проблему відсутності фактичної координації суб'єктів забезпечення національної безпеки в *І. сфері*. Концептуальні засади забезпечення *ІБ* також формально визначені Конституцією України (1, ст. 17), Законом «Про національну безпеку України» (2). Доктриною *ІБ* України навіть відзначено особливу роль *ІБ* в системі забезпечення національної безпеки, а саме двоєдину сутність *ІБ* як невід'ємного складника кожної зі сфер забезпечення національної безпеки і як важливу самостійну сфери забезпечення національної безпеки (3).

Незважаючи на прийняття цих важливих, але переважно декларативних актів законодавства (на думку автора), в державі спостерігається суто «технократичний» підхід до забезпечення *ІБ*, що полягає в посиленні захисту інформації в державних інформаційно-телекомунікаційних мережах та вжитті заходів з охорони *державної таємниці*, формальній спеціальній перевірці осіб, що отримують допуск до державної таємниці та ін.

Однак питанням протидії негативним *І.-психологічним впливам* керівництво нашої держави не приділяло належної уваги ще від проголошення незалежності (окрім здійснення формально-юридичних нормотворчих функцій). Це створило передумови для значного посилення позицій іноземних держав і насамперед

РФ в *І. просторі* України. Певним чином цьому сприяли перманентні реорганізаційні заходи в оборонних, силових відомствах, розвідувальних органах, організаційно-штатні зміни в яких призвели до ситуації, коли контроль над нею в 2014 р. *І. сфері* майже втрачено.

Слід визнати, що доки наша держава забезпечувала розроблення, видання численних нормативно-правових актів, країна-агресор навчилася ефективно використовувати на практиці спеціальні пропагандистські технології впливу РФ на зарубіжну аудиторію, проводячи через *ЗМІ* та конвергентні медіа інформаційні акції. На відміну від хиткої української моделі *д. І. пол.* та побудови державної *І. інфраструктури*, у РФ функціонують потужні медійні холдинги, які відповідно до указів Президента РФ було внесено до списку стратегічних підприємств держави. Ці підприємства «виробляють продукцію (роботи, послуги), які мають стратегічне значення для забезпечення обороноздатності й безпеки держави, захисту моральності, здоров'я, прав та законних інтересів громадян РФ».

Серед проблем, які гальмують реалізацію *д. І. пол.* зокрема, щодо протидії інформаційним атакам: відсутність дієвої системи забезпечення *ІБ* в частині протидії пропагандистським акціям; відсутність державного органу, відповідального за стан інформаційної протидії інформаційній агресії; відсутність фінансування проектів, пов'язаних з підтримкою іміджу української держави, захисту *І. суверенітету* та присутністю українських державних *ЗМІ*, в тому числі в глобальному *І. просторі*; неналежні умови для організації і проведення заходів протидії; відсутність підготовлених спеціалізованих підрозділів у суб'єктів забезпечення національної безпеки, фахівців для ведення активних заходів протидії в кібернетичному просторі та недостатній рівень використання потенціалу конвергентних медіа; комерціалізація українських *ЗМІ*; збільшення сегменту іноземних *ЗМІ* серед суб'єктів *І. відносин* в Україні та їхнє використання іноземними державами; відсутність дієвого контролю з боку державних органів, які виявились нездатними нейтралізувати іноземний шкідливий інформаційно-психологічний вплив.

Інструментами протидії спеціальним *І.* операціям може стати створення в державі *І. агентств* в тому числі за кордоном, власних соціальних мереж, блогів, залучення висококваліфікованих фахівців для їхнього супроводу, які б могли завдяки новітнім розробкам не лише відстежувати інформацію, що шкодить національним інтересам, а й системно проводити відповідні заходи протидії.

Література:

1. Про інформацію: Закон України від 02.101992 р. № 3322-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20190716

2. Про національну безпеку України: закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017

4. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: монографія / За загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О.М.. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 368 с.

5. Олійник О.В. Державна інформаційна політика та інформаційна безпека України: політико-правові аспекти // *Право України*. 2005. № 5. С. 108-111.

6. Почепцов Г.Г., Чукут С.А. Інформаційна політика: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 663 с.

7. Інформаційна складова державної політики та управління: за ред. Грицяк Н.В. Київ: К.І.С., 2015. 320 с. 6. Гурковський В.І. Державне управління розбудовою інформаційного суспільства в Україні (історія, теорія, практика) Міжвідомчий наук.-дослід. Центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України. Київ, 2010. 396 с.

8. Гурковський В.І. Організаційно-правові питання взаємодії органів державної влади у сфері національної інформаційної безпеки: автореф. дис. ... канд. наук. з держ. упр.: 25.00.02 / Національна академія держ. управління при Президентові України. Київ, 2004. 20 с.

9. Гурковський В.І. Засади державної політики інформаційного суспільства в Україні: теоретичні та практичні аспекти: автореф. дис..д-ра наук з держ. упр.:25.00.01; Ін-т законодавства ВР України. Київ, 2011. 36 с.

В. І. Гурковський

ПОСЛУГИ ЕЛЕКТРОННІ

ЕЛЕКТРОННІ ПОСЛУГИ (*е. пос.*) – нормативний термін, під яким розуміють: 1) адміністративна та інша публічна послуга, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, *ІТС* (1); 2) будь-яка послуга, що надається через *ІТС* (2). Тобто *е. пос.* є не лише адміністративна, а будь-яка інша послуга, яка надається із застосуванням *ІТ*.

Е. пос. є об'єктом цивільних відносин, що регулюються цивільним законодавством України. По своїй суті *е. пос.,* є різновидом *І. послуг*, точніше, формою їх надання (3).

Законодавець передбачає можливість отримання адміністративних послуг в е. формі (3). В Україні з метою забезпечення надання адміністративних послуг в е. формі, доступу суб'єктів звернення до *І.* про адміністративні послуги з використанням Інтернету, що є офіційним джерелом *І.* про їх надання, утворено Єдиний державний портал адміністративних послуг (https://my.gov.ua/), порядок дії якого затверджено відповідною Постановою КМУ (4). Використовуючи можливості даного порталу громадяни, інші фізичні та юридичні особи мають можливість отримати велику кількість е. пос., що стосуються таких сфер, як: громадянство, міграція, переїзд; соціальний захист; сім'я; реєстрація; освіта та культура; фінанси; транспорт; безпека та захист; нерухоме майно та будівництво; природні ресурси та екологи; зовнішньоекономічна діяльність; сільське господарство тощо.

Для забезпечення ефективної організації адміністративних послуг через «онлайн-сервіси» важливою є наявність таких умов: доступність, зрозумілість та інформованість отримувачів послуг (фізичних та юридичних осіб) щодо отримання відповідної послуги через онлайн-сервіси, належна *інформатизація* переважної частини населення; забезпеченість надавачів таких послуг (органів державної влади та місцевого самоврядування, інших суб'єктів надання адміністративних послуг) необхідними *ІКТ*, програмним забезпеченням, відповідно до єдиних стандартів якості,

необхідного рівня технічних характеристик; забезпечення безпеки зберігання персональних даних в *ІТС* надавачів адміністративних послуг, контроль за *достовірністю І.*, яка поставляється до баз даних; взаємодія між суб'єктами надання адміністративних послуг, забезпечення інтероперабельності; регламентація механізму надання адміністративних послуг через онлайн-сервіси відповідним законодавством.

Як різновид *е. пос.* законодавець розглядає *електронну довірчу послугу* (*е. дов. пос.*) – послуга, яка надається для забезпечення електронної взаємодії двох або більше суб'єктів, які довіряють надавачу електронної довірчої послуги щодо надання такої послуги (5).

Складом *е. дов. пос.* є: створення, перевірка та підтвердження удосконаленого *е. підпису* чи печатки; формування, перевірка і підтвердження дії сертифікату *е. підпису* або друку; формування, перевірка і підтвердження дії сертифікату шифрування; формування, перевірка і підтвердження дії сертифікату автентифікації веб-сайту; формування, перевірка і підтвердження е. позначки часу; реєстрована е. доставка; зберігання удосконалених *е. підписів*, печаток, електронних позначок часу та сертифікатів, пов'язаних із цими послугами (5).

Кожна послуга, яка входить до складу *е. дов. пос.*, може надаватися як окремо, так і в сукупності зареєстрованим постачальником *е. дов. пос.* і кваліфікованим надавачем *е. дов. пос.* Перелік кваліфікованих надавачів *е. дов. пос.* та *І.* про послуги, що ними надаються, визначені у відповідному Законі (5). Так званий «довірчий список» містить також перелік суб'єктів господарювання, уповноважених державою на здійснення обслуговування користувачів електронних підписів.

У міжнародному законодавстві використовується терміносполука *«е. комунікаційні послуги»* – послуги, що звичайно постачаються за повну оплату, яка полягає повністю або переважно у передачі сигналів е. комунікаційними мережами, включаючи телекомунікаційні послуги та передачу послуг у мережі, що використовується для трансляції, але виключаючи послуги,

що надаються, або здійснюються поза редакторським наглядом змісту, що передається за використання комунікаційних мереж та послуг (2).

За умови стрімкого розвитку *І. суспільства*, застосування *ІТ* та фактичного впровадження *е. урядування* має змінитися і парадигма державного управління, яка б враховувала особливості використання *ІТ*, і забезпечила єдиний комплексний організаційний, нормативно-правовий підхід (нині спостерігається «точечне» регулювання окремих нагальних питань), підвищила якість надання *е. пос.* громадянам (7).

Література:

1. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: розпорядження КМУ від 16 листопада 2016 р. № 918-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-%D1%80/ed20161116#n15

2. Директива 2002/21/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 березня 2002 про спільні правові рамки для електронних комунікаційних мереж та послуг (Рамкова Директива) від 07.03.2002 № 2002/21/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-02/ed20020307#n73

3. Харитонов Є.О., Харитонова О.І. Регулятивні правовідносини: приватно-правовий та публіно-правовий вимір: монографія. Одеса: Гельветика, 2018. 404 с.

4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17

5. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного порталу адміністративних послуг: Постанова КМ України від 03.01.2013 № 1313. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/13-2013-%D0%BF

6. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 5.10.2017 № 2155-19. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19/ed20171005#n19

7. Давидова І.В. Використання ІТ-технологій як гарантія інформаційної безпеки при наданні електронних довірчих послуг. Правовий захист корпоративних прав за законодавством України та країн Європейського Союзу: зб. наук. праць за матер. XVII Міжнародної науково-практичної конференції (27-28.09.2019 р., Івано-Франківськ). Івано-Франківськ, 2019. С. 64–69.

О. І. Харитонова

ПОСЛУГИ ІНФОРМАЦІЙНІ

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОСЛУГИ (*І. пос.*) – 1) здійснення у визначеній законом формі *І. діяльності* по доведенню *І. продукції* до споживачів з метою задоволення їх *І.* (1, ст. 41); 2) діяльність з надання *І. продукції* споживачам з метою задоволення їхніх потреб (2, ст. 23); 3) дії суб'єктів щодо забезпечення споживачів *І. продуктами* (3, ст. 1); 3) здійснення певного технологічного процесу науково-інформаційної діяльності й доведення отриманого кінцевого результату до споживачів задля задоволення їхніх інформаційних потреб (4); 4) надання *І.*, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги); розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної *І.* про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги) (5).

І. продукція та *І. пос.* громадян і юридичних осіб, які займаються *І. діяльністю*, можуть бути об'єктами товарних відносин, що регулюються чинним цивільним та іншим законодавством. Ціни і ціноутворення на *І. продукцію* та *І. пос.* встановлюються договорами, за винятком випадків, передбачених Законом (1, ст. 39).

І. продукція та *І. пос.* є об'єктами цивільно-правових відносин, що регулюються цивільним законодавством України (2, ст. 23).

До *І. пос.* уявляється логічним віднести й поняття «електронні послуги», як: 1) адміністративна та інша публічна послуга, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем (6); 2) електронна послуга – будь-яка послуга, що надається через *ІТС* (7). Як різновид електронні послуги законодавець розглядає електронну довірчу послугу – послуга, яка надається для забезпечення електронної взаємодії двох або більше суб'єктів, які довіряють надавачу електронної довірчої послуги щодо надання такої послуги (7).

Як різновид *І. пос.* можна розглядати й телекомунікаційні послуги, які законодавець розглядає як продукт діяльності оператора та/або провайдера телекомунікацій, спрямований на

задоволення потреб споживачів у сфері телекомунікацій (8), а також у міжнародному законодавстві використовується терміносполука «електронні комунікаційні послуги» – послуги, що звичайно постачаються за повну оплату, яка полягає повністю або переважно у передачі сигналів електронними комунікаційними мережами, включаючи телекомунікаційні послуги та передачу послуг у мережі, що використовується для трансляції, але виключаючи послуги, що надаються, або здійснюються поза редакторським наглядом змісту, що передається за використання комунікаційних мереж та послуг (8).

Література:

1. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed19921002

2. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed19921002

3. Про Національну програму інформатизації» № 74/98-ВР від 04.02.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80/ed20160801#n19.

4. Про затвердження типових форм первинного обліку науково-інформаційної діяльності та Інструкції про порядок їх використання і застосування: Наказ Держкомстат України, Міннауки України від 07.08.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0712-98/ed19981105/find?text=%B2%ED%F4%EE%F0%EC%E0%F6%B3%E9%ED%E0+%EF%EE%F1%EB%F3%E3%E0

5. Про соціальні послуги: Закон України від 07.01.2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15?find=1&text=%B3%ED%F4%EE%F0%EC+%EF%EE%F1%EB%F3%E3%E8#w11

6. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: розпорядження КМУ від 16 листопада 2016 р. № 918-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-%D1%80/ed20161116#n15

7. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 5.10.2017 р. № 2155-19. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19/ed20171005#n19

8. Директива 2002/21/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 березня 2002 р. про спільні правові рамки для електронних комунікаційних мереж та послуг (Рамкова Директива) від 07.03.2002 № 2002/21/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-02/ed20020307#n73

9. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV // ВВР України. 2004. № 12. ст. 155. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1280-15/print1434041394372142

10. Конвенція про кіберзлочинність. Прийнята Радою Європи у Будапешті 23.11.2001 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_575. P. 1, ст. 1.

К. І. Бєляков

ПРАВА ЛЮДИНИ ІНФОРМАЦІЙНІ

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ (*І. п. л.*) – доктринальне поняття, під яким розуміється комплекс гарантованих можливості людини задовольняти потреби шляхом отримання, збирання, зберігання, використання, поширення, знищення й *ЗІ*, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Історія загальносвітового визнання значущості *І. п. л.* розпочинається з прийняття Резолюції Генеральної Асамблеї ООН, якою проголошено, що «свобода інформації є основним правом людини і являє собою критерій усіх видів свободи» (1). Надалі основні *І. п. л.* знайшли втілення в положеннях міжнародних стандартів прав людини – Загальної декларації прав людини в 1948 (2, ст. 19) і Конвенції РЄ «Про захист прав людини і основоположних свобод» у 1950 (3, ст. 10) в межах права на свободу переконань (поглядів) і на вільне їх виявлення. До змісту цього права віднесено можливість одержувати і поширювати *І.* вільно без втручання органів державної влади та незалежно від кордонів, що сприймається як узагальнене право людини на *І.*

Оформлення ідеї права людини на *І.* на міжнародно-правовому рівні заклало концептуальний правовий фундамент нової постіндустріальної епохи існування людської цивілізації – глобального *І. суспільства*. Із підписанням у 2000 Окінавської хартії *І. суспільство* вважається таким, що «дає змогу людям ширше використовувати свій потенціал та реалізовувати свої намагання» шляхом рівного й вільного обміну *І.* та знаннями (4).

Проте фактично *п. л. І.* виникли значно раніше міжнародного визнання права людини на *І*. як такого. *І. сфера* завжди посідала

чільне місце в житті суспільства, тому певні *І.* можливості і раніше були притаманні правам людини. Юридичне закріплення права людини на *І*. дало поштовх розвитку *І.* компонентів усіх прав людини, їх нормативній деталізації та науковому компонуванню у відносно самостійну групу – *І. п. л.*.

В Україні законодавство не містить дефініції та визначеного переліку *І. п. л.*, однак, у відповідності до міжнародних стандартів прав людини, закріплює низку прав, які за своїм змістом належать до *І. п. л.*.

Конституційні засади *п. л. І.* становлять положення ст. ст. 32, 34 Конституції України, що окреслюють фундаментальні складові системи *І. п. л.*, баланс між якими повинен дотримуватися в процесі реалізації *І. п. л.*: 1) кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати *І.* усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір (право людини на *І.*); 2) не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної *І.* про особу (персональних *даних*) без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (право на таємницю особистого життя) (5).

Нормативну деталізацією *І. п. л.* наразі становить комплекс можливостей людини *І.* характеру, визначених законами різного рівня. Будучи відносно новими, переважна частина конкретизованих *І. п. л.* має похідний від фундаментальних прав людини характер (від права на життя, свободу, повагу до честі і гідності, особисту недоторканність, здоров'я, працю, освіту, індивідуальний розвиток, права на поновлення порушених прав тощо) і «виокремилася» під впливом тенденцій становлення *І. суспільства*. Такі еволюційні особливості дають змогу розглядати *І. п. л.* крізь традиційну для прав людини концепцію поколінь (6).

Так, до *І. п. л.* першого покоління (які визначають невідчужувані так звані «негативні свободи», що виражаються в недоторканості особистості людини) належать: право на ім'я, його зміну і використання; право на таємницю особистого життя; право на особисті папери та розпорядження ними; право на таємницю

кореспонденції; права особи, пов'язані з фото-, кіно-, теле- та відеозйомкою; право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості; право на звернення; право на доступ до *публічної І.* (як похідні, зокрема, від права на недоторканність особистого життя, право на свободу думки і слова, права на участь у державних справах).

Друге покоління *І. п. л.* (якому відповідають можливості, що відображають «позитивну індивідуальну свободу», загальну рівність людей у суспільстві) становлять: право на недоторканність ділової репутації; право на індивідуальність; право на *І.* про стан свого здоров'я; право на таємницю про стан здоров'я; право на спростування недостовірної *І.* про себе; право на захист персональних даних (як похідні від права на особистий розвиток, права на працю, освіту і доступ до культурних цінностей, право на охорону здоров'я; право на правовий захист).

До третього покоління *І. п. л.* (під яким найчастіше розуміється комплекс прав щодо миру, безпеки, суверенітету, самовизначення народів, гідного життя, здорового навколишнього середовища тощо, які реалізуються колективно) зокрема належить: право на достовірну *І.* про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її збирання та поширення (похідні від права на безпечне для життя і здоров'я довкілля).

Концепція четвертого покоління прав людини наразі формується і асоціюється передусім із відповіддю на новітні загрози людству, пов'язані з розвитком інформаційних технологій, ядерної енергетики, експериментами у сфері біології і генетики тощо. До вже закріплених *І. п. л.* четвертого покоління можна віднести право на таємницю донорства як похідне від права на донорство.

Вочевидь нормативна юридична деталізація *І. п. л.* у майбутньому буде посилюватися, що пов'язано з усвідомленням необхідності правового гарантування нових *І.* можливостей людини, які вже активно обговорюються в наукових колах, зокрема «права бути забутим», «права на мобільність даних», «права на *ІБ*», «права на *І.* суверенітет» тощо.

Література:

1. United Nations General Assembly: Resolution A/RES/59 (I) (14.12.1946) Calling of an International Conference on Freedom of Information. URL: https://undocs.org/ru/A/RES/59%28I%29

2. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_004

4. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства: Міжнародний документ від 22.07.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163#Text

5. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

6. Тихомиров О. О. Інформаційні права людини як цивільно-правова категорія / *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 1(34). С. 104–109.

О. О. Тихомиров

ПРАВО «БУТИ ЗАБУТИМ»

ПРАВО «БУТИ ЗАБУТИМ» (*п. б. з.*) – право на забуття, (англ. *right to be forgotten*) – право людини, що дозволяє їй вимагати (за певних правових умов) видалення власних персональних даних із загального доступу через пошукові системи в мережі *Інтернет*. Тобто, людина має право вимагати видалення посилань на ті персональні дані, які, на думку людини, можуть завдати їй прямої чи потенційної шкоди.

Словосполука *п. б. з.* є неологізмом в термінологічно-понятійному апараті вітчизняної юриспруденції та не використовується в національному законодавстві. Зокрема, Закон частково розкриває зміст цього поняття. Так, людина (суб'єкт *персональних даних*) має право пред'являти вмотивовану вимогу щодо зміни або знищення своїх *персональних даних* будь-яким володільцем та розпорядником персональних даних, якщо ці дані обробляються незаконно чи є недостовірними; на захист своїх *персональних даних*

від незаконної обробки, знищення, пошкодження у зв'язку з умисним приховуванням, ненаданням чи несвоєчасним їх наданням, а також на захист від надання відомостей, що є недостовірними чи ганьблять честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи; на захист від автоматизованого рішення, яке має для нього правові наслідки (1, ст.ст. 8, 15).

Генезис поняття *п. б. з.* бере відлік з кінця XIX століття. Одна з перших спроб сформулювати суть поняття «privacy» була зроблена відомими американськими юристами-науковцями С. Уорреном і Л. Брандейсом, які визначили його як «the right to be alone» – право бути залишеним у спокої або право бути наданим самому собі. У своїй статті «Право на приватність» науковці зазначали, що в процесі еволюції «людина стала більш чутливою до публічності, вона стала відчувати сильнішу потребу в усамітненні та приватності». Так, право на приватність визначається як «принцип, який захищає особисті записи і будь-які інші види продуктів інтелекту або емоцій». Луїс Брандейс писав наступне про «право бути залишеним у спокої»: «численні механічні пристрої загрожують справдженням прогнозу про те, «що шептали на вухо в коморах, на дахах проповідане буде» (2). Професор міжнародного приватного права Цюрихського університету Рольф Вебер, визначає *п. б. з.* як право, що «відображає вимогу індивіда на видалення будь-яких даних задля того, щоб вони стали недоступні для третіх осіб» (3). Іншими словами, це право дозволяє людині видаляти відео, фотографії або будь-яку іншу *І.* про себе, щоб вона стала таким чином недоступною для пошукових систем.

Сучасне міжнародне право визначає *п.б.з.* як елемент нового права людини на захист *персональних даних*. В свою чергу, останнє, зазвичай виводили з права з права на недоторканість приватного та сімейного життя (права на приватність), яке закріплене у міжнародних договорах з прав людини. Зокрема, ратифікована Україною Конвенція РЄ про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою *персональних даних* визначає, що її метою є забезпечення на території кожної Сторони для кожної особи, незалежно від її громадянства або місця проживання, дотримання її прав й

основоположних свобод, зокрема її права на недоторканість приватного життя, у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, що її стосуються (4, ст. 1). У інших міжнародних стандартах, зокрема Хартії основоположних прав ЄС 2000, право на захист *персональних даних* вирізняють як окреме право, поряд із правом на недоторканість приватного життя.

На теренах ЄС *п. б. з.* уперше було визначено Судом Справедливості ЄС у справі «Google Spain SL, Google Inc. vs. Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González» (2014). У рішенні по згаданій справи наведене юридичне тлумачення такого права, виходячи з правових стандартів ЄС у сфері захисту персональних даних. Фактично його зміст визначається таким чином: фізична особа має право подати до оператора пошукової системи *мережі Інтернет* та/або до вищого органу влади чи суду запит, скаргу чи позов про видалення або зміну посилань на певні Інтернет-сторінки, які містяться в списку результатів пошуку, що з'являється після введення імені такої особи у поле пошукової системи (5).

З часу ухвалення згаданого рішення Судом Справедливості ЄС звернення до операторів пошукових систем набули масового характеру. За *І.* компанії GOOGLE INC., за період з травня 2014 року компанія отримала понад 560 тис. звернень з вимогою видалити *персональну І.* та розглянула 1.7 млн. запитів на видалення посилань у пошуковій системі (6).

Ще одним кроком у напрямі визначення універсальної дефініції *«п. б. з.»* стало прийняття Загального Регламенту про захист *персональних даних*, покликаного замінити основну Директиву ЄС про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних (7). Так, ст. 17 Регламенту закріплює за суб'єктом *персональних даних* «*п. б. з.*». Крім того, дана стаття додатково деталізує та уточнює право на видалення даних й визначає умови використання «*п. б. з.*», включаючи обов'язок володільця, котрий оприлюднив *персональні дані*, повідомляти треті сторони про вимогу суб'єкта даних щодо усунення будь-яких посилань на відповідні *персональні дані*, а також

видалення («стирання») будь-яких копій чи примірників таких *персональних даних*. Водночас, обмежує можливості вимагати «стирання» *персональних даних*, зокрема, коли йдеться про реалізацію права на свободу вираження та *І.*, виконання завдань, пов'язаних з публічними інтересами, науковими, історичними, статистичними дослідженнями (7, п. 3 ст. 17).

Запропоновані новації ЄС зазнали значної критики з боку громадськості та наукової еліти. Серед основних аргументів такої критики слід виокремити наступні: 1) *дані* новації не апробовані часом та матимуть незначний вплив на позитивну динаміку прийняття рішень на користь фізичних осіб, що звертатимуться до компаній та/або державних органів чи суду з вимогами видалити їх персональні дані; 2) висловлено ряд побоювань, що воно викличе зловживання з боку політиків, інших публічних осіб та лідерів громадської думки, яким «є що приховувати» (8); 3) критика застосування визначення *п. б. з.* до дуже широкого спектру «власних *персональних даних*» без будь-якого їх диференціації та критеріїв визначення, що може призвести до проблем виконання законних вимог фізичних осіб до компаній. Така позиція співзвучна з політикою великих інтернет-корпорацій, схильних розмежовувати особисту та неособисту *І.* у власних «політиках конфіденційності».

Водночас, слід визнати, що штучне звуження кола *І.*, що підпадає під визначення «*персональні дані*», є необґрунтованим і неприродним для сфери забезпечення основоположних прав і свобод людини, гарантованих міжнародним правом.

Отже, зміни, що відбуваються у світі *ІТ* та з урахуванням об'єктивного процесу глобалізації, вимагають адекватного реагування з боку правового регулювання. Становлення *п. б. з.* зумовлене спробами знайти відповіді на складні запитання знаходження балансу різноманітних корпоративних інтересів та забезпечення *І. прав людини*.

Література:

1. Про захист персональних даних: Закон України № 2297-VI від 01.06.2010 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2297-17

2. Уоррен С., Брандейс Л. Право на приватность // Право США. № 1-2/2013. С. 132-154.

3. Weber H. Rolf. The Right to Be Forgotten: More than a Pandora box? // JIPITEC – Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law. 2011. № 2(2). URL: https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-2-2-2011/3084/jipitec%202%20-%20a%20-%20weber.pdf

4. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних // Офіційний вісник України. 2011. № 1. С. 701.

5. Google Spain SL, Google Inc. vs. Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González: judgement of 13 May 2014 // Court of Justice of the European Union. URL: http://curia.europa.eu

6. European privacy requests for search removals // Google Transparency Report. URL: https://google.com/transparencyreport

7. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) // Official Journal of the European Union (OJ). 4.5.2016. L 119. P. 1–88.;

8. Toobin Jeffrey. Google and the Right to be Forgotten: The Solace of Oblivion // The New Yorker Journal. 29.09.2014. URL: https://www.newyorker.com/magazine/2014/09/29/solace-oblivion

9. Мельник К. С. Правові та організаційні засади захисту персональних даних в умовах євроінтеграції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. НДІІіП НАПрН України. Київ, 2016.

К. С. Мельник

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ (*п. н. І.*) нормативне поняття під яким розуміється право кожного, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та *ЗІ*, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів (1, ст. 5). Така законодавча дефініція встановлює *п. н. І.* як фундаментальну засаду *І. правовідносин* та поширює його на необмежене коло суб'єктів. Наявність суб'єктивного *п. н. І.* є первинною юридичною підставою для здійснення законної *І. діяльності*, задоволення *І. потреб*, ініціювання та контролю відповідних *І. процесів.*

У сучасному розумінні *п. н. І.* виступає концептуальною багатокомпонентною консолідуючою нормативно-правовою конструкцією, що охоплює різні встановлені і гарантовані правом можливості суб'єктів щодо *І.*, необхідні для існування й розвитку демократичного та *І. суспільства.*

Історія становлення *п. н. І.* має складний і мінливий характер, зумовлений особливостями утвердження його компонентів у різні часи, у правових системах різних країн, а також на міжнародному рівні. Так, власна історія однієї з первинних складових *п. н. І.* – права на доступ до *І.* як «права суспільства знати про дії влади» розпочинає відлік у другій половині XVIII ст. із прийняттям закону Швеції (1766), закріпленням у французькій декларації прав людини і громадянина (1789), проголошенням декларації прав штатів Вірджинії (1776) та Массачусетс (1780), проте, не зазнає у ті часи загального поширення. Відродження ідеї правового гарантування доступу до *І.* як і розвиток *п. н. І.* в цілому, пов'язані із проголошенням «свободи інформації» Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН у 1948 (2).

В українському законодавстві *п. н. І.* набуло концептуального визначення у 1992 в ЗУ «Про інформацію» як окреме своєрідне право суб'єкта *І. відносин* (фізичної особи, юридичної особи, об'єднання громадян, суб'єкта владних повноважень), реалізація якого не повинна порушувати права і свободи інших осіб (1). Ідея забезпечення цього права базується передусім на балансі презумпції відкритості й свободи *І. відносин* та захищеності людини від втручання в її особисте життя.

З'ясування змісту *п. н. І.* в системі прав людини ґрунтується на встановленні співвідношення *п. н. І.* як концептуальної засади, з тими правами людини, що набули свого визнання історично раніше, але в *І.* добу реалізуються переважно завдяки можливостям, які надає *п. н. І.* Йдеться зокрема про право на свободу думки і слова та на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право на свободу творчості; право на особисте життя та його таємницю; право на індивідуальність; право на таємницю кореспонденції. В *І. суспільстві* ці права сприймаються як *І. права людини*,

а *п. н. І.* – як фундаментальна ідея, гарантія реалізації та невід'ємний компонент усіх прав людини.

Таким чином, в умовах посилення *інформатизації п. н. І.* стає комплексом гарантованих можливостей щодо *І.*, притаманних усім суб'єктам права, які мають потреби у здійсненні певної *І. діяльності* задля реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

У контексті *І.* взаємодії суб'єктів *п. н. І.* серед найбільш загальних його структурних складових виділяються: 1) право на *доступ до І.*; 2) право на обмеження доступу до *І.*; 3) право на зміну, знищення *І.*; 4) право на поширення *І.*; 5) право на спростування недостовірної *І.*

Дотримання балансу між названими складовими забезпечується комплексом спеціально-юридичних заходів, до яких належать: 1) встановлення правових режимів різних видів *І.* : відкритої *І.*, *публічної І., І. з обмеженим доступом*, *персональних даних*, *правової І.*, *науково-технічної І.*, *статистичної І.*, тощо; 2) запровадження механізмів охорони й захисту прав і законних інтересів осіб у царині *І. діяльності* (наприклад : право на відповідь і спростування *І.*; право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної *І.*; судова заборона поширення певної *І.*; відповідальність за *правопорушення в І. сфері*).

Розвиток громадянського суспільства та демократизація постійно підвищують вимоги до юридичних механізмів забезпечення *п. н. І.* Такі демократичні цінності як транспарентність державного управління, *І.* відкритість державної влади вимагають посилення гарантій реалізації одного з найважливіших компонентів *п. н. І.* – права на *доступ до І.*. Доступність *І.*, зокрема *публічної І.*, дає змогу громадянам формувати власну адекватну громадянську позицію, критично оцінювати стан суспільного життя й діяльність органів державної влади, тим самим заохочуючи громадян до поінформованої участі в управлінні суспільними справами, сприяє дієвості та ефективності адміністративних механізмів, запобігає корупційним ризикам, посилює довіру громадськості до органів державної влади тощо (3).

Європейські принципи *доступу до І.*, що становить суспільний інтерес, деталізовані Рекомендаціями Ради Європи «Про доступ до інформації, що знаходиться в розпорядженні державних органів» (4) та «Про доступ до офіційних документів» (5). В Україні результатом їх імплементацій стало прийняття у 2011 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» (6).

Гарантованість *п. н. І.* є одним з принципів *І. відносин*. За українським законодавством держава гарантує всім суб'єктам *І. відносин* рівні права і можливості доступу до *І.*.

До забезпечення *п. н. І.* ЗУ «Про інформацію» відносить: створення механізму реалізації *п. н. І.*; створення можливостей для вільного доступу до статистичних *даних*, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, *ІР*; обов'язок суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та *ЗМІ* про свою діяльність і прийняті рішення; обов'язок суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення запитувачам доступу до *І.*; здійснення державного і громадського контролю за додержанням ІЗ; встановлення відповідальності за порушення ІЗ (1).

П. н. І. не є абсолютним правом. Реалізація *п. н. І.* не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. *П. н. І.* може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню *І.*, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя (1, 7).

Література:

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII (редакція 2011). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20110509

2. United Nations General Assembly: Resolution A/RES/59 (I) (14.12.1946) Calling of an International Conference on Freedom of Information. URL: https://undocs.org/ru/A/RES/59%28I%29

3. Право на доступ до інформації: теорія та практика / Харківська правозахисна група; Права людини. Харків, 2008. 348 с.

4. Recommendation Rec(81)19 of the Committee of Ministers to member states on the access to information held by public authorities. URL : https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016804f7a6e

5. Recommendation Rec(2002)2 of the Committee of Ministers to member states on access to official documents. URL : https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804c6fcc

6. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011. № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

7. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

О. О. Тихомиров

ПРАВО ІНФОРМАЦІЙНЕ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО (*ІП*) – 1) право щодо суспільних відносин до *І.* та *ІБ* (1); 2) сукупність суспільних відносин, що знаходить вираження в нормативно-правових актах (*І. законодавстві*); 3) напрям (інституція) наукових досліджень у складі юридичних наук; 4) навчальна дисципліна; 5) складовою наукової спеціальності з юридичних наук.

В наукових джерелах існують різні визначення *ІП*:

ІП – комплексна галузь права, множина правових норм, що визначає суспільні відносини стосовно *І.*, як суспільного ресурсу, функціонуванням *І. систем* з метою забезпечення задоволення потреб, інтересів людини, громадянина, соціальних спільнот, суспільства, держави, міжнародного співтовариства (1);

ІП – це повна сукупність юридичних норм і інститутів, які охороняються державою та регулюють суспільні відносини, що мають місце в процесі створення, розповсюдження, використання, збереження і утилізації (знищення) *І.*, а також що мають місце в процесі функціонування суб'єктів *І. інфраструктури*, надання *І. послуг* і виконання робіт в *І. сфері*, використання *ІТ* і *ІР* і забезпечення *ІБ* (2, с. 86; 3, с. 127).

Мабуть, більш повним є визначення *ІП* з погляду правової свідомості, як сукупність доктринальних положень юридичної науки та правових норм, що утворюють самостійний масив національного законодавства, ратифікованих Україною норм міжнародного права, а також стан правової свідомості суб'єктів права в галузі *І. діяльності* і відносин, пов'язаних з *ІР*, функціонуванням *ІТС*, створенням та застосування *ІТ*, спрямованих на забезпечення безпечного задоволення *І. потреб* громадян, їхніх організацій, держави та суспільства в цілому, забезпечення адекватної реакції юридичної системи на порушення встановлених *І. законодавством* (4).

Можливо розрізняти об'єктивний і суб'єктивний зміст *ІП*. За об'єктивним змістом, *ІП* це суспільні відносини щодо *І.*, що знаходять вираз у нормах визначених на публічно-правовому та приватно-правовому рівнях. За суб'єктивним – множина прав і обов'язків конкретних учасників суспільних відносин щодо *І.* (*І. відносин*), як їх об'єкт.

За правовою природою та походженням *ІП* є складовою в системі національного права, галуззю права що має комплексну (як приватно-правову так й публічно-правову) сутність суспільних відносин щодо обігу *І.*.

Через предмет правовідносин, яким є *І.*, *ІП*, пов'язане як з провідними галузями права (конституційним, адміністративним, цивільним, кримінальним) так і з різними комплексними галузями права (фінансовим, господарським, екологічним ін.), спеціальними галузями права (інвестиційним, транспортним, повітряним, податковим, бюджетним, банківським, страховим, конкурентним та ін.), а також міжгалузевими інститутами права: правом інтелектуальної власності (у його складі – авторським, винахідницьким тощо), з іншими інститутами різних галузей права, де похідним предметом є суспільні відносини щодо *І.* (твір, винахід, корисна модель, масова *І.*, архіви, бібліотеки тощо). Субінститутами *ІП* можна вважати такі, як: право свободи *І.*, право доступу до *І.*, *ІБ*, правовий режим *І.* з обмеженим доступом, *І. деліктологія* та інші.

Як напрям наукових досліджень *ІП* є комплексною галуззю права і одночасно міжгалузевою юридичною наукою, яка потребує всебічного філософського обґрунтування в межах *філософії ІП*.

Комплексність галузі *ІП* пояснюється тим, що ця галузь регулює відносини, що виникають в наслідок *І. процесів* практично у всіх сферах людської діяльності, пов'язаної з *І.*.

У сучасній науковій доктрині *ІП* (5) прийнято вважати, що структурно *ІП* має три частини: загальну, особливу і спеціальну. В загальній частині *ІП* визначаються основні положення щодо мети, завдань, принципів, змісту, суб'єктів правовідносин пов'язаних з *І.* тощо. Особливу частину *ІП* складають чотири інститути: права та обов'язки людини, громадянина пов'язані з *І.*; інтереси, потреби, права суспільства, громадських формувань в *І. сфері* суспільства; зобов'язання, права та обов'язки держави в *І. сфері*; основні засади міжнародного співробітництва країни в процесі *інформатизації*. У спеціальній частині визначальним є структуризація (інституціоналізація) правовідносин в *І. сфері* за напрямками (видами, підвидами) та технологічними проявами *І. діяльності*: мас-медіа право (друковані *ЗМІ*, преса, *е. ЗМІ* (радіомовлення, телебачення), *Інтернет-ЗМІ*); інформатизаційне право (право щодо інформатики), *ІТ-право* (щодо створення *ІТ*); право *ІБ*, *Інтернет*-право, телекомунікаційне право тощо.

Як навчальна дисципліна ІП – це комплекс знань, що подаються для вивчення теорії і практики регулювання суспільних відносин, об'єктом яких є *І.*, система (комплекс) наукових знань про теорію і практику правового регулювання *І. відносин* та відповідне забезпечення *І. сфери* суспільної діяльності структурованих згідно до навчальних планів професійної підготовки юристів у формі навчальних дисциплін, курсів та спецкурсів в галузі знань 08 «Право», що відповідають стандартам вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» (6).

На часі *ІП* є складовою наукової спеціальності з юридичних наук 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (7).

У 2014 році НАПрН України ініціювала виділення «інформаційне права, право інтелектуальної власності» в окрему наукову спеціальність, що було закріплено Наказом МОН України та затверджено Паспорт спеціальності 12.00.13 «Інформаційне право; право інтелектуальної власності» (8). Але наказ не було зареєстровано в Мінюсті та, по суті, не виконано.

У 2018 році повторне НАПрН України ініціювала виділення зазначеної спеціальності. Але, не зважаючи на підтримку наукової громадськості, експертної ради та атестаційної колегії МОН питання легалізації спеціальності, що пропонувалася не відбулося. Аргументом відмови з боку МОН було відсутність положення про спеціалізацію у Законі «Про освіту» в редакції 2015 року.

На часі зміст досліджень в межах *ІП* відображено лише у Наказі МОН про примірний перелік та опис предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право», за якими приводиться підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук, а також захист дисертацій у спеціалізованих вчених радах, в якому набуває легітимності «Інформаційне право, право інтелектуальної власності» (9).

Література:

1. Інформатизація управління соціальними системами: організаційно-правові питання теорії і практики: навч. посіб. / В.Д. Гавловський, Р.А. Калюжний, В.С. Цимбалюк та ін. // За заг. ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного. Київ: МАУП, 2003. С. 34.

2. Баранов О.А. Інформаційне право України: стан, проблеми, перспективи Київ: Видавничий дім «СофтПрес». 2005. 316 с.

3. Баранов О.А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика: монографія . Київ: Едельвейс, 2014. 497 с.

4. Бєляков К. І. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення: монографія. Київ: КВІЦ, 2008. С. 144.

5. Арістова І.В. Доктрина інформаційного права України / *Приватне та публічне право*. 2017. № 1. С. 59-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpulaw_2017_1_14

6. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ

МОН України від 12.11.2018 р. № 1379. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf.

7. Про затвердження Переліку наукових спеціальностей: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09.2011 р. № 1057. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11#n16

8. Наказ МОН України від 29.09.2014 р № 1081. *Освіта України*. Спецвипуск. 2014. № 10. С. 23-25

9. Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право»: Наказ МОН України від 28 грудня 2018 р. № 1477. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisu-predmetnih-napryamiv-doslidzhen-v-mezhah-specialnosti-081-pravo.

К. І. Бєляков

ПРАВО ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ПРАВО ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (*ІТ-пр.*) – 1) неологізм в науковому обігу, доктринальне поняття, яке не використовується в чинному ЗУ та уявляє собою «сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, що виникають у зв'язку з правовим впорядкуванням суспільних відносин, пов'язаних зі створенням та використанням *ІТ*» (1, с. 3); 2) навчальна дисципліна (1, с. 3).

Характеризуючи це поняття, враховуємо, що впорядкування відносин інформаційного суспільства можливе двома шляхами: 1) за допомогою *ІТ*; 2) за допомогою правового регулювання. У другому випадку виникає поняття «*ІТ-пр.*».

ІТ-пр. часом визначають як сукупність норм, що регулюють відносини, пов'язані зі створенням та використанням *ІТ*, характеризуючи його при цьому то як самостійну, то як комплексну галузь права, то як інститут права (1, с. 3).

Таким дефініціям «*ІТ-пр.*» властиві дві спільні ознаки: 1) *ІТ-пр.* це сукупність (система) норм, 2) ці норми регулюють ІТ-відносини.

Перша з цих ознак свідчить про обрання у якості методологічного підґрунтя характеристики *ІТ-пр.* з позицій нормативістського праворозуміння, оскільки «право» розуміється як «сукупність норм».

Друга ознака вказує на критерій виокремлення сукупності норм *ІТ-пр.* з усіх інших правових норм, тобто, «авторизації» за їх допомогою сфери *ІТ-пр..* У зв'язку з цим *ІТ*-відносини набувають значення критерію існування *ІТ-пр.*, як галузі права.

Поняттям «ІТ-відносини» охоплюється широке коло різноманітних відносин, які регулюються нормами цивільного, господарського, адміністративного законодавства (1, с. 8). При цьому поняттям «*ІТ*-відносини», передусім, охоплюються «Інтернет-відносини», що є частиною відносин у *віртуальному просторі*, учасниками яких є носії суб'єктивних прав та обов'язків у Інтернеті (2, с. 8), «*І. відносини*», котрі розглядаються і як предмет По-перше, це цитата. По-друге, йдеться про предмет правового регулювання окремої галузі права, і як інститут цивільного права (3, с. 202-213).

Аби упевнитись в обґрунтованості виокремлення відповідного правового масиву необхідно з'ясувати однорідність відносин, які є предметом правового регулювання, оскільки спроби створити галузь права чи законодавства не можуть завершитися успішно, якщо предметом регулювання обираються різнорідні відносини.

Співвідношення між *ІТ*-відносинами та *І. відносинами* виглядає як часткове накладення кіл, оскільки не всі *І. відносини* є «технологічними», і не всі «технологічні» – є інформаційними. Так само не всі Інтернет-відносини можна вважати «інформаційними». Тому «*ІТ*-відносини» не можна вважати «єдиним» предметом правового регулювання, що ставить під сумнів коректність розгляду *ІТ-пр.*, як окремої галузі права.

Так само не існує єдиний метод правового регулювання, в якому знаходять відображення засади, властиві відповідній галузі. Оскільки до *ІТ*-сфери належать різноманітні інформаційні, інформаційно-технологічні, комунікативні тощо відносини, які за своєю сутністю є соціальними зв'язками по «горизонталі» та «вертикалі», природним є те, що для їхнього впорядкування використовують як диспозитивний, так і імперативний методи.

Отже спроби кваліфікувати комплексне правове регулювання *І. відносин* постіндустріального суспільства, як формування особливої сукупності норм – нової галузі права, є некоректним,

оскільки з позицій «нормативістського» праворозуміння. *ІТ-пр.*, так само, як «Інтернет-права», «інформаційного права» тощо, як галузей права, не існує.

ІТ-пр. не можна визнати комплексною галуззю права, оскільки з погляду теорії права існування комплексних галузей можливе вести мову про такі комплексні утворення правових норм варто щодо не «галузей права», а «галузей законодавства» (4, с. 111). Отже, спроби охарактеризувати *ІТ-пр.* з погляду нормативістського праворозуміння дають негативний результат.

Це не заперечує можливості використання терміну «*ІТ-пр.*», так само, як не викликає сумнівів виправданість існування феномену *ІТ-пр.*. Однак останнє має характеризуватися з позицій не нормативістського праворозуміння, а цивілізаційного підходу, коли право розглядається як цивілізаційний феномен, котрий одночасно виступає як елемент соціально-політичного устрою та елемент суспільної свідомості.

З таких позицій *ІТ-пр.* розглядається як концепт, тобто як сукупність уявлень, понять, *знань*, асоціацій, емоцій, що виникають у зв'язку з правовим впорядкуванням суспільних відносин, пов'язаних зі створенням та використанням *ІТ*.

Розгляд *ІТ-пр.* як концепту, не заперечує «нормативного» (законодавчого) наповнення цього поняття, але позбавляє необхідності обов'язкової оцінки його як системи правових норм, що утворюють галузь права, відповідні правові інститути тощо. Натомість, може йтися про структуру *ІТ-пр.*, яка відображає систему «нормативного наповнення» цього концепту.

Більшість *ІТ*-відносин виникає у сфері цивільно-правового регулювання: *ІТ*-договори (*е. правочини*) надання послуг програмного забезпечення або його розробки; *ІТ*-договори роботи із фізичною особою підприємцем або програмістами; юридичний супровід фрілансерів; юридичний аудит *ІТ*-компаній; правовий захист web-сторінок і контенту; оформлення та захист авторських прав і торгової марки в Інтернет; оформлення договору купівлі-продажу сайту, домену, бренду тощо; правове забезпечення діяльності інтернет-магазинів; 9) створення і реєстрація

юридичних осіб у цій галузі; ліцензійні угоди; захист прав інтелектуальної власності; захист *І.* та ін. (1, с. 136).

За межами *ІТ-пр.* знаходяться норми адміністративного, карного, митного, податкового тощо права, оскільки зазначені галузі, як управлінські та охоронні, можуть стосуватися різних видів суспільних відносин, забезпечуючи їхнє впорядкування та охорону (у тому числі, й *ІТ-пр.*). Рівною мірою вони стосуються підприємницьких, аграрних тощо відносини. Тому немає підстав для включення норм згаданих «забезпечуючих» галузей до складу кожної галузі чи підгалузі права, котру вони «обслуговують».

Для структурування *ІТ-пр.* доцільно розрізняти це поняття у широкому та вузькому сенсі.

Під *ІТ-пр.* у широкому сенсі розуміємо сукупність усіх норм і правил, що регулюють діяльність по використанню *ІТ* та *І.* правомірної активності в *мережі Інтернет*.

Структура *ІТ-пр.* у широкому сенсі виглядає як відносно інтегрована система багаторівневого порядку, що містить приватноправові та публічно-правові елементи. Приватноправове та публічно-правове забарвлення *ІТ*-відносин має братися до уваги, аби визначити пріоритетність інтересів (приватні чи публічні) і на цьому підґрунті особливості методів правого регулювання, що застосовуються.

ІТ-відносини, пов'язані зі створенням та припиненням юридичних осіб, відносини у сфері інтелектуальної власності, договірні відносини за участі суб'єктів *ІТ*-відносин, відносини спадкування тощо, належать до приватноправової сфери правового регулювання. Такі відносини переважно мірою є регулятивними, але у деяких випадках можуть також супроводжуватися цивільними організаційними відносинами (створення юридичних осіб тощо). Оскільки йдеться про сферу приватного права, де діє принцип «дозволено все, що не заборонено законом», існування якого забезпечує надання договору значення норми цивільного законодавства, можна стверджувати, що саме за його допомогою складається основний масив норм, які можуть бути віднесені до *ІТ-пр.*.

Таким чином, *ІТ-пр.* у вузькому сенсі це регулятивні норми (переважно цивільно-правові), що забезпечують функціонування *ІТ*-відносин. Структура *ІТ-пр.* у вузькому сенсі виглядає наступним чином: 1) загальні положення цивільного законодавства, що стосуються відносин у сфері ІТ (ІТ-відносин); 2) положення цивільного законодавства, що стосуються суб'єктного складу ІТ-відносини; 3) положення цивільного законодавства, що стосуються прав інтелектуальної власності; 4) положення цивільного законодавства, що стосуються договорів у сфері ІТ; 5) положення цивільного законодавства, що стосуються недоговірних відносин у сфері ІТ; 6) положення цивільного законодавства, що стосуються спадкування у сфері ІТ-відносин; 7) положення сімейного законодавства, що стосуються прав подружжя на продукти *ІТ*, захисту прав неповнолітніх членів сім'ї у ІТ-відносинах тощо.

Оскільки схожу структуру може мати не лише концепт *ІТ-пр.*, а й, скажімо, підприємницького права, корпоративного права та ін., доцільне виокремлення *ІТ-пр.* у спеціальному сенсі. До нього пропонується віднести лише ті норми, що стосуються суто сфери існування *ІТ*: *І.* відносин; відносин використання програмного забезпечення; інтернет-відносин та деяких інших.

ІТ-пр. можна розглядати також як навчальну дисципліну, предметом вивчення якої є концепт «*ІТ-пр.*» та його нормативний зміст/наповнення.

Література:

1. Бачинський Т. Основи ІТ-права: посібн. 2016.
2. Рассолов И.М. Право и Интернет: теоретические проблемы: автореф. дис. … докт. юрид. наук. 2008. С. 8.
3. Кохановська О.В. Приватно-правове розуміння інформаційних відносин в Україні. ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: зб. матер. наук.-практ. конф. (Львів, 18 лист. 2016 р.). 2016
4. Саннікова М.В. До питання комплексних утворень у системі права України (на прикладі аграрного права) / *Державне будівництво та місцевесамоврядування*. 2014.

Є. О. Харитонов

ПРАВОВІДНОСИНИ ІНФОРМАЦІЙНІ

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ (*І. пр. в.*) – 1) врегульовані *І.*-правовою нормою *І. відносини*, сторони яких виступають як носії взаємних прав і обов'язків, встановлених і гарантованих І.-правовою нормою (1); 2) врегульовані нормами права суспільні відносини, що виникають з приводу *І.* або юридично значимих результатів: дій (бездіяльності) з *І.* (передача, отримання, нерозголошення тощо) (2).

Поглибленню розуміння сутності та правової природи *І. пр. в.* сприяють наступні положення: по-перше, правовідносини є, скоріше, формою здійснення права, а не формою права. По-друге, правовідносини є засобом регулювання суспільних відносин, а не їх регулятором, оскільки такою залишається норма права. По-третє, правовідносини включають правомочну і зобов'язану поведінку, а не залишають її поза своїми межами. По-четверте, правове регулювання суспільних відносин не змінює їх характер, вони залишаються такими ж, якими були до опосередкування їх нормами права – економічними, політичними чи духовними.

Виділяються наступні сутнісні ознаки *І. пр. в.* По-перше, *І. пр. в.* визначаються об'єктивними економічними відносинами, заснованими на багатоманітті форм власності, і являють собою суспільні відносини вільних громадян, *ЗМІ*, підприємств, фірм, інших суб'єктів права. По-друге, це відносини між громадянами, *ЗМІ*, державними органами, що передбачені і врегульовані нормами інформаційного права, які виражають ідеї свободи і демократії в *І. сфері*. Нарешті, по-третє, вони є засобом вирішення завдань у сфері формування єдиного інформаційно-правового простору країни, захисту прав журналістів, інформаційного обміну, укріплення *ІБ* і багатьох інших (4).

Ознаки *І. пр. в.* виділяються у дві групи: загальні ознаки (притаманні їм як різновиду правовідносин) та спеціальні ознаки (обумовлені предметом та методом правового регулювання), серед яких, зокрема, слід зазначити наявність спеціальних суб'єктів та об'єктів *І. діяльності*, опосередкованості зазначених суб'єктів та об'єктів через *І. пр. в.* (3). Зважаючи на комплексний характер галузі *ІП*, слід усвідомлювати, що *норми ІП* – це система правових

норм, що регулюють на комплексній основі дозволів, позитивних зобов'язань та заборон сферу суспільних відносин, яка постає *предметом ІП*. Виходячи із такого розуміння, доцільно введення поняття «правовідносини в *І. сфері*», до складу яких можна включити прості правовідносини: «чисті» *І. пр. в.* (основні), адміністративні, цивільні, трудові правовідносини (забезпечувальні), а також їх комбінації – складні правовідносини. Тобто, поняття «правовідносини в *І. сфері*» включає до себе поняття «чисті» *І. пр. в.*. У зв'язку з цим розглядаються *І. пр. в.* у широкому трактуванні, тобто, це «правовідносини в *І. сфері*», а «чисті» *І. пр. в.* визначаються як *І. пр. в.* у вузькому трактуванні (5).

Особливості та сутність *І. пр. в.* жодним чином не впливає на необхідність внесення будь-яких змін у структуру *І. пр. в.* (7). Для визначення структури *І. пр. в.* використовується модель структури саме загального правовідношення: об'єкт, суб'єкти, зміст. Підставою виникнення (зміни, припинення) *І. пр. в.* постають юридичні факти (6).

Література:

1. Копылов В.А. Информационное право: учеб. 2-е изд., перераб. и доп.. Москва: Юристъ, 2002. С. 131.

2. Огородов Д.В. Правовые отношения в информационной сфере: автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.14. Москва, 2002. 16 с.

3. Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні: дис. … докт. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2006. 531 с.

4. Рассолов М.М. Информационное право: учеб. пособ. Москва: Юристъ, 1999. 400 с.

5. Арістова І.В., Чернадчук В.Д. Концепція інформаційних правовідносин: сутність та особливості використання у сфері банківської діяльності. URL: http://ippi.org.ua/aristova-iv-chernadchuk-vd-kontseptsiya-informatsiinikh-pra

6. Петражицкий Л.И. Очерки философии права: в 2 ч. Санкт-Петербург: Типолитография Юделевича, 1903. Ч. 2: Элементы понятия права. 106 с.

7. Арістова І.В., Кузнецова М.Ю. Реалізація інформаційно-правового статусу органів виконавчої влади України в інформаційних правовідносинах: монографія / За заг. ред Арістової І.В. Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2015. 250 с.

І. В. Арістова

ПРАВОПОРУШЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ (ІНФОРМАЦІЙНІ ДЕЛІКТИ)

ПРАВОПОРУШЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ (ІНФОРМАЦІЙНІ ДЕЛІКТИ) (*п. п. ІС, І. д.*) – сукупність передбачених чинним законодавством протиправних суспільно небезпечних діянь (дій або бездіяльності) деліктоздатних *суб'єктів І. правовідносин*, що завдають шкоду законним інтересам людини, суспільства і держави в *І. сфері*, за які настає юридична відповідальність (1).

Наразі поняття *І. д.* законодавством не визначається і має переважно науково-доктринальний характер. Проте сутнісні ознаки *І. д.* можна знайти в численних протиправних діяннях, передбачених чинним законодавством України, що мають фактичний вираз зокрема як: незаконне збирання, зберігання, оброблення, знищення, відтворення, поширення *І.*; приховування, неповідомлення *І.*; несвоєчасне надання *І.*; викривлення, надання або поширення завідомо недостовірної (необ'єктивної) *І.*; поширення *І.* соціально шкідливого змісту; неправомірний доступ до *І.*; розголошення *І.* з обмеженим доступом; здійснення негативного *І. впливу* на свідомість людини (групи людей, суспільства); створення, використання, поширення шкідливого програмно-технічного забезпечення; незаконний доступ, використання систем оброблення, зберігання, передавання *І.*; несанкціоноване втручання, перешкоджання роботі автоматизованих та ІТС та їхніх складових.

Таким чином, під *І. д.* можуть розуміти, по-перше, всю сукупність правопорушень так чи інакше пов'язаних з *І.*, або ж таких, що вчиняються в *ІС*, незалежно від форм їхнього прояву і фактичного предметного спрямування (широке розуміння), а по-друге, правопорушення, що безпосередньо посягають на права *суб'єктів І. правовідносин* (вузьке розуміння).

Ключовою ознакою *І. д.* є зв'язок з *І.* та *ІТ*, що виявляється в порушенні ними *І. правопорядку* як результату упорядкування *І. правовідносин*, зокрема: відносин, пов'язаних з формуванням і використанням *ІР* на основі *І.* процесів; відносин щодо створення й застосування *ІТ* та засобів їх забезпечення; відносин щодо

власності на об'єкти в *ІС*; відносин, зумовлених забезпеченням *ЗІ* та прав *суб'єктів І. правовідносин*.

Загалом зловмисне використання *ІТ* становить особливу суспільну небезпеку, оскільки надає *І. д.* рис латентності, анонімності, стрімкості, транскордонності, масштабності наслідків, що полегшує досягнення протиправних цілей та ускладнює протидію їм.

Юридичним критерієм виділення *І. д.* серед інших правопорушень виступає присутність у їхньому складі *І.* компонентів (ознак) як: 1) об'єкта правопорушення – якщо протиправне діяння спрямоване проти *І. правовідносин* або ж предмета правопорушення – *І.* та її носіїв, *І.* засобів і систем; 2) елемента об'єктивної сторони правопорушення, що вказує на спосіб, шлях здійснення протиправного діяння – у разі його вчинення з використанням *ІТ*.

При цьому самостійну юридичну природу мають тільки *І. д.*, які безпосередньо посягають на *І. правовідносини*, що виражається в порушенні *І. праві свобод людини* та невиконанні або неналежному виконанні *І.* обов'язків (тобто *І. д.* у вузькому розумінні). Саме ця частина *І. д.* дає підстави виділяти їх як окремий вид. Інші юридичні ознаки *І. д.* відповідають традиційній конструкції правопорушення в теорії права.

Інститут *І. д.* є комплексним правовим інститутом в межах галузі *ІП*, утвореним поєднанням охоронних норм «класичних» галузей права, які передбачають відповідні *І. д.* та юридичну відповідальність за них. Таким чином, інститут *І. д.* становлять: кримінальні *І. д.* (*І. злочини*), адміністративні *І. д.*, цивільні *І. д.*, дисциплінарні *І. д.*, а також міжнародні *І. д.*

За змістом (спрямуванням) *І. д.* поділяються на декілька груп: 1) правопорушення проти *І. ресурсів*, що посягають на *І. правовідносини* щодо забезпечення належних якісних характеристик *І.* (конфіденційності, цілісності, доступності, спостережності, тощо); 2) правопорушення проти *І. простору*, які посягають на *І. правовідносини*, пов'язані з належним наданням відповідної *І.*, недопущенням поширення небезпечної (шкідливої) *І.* та використанням технологій негативного інформаційно-психологічного впливу;

3) правопорушення проти *І. інфраструктури*, що посягають на *І. правовідносини*, які виникають у сфері використання об'єктів *І. інфраструктури* (автоматизованих систем та ІТС, комп'ютерів, серверів, їхнього програмного забезпечення тощо); 4) інші *І. д.*, для яких властиве використання *І. ресурсів*, *І. простору*, *І. інфраструктури* задля здійснення протиправних діянь, що посягають на інші правовідносини (щодо власності, суспільної та держ.ої безпеки, господарської діяльності тощо) (2).

І. д. як певний концептуальний вид, класифікуються також за іншими критеріями, традиційними для типології правопорушень, зокрема: за сферами суспільних відносин (в економічній, політичній, екологічній, культурній, науковій, освітній сфері); залежно від об'єкта, якому завдається шкода (проти особи, суспільства, держави); за галузями господарювання (у промисловості, торгівлі, сільському господарстві, на транспорті); за видами *І. діяльності* (у царині *І. процесів*); за ступенем суспільної небезпечності/шкідливості (*І. злочини* й проступки); за формою діяння (протиправна дія або бездіяльність); за формами вини (умисні; з необережності); за кількістю осіб, які вчинили *І. д.* (одноособові; групові); за видом юридичної відповідальності (*І. д.*, за які встановлена кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, дисциплінарна та інша відповідальність) тощо.

Прикладом нормативного встановлення ознак *І. д.* на міжнародному рівні є Конвенція про кіберзлочинність (3), що в загальній формі визначила основні групи й види так званих «кібернетичних злочинів», за які національними законодавствами повинна встановлюватися кримінальна відповідальність, а саме: злочини проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; злочини, пов'язані з комп'ютерами; злочини, пов'язані зі змістом *І.*; злочини, пов'язані з порушенням авторських і суміжних прав.

Література:

1. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології: монографія / І.В. Арістова,

О.А. Баранов, О.П. Дзьобань та ін.; за заг. ред. проф. К.І. Бєлякова. Київ: КВІЦ, 2019. С. 325. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/monografiya_ok_0.pdf

2. Тихомиров О.О. Інформаційні правопорушення: теоретико-правова концепція / *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2015. № 1(17). С. 38-47. URL: https://tihoma-law.at.ua/publ/teorija_derzhavi_i_prava/informacijni_pravoporushennja_teoretiko_pravova_koncepcija/3-1-0-38

3. Конвенція про кіберзлочинність: Міжнародний документ від 23.11.2001. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575.

О. О. Тихомиров

ПРАВОЧИН (ДОГОВІР) ЕЛЕКТРОННИЙ

ЕЛЕКТРОННИЙ ПРАВОЧИН (ДОГОВІР) (*е. пр., е. дог.)* – дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснена з використанням ІТС (1). Найбільшою групою *е. пр.* є *е. дог.* – домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі (1).

Пропозиція укласти *е. дог.* (оферта) має містити істотні умови, передбачені законодавством для відповідного договору, і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття.

Е. дог., крім визначених ЦКУ істотних умов для відповідного виду договору, може містити *І.* про: 1) технологію (порядок) укладення договору; 2) порядок створення та накладання *е. підписів* сторонами договору; 3) можливість та порядок внесення змін до умов договору; 4) спосіб та порядок прийняття пропозиції укласти *е. дог.* (акцепту); 5) порядок обміну е. повідомленнями та *І.* між сторонами під час виконання ними своїх зобов'язань; 6) технічні засоби ідентифікації сторони; 7) порядок внесення змін до помилково відправленого прийняття пропозиції укласти *е. дог.* (акцепту); 8) посилання на умови, що включаються до договору, шляхом перенаправлення (відсилання) до іншого *е. документа* і порядок доступу до такого *документа*; 9) спосіб зберігання та

пред'явлення *е. документів*, повідомлень, іншої *І* в електронній формі та умови доступу до них; 10) умови виготовлення та отримання паперових копій *е. документів*; 11) можливість вибору мови, що використовується під час укладення та виконання договору тощо.

Умови дійсності *е. пр*. можна поділити на «традиційні» та «особливі». До традиційних можна віднести загальні умови дійсності правочину, які передбачені законодавством (ст. 203 ЦКУ) та додаткові, які передбачені сторонами і є обов'язковими для сторін, які підписали цей правочин. До особливих умов можна віднести такі умови, які випливають із суті саме електронного правочину (це, зокрема: е. форма вчинення, використанні відповідних засобів ідентифікації, е. форма представлення *І.*, спеціальні засоби безпеки тощо).

Е. пр. в межах діючого законодавства України розглядається як складова *е. комерції*, а отже учасниками є суб'єкти *е. комерції*, постачальники *е. послуг* проміжного характеру в *І. сфері*, органи державної влади та органи місцевого самоврядування в частині виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування; тобто Законом визначено, що однією із сторін *е. пр.* обов'язково є юридична особа або фізична особа – підприємець (це: продавець (виконавець, постачальник) товарів, робіт, послуг), хоча на практиці укладається велика кількість *е. дог.* саме між фізичними особами.

Важливим етапом укладення правочину як правової дії є його підписання. При укладенні правочинів у цифровій (електронній) площині мова йде про *е. ідентифікацію* особи.

Виникає ситуація, коли особі, що прийняла оферту, на етапі підтвердження укладання відповідного *е. дог.* надсилається одноразовий ідентифікатор, який згодом вводиться нею для підтвердження його укладання. Такий спосіб видається цілком прийнятним, адже відбувається і перевірка контактного номера, і встановлюється сам факт волевиявлення з приводу укладання такого договору.

Проте в загальному ланцюгу забезпечення чинності договору, обов'язок ідентифікації покладається на самого акцептанта –

замовника товарів чи послуг. Такий висновок можна зробити на основі ч. 8 ст. 11 Закону, в якій зазначається, що у разі, коли укладення *е. договору* відбувається в *ІТС* суб'єкта *е. комерції*, для прийняття пропозиції укласти такий договір особа має ідентифікуватися в такій системі та надати відповідь про прийняття пропозиції. Іншими словами, йдеться про реєстрацію на сайті продавця із зазначенням відповідних ідентифікуючих *даних*, необхідних для укладання *е. дог.*, зокрема ім'я та прізвища, номера мобільного телефону (в контексті використання *е. підпису* є ідентифікатором), e-mail та інших даних.

Однак магазин все одно не може перевірити надані параметри для ідентифікації. Адже повідомлення з одноразовим ідентифікатором буде надсилатись на вказаний особою мобільний телефон без встановлення особи. По суті, відбуватиметься лише підтвердження волевиявлення щодо особи із вказаними реєстраційними даними. Натомість встановити дійсну належність цих даних зазначеній особі неможливо.

Аналог власноручного підпису – ще один спосіб, в який може здійснюватися е. повідомлення та заповнення формуляра, тобто факсимільне відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису, однак лише за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів.

Більш універсальним ідентифікатором за значенням і таким, що містить в собі той самий *е. цифровий підпис* є картка громадянина, або ж ID-картка, яка в українському законодавстві відображена як паспорт громадянина України у формі картки з безконтактним *е.* носієм.

Відповідно до ЗУ (3), а саме – ч. 7 ст. 21, до такого паспорта буде вноситись наступна *І.*: назва держави; назва *документа*; ім'я особи; стать; громадянство; дата народження; унікальний номер запису в Реєстрі; номер *документа;* дата закінчення строку дії *документа*; дата видачі *документа*; уповноважений суб'єкт, що видав *документ* (код); місце народження; відцифрований образ обличчя особи; відцифрований підпис особи; податковий номер.

Разом із тим, хоча видача карток громадянина чи ID-карток вже здійснюється, однак *е. підпису* чи *е. цифровий підпис* там не закладено. Таким чином, хоча за анонсами Державної міграційної служби цифровий підпис, який буде в картці, значно полегшить роботу у процесах встановлення особи, її ідентифікації при здійсненні певних операцій, однак, зважаючи на *І.*, яку матиме документ відповідно до закону, не є зрозумілим, чи це буде технологія звичайного *е. цифровий підпис*, чи кваліфікованого, удосконаленого *е. цифровий підпис* (4).

На теперішні час наша держава інтенсивно працює над впровадженням європейських стандартів *е. ідентифікації* нововведення дозволять укладати компаніям договори без паперової тяганини, надсилати документи для навчання у ВНЗ онлайн, отримувати послуги від органів державної чи місцевої влади закордоном тощо. Одним з кроків на цьому шляху є затвердження Порядку (5), який передбачає визнання в Україні електронних довірчих послуг, іноземних сертифікатів відкритих ключів, шляхом укладення відповідного міжнародного договору України про взаємне визнання сертифікатів відкритих ключів та *е. цифровий підпис.*

Однією з основних особливостей вчинення *е. пр.* є форма його вчинення, дотримання якої є однією із загальних вимог, необхідних для забезпечення його чинності. Форма є однією з ключових категорій вчення про правочин, адже це є способом, за допомогою якого фіксується волевиявлення сторін. В науковій літературі можна прослідкувати дві позиції: 1) е. форма є різновидом письмової форми; 2) е. форма є окремою формою правочину (6, с. 65). Аналіз законодавства (1) свідчить про наявність деяких неузгодженостей в даному питанні, а саме: відповідно до п. 12 ст. 11 Закону до письмових договорів відносяться лише ті *е. дог.*, які укладені шляхом обміну е. повідомленнями, підписаними відповідно до ст. 12 даного Закону, а до усних – всі інші *е. дог.* (тобто укладені шляхом: а) надсилання та прийняття е. повідомлення без підписання у відповідності до вимог ст. 12 Закону; б) розміщення пропозиції (оферти) у Мережі або інших *ІТС* та прийняття (акцепту) шляхом заповнення формуляра заяви

(форми) про прийняття такої пропозиції в е. формі; в) вчиненням дій, що вважаються прийняттям пропозиції укласти *е. дог.* Зазначене вступає в певну колізію з нормами ЦКУ: відповідно до ч. 1 ст. 205 правочин може вчинятися усно або в письмовій (електронній) формі (тобто письмова форма включає і електронну); а відповідно до ст. 207 правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох *документах* (у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони. В даному випадку пропонується додатково проаналізувати положення ст. 639 ЦКУ щодо форм договору, відповідно до яких договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом (7, с. 247-248).

Отже, договір вважається укладеним у письмовій формі, якщо сторони домовилися укласти договір за допомогою *ІТС* (достатньо приєднання до договору «кліком»/згодою без *е. цифровий підпис*, в тому числі і без *е. цифровий підпис* одноразовим ідентифікатором, наприклад, можна при формуванні заказу з кошику Інтернет-магазину зазначати, що покупець дає згоду на визнання відповідних дій як таких, що направлені на укладання письмового договору); договір буде вважатися вчиненим в усній формі – у випадку простого приєднання до договору заповненням формуляра, «кліком»/згодою чи простого обміну е. поштовими повідомленнями (е. повідомлення – *І.*, надана споживачу через телекомунікаційні мережі, яка може бути у будь-який спосіб відтворена або збережена споживачем в е. вигляді (8)).

Внесення змін до ЗУ «Про електронну комерцію» (1), внаслідок чого всі правочини, укладені за допомогою *ІТС*, будуть визнані вчиненими в письмовій формі, дасть можливість більш конструктивно вирішувати проблеми, які виникають на практиці з даного питання.

Отже, *е. прав.* слід розглядати як різновид письмової форми правочину, який може застосовуватись у всіх випадках, коли встановлено обов'язкове письмове оформлення правочину, якщо законом спеціально не оговорюється, що застосування електронної форми

правочину неприпустимо. Очевидно, що за допомогою е. засобів не можуть вчинятися правочини, які потребують нотаріального посвідчення, оскільки нотаріальне посвідчення правочинів через комп'ютерну мережу на сьогоднішній день є неможливим, тому будь-який правочин такого роду буде вважатися нікчемним як такий, що не відповідає вимогам закону.

Але дії в цьому напрямі ведуться. Так, у червні 2017 р. Нотаріальна палата України представила Міністерству юстиції України, а також представникам юридичної громадськості Концепцію реформування українського нотаріату, яка серед іншого визначає створення електронного реєстру вчинення нотаріальних дій; розширення повноважень нотаріусів та створення, так званого Нотаріального будинку юстиції – сервісу для громадян по типу «єдиного вікна» (9). В свою чергу, Міністерство юстиції України 11.10.2019 р. представила план дій Міністерства юстиції на 2019–2022 р.р. у сфері нотаріату (10). Серед основних завдань План передбачає впровадження Єдиного реєстру нотаріальних дій, електронного нотаріального архіву, інтеграція реєстрів та баз даних з е. системою нотаріату; побудова нотаріального діловодства на засадах запровадження нових ІТ.

Література:

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19

2. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19

3. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5492-17/print1475414381969190

4. Горкуша М. Правові засади регулювання ідентифікаторів в Україні. URL: https://ilaw.net.ua/pravovi-zasady-rehulyuvannya-identyfikatoriv-v-ukrajini

5. Порядок взаємного визнання українських та іноземних сертифікатів відкритих ключів, електронних підписів, а також використання інформаційно-телекомунікаційної системи центрального засвідчувального органу для забезпечення визнання в Україні електронних довірчих послуг, іноземних сертифікатів відкритих ключів, що використовуються

під час надання юридично значущих електронних послуг у процесі взаємодії між суб'єктами різних держав: Постанова КМУ від 23.01.2019 р. № 60. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60-2019-п

6. Блажівська Н. Електронний правочин. Юридичний журнал. 2007. № 1. С. 63–70.

7. Голубєва Н.Ю. Електронна комерція. ІТ-право: теорія та практика: навч. посібн. За ред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової. Одеса: Фенікс, 2017. С. 240-256.

8. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12

9. Нотаріуси запропонували свою Концепцію реформування українського нотаріату. URL: http://npu.in.ua/novini/press_reliz_140617#

10. Оніщук О. Мін'юст розпочинає реалізацію плану дій у сфері нотаріату. URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/olga-onischuk-minyust-rozpochinae-realizatsiyu-planu-diy-u-sferi-notariatu.

І. В. Давидова

ПРОДУКЦІЯ (ПРОДУКТ) ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА ПРОДУКЦІЯ (ПРОДУКТ) (*І. прод.*) – 1) матеріалізований результат *І. діяльності*, призначений для задоволення *І. потреб* громадян, державних органів, підприємств, установ та організацій (1, 2); 2) документи, *І.* масиви, бази даних і *І. послуги*, які є результатом функціонування *І.* систем (3); 3) документована *І.*, яка підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів (4).

І. прод. та *І. послуги* громадян і юридичних осіб, які займаються *І. діяльністю*, можуть бути об'єктами товарних відносин, що регулюються чинним цивільним та іншим законодавством. Ціни і ціноутворення на *І. прод*. та *І. послуги* встановлюються договорами, за винятком випадків, передбачених Законом. *І. прод*. та *І. послуги* є об'єктами цивільно-правових відносин, що регулюються цивільним законодавством України (1).

Прикладом *І. прод*. може слугувати продукція *І. агентства* – матеріалізований результат його діяльності, призначений для розповсюдження з метою задоволення *І. потреб* громадян, юридичних осіб, держави. Основними видами продукції *І. агентств* є: електронна, друкована, фото-, кіно-, аудіо- та

відеопродукція. *І. агентства* мають право на випуск продукції, яка передбачена їх статутними *документами*, та іншої *І. прод*., не забороненої чинним законодавством України (5).

Література:

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12.

2. Реферат и аннотация. Общие требования: ГОСТ 7.9-95 (ИСО 214-76). Изд. офиц. [Введ. 01.07.97] // Стандарты по издательскому делу. Москва, 1998. С. 132-137. (Межгосуд. Стандарт. Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу) URL: https://internet-law.ru/gosts/gost/7248/

3. Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения: ГОСТ 7.0-99. Изд. офиц. [Введ. 2000-07-01]. Минск: Межгосударственный совет по стандартизации, метрологи и сертификации, 1999. 23 с. (Межгосуд. стандарт. Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу). URL: http://docs.cntd.ru/document/gost-7-0-99

4. Про концепцію національної інформаційної політики: Проект Закону України № 2526 від 13.12.2002 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=13798

5. Про інформаційні агентства: Закон України від 28.02.1995 № 74/95-ВР. Ст. 26, 27. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80.

К. І. Бєляков

ПРОЦЕС ІНФОРМАЦІЙНИЙ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС (*І. пр.*) – послідовна зміна стану та (або) уявлення про *І.* в результаті дій, які з нею можна виконувати. Такими діями є – створення, збирання, зберігання, обробка, відображення, передавання, розповсюдження, використання, захист, знищення *І.*. Під час *І. пр. дані* перетворюються з одного виду в інший за допомогою певних методів (1).

Доктринальне поняття *«І. пр.»* привнесено в обіг правової науки *кібернетикою*. Як результат трансформації наукових знань на часі *І. пр.* розглядається також в межах предмету *інформатики*.

Обговорення сутності *І. пр.* стає особливо актуальним тоді, коли *І.* розглядається як невід'ємний елемент управління соціальними системами. Саме постулати *кібернетики* полягають в основі системного та синергетичного підходів в правовій науці та державному управлінні в межах теорії управління.

Відповідно постулатам *кібернетики І. пр.* відбуваються при передачі *І.* від джерела до приймача за допомогою каналу передачі. Схема передачі *І.* (у загальному вигляді): джерело *І.* – канал передачі – приймач *І.*.

Каналами передачі може бути будь-яка матерія або поле: електромагнітні поля (радіосигнали, світло, тощо), електропровідники (передача електричних сигналів), пружні середовища (передача звукових, інфра- та ультра-звукових сигналів), вакуум або матеріальне середовище (розповсюдження елементарних частинок, тощо). Для передачі *І.* на значні відстані використовують технічні досягнення: телефон, телетайп (передача текстів), телефакс (передача зображень *документів*), модем (передача комп'ютерних сигналів). Приймачами (споживачами) *І.* можуть бути люди, тварини, рослини, різного роду знаряддя і машини.

Основними етапами (діями, операціями) з *І.* на практиці вважаються: – збір *І.* – цілеспрямований пошук потрібної *І.* в *І.* фондах (каталоги, довідники, пошукові системи, тощо), знаходження первинної *І.* (методи: спостереження, вимірювання, опитування, анкетування, тестування, тощо). Повідомлення, зафіксовані в *документах* і на інших носіях *І.* збираються у фонді або у масиві *І.*. ДСТУ визначає близьку по змісту дефініцію «збирання *даних*», як процес ідентифікації, відбору й накопичення даних, що підлягають обробленню (4); – пошук *І.* – це процес знаходження у певному упорядковані безлічі повідомлень, які відповідають запитам споживача або містять необхідні дані. Іншими словами, інформаційний пошук розуміється як сукупність логічних і технічних операцій, що мають кінцевою метою знаходження *документів*, відомостей про них, фактів, даних, релевантних запиту користувача. В залежності від шуканого об'єкта і мети розрізняють: документальний пошук (пошук відомостей про *документ*

(бібліографічний опис, анотація, реферат) або власне *документа* (першоджерела або його копії); і фактографічний пошук (пошук даних, фактів, витягнутих з документів або тих фактів, що функціонують окремо (характеристики приладів, властивостей, матеріалів); – обробка *І.*, вся сукупність операцій (збирання, введення, записування, перетворення, зчитування, зберігання, знищення, реєстрація), що здійснюються за допомогою технічних і програмних засобів, включаючи обмін по каналах передачі даних (5). Зазначимо, що таким визначенням законодавець помилково ототожнює обробку *І.* в АІС з *І. пр.*, який є більш широким та містким за змістом. ДСТУ визначає близьку по змісту дефініцію «Оброблення даних», як – 1. процес виконання операцій з *даними* (4); 2. систематичне виконання операцій над *даними* (7, 8). Процес обробки *І.* прийнято поділяти на технічну і наукову. Технічна обробка (наприклад, в *АІС*) полягає в обліку та реєстрації надходження повідомлень, перевірку їх на дублювання з наявними у фонді. Наукова обробка полягає в *І.* аналізі і синтезі повідомлень, й інакше називається аналітико-синтетичною обробкою (або переробкою) *І.*; зберігання *І.* – це процес, пов'язаний із забезпеченням збереженості зібраних і оброблених повідомлень, відомостей та даних для передачі їх у просторі та часі. Технічний (технологічний) зміст дефініції «зберігання *даних*» визначається ДСТУ, як режим роботи запам'ятовувального пристрою після запису даних, що забезпечує можливість їх подальшого зчитування в довільний момент часу (6); – розповсюдження (поширення) *І.* – видачі відповіді на запит споживача. Прийнято розрізняти два основні режими розповсюдження *І.* (або інформування): довідковий і поточний. Довідковий режим передбачає доведення до користувача ретроспективної *І.*, у відповідь на разовий запит. Поточне інформування полягає в наданні користувачам *І.* про нові надходження в систему і здійснюється масовими, груповими та індивідуальними методами, добре відомими в практиці *І.* обслуговування. Вибіркове розповсюдження *І.* є одним з найбільш часто вживаних форм поточного інформування, що дозволяє оперативно, систематично та диференційовано задовольняти *І. потреби* фахівців у відповідності з

їх постійними запитами. Абонементами такої системи можуть бути як індивідуальні, так і колективні користувачі. У вітчизняній практиці *І. діяльності* накопичені такі різновиди системи обслуговування, як диференційоване; тематичне обслуговування; проблемно-орієнтованого інформування. Ці системи відрізнялися глибиною аналізу наданої користувачеві *І.* та наявністю зворотного зв'язку з ним; – *ЗІ* – запровадження певних мір с метою запобігання втрати, ушкодження чи злочинного використання *І.* (докладніше дивись статтю «захист *І.*»); – знищення *І.* – це дія, внаслідок якої *І.* перестає існувати на будь-яких матеріальних носіях, і не підлягає відновленню. В *ІТС* знищення даних – послідовність операцій, призначених для здійснення програмними або апаратними засобами необоротного видалення даних, в том числі остаточних (9).

І. пр. розглядається у тісному взаємозв'язку з поняттям *І. діяльності*. Мабуть саме тому, до основних видів *І. діяльності* законодавець відносить етапи *І. пр.* (дії з *І.*), таки як: одержання, використання, поширення, захист та зберігання *І.*.

Визначення *І. пр.* в чинному законодавстві України не існує. Однак законодавець ототожнює *І. пр.* з *І. діяльністю*, визначаючи, наприклад, науково-*І. діяльність*, як «сукупність дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави у *науково-технічній І.*, що полягає в її збиранні, аналітично-синтетичній обробці, фіксації, зберіганні, пошуку і поширенні« (2), тобто обігу *І.* – *І. пр.*.

На часі, законодавче та нормативно-правове тлумачення категорії *«І. пр.»* потребує узгодження.

Література:

1. Вікіпедія. Інформаційні процеси. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/

2. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.1993 р. № 3322-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12

3. Энциклопедия кибернетики. В 2-х томах. / Отв. ред. В.М. Глушков. Київ: Гл. ред. Украинской Советской энциклопедии, 1974. Т. 1. С. 440.

4. ДСТУ 2228-93 Підготовлення та оброблення даних. Терміни та визначення (ISO/IEC 2382-6:1987)

5. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 05.07.94 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80

6. ДСТУ 2226-93 Автоматизовані системи. Терміни та визначення.

7. ДСТУ 2874-94. Бази даних. Терміни та визначення (ISO/IEC 2382-17:1996).

8. ДСТУ 2938-94 Основні поняття. Терміни та визначення (ISO/IEC 2382-1:1993).

9. Про затвердження Порядку обігу, зберігання та знищення електронних документів, що використовуються професійними учасниками депозитарної системи України: рішення національна комісія з цінних паперів та фондового ринку від 27.12.2013 р. № 2996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0124-14?find=1&lang=ru&text=%E7%ED%E8%F9%E5%ED%ED%FF#w115; 9. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 р. № 2657-XI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12.

Д. В. Ланде

Р

РЕКЛАМА

РЕКЛАМА (*рекл.*) – *І.* про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару (1).

В сучасній юридичній літературі термін «*рекл.*» використовується у трьох основних значеннях: 1. Перелік *відомостей*, які необхідно повідомити потенційному споживачеві рекламованих об'єктів з метою їх просування на ринку товарів, робіт чи послуг; 2. Творча діяльність зі створення рекламного макета; 3. Рекламування вид підприємницької діяльності спрямований на доведення рекламного макета до потенційних споживачів рекламованих об'єктів та просування їх на ринку (2).

Не вважається *рекл.* розміщення *І.* про виробника товару та/або товар у місцях, де цей товар реалізується чи надається споживачеві, у тому числі на елементах обладнання та/або оформлення місць торгівлі, а також безпосередньо на самому товарі та/або його упаковці (1).

Виступаючи у значенні окремого виду *І.* діяльності та специфічного різновиду *І.*, *рекл.* характеризується різними ознаками: 1. *Рекл.* – це *І.*, зміст якої складають *відомості* та/або *дані* про товари, послуги, їх властивості; осіб-виробників, продавців, їх координати, реквізити, засоби індивідуалізації та види діяльності, а також інші об'єкти, які можуть зацікавити споживачів рекламних послуг. 2. За *режимом доступу до І. рекл.* є *відкритою І.*, тобто, її зміст адресований усім споживачам *р.* продукції (товарів, робіт, послуг). Тим самим *рекл.* набуває ознак публічної оферти. Законодавство України допускає випадки обмеження аудиторії осіб, для яких є доступною та або інша *рекл.*. Пов'язані такі обмеження з необхідністю захисту дітей від шкідливої *І.*; захисту суспільної моралі, профілактики шкідливих звичок, запобігання

виникнення загроз для національної безпеки держави. Водночас такі обмеження не позбавляють *рекл.* ознак відкритості та публічності. 3. *Рекл.* має динамічний характер, тобто для неї властиве розповсюдження, шляхом розміщення на рекламоносіях, трансляція відтворення в інший спосіб з метою доведення до споживачів *І.* про рекламовану продукцію (товари, роботи та послуги). Без вчинення дій, спрямованих на розповсюдження *р.* вона втрачає свою сутність та функціональне призначення. 4. *Рекл.* може розповсюджуватися у будь-яких формах, які допускає законодавство України щодо рекламованої продукції. Форма розповсюдження *рекл.* виступає її зовнішнім відображенням рекламної *І.*, доступної для сприйняття органами людського чуття. Наприклад, *рекл.* може бути представленою в усній, графічній, аудіовізуальній, комбінованій формі. 5. *Рекл.* поширюється за допомогою передбачених законодавством України рекламних засобів – матеріальних або нематеріальних засобів призначених для розповсюдження рекламних повідомлень та сприяє досягненню необхідного ефекту від поширення *рекл.* Це телебачення, радіо, *Інтернет*, аудіовізувальна продукція, транспортні засоби, зовнішні конструкції, інші засоби, призначені за своєю природою для розповсюдження рекламних повідомлень. 7. Об'єктом рекламування можуть бути майнові або немайнові цінності (блага), соціальні проекти, політичні програми та проекти, ідеї, у просуванні яких зацікавлений рекламодавець. Існування у сучасному суспільстві різноманітних об'єктів рекламування, використання широкої групи рекламних засобів та рекламоносіїв для популяризації товарів, робіт та послуг обумовило виникнення різних видів *рекл.*.

За видом спонсора *рекл.* поділяють на: корпоративну (фірмову) *рекл.* – *рекл.* від імені виробників і торгових посередників; *рекл.* від імені приватних осіб; *рекл.* від імені суб'єктів владних повноважень; соціальну *рекл.*; політичну *рекл.* та ін.; за видом цільової аудиторії – на *рекл.* для сфери бізнесу і *рекл.* для індивідуального споживача; за критерієм сконцентрованості – на масову і селективну (виборчу), що спрямована на визначену групу споживачів рекламованих об'єктів; за територією охоплення виділяється:

локальна, регіональна, загальнонаціональна, міжнародна, глобальна; за предметом рекламування виділяють: товарну *рекл.*, престижну *рекл.* (брендинг), *рекл.* ідеї, *рекл.* особи, *рекл.* території; за стратегічною метою – що формує попит, стимулює збут і сприяє позиціонуванню чи перепозиціонуванню товару; за метою у поєднанні зі стадією рекламної компанії розрізняють *рекл.*, що вводить, стверджуючу та нагадуючи; за способом впливу розрізняється: зорова (вітрина, світлова, друкована *рекл.*), слухова (радіореклама, *рекл.* по телефону), зорово-слухова (теле-, кіно-, відеореклама); залежно від рекламних засобів існує: друкована (поліграфічна), газетно-журнальна, радіо– і телереклама, зовнішня світлова *р.*, *р.* на транспорті, пряме поштове розсилання (директ-меіл), *рекл.* в *мережі Інтернет* і т. ін. (3, с. 58-59).

Не залежно від виду і форми зовнішнього відображення, *І.* про ціни на товари, тарифи на послуги, наведені у *рекл.*, яка розміщується чи розповсюджується на території України, зазначається виключно у гривні.

Визначаючи види і форми *рекл.*, законодавство України водночас, встановлює широку групу обмежень і заборон щодо розповсюдження відповідної *І.*.

У *рекл.*, серед іншого, забороняється: поширювати *І.* щодо товарів, виробництво, обіг чи ввезення на митну територію України яких заборонено законом; вміщувати твердження, які є дискримінаційними за ознаками походження людини, її соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, політичних поглядів, ставлення до релігії, за мовними ознаками, родом і характером занять, місцем проживання, а також такі, що дискредитують товари інших осіб; подавати відомості або закликати до дій, які можуть спричинити порушення законодавства, завдають чи можуть завдати шкоди здоров'ю або життю людей та/чи довкіллю, а також спонукають до нехтування засобами безпеки; використовувати засоби і технології, які діють на підсвідомість споживачів *рекл.*; наводити твердження, дискримінаційні щодо осіб, які не користуються рекламованим товаром; використовувати або імітувати зображення Державного Герба

України, Державного Прапора України, звучання Державного Гімну України, зображення державних символів інших держав та міжнародних організацій, а також офіційні назви державних органів, органів місцевого самоврядування, крім випадків, передбачених законами України у сфері інтелектуальної власності; рекламувати товари, які підлягають обов'язковій сертифікації або виробництво чи реалізація яких вимагає наявності спеціального дозволу, ліцензії, у разі відсутності відповідного сертифіката, дозволу, ліцензії; вміщувати зображення фізичної особи або використовувати її ім'я без письмової згоди цієї особи; імітувати або копіювати текст, зображення, музичні чи звукові ефекти, що застосовуються в *рекл.* інших товарів, якщо інше не передбачено законами України у сфері інтелектуальної власності; займати на афішах, інших рекламних засобах щодо конкретної послуги не менше 5 % загальної площі, обсягу всієї *рекл.*; розповсюджувати *рекл.* (включаючи анонси кіно- і телефільмів), яка містить елементи жорстокості, насильства, порнографії, цинізму, приниження людської честі та гідності.

Розповсюджувачі *рекл.* не можуть її поширювати, якщо відповідно до законодавства види діяльності або товари, що рекламуються, підлягають обов'язковій сертифікації або їх виробництво чи реалізація вимагає наявності відповідних дозволу, ліцензії, а рекламодавець не надав розповсюджувачу *рекл.* копії таких сертифіката, дозволу, ліцензії, засвідчених у встановленому порядку.

За порушення вимог законодавства про *рекл.* або умов договорів про надання рекламних послуг, винні особи, несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність. При визначенні розмірів адміністративних санкцій за порушення вимог Закону (1) за основу приймається вартість створення або розповсюдження *рекл.*, або вартість розповсюдженої *рекл.*.

Вартість розповсюдженої *рекл.* визначається виходячи з договірної (контрактної) вартості без урахування суми внесених (нарахованих) податків, зборів (обов'язкових платежів), які встановлені Податковим кодексом України (1).

Література:

1. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/270/96-%D0%B2%D1%80

2. Кирилловых А.А. Реклама и рекламноя деятельность: проблемы правового регулирования. Москва. *Деловой двор*. 2013. URL: http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=CMB&n=17217&dst=4294967295&date=29.11.2019

3. Стрельников А.В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про рекламу: дис. .... канд. юрид. наук: (12.00.07). Одеса. 2004. 198 с.

О. А. Заярний

РЕСУРС ІНФОРМАЦІЙНИЙ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС (*ІР*) (анг. – Information resources) – 1) сукупність документів у *ІС* (бібліотеках, архівах, банках даних тощо) (1, ст. 1, ч. 9); 2) систематизована *І.* або *знання*, що мають цінність у певній предметній області і можуть бути використані людиною в своїй діяльності для досягнення певної мети (2).

Розглядають наступні види *ІР*: новині стрічки (online-новини); підписки на *е.* копії періодичних видань (електронні копії окремих газет і журналів, що випускають і надають до них доступ); доступ до е. *архівів* і баз *даних*, що містить *І.* з найрізноманітніших питань; аналітичні звіти і дослідження (компанія може, за замовленням клієнта, провести аналіз зберігаються в базі матеріалів та підготувати для клієнта звіт по його питанню); власні аналітичні матеріали і прогнози.

ІР. в FTP-архівах розділена на три категорії: 1) захищена *ІР.*, *правовий режим доступу* до якої визначається її власниками і дозволяється за спеціальною угодою із споживачем. До цього виду ресурсів належать комерційні архіви (наприклад, комерційні версії програм в архівах ftp.microsoft.com або ftp.bsdi.com), закриті національні та міжнародні некомерційні *ІР* (наприклад, роботи за міжнародними проектами CES або IAEA), приватна некомерційна інформація з спеціальними режимами доступу (приватні

благодійні фонди, наприклад); 2. *ІР* обмеженого використання, до яких відносяться, наприклад, програми класу shareware (Trumpet Winsock, Atis Mail, Netscape, і т. ін.). В даний клас можуть входити *ІР* обмеженого часу використання (поточна версія Netscape перестане працювати в червні якщо тільки хтось не зламає захист) або обмеженого часу дії, тобто користувач може використовувати поточну версію на свій страх і ризик, але ніхто не буде надавати йому підтримку; 3. Вільно розповсюджувані *ІР* (freeware), якщо мова йде про програмне забезпечення. До цих ресурсів відноситься все, що можна вільно отримати по мережі без спеціальної реєстрації. Це може бути документація, програми або що-небудь ще. Вільно розповсюджується програмне забезпечення не має сертифіката якості, але як правило, його розробники відкриті для обміну досвідом.

ІР спільного користування – сукупність *ІР* державних органів науково-технічної інформації, наукових, науково-технічних бібліотек, а також комерційних центрів, фірм, організацій, які займаються науково-технічною діяльністю і з власниками яких укладено договори про їх спільне використання.

ІР науково-технічної *І.* – систематизоване зібрання науково-технічної літератури і документації (книги, брошури, періодичні видання, патентна документація, нормативно-технічна документація, промислові каталоги, конструкторська документація, звітна науково-технічна документація з науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, депоновані рукописи, переклади науково-технічної літератури і документації), зафіксовані на паперових чи інших носіях.

Законодавець вводе поняття «електронний *ІР*» та розмежовує їх на: національні *ІР*, державні *ІР*, комунальні та приватні *ІР*. Власник ресурсів – фізична або юридична особа, яка має право власності на *ІР* (3).

«<....> Національні ресурси – ресурси незалежно від їх змісту, форми, часу та місця створення, форми власності, призначені для задоволення потреб громадянина, суспільства, держави.

Національні ресурси включають державні, комунальні та приватні ресурси. Система національних ресурсів – організована за єдиною технологією сукупність національних ресурсів, необхідних для розв'язання завдань соціально-економічного розвитку держави та внесених до Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів; реєстр ресурсів – сукупність *даних*, упорядкованих з метою обліку і реєстрації ресурсів <...>» (3).

Державні *ІР* законодавець визначає як «<...> систематизована *І.*, що є доступною за допомогою *ІТ*, право на володіння, використання або розпорядження якою належить державним органам, військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, державним підприємствам, установам та організаціям, а також *І.*, створення якої передбачено законодавством та яка обробляється фізичними або юридичними особами відповідно до наданих їм повноважень суб'єктами владних повноважень» (4).

Державні *ІР* є складовою національних *ІР* та мають споживчу цінність, а саме: політичну, економічну, наукову, освітню, соціокультурну, оборонну, ринкову, історичну, *І.* тощо. Будь який суб'єкт *І. відносин* України, має право доступу до державних *ІР* згідно визначеної політики безпеки та чинного законодавства.

Особливо важливим є визначення підстав для віднесення *ІР* до категорії державних. Правова норма про те, що *І.*, яка створена на кошти державного бюджету, є державною власністю, не є вичерпною. Отже, до державних *ІР* доцільно було б відносити *ІР* створені, придбані, накопичені за рахунок коштів державного бюджету, позабюджетних державних фондів та платників податків. Як наслідок бачимо, що державні *ІР*, які як елемент майна знаходяться у власності держави. Державні *ІР* забезпечують виконання завдань державного управління; забезпечення прав та безпеки громадян; підтримки соціально-економічного розвитку країни, розвитку культури, науки, освіти і т. д.

На відомчому рівні пропонується, наприклад, *е. освітні ресурси* (ЕОР) під якими розуміють «<...> навчальні, наукові, *І.*, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та

представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у *комп'ютерних мережах*, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації освітнього процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами <...>» (5).

Література:

1. Про Національну програму інформатизації: закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80/ed20160801#n19

2. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: розпорядження КМ України від 15.05.2013 р. № 386-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80/ed20130515#n21

3. Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів: розпорядження КМ України від 05.05.2003 р. № 259. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-%D1%80

4. Про Державну службу спеціального зв'язку та захист інформації України»:Закон України від 23.02.2006 № 3475-IV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3475-15

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.

К. І. Бєляков

РОЗПОРЯДНИК ІНФОРМАЦІЇ

РОЗПОРЯДНИК ІНФОРМАЦІЇ (*р. І.*) – 1) суб'єкти владних повноважень – органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади АРК, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання; 2) юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету АРК, – стосовно *І.* щодо використання бюджетних коштів; 3) особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих,

соціальних або інших державних послуг, – стосовно *І.*, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків; 4) суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, – стосовно *І.* щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них (1).

Література:

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17.

Закон

С

СВОБОДА ІНФОРМАЦІЙНА ЛЮДИНИ

ІНФОРМАЦІЙНА СВОБОДА ЛЮДИНИ *(І. с. л.)* – доктринальна категорія *філософії ІП*, під якою слід розуміти онтологічну можливість людини вільно одержувати, зберігати й передавати необхідну для її життя, професійної діяльності й розвитку *І.*, виражати свою точку зору з приводу тих або інших природних чи сусп. явищ.

Свобода неможлива без *І.*, тому що *І.* служить основою вибору, а можливість вибору – це сутність свободи. Техногенний розвиток спричинив утворення нового типу суспільства – інформаційного, і виникнення нової галузі права – *ІП*, що в сукупності спричинило виділення особливого виду свободи людини – *І. с. л.*.

Свобода будь-якого вибору обмежена *І.*, наявною у особистості, що здійснює вибір. Отже, дуже важливо при здійсненні вибору володіти *І.*, користуватися нею, і відповідно здійснювати вибір, реалізовуючи, таким чином, свободу.

І. і свобода перебувають у певному діалектичному взаємозв'язку, який проявляється у наступному: *І.* – це необхідна умова свободи; *І. с. л.* притаманна людині з моменту її народження; лише сама людина, вступаючи в договірні відносини з іншими людьми, має можливість обмежити добровільно свою *І. с. л.*, позбавивши себе частини властивих їй від народження можливостей; держава, отримавши частку свободи людини, надає людині гарантованість певної міри свободи; *І. с. л.* не може бути скасована зовсім, як і не може бути скасована свобода людини. Людина, що не володіє свободою, вже не є людиною, вона буде лише природним явищем, безликою істотою; *І. с. л.* входить у сферу мінімальної свободи.

І. с. л. не обмежується тільки функцією отримання *І.* людиною. Для реалізації своєї свободи людина обмінюється *І.* з іншими людьми, виробляє *І.* тощо.

І. с. л. має низку характерних ознак. По-перше, однією з незамінних функцій *І. с. л.* є побудова самосвідомості людини,

як основного компонента її свободи. Людина усвідомлює й спрямовує свою діяльність, усвідомлює себе як її джерело, впливає на об'єкт і протистоїть об'єкту. Свідоме протиставлення робить людину суб'єктом, що має своє особистісне, неповторне «Я». На основі процесів взаємодії та спілкування людина набуває й розвиває самосвідомість, керуючись якою сприймає установки спільноти, керує своєю поведінкою, оцінює саму себе і осіб, які знаходяться з нею у контакті. По-друге, в *І. с. л.* обов'язковою є така ознака, як наявність безлічі джерел *І*. Це означає, що для користування *І. с. л.* людина повинна мати доступ до декількох виробників, розповсюджувачів *І.* від яких вона може отримати різноманітну *І.*, узагальнивши яку, людина зробить вибір на користь певних дій, таким чином реалізовуючи свою свободу. По-третє, здатність людини у подальшому передавати *І.* також характеризує *І. с. л.* Така передача повинна бути забезпечена для *І.* будь-якого виду, як наявної, так і виробленої людиною. Людина повинна володіти можливістю передати *І.* будь-яким суб'єктам, у той же час, при передачі та отриманні *І.* слід виходити з того, що у суб'єктів-джерел *І.* або у суб'єктів-приймачів *І.* також існують певні свободи, і людина не повинна порушувати цих свобод. По-четверте, специфіка *І. с. л.* полягає в тому, що значна частина суспільних відносин не може бути відображена в юридичних нормах. Можливо врегулювати процеси інформування між людиною і державою, між людиною і суспільною організацією, але набагато складніше поставити під контроль *І. процеси* при рядовому спілкуванні, наприклад, при обміні *І.* про сімейні справи, на дружніх зустрічах тощо. Право може встановити загальні принципи діяльності кожної людини: поважати права і свободи один одного, не зловживати ними і т.д. Але конкретизувати застосування цих принципів для кожної ситуації неможливо. Тут кожна людина повинна будувати свою діяльність на загальних принципах права, свободи, моралі, звичаях. По-п'яте, *І. с. л.* повинна знаходити своє вираження в *І. правах*, але не в меншому ступені *І. с. л.* повинна бути виражена в моралі, звичаях, що діють у суспільстві. У даному випадку мораль виступає як регулятор поведінки

людей, причому такий регулятор, який не вимагає наявності публічної влади.

Особлива значущість *І. с. л.* полягає в її органічному поєднанні з природним правом. Зв'язок природного права та інформаційної свободи полягає у тому, що *І. с. л.* надає людині низку можливостей, які продиктовані природним станом людини – станом свободи. Ці можливості не залежать від волі держави, не державою вони встановлені, а самою природою людини. Держава не має права дарувати можливість реалізації *І. с. л.*, як і не має права позбавляти їх. Держава зобов'язана за допомогою правових норм створити умови, за яких людина зможе реалізувати належну їй *І. с. л.*.

І. с. л. не є абсолютною. Право кожної держави, прийнята в суспільстві с-ма цінностей припускають свої способи обмеження *І. с. л.*. Обмеження *І. с. л.* передбачене на міжнародному рівні, у Загальній декларації прав людини: 1) кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особистості; 2) при реалізації своїх прав і свобод кожна людина повинна піддаватися тільки таким обмеженням, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання й поваги до прав і свобод інших і задоволення справедливих вимог моралі, громадського порядку й загального добробуту в демократичному суспільстві; 3) здійснення цих прав і свобод у жодному випадку не повинне суперечити цілям і принципам ООН. Таким чином, *І. с. л.* людини існує до певної межі, після перетину якої людина своїми діями починає порушувати права і свободи інших людей (1).

Обмеження *І. с. л.* встановлені, зокрема, і в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права: «Кожна людина має право на вільне вираження своєї думки; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати всякого роду *І.* й ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово або за допомогою друку або художніх форм вираження, або іншими способами за своїм вибором. Користування вказаними правами накладає особливі обов'язки і особливу відповідальність. Воно може бути, отже, зв'язано з деякими обмеженнями, які, проте,

повинні бути встановлені законом і бути необхідними: *a*) для поваги до прав і репутації інших осіб; *b*) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я або моральності населення» (2, ст. 19).

Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, у свою чергу, передбачила обмеження *І.* свободи людини: «Здійснення цих свобод (зокрема *І. с. л.*), що накладає обов'язки і відповідальність, може бути зв'язано з певними формальностями, умовами, обмеженнями або санкціями, які передбачені законом і необхідні в демократичному суспільстві на користь національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання безладам і злочинам, для охорони здоров'я і моральності, захисту репутації або прав інших осіб, запобігання розголошуванню *І.*, одержаної конфіденційно, або забезпечення авторитету і безсторонності правосуддя» (2, ст. 10).

І. с. л. обмежує діяльність, спрямовану на підтримання порядку; у деяких випадках державної таємниці; *І.* про екологічну обстановку. Це дозволяє на рівні держави проводити обмеження *І. с. л.* більшою мірою, аніж це допускається відповідно до Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Обмеження, обумовлені статусом державної таємниці, відносяться, в основному, до можливості передачі *І.*, яка може бути здійснена лише при дотриманні деяких умов; дозволу органу державної влади на передачу *І.*; дотримання певного обсягу *І.*; наявність у громадян відповідного допуску (який дозволяє здійснювати різні дії з *І.*, що відноситься до державної таємниці).

Висловлюючи своє бажання на допуск до *І.*, яка має відношення до державної таємниці, людина свідомо позбавляє себе низки прав і свобод. Проблема полягає в тому, що перелік *І.*, яка може бути віднесена до державної таємниці, робить можливим обмеження *І. с. л.* відносно великого масиву *І.*, що є порушенням *І. с. л.* людини. Крім того, безліч дій, пов'язаних з *державною таємницею*, не регулюється законом, а підпадає під регулювання відомчими актами, що також спричиняє за собою порушення прав і свобод людини.

Реалізація *І. с. л.* будується не тільки шляхом введення обмежувальних заходів. Важливою є охоронна функція права, гарантованість захисту *І. с. л.*, причому як самозахисту, так і охорони *І. с. л.* за допомогою держави.

Література:

1. Загальна декларація прав людини. Прийнята та проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї від 10 грудня1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_015

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Ратифіковано Указом Президії ВР Української РСР № 2148-VIII від 19.10.73 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_043

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_004

4. Полетило К.С. Судовий захист інформаційних прав і свобод людини і громадянина: монографія. Луцьк: Захарчук В.М., 2012. 305 с.

5. Прудникова О.В. Інформаційна культура: концептуальні засади та світоглядний сенс: монографія. Харків: Право, 2015. 496 с.

6. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.Б. Жданенко та ін.; за ред. О.Г. Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.

7. Цимбалюк В.С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства: монографія. Київ: *Освіта України*, 2011. 424 с.

8. Цимбалюк В.С. Інформаційне право: основи теорії і практики: монографія. Київ: *Освіта України*, 2010. 388 с.

О. П. Дзьобань

СВОБОДА СЛОВА

СВОБОДА СЛОВА (*св. сл.*) – один з основних принципів *І. відносин* (1, ст. 2).

Чинне законодавство не містить визначення цього терміну, але у науці *ІП* під *св. сл.* прийнято розуміти право людини вільно висловлювати свої думки, збирати, зберігати, використовувати і поширювати будь-яку *І.* усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Даний термін складається з двох слів: «свобода» та «слово». Ці поняття варто розглянути з філософської та правової точки зору.

Академічний тлумачний словник подає наступне визначення «свободи» як філософської категорії: можливість вияву суб'єктом своєї волі в умовах усвідомлення законів розвитку природи і суспільства (2). Синонімічне слово «воля» тлумачиться як здатність до вибору мети та її досягнення (3).

Поняття «слова», як філософська категорія, тлумачиться через поняття «логосу» (грец. *logos* – слово, поняття, розум, закон) – у давньогрец. філософії: загальний закон, основа світу, його порядок і гармонія; в ідеалістичній філософії: духовний першопочаток, світовий розум, абсолютна ідея.

Свобода вираження поглядів та свобода *І.* були визнані урядами країн усього світу важливими підвалинами демократичного суспільства. Так, на першому засіданні Генеральної Асамблеї ООН було проголошено, що свобода інформації є основоположним правом людини та критерієм усіх свобод, яким присвячена діяльність ООН (4).

Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати *І.* усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір (5, ст. 34).

Це право згадано в ряді міжнародних нормативно-правових актів. Це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати *І.* та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів (6, ст. 19).

Здійснення зазначених свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб,

для запобігання розголошенню *конфіденційної І.* або для підтримання авторитету і безсторонності суду (7, ст. 10).

Європейський суд з прав людини також неодноразово наголошував на фундаментальному значенні свободи вираження поглядів у демократичному суспільстві. У справі «Ляшко проти України» (2006) Суд іще раз наводить такі основоположні принципи в цій сфері: свобода вираження поглядів являє собою одну з важливих засад демократичного суспільства та одну з базових умов його прогресу та самореалізації кожного. Предмет пункту другого ст. 10 застосовується не тільки до *І.* чи «ідей», які були отримані зі згоди чи розглядаються як необразливі чи як малозначущі, але й до тих, які можуть ображати, шокувати чи непокоїти. Такими є вимоги плюралізму, толерантності та відкритості думок, без чого неможливе «демократичне суспільство». Як передбачено ст. 10, ця свобода має винятки, які, проте, повинні тлумачитись, та потреба в таких обмеженнях має бути переконливо встановлена (8).

Література:

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 3322-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20190716

2. Словник української мови в 11-ти томах: Академічний тлумачний словник (1970–1980) URL : http://sum.in.ua

3. Словарь философских терминов. Научная редакция профессора В.Г. Кузнецова. Москва: ИНФРА-М, 2005. 731 с.

4. G.A. Resolution 59(1), 14 Dec. 1946. URL: http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/10/IMG/NR003310.pdf?OpenElement

5. Конституція України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

6. Загальна декларація прав людини 1948 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015

7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : з поправками, внесен. відповідно до положень Протоколів №№ 11 та 14 з Протоколами №№ 1, 4, 6, 7, 12 та 13. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

8. Шевченко Т.С., Балацька А.С. Свобода вираження поглядів: практика Європейського суду щодо України / [Інститут Медіа Права; за ред. Т.С. Шевченка, А.С. Балацької]. Київ.: Фенікс, 2012. 192 с.

Г. М. Красноступ

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА (анг. – *Information system*) (*ІС*) – сукупність організаційних і технічних засобів для збереження та обробки та пересилання *І.* з метою забезпечення *І. потреб* користувачів (1). *ІС* реалізує *І.* модель визначеної предметної галузі людської діяльності (2). Повинна забезпечувати отримання (введення або збір), зберігання, пошук, передачу і перетворення *І.*. Зазвичай являє собою сукупність взаємопов'язаних апаратно-програмних засобів, призначених для автоматизації обробки даних, які надходять з різних джерел. Потім вони відправляються на зберігання або перетворюються (можливо, аналітично), після чого надаються користувачеві. *ІС* складається з джерела *І.*, апаратної частини, програмного забезпечення, споживача інформації, персоналу, що експлуатує систему.

В українському законодавстві встановлені наступні визначення терміну:

Організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки *І.* з використанням технічних і програмних засобів (3).

ІС – автоматизована система, комп'ютерна мережа або система зв'язку (4).

ІС – організаційно-технічна система обробки *І.* за допомогою технічних і програмних засобів (5).

ІС – система, призначена для одержання, обробки, зберігання, відображення та/або реєстрації *даних* про технічний стан конструкцій, систем, елементів, їх властивості та/або функціонування (6).

Література:

1. ДСТУ 2392-94 Інформація та документація. Базові поняття. URL: https://dbn.at.ua/_ld/11/1166_DSTU2392-94.pdf.

2. Додонов А.Г., Ландэ Д.В., Путятин В.Г. Компьютерные информационно-аналитические системы. Толковый словарь. Київ: Наукова думка, 2011. 384 с.

3. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text

4. Положення про технічний захист інформації в Україні: Указ Президента України від 27.09.1999 № 1229/99. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1229/99#Text

5. Порядок взаємодії органів виконавчої влади з питань захисту державних інформаційних ресурсів в інформаційних та телекомунікаційних системах: постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 1772. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1772-2002-%D0%BF#Text

6. Вимоги з ядерної та радіаційної безпеки до інформаційних та керуючих систем, важливих для безпеки атомних станцій, затверджені Наказом Державної інспекції ядерного регулювання України від 22.07.2015 № 140. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0954-15/ed20150722/paran42#n42

Д. В. Ланде

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА СИСТЕМА (анг. – *Information–analytical system*) (*IAC*)– особливий клас *IC*, призначених для аналітичної обробки даних, на відміну від систем автоматизації повсякденної діяльності організації (1). Завданнями *IAC* є ефективне зберігання, обробка та аналіз даних. Технологічна платформа *IAC* дозволяє підприємству (організації) здійснювати інтеграцію та координацію його бізнес-процесів.

IAC забезпечує для підприємства (організації) єдиний *І.* простір. Вона об'єднує, аналізує і зберігає *І.*, що отримується як з баз даних, що входять до складу сховища даних *IAC*, так і із зовнішніх джерел і забезпечують перетворення великих об'ємів деталізованих *даних* (Big Data) в узагальнену, доступну на всіх функціональних рівнях ієрархії та управління *І.*, придатну для ухвалення рішень (2). До складу *IAC* зазвичай включаються такі дві підсистеми: підсистема збору і зберігання корпоративних *даних*, вирішальна завдання зі збору та фільтрації *даних*, накопичення і індексування *І.*, що забезпечує можливість використання *І.* в аналітичних цілях, а також за підтримки прийняття рішень на різних рівнях управління; підсистема доступу до *даних*, аналізу та корпоративної звітності, що включає модулі, що забезпечують доступ до даних

і захист *конфіденційної І.*, інструменти з підтримки прийняття рішень і оперативного аналізу *І.*, засоби корпоративної звітності і візуалізації *даних* (3).

Література:

1. Додонов А.Г., Ландэ Д.В., Путятин В.Г. Компьютерные информационно-аналитические системы. Толковый словарь. Київ: Наукова думка, 2011. 384 с.

2. Додонов А.Г., Ландэ Д.В., Путятин В.Г. Компьютерные сети и аналитические исследования. Київ: ИПРИ НАН України, 2014. 486 с.

3. Баронов В.В., Калянов Г.Н., Попов Ю.Н., Титовский И.Н. Информационные технологии и управление предприятием. Москва: Компания АйТи, 2018. 328 с.

Д. В. Ланде

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВА

ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВА СИСТЕМА (англ.. – *Information retrieval system*) (*ІПС*) – система, що призначена для накопичення, упорядкування, збереження, пошуку и відображення *документів*, наявних в базах даних. *ІПС* являє собою сукупність довідково-*І.* фонду і технічних засобів пошуку в ньому. Ядро *ІПС* становить пошуковий механізм – програмний модуль, за допомогою якого здійснюється пошук за запитом користувача (1). Процес пошуку *І.* передбачає взаємодію у режимі «запит – відповідь» користувача та *ІПС* через посередництво заздалегідь узгодженої *І.*-пошукової мови.

За спрямованістю *ІПС* розподілять на загальні, енциклопедичні, предметно-тематичні. За системою доступу *ІПС* розподіляють на загального доступу та доступу на певних умовах. *ІПС*, інтегровані з веб-технологіями, є основою побудови *І.*-пошукових веб-серверів.

В українському законодавстві встановлені наступні визначення *ІПС*:

1) Інтегрована *ІПС* органів внутрішніх справ України – це сукупність організаційно-розпорядчих заходів, програмно-технічних та

І.-телекомунікаційних засобів, що забезпечують формування та ведення довідково-*І.*, оперативно-розшукових обліків, авторизований доступ до *ІР* Інтегрованої *ІПС* (2).

2) ІПС «Скорпіон» – це сукупність програмно-технічних, *І.*-телекомунікаційних засобів та організаційно-розпорядчих заходів, що забезпечують формування та ведення довідково-*І.*, оперативно-розшукових обліків і авторизований доступ до інформаційних ресурсів (3).

Література:

1. Додонов А.Г., Ландэ Д.В., Путятин В.Г. Компьютерные информационно-аналитические системы. Толковый словарь. Київ: Наукова думка, 2011. 384 с.

2. Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 12.10.2009 № 436.

3. Про затвердження Положення про інформаційно-пошукову систему «Скорпіон» Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.09.2012 № 825.

Д. В. Ланде

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНА СИСТЕМА (анг. – *Information telecommunication system*) (*ІТС*) – організаційно-технічна сукупність, що складається з автоматизованої системи та мережі передачі *даних*.

У відповідності із ЗУ *ІТС* – сукупність *І.* та телекомунікаційних систем, які у процесі обробки *І.* діють як єдине ціле (1). При цьому телекомунікаційна система – це сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обміну *І.* шляхом передавання, випромінювання або приймання її у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб.

Література:

1. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text.

Д. В. Ланде

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА (*с. ІП*). Як і будь-яка галузь права, *ІП* має свою внутрішню структуру – систему, яку за своєю складом прийнято поділяти на три частини – загальну, особливу й спеціальну (1).

Основними структурними елементами *ІП*, як галузі права є *норми ІП* та *інститути ІП*.

Структура *с. ІП* обумовлена тим, що ця галузь ґрунтується на розумінні комунікації, як основи життя суспільства, яку Лон Фуллер розглядав як базове природнє право, що дозволяє «відкривати, підтримувати і зберігати канали комунікації, через які люди передають один одному що вони сприймають, відчувають і бажають» (2, с. 162).

Формування окремих структурних елементів *с. ІП* підпорядковано забезпеченню балансу між трьома базовими категоріями: свободою висловлювань, правом на приватність (обмеженням доступу до *І.* в широкому сенсі) та прозорістю (праві на доступ до *І.*) (3, с. 29).

До загальної частини *ІП* належать правові норми, що визначають основи цієї галузі: загальні поняття та принципи *ІП*; предмет і метод *ІП*; класифікація *І.*.

Крім того, загальна частина *ІП* включає кілька універсальних інститутів, що об'єднують близькі за змістом правові норми, які визначають ключові питання *І. відносин*: інститут *І. прав і свобод* людини і громадянина; інститут *ІБ*; інститут правового режиму *І.*; інститут правового режиму *ІР*; інститут правових основ розбудови *І. суспільства*.

Особлива частина *ІП* охоплює інститути, в межах яких реалізуються основні права та обов'язки суб'єктів *І. відносин*,

що ґрунтуються на нормах загальної частини. До інститутів особливої частини *ІП*, зокрема, можна віднести: інститут державної *таємниці*; інститут *конфіденційної І.*; інститут *ЗІ*; інститут *доступу до публічної І.*; інститут вільної преси, інститут *І.* забезпечення публічної влади тощо.

Формування спеціальної частини *ІП* пов'язано із визначальним впливом *ІКТ* на інформаційні відносини. Інститути спеціальної частини *ІП* відбивають специфіку реалізації норм загальної та особливої частини відповідно до технічних норм та стандартів властивих певним *ІКТ*. Зокрема, в межах цієї частини можна виділити: інститут телекомунікацій; інститут мережі *Інтернет*; інститут електронних *ЗМІ,* інститут кібербезпеки.

Як правило, інститути спеціальної частини *ІП* можна розглядати як похідні, від інститутів загальної та спеціальної частин. Наприклад, можна розташувати за принципом від загального до спеціального інститут *ІБ*, інститут *ЗІ* та інститут кібербезпеки. Разом з тим, в силу зростання суспільного значення певних типів суспільних відносин та *ІКТ,* окремі утворення спеціальної частини можуть набувати окремого значення (наприклад *ІТ-право* або право кібербезпеки).

Цей перелік, звісно не є вичерпним, але ілюструє основні групи правових норм, що різняться особливостями реалізації регулятивного впливу та певною відокремленістю та суспільним значенням предмета правового регулювання. Крім того, більшість із названих *інститутів ІП* дістають своє формальне вираження в певних нормативно-правових актах *І. законодавства*, що регулюють відповідний вид *І. відносин*.

Література:

1. Кормич Б.А. Інформаційне право: підручник. Харків: БУРУН і К., 2011. 334 с. URL: https://books.google.com.ua/books?id=RY7BcKeSFGMC

2. Fuller L. The Morality of Law. Rev.Ed. New Haven, Conn.: Yale University Press, 1969. 215 p.

3. Cannataci J. at al. Privacy, Free Expression and Transparency. Redefining Their New Boundaries in The Digital Age. Paris: UNESCO, 2016. 139 p.

Б. А. Корміч

СИСТЕМА КОМП'ЮТЕРНА

КОМП'ЮТЕРНА СИСТЕМА (англ. – *Computer system*) (*КС*) – комп'ютер з підключеними до нього зовнішніми пристроями та системними програмними засобами.

КС – будь-який пристрій або група взаємно поєднаних або пов'язаних пристроїв, один чи більш з яких, відповідно до певної програми, виконує автоматичну обробку *даних* (1).

КС складається з апаратних і програмних компонентів. Апаратними компонентами називають фізичне обладнання, таке як корпус, запам'ятовуючі пристрої, клавіатури, монітори, кабелі, гучномовці та принтери. Під терміном «програмне забезпечення» розуміють операційну систему і прикладні програми. Операційна система керує роботою комп'ютера. Операції можуть включати в себе ідентифікацію, доступ і обробку *І.*. Прикладні програми або програмні застосунки дають змогу вирішувати конкретні прикладні задачі користувачів.

Література:

1. Конвенція про кіберзлочинність. Прийнята Радою Європи (Будапешт, 23.11.2001 р.) URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_575.

Д. В. Ланде

СПРОСТУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

СПРОСТУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ – (*с. нед. І.*) – один із способів захисту особистих немайнових прав особи, що застосовується внаслідок поширення про неї *недостовірної І.* (далі – *нед. І.*). Чинне ЗУ не містить визначення цього терміну.

Дефініція «недостовірна інформація» надається лише у одному підзаконному акти, де вона розглядається як «дані про невідповідність інформації, що міститься в документах, поданих заявником для набуття статусу фінансової установи та/або внесення змін до інформації, що міститься в Реєстрі, документам (інформації), наявним у Національній комісії, що здійснює державне

регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг), за результатами виконання функцій і завдань, визначених законодавством» (10).

Відповідно до ЦКУ фіз. особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї нед. *І.*, має право на відповідь, а також на спростування цієї *І.* (1, ст. 277). Право на відповідь, а також на *с. нед. І.* щодо особи, яка померла, належить членам її сім'ї, близьким родичам та іншим заінтересованим особам. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості (2, ст. 30).

С. нед. І. здійснюється особою, яка поширила *І.* Поширювачем *І.*, яку подає посадова чи службова особа при виконанні своїх посадових (службових) обов'язків, вважається юрид. особа, у якій вона працює. Якщо особа, яка поширила *нед. І.*, невідома, фізична особа, право якої порушено, може звернутися до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї *І.* та її спростування.

Якщо нед. *І.* міститься у документі, який прийняла (видала) юрид. особа, цей документ має бути відкликаний.

С. нед. І.. здійснюється незалежно від вини особи, яка її поширила. *С. нед. І..* здійснюється у такий же спосіб, у який вона була поширена.

Чинним зак-вом визначено порядок *с. нед. І.*, поширеної *ЗМІ*. Фіз. особа, особисті немайнові права якої порушено у *ЗМІ* має право на спростування недостовір. *І.* у тому ж *ЗМІ* в порядку, встановленому законом. Якщо *с. нед. І.* у тому ж *ЗМІ* є неможливими у зв'язку з його припиненням, така відповідь та спростування мають бути оприлюднені в іншому *ЗМІ*, за рахунок особи, яка поширила нед. *І.*

До обов'язків телерадіоорганізації віднесено розміщення спростування поширеної *І.*, визнаної недостовірною, наклепницькою тощо. При цьому, якщо в телерадіоорганізації відсутні достатні докази того, що поширені нею відомості відповідають дійсності, вона зобов'язана терміново їх спростувати (3, ст. 59).

Гр-н або юрид. особа мають право вимагати від телерадіоорганізації спростування поширених у її програмі чи передачі відомостей, які не відповідають дійсності та/або принижують честь і гідність особи.

С. нед. І. повинно бути поширено тією ж *телерадіоорганізацією* і в такій же програмі чи передачі, що й відомості, які не відповідають дійсності, або в інший час за домовленістю з особою, права якої були порушені.

У спростуванні має бути зазначено, які відомості не відповідають дійсності, коли і в якій програмі чи передачі вони були поширені *телерадіоорганізацією*.

Якщо гр-н чи юрид. особа надали текст спростування, то він підлягає поширенню за умови його відповідності вимогам цього Закону. Скорочення чи інші зміни в тексті *с. нед. І.*, поданого заявником, без його згоди не допускаються.

Телерадіоорганізація, яка зобов'язана поширити текст спростування, на вимогу гр-на чи представника юрид. особи може надати йому можливість зачитати власний текст і передати його в запису. Про передбачуваний термін поширення та зміст тексту спростування *телерадіоорганізація* зобов'язана повідомити заявника. У разі відмови *телерадіоорганізації* від спростування вона зобов'язана терміново повідомити про це заявника (3, ст. 64).

Гр-ни, юрид. особи і держ. органи, а також їх законні представники мають право вимагати від редакції *друк. ЗМІ* опублікування ним спростування поширених про них відомостей, що не відповідають дійсності або принижують їх честь та гідність (4, ст. 37).

Якщо редакція не має доказів того, що опубліковані нею відомості відповідають дійсності, вона зобов'язана на вимогу заявника опублікувати спростування їх у запланованому найближчому випуску *друк. ЗМІ* або опублікувати його за власною ініціативою.

С. нед. і. може бути підготовленим у формі відповіді, обсяг якої не перевищує спростовуваного матеріалу.

Редакція зобов'язана в строк, що не перевищує одного місяця з дня надходження вимоги, опублікувати спростування і письмово повідомити заявника про строк і час публікації спростування у разі затримки або про відмову в його публікації, зазначивши підстави відмови. Заявник має право оскаржити відмову в публікації спростування або порушення порядку його публікації до суду, який приймає скаргу до розгляду протягом року з дня публікації спростовуваних відомостей (4).

Належним відповідачем у разі поширення оспорюваної *І.* в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного мат-лу та власник вебсайта. Якщо автор поширеної *І.* невідомий або його особу та/чи місце проживання (місцезнаходження) неможливо встановити, а також коли *І.* є анонімною і доступ до сайта – вільним, належним відповідачем є власник вебсайта, на якому розміщено зазначений інформаційний мат-л, оскільки саме він створив технологічну можливість та умови для поширення *нед. І.* (5).

Кожному гарантовано судовий захист права спростовувати недостовір. *І.* про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої *І.*, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої *нед. І.* (6, ст. 32).

У разі виявлення в архівних документах недостовір. відомостей про особу, будь-яка фіз. особа має право вимагати від архівної установи долучення до цих *документів* письмового обґрунтованого спростування чи доповнення зазначених відомостей (7, ст. 20).

Забороняється поширення завідомо неправдивих *відомостей* про кандидата, партію (організацію партії) – суб'єктів виборчого процесу. *ЗМІ*, що оприлюднив *І.*, яку кандидат, партія (організація партії) вважають явно недостовірною, не пізніш як через три дні після дня оприлюднення таких матеріалів, але не пізніш як за два дні до дня виборів зобов'язаний надати кандидату, партії (організації партії), стосовно яких поширено недостовірні відомості, на їхню вимогу можливість спростувати такі матеріали: надати такий самий ефірний час відповідно на телебаченні чи радіо або опублікувати в *друк. ЗМІ* наданий кандидатом чи партією (організацією партії) матеріал, який має бути набраний таким самим шрифтом і розміщений під рубрикою «спростування» на тому самому місці шпальти в обсязі не меншому, ніж обсяг повідомлення, що спростовується. Спростування повинно містити посилання на відповідну публікацію в *друк. ЗМІ*, передачу на телебаченні або радіо та на факти, що спростовуються. Спростування має бути оприлюднена без додатків, коментарів і скорочень та здійснюється за рахунок коштів *ЗМІ* (8, ст. 57).

В міжнародному праві передбачено можливість спростування *І.*, яка може завдати шкоди відносинам держави з ін. державами або її національному престижеві та гідності (9).

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page

2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 3322-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20190716

3. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text

4. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12/ed20181021

5. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.II.2009 № 1. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

6. Конституція України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

7. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 № 3814-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text

8. Виборчий кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20?find=1&text=%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD#w1_1

9. Конвенція про міжнародне право спростування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_319#Text

10. Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ: Розпорядження Держфінпослуг від 28.08.2003 № 41. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0797-03/ed20160607#n65

Г. М. Красноступ

СТАНДАРТИ МІЖНАРОДНІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВІ

МІЖНАРОДНІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ (*м. І. пр. с.*) – міжнародні інформаційно-правові норми та принципи, що закріплюють стандартизовані правила поведінки суб'єктів

міжнародного ІП в *І. сфері* міждержавного співробітництва. Тобто, стандарти встановлюють певні мінімальні вимоги, дотримуватися яких повинні всі держави (3, 11). В умовах зростання ролі міжнародних правових норм та принципів у регулюванні певних внутрішньодержавних процесів (зокрема, інформаційних) доцільно використовувати широке тлумачення поняття « *м. І. пр. с.*», відповідно до якого розширюється перелік суб'єктів, стосовно яких закріплюються стандартизовані правила поведінки. Цими суб'єктами постають не лише держави, а й інші суб'єкти національного *ІП м. І. пр. с.*, що розробляються ООН, ЮНЕСКО, РЄ, ЄС (4).

Разом із тим у доктрині міжнародного права не вироблено єдиного підходу до визначення самого поняття «міжнародні стандарти» (далі – *м. с.*). Як правило, говорячи про міжнародні правові стандарти (далі – *м. пр. с.*) з онто-гносеологічних та функціональних позицій … а) під ними, насамперед, розуміються єдині принципи і норми щодо поведінки суб'єктів права, які зафіксовані в основних джерелах міжнародного права як універсальних, так і в регіональних правових актах; б) вони є оптимальними юридичними вимогами стосовно правових систем держав-учасниць міжнародного співтовариства; в) вони відображають найкращі правові досягнення міжнародного права та співробітництва держав-членів міжнародної спільноти та держав-членів універсальних і регіональних міжнародних міжурядових організацій; г) вони фіксуються у відповідних джерелах права в вигляді принципів і норм права; д) вони об'єктивуються через основні джерела міжнародного права; е) вони є обов'язковими вимогами для держав-учасників міжнародних договорів, що містять такі правові стандарти; ж) вони є основою для узгодження міжнародного і національного права (3).

При цьому серед науковців доволі розповсюдженою є думка про можливість певного ототожнення міжнародних стандартів з самим міжнародним правом, що побіжно передбачає розподіл «мінімуму *м. пр. с.*» на три категорії: 1) цілі або завдання, що визначаються міжнародним правом; 2) права і обов'язки особи і політичних партій та груп; 3) поєднання специфічних обов'язків,

програмних зобов'язань і відповідальності та прав, що є обов'язковими для держави. Поширеним є й дещо інший підхід до *м. с.*, що поділяє їх джерела на чотири категорії:перша – це універсальні міжнародні акти, прийняті ООН; до другої та третьої належать документи регіонального характеру: акти, прийняті в рамках європейських міжнародних організацій (РЄ, Організація з безпеки та співробітництва в Європі) та документи СНД; четверту групу становлять двосторонні міжнародні договори України, у яких є відповідні норми (3).

Існує також класифікація *м. пр. с.*: 1) за суб'єктами їх створення – на стандарти РЄ, ЄС, Організації з безпеки та співробітництва в Європі тощо; 2) за галузевою приналежністю – на конституційно-правові, цивільно-правові, кримінально-правові, інформаційно-правові та інші; 3) за зовнішньою формою закріплення – на ті, що фіксуються у міжнародних договорах, практиці Європейського суду з прав людини, юридичних актах міжнародних організацій, що належать до джерел права (5).

Що стосується *м. І. пр. с.*, то вони містяться у багатьох міждержавних і міжнародних документах. Таки документи на офіційному рівні визнають той факт, що *ІТ*, проникаючи в усі області людської діяльності, формують глобальну *І. сферу*, що представляє собою сукупність *І.*, *І. інфраструктури*, суб'єктів, які здійснюють збір, формування, поширення та використання *І.*, а також системи регулювання виникаючих при цьому суспільних відносин. Ця сфера, по суті, є системоутворюючим чинником життєдіяльності суспільства та вже сьогодні активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної, екологічної, соціокультурної й інших складових системи міжнародної безпеки і стабільності (10).

Правові акти, в яких закріплено *м. І. пр. с.*, мають поставати пріоритетними серед існуючих перспективних юридичних джерел національного *ІП*. Зазначені правові акти, в яких закріплено *м. І. пр. с.*, є невід'ємними складовими системного утворення (11).

Перший із рівнів указаної системи асоціюватимемо із масивом актів так званої «Великої вісімки» – групи семи економічно високорозвинених країн світу (США, Японії, Німеччини, Великої

Британії, Франції, Італії, Канади) та *РФ*. У 2000 р. під її патронатом була прийнята Окінавська хартія глобального *І. суспільства* (7).

Наступний рівень системи *м. і. п. с.*, який, є найбільшим як за обсягом актів, так і за їх значенням, пов'язаний із діяльністю ООН. Так, у тому ж 2000 р. Генеральною Асамблеєю було проголошено Декларацію тисячоліття ООН (12).

Основні результати Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства у 2003–2005 роках, закріплено в таких документах: Декларація ООН «Побудова інформаційного суспільства: глобальне завдання в новому тисячолітті», так звана «Женевська Декларація принципів» (8), і «Женевський План дій» до неї (8), а також «Туніське зобов'язання» та «Туніська програма для *І. суспільства*» (9).

Необхідним є виділення у рамках другого рівня системи *м. І. пр. с.* актів ЮНЕСКО, які також можна розподілити на групи: по-перше, міжнародно-правові акти, норми яких мають обов'язкову юридичну силу (конвенції, деякі типи протоколів і декларацій); по-друге, рекомендаційні міжнародні акти (різноманітні рекомендації, що містять норми «м'якого права»); по-третє, рекомендаційні акти міжнародних конференцій під егідою цієї організації (10).

Останній рівень системи *м. І. пр. с.*, що є не менш значимим і об'ємним за попередній, доречно асоціювати із так званим «європейським правом» (11).

Визнано, що стрімкий розвиток *І. суспільства* в нашій країні та світі обумовлює виняткову актуальність опрацювання *м. І. пр. с.* як пріоритетних із потенційних юридичних джерел *ІП* України.

Література:

1. Всемирная встреча на высшем уровне по вопросам информационного общества (Женева, 2003 г.). Тунис, 2005 г. URL: http://www.itu.int/net/wsis/outcome/booklet/tunisru.html

2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015) «Шляхом Європейської інтеграції». Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. 416 с. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493%D0%B0/2004

3. Ляхівненко С. М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. *Держава і право*: зб.наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 51. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. С. 666-672.

4. Лукашук И.И. Глобализация, государство, право, XXI век. Москва, 2000. 314 с.

5. Ставнійчук М.І. Роль міжнародних стандартів у захисті та розвитку демократичних принципів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 2. С. 15–23.

6. Кісілевич О.М. Міжнародне інформаційне право: навч. програма дисципліни (для спеціалістів, магістрів). Київ: МАУП, 2006. 23 с.

7. Окинавская хартия глобального информационного общества: рекомендации стран «восьмерки» о принципах и направлениях развития информационного общества (Окинава, 22 июля 2000 г.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163

8. План действий: документ WSIS-03/GENEVA/DOC/5-R (Женева, 12 декабря 2003 г.) URL: https://www.itu.int/dms_pub/itu-s/md/03/wsis/doc/S03-WSIS-DOC-0005!!PDF-R.pdf

9. Тунисское обязательство, принятое на Всемирной встрече на высшем уровне по вопросам информационного общества (Тунисский этап) 18 ноября 2005 года. URL: http://www.itu.int/net/wsis/outcome/booklet/tunisru.html

10. Арістова І.В. Організаційно-правові механізми ЮНЕСКО щодо розвитку інформаційного суспільства – орієнтир для України / *Правова інформатика*. 2009. № 1(21). С. 17-21.

11. Арістова І.В., Ткаченко В.В. Інформаційне законодавство України: проблеми адаптації до міжнародних правових стандартів: монографія; за заг. ред. Арістової І.В. Київ, Редакційно-видавничий центр НУБіП України 2015. 185 с.

12. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті від 12 грудня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c57.

І. В. Арістова

СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА – (*с. ІП*) – особи, учасники *І. відносин*, що наділена *І. правосуб'єктністю* і потенційна здатна бути учасником *І. правовідносин* (3). *І.* правосуб'єктність

розглядається як цілісне явище, що складається із *І. правоздатності*, *І. дієздатності* та *І. деліктоздатності* (1, 3).

Виділяються три основні ознаки *с. ІП* : по-перше, це особа, учасник суспільних відносин (індивіди, організації), яка за своїми особливостями фактично може бути носієм суб'єктивних юридичних прав та обов'язків (тобто, йдеться про правоздатність); по-друге, це особа, яка реально здатна брати участь у правовідносинах, набула властивостей суб'єкта права в силу юридичних норм (тобто, це – дієздатність), по-третє, це особа, яка реальна здатна нести юридичну відповідальність за протиправну дію.

Відповідно до Закону (4) *с. ІП* та суб'єктами *ІП* можуть бути: фізичні особи; юридичні особи; громадські об'єднання; суб'єкти владних повноважень.

Поняття «*с. ІП*» та «суб'єкт *І. правовідносин*» не є тотожними (3). Суб'єкт права лише потенційно володіє правами та обов'язками, які, врешті-решт, можуть залишитися нереалізованими, тоді як суб'єкт правовідношення – це завжди учасник реально існуючого процесу реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків. Суб'єкт права «визначається» нормою права (сукупністю норм), а для суб'єкта правовідносин, крім правових норм, необхідна наявність дійсно реалізованого вольового елемента. Так, поняття «суб'єкт права» обумовлюється юридичним змістом правовідношення, «суб'єкт правовідношення» – фактичним змістом правовідношення. Суб'єкт права виступає як щось абстрактне, неперсоналізоване, а суб'єкту правовідносин завжди приділяється конкретна роль. Коло суб'єктів *І. правовідносин* за обсягом не збігається з колом *с. ІП*, оскільки окремі суб'єкти права, в силу відсутності у них необхідних якостей, не мають можливості взяти участь у деяких правовідносинах (3).

Зважаючи на багатоаспектність поняття «*І.*-правовий статус» уявляється можливим виділити його особливі ознаки: 1) має загальний, універсальний характер, включає статуси різних *с. ІП*; 2) відображає індивідуальні особливості *с. ІП* (громадянина, органа виконавчої влади тощо); 3) *І.-правовий статус* не може бути реалізований без *І.* обов'язків, які кореспондуються

з *І. правами*, без юридичної відповідальності за їх невиконання (неналежне виконання), без правових гарантій; 4) встановлення *І.-правового статусу* спеціально уповноваженими органами державної влади та ін. (2).

Класифікація *І.-правового статусу* за суб'єктним критерієм дозволяє виділити особливості у визначенні його структури для громадян, як індивідуальних *с. ІП*, та, органів виконавчої влади як колективного *с. ІП* (3). Під час дослідження громадян, як *с. ІП*, частіше використовують широке тлумачення *І.-правового статусу*, при цьому структурними елементами постають: 1) передстатусні (*І. правосуб'єктність*, громадянство); 2) статусні (*с. ІП* та свободи, законні *І.* інтереси, юридичні *І. обов'язки*); 3) післястатусні (гарантії здійснення *І. прав* та *обов'язків*, юридична відповідальність). При цьому статусні елементи розглядаються як вузьке тлумачення *І.-правового статусу с. ІП*.

На відміну від індивідуальних *с. ІП*, *І.–правовий статус* колективного *с. ІП* – органів виконавчої влади України – обмежується тими цілями і завданнями, заради яких вони створюються. В умовах формування *І. суспільства* в Україні завдання та функції цих органів набули відповідних змін. Передусім це стосується зростання значення *І. функції держави* (забезпечення розвитку *І. сфери*) у їх діяльності, реалізація якої потребує закріплення відповідних інформаційно-правових повноважень.

Виділяється чотири блоки, що становлять зміст *І.-правового статусу* органів виконавчої влади (у широкому тлумаченні): 1) цільовий блок – наявність суспільно корисної мети є обов'язковою ознакою цих органів; 2) структурно-організаційний блок – це нормативне регулювання порядку утворення, реорганізації, підпорядкованості суб'єктів, встановлення та зміни організаційних структур тощо; 3) компетенційний блок – ядро *І.-правового статусу* органів виконавчої влади; 4) гарантійний блок – механізми самообмеження органів виконавчої влади та їх юридична відповідальність. *І.-правовий статус* у вузькому тлумаченні визначається наступним чином : його зміст становить інформаційна компетенція у вузькому розумінні, тобто система *І.-правових повноважень* (*с. ІП* та юридичні *І.* обов'язки) (3).

Література:

1. Перевалов В.Д. Вопросы теории социалистической правосубъектности. *Правоведение*. 1980. № 7. С. 55-59.
2. Корельский В.М. Теория государства и права: учеб. для вузов / под ред. В.М. Корельского и В.Д. Переваловой. Москва: НОРМА-ИНФРА-М, 2002. 616 с.
3. Арістова І.В. Реалізація інформаційно-правового статусу органів виконавчої влади України в інформаційних правовідносинах : монографія; за заг. ред. Арістової І.В.. Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2015. 250 с.
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р., ст. 4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12.

І. В. Арістова

СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН – (*с. І. пв.*) – особи, які беруть участь у конкретних правовідносинах і які є носіями *І. прав* та обов'язків. Щоб стати учасником конкретного *І.* правовідношення, особа повинна передусім володіти правосуб'єктністю, а саме, інформаційною (1). Загальною передумовою правосуб'єктності є зовнішня відокремленість, персоніфікація (здатність виступати у вигляді єдиної особи), а також здатність виробляти, виражати і здійснювати персоніфіковану волю (2).

Дослідження *І. правовідносин* за суб'єктним критерієм (4) вказує на те, що за цим критерієм вони принципово не відрізняється від інших правовідносин, оскільки їх суб'єктами вважаються його правосуб'єктні учасники як носії суб'єктивних юридичних *І. прав* (уповноважені) та обов'язків (правозобов'язанні). До зазначених суб'єктів відносяться: 1) фізичні особи: громадяни, іноземні громадяни, особи без громадянства, особи з подвійним громадянством; 2) юридичні особи: а) державні – органи держави, державні установи та підприємства; б) недержавні – громадські об'єднання, господарські організації та ін.). Передусім, органи виконавчої влади (далі – ОВВ) України та громадяни України можуть поставати суб'єктами *І. правовідносин*. На підставі відповідних змін до

законодавства ОВВ України можуть бути володільцями *І.*; користувачами (споживачами), включаючи операторів *AIC*, та розпорядниками. Крім того, також прийнято виділяти серед основних груп *с. І. пв.* наступних: виробники чи творці *І.*, у тому числі автори; володільці *І.* (*І.* об'єктів); споживачі *І.* (3).

Можливість участі у правовідносинах, зокрема, *ІЗ* пов'язує з різними якостями. Стосовно фізичних осіб, то вони можуть бути природними (стать, вік, стан здоров'я), соціальними (місце роботи, сімейний стан), політичними (громадянство). Щодо юридичних осіб, то, у зв'язку з їх неоднорідністю та різноманітністю суспільних відносин, виділяють загальну, галузеву й спеціальну правосуб'єктність. Про загальну правосуб'єктність (здатність взагалі бути учасником правовідносин), ймовірно, можна говорити лише як про її загальні передумови (1).

*Літ*ература:

1. Арістова І.В., Кузнецова М.Ю. Реалізація інформаційно-правового статусу органів виконавчої влади України в інформаційних правовідносинах: монографія; за заг. ред Арістової І.В. Київ : Видавничий центр НУБіП України, 2015. 250 с.

2. Трубецкой Е.Н. Энциклопедия права. Санкт-Петербург: Изд-во «Лань», 1998. 224 с.

3. Ловцов Д.А. Информационные правоотношения: особенности и продуктивная классификация. *Информационное право*. 2009. № 1. С. 3-6.

4. Общая теория права: учебник для юридических вузов / Ю.А. Дмитриев, И.Ф. Казьмин, В.В. Лазарев и др.; под. общ. ред. А.С. Пиголкина. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 1998. 384 с.

І. В. Арістова

СУСПІЛЬСТВО ЗНАНЬ

СУСПІЛЬСТВО ЗНАНЬ (*с. з.*) – категорія *філософії ІП*, під якою слід розуміти концепцію сучасного етапу суспільного розвитку, що характеризує перехід до нової форми постіндустріального суспільства, де домінуючою економічною та ресурсною цінністю

стає «знання» як таке. Для *с. з.* є характерним: широке усвідомлення ролі знання як умови успіху в будь-якій сфері діяльності; наявність у соціальних суб'єктів різного рівня постійної потреби в нових знаннях, необхідних для вирішення нових завдань, створення нових видів продукції і послуг; ефективне функціонування систем виробництва знань і передачі знань; взаємне стимулювання пропозиції *знань* і попиту на знання (пропозиція прагне задовольняти наявний попит на *знання* і формувати попит); ефективна взаємодія в рамках організацій і сусп-ва в цілому систем/підсистем, які виробляють *знання*, з системами/підсистемами, що виробляють матеріальний продукт.

У 60-х роках ХХ ст. ідеї *с. з.* висловлювали Ф. Махлуп, Д. Белл, Р. Лейн та інші автори. Однак предметом широкого суспільного інтересу ідея *с.з.* як суспільства майбутнього стає лише в 1990-х роках. завдяки книзі П. Друкера «Постекономічне суспільство», де перший розділ називався «From Capitalism to Knowledge Society», тобто «Від капіталізму до суспільства знань». Згідно з ідеями П. Друкера наприкінці ХХ ст. такі основні фактори промислового виробництва, як земля, праця та капітал відходять на другий план, і навіть перетворюються на фактори, що можуть стримувати та обмежувати сучасний економічний розвиток. Спеціальні *знання* самі по собі не здатні виробляти будь-що. Вони продуктивні лише тоді, коли вони інтегровані у конкретне завдання. Завдання ж визначає, формулює та задає фахівцям із спеціальних знань та чи інша організація. Тому *с. з.* є суспільством організацій.

Термін набув розповсюдження серед інтелектуалів та науковців країн з достатньо високим рівнем розвитку науки та освіти. Основні ідеї концепції *с. з.* були викладені та підсумовані у Всесвітній доповіді ЮНЕСКО «До суспільств *знання*» у 2005 р. (1). У документі зазначено, що *с. з.* відрізняється від *І. суспільства*, оскільки останнє ґрунтується на понятті технології, а *с. з.* має ширші соціальні, етичні та політичні параметри. Зазначено, що до засобів поширення *знань*, крім *Інтернету* та мультимедійних засобів, слід зараховувати також пресу, радіо, телебачення, а також систему освіти. Розвиток сфери освіти потребує

особливої уваги до книг, підручників та викладачів. У документі наголошено, що змістовий аспект освіти невіддільний від мов та *знань*, зокрема місцевих та автохтонних *знань* у *с. з.*. Відповідно необхідна увага до культурного і лінгвістичного різноманіття, що повинно призвести до гуманізації процесу глобалізації. Наголошено, що система освіти у сучасному світі відчуває дефіцит у книгах, підручниках та викладачах. Відзначається, що недостатньо скорочувати *І.* нерівність («*е.*-цифровий розрив»), а й вживати заходів до скорочення «когнітивного розриву» або «розриву у *знаннях*». У доповіді підкреслюється, що сьогодні *знання* перетворилося на предмет колосальних економічних, політичних і культурних інтересів настільки, що може служити для визначення якісного стану суспільства, контури якого лише починають перед нами вимальовуватися.

Трактування сучасного суспільства як *с. з.* (а *І. суспільство*), крім певних технічних моментів є неоднозначним. *С. з.* – це не суспільство без проблем, а суспільство з новою якістю проблем.

У *с. з.* не тільки наукове *знання* відіграє важливу роль. Істотне значення мають і інші види *знання*, у тому числі *знання*, накопичені в процесі практичної діяльності, результати життєвих спостережень, технічні і «ділові» *знання*. Мова тут йде, перш за все, про *знання* у звичайному сенсі.

Сьогодні слідом за П. Друкером виділяють чотири теоретичних простори, в яких концептуалізується й розкривається уявлення про *с. з.* – соціологічний, епістемологічний, економічний і політологічний. *с. з.* у соціологічному просторі характеризується особливою соціальною структурою – організаціями, які використовують і виробляють *знання*, включаючи систему їх мережевої взаємодії. Це засновані на знаннях професії і нова система поділу праці, що базується на відношенні до знання і має своїм основним актором працівника знань. Це нова освітня система, яка забезпечує виховання талантів для економіки знань, підготовку працівника *знань* до тієї роботи, яка ще не існує (випереджаюче навчання), його перепідготовку протягом усього життя (безперервна освіта) і, як наслідок, мобільність нової робочої сили.

С. з. в епістемологічному просторі визначається через розвиток особливих якостей людської психіки, мислення, а також епістемологічної функції організацій та виробничої системи. Людина повинна навчитися тому, як потрібно вчитися, причому робити це постійно, використовувати знання для придбання навичок, застосовувати знання на практиці. Мислення працівника знань має бути продуктивним, він повинен мати розвинену уяву, бути мотивований до систематичного пошуку нових знань, розуміти і передбачати напрямок технологічних змін. Сучасна організація повинна створювати і запроваджувати нововведення, а виробнича система – розробляти стратегії розвитку і формувати нову базу знань. Нова виробнича основа сусп-ва (нові галузі) базується на знанні, а не на досвіді; у свою чергу, *знання* є центральним фактором продуктивності.

С. з. в економічному просторі є система використання знання як основного ресурсу господарювання та розвитку індустрії, яка виробляє товари і послуги з високим «знаннєвим» змістом. Наукове виробництво розподіляється в університетських лабораторіях і виростає з них. Знання стає головним економічним активом, ринок технологій, патентів і ліцензій – інструментом економічного зростання, а наукові дослідження – об'єктом комерціалізації. Тим самим відбувається перехід від економіки товарів до економіки знань, в якій продуктивність *знань* є ключ до продуктивності, конкурентоспроможності та економічного успіху, а інновації та інноваційні організації забезпечують економічний розвиток.

С. з. в політологічному просторі визначається тим, що «у знання є влада». Вчені та фахівці впливають на дії уряду. *Знання* стають ключовим чинником в міжнародному економічному домінуванні країн, основою ефективності політичних рішень.

Використання цього поняття є перспективним в аспекті виявлення важливих тенденцій розвитку сучасного суспільства. *С. з.* набуває рис нового соціального ідеалу, що визначає спрямованість стратегій і програм регіональних, національних і міжнародних структур.

Література:

1. К обществам знаний: всемирный доклад ЮНЕСКО. Париж: Изд-во ЮНЕСКО, 2005. 211 с.
2. Воробйова Л.С., Богдановський І.В. Соціогуманітарне знання як основа формування нової освітньої парадигми для глобального «суспільства знань»: монографія. Ірпінь: Ун-т держ. фіскал. служби України, 2017. 199 с.
3. Жаворонкова Г.В., Жаворонков В.О., Мельник Л.Ю. Методологія інституціональних змін та моделювання економіки знань в інформаційному суспільстві: монографія. Умань: Сочінський М.М., 2017. 300 с.
4. Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія / за ред. д. філософ. н., проф. В.Г. Воронкової. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. 292 с.
5. Кюблер Х-Д. Міфи про суспільство знань / пер. з нім. Ю.В. Уварова. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. 262 с.
6. Онопрієнко М.В. Дорожня карта високих технологій. Історико-наукові та філософсько-наукознавчі аспекти мегатехнологій знаннєвого суспільства: монографія. Київ : Інформ.-аналіт. агенство, 2011. 359 с.
7. Сакун А.В. Етос освіти в просторі «суспільства знань»: монографія. Донецьк: ДонНУЕТ, 2013. 262 с.
8. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.Б. Жданенко та ін.; за ред. О.Г. Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.

О. П. Дзьобань

СУСПІЛЬСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО (англ. *Information society*) (*І. сус.*) – філософська концепція постіндустріального суспільства, історична фаза можливого еволюційного розвитку цивілізації, в якій *І.* і *знання* продукуються в єдиному *І. просторі*; доктринальна словосполука, категорія *філософії ІП*, що використовується, але не має визначення в чинному законодавстві України.

Існує багато варіантів визначення сенсу «*І. сус.*», наприклад: суспільство, орієнтоване на людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток, в якому кожний може створювати *І.* і *знання*, мати до них доступ, користуватися і обмінюватися ними, даючи змогу

окремим особам, громадам і народам повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи своєму сталому розвитку і підвищуючи якість свого життя (1); суспільство, економіка якого базується на *ІТ* і яке соціально трансформується з метою допомогти індивідам та спільнотам використовувати *знання* та ідеї, що допомагає людям втілити їх потенціал та реалізувати їх прагнення (2); суспільство, яке створюється внаслідок нової індустріальної революції на базі *І.* і телекомунікаційних технологій та на базі *І.*, яка є виразником знання людей. Завдяки технологічному прогресу в такому суспільстві оброблення, накопичення, отримання і обмін *І.* в будь якій її формі – звуковій, письмовій або візуальній – не обмежені за відстанню, часом і обсягами. Ця революція додає великих можливостей людському інтелекту і створює ресурси, що змінюють спосіб суспільної праці і суспільного життя (3); суспільство, в якому будь-хто, будь-де й у будь-який час можуть одержати за відповідну плату чи безкоштовно на основі автоматизованого доступу і систем зв'язку будь-яку *І.* і *знання*, необхідні для їхньої життєдіяльності і рішення особистих і соціально значущих задач; суспільство, в якому існують розвинені інфраструктури, що забезпечують створення *національних ІР* у обсязі, необхідному для підтримки науково-технологічного й соціально-історичного прогресу, що постійно прискорюється, тощо.

В умовах розвитку цінностей *І. сус.* всі суспільні відносини, які засновані на використанні *І.*, прагнуть реалізовувати за допомогою сучасних *ІКТ*. Має місто безліч прикладів із різних сфер людської діяльності, які демонструють значне підвищення ефективності результатів тих чи інших суспільних відносин, завдяки застосуванню *ІКТ*. Таким чином, діалектика суспільного розвитку на сучасному етапі свідчить про те, що подальший прогрес людства однозначно тісно пов'язаний з широким впровадженням *ІКТ*, або, іншими словами, з побудовою *І. сус.*. Це в свою чергу є потужним стимулюючим фактором значного зростання кількості суспільних відносин безпосередньо пов'язаних, як з обігом *І.* в процесі її створення, поширення, використання, зберігання та знищення, так і з забезпеченням цього

обороту, а, отже, і зростання обсягу відповідних правовідносин, які регулюються *ІП* (4).

Е. Тоффлер виділив три стадії у розвитку людства: аграрну, індустріальну і постіндустріальну (5). Наприкінці минулого століття в світі поширилася думка про те, що людство йде в *І. сус.*. У минулому столітті людство дійшло до такої межі в своєму розвитку, коли традиційні методи, способи і засоби збирання, зберігання, обробки та поширення *І.* перестали задовольняти його потреби. Логічною відповіддю на цю проблему стала поява *ЕОМ*. І те, що було привнесено в цивілізацію з їх появою, а особливо те, до яких наслідків це призведе, перевершує всі футуристичні прогнози. Саме поява *ЕОМ* стала причиною того, що наступна фаза розвитку людського суспільства після постіндустріальної буде інформаційною.

Процес переходу до *І. сус.* характеризується різким зростанням «внеску» у ВВП країн сфери *ІТ* і послуг (виробництво засобів створення *І. продуктів*, власне їх створення, надання користувачам та поширення тощо). Це означає, що суспільство широко впроваджує *ІКТ*, стає *І.* більш відкритим, а існування глобальних телекомунікаційних мереж типу *Інтернет* дає можливість, практично, без урахування кордонів організовувати не тільки індустрію *І. послуг*, а інші сектори економіки, які отримують можливість перетворюватись на глобальні ринки. Саме різке зростання частки вкладу сегменту *ІТ* у ВВП країн стало підставою того, що певна кількість дослідників вважає постіндустріальне суспільство *І. сус.*. Тому значна кількість теоретиків вважає, що *І. сус.* – це суспільство нового соціального укладу, в якому докорінно можуть змінитись соціальні відносини.

Але прискіпливий аналіз свідчить, що значно росте не вклад власне сегменту *ІТ*, а вклад у ВВП інших сегментів економіки, в яких завдяки широкому впровадженню *ІКТ* значно підвищуються ефективність діяльності.

Американський соціолог Френк Уэбстер стверджує, що *І. сус.* не є суспільством нового типу, воно швидше демонструє результати впливу широкого впровадження *ІТ* на соціальні процеси, які практично не міняють свого корінного змісту (6).

На думку Л. Карвалікса «сьогодні не можна виділити жодне з визначень терміну «*І. сус.*», яке б могло задовольнити всіх і поширювалося б на всі аспекти існування соціуму, але цілком можливо дати таке визначення, яке б відповідало інтересам дослідження конкретних проблем розвитку соціуму» (7).

Невизначеність з універсальною дефініцією терміну «*І. сус.*» обумовлено значною динамікою проникнення *ІКТ* в усі сфери життєдіяльності людини, суспільства і держави, що призводить до появи найрізноманітніших нових явищ в соціальній, економічній, культурній, державній, виробничій та інших сферах. Ці нові явища все частіше демонструють появу певної нової якості в цих сферах. Ця нова якість має різний рівень системності й різний рівень значущості для сфер життєдіяльності. Але саме в силу новизни найчастіше тільки на них і концентрується увага дослідників, що призводить до гіперболізації досліджуваних явищ.

Саме цей факт вплинув на появу та поширення в законодавстві таких термінів, як, наприклад «*е. уряд*», «*е. парламент*», «*е. торгівля*», «*е. бізнес*», «*е. суд*» і, навіть, «*е. держава*». Тобто термінів-неологізмів, які часто адекватно не відображають сукупної, системної сутності змісту процесів, що відбуваються. Для правових наук використання подібних словосполук викликає істотні ускладнення і численні дискусії.

Оцінку процесів, пов'язаних з широким впровадженням *ІКТ* в усі сфери життєдіяльності людини, суспільства і держави, доцільно здійснювати з діалектичних позицій. Вивчаючи ту чи іншу соціальну сферу, в якій широко використовуються *ІКТ*, доцільно досліджувати процеси створення і накопичення кількості оновлених соціальних явищ та появи якісно нових. При цьому необхідно відповісти на питання: чи вплинула поява цих нових явищ на підвищення показників традиційних характеристик цієї сфери або ж вона вплинула на появу якісно нових характеристик певної соціальної сфери ? Далі, у свою чергу, треба задатися питанням: чи не призвело накопичення кількості якісно нових характеристик сфери суспільного життя до зміни сутності самої соціальної сфери, до зміни її якісного і змістовного стану, до зміни

змісту суспільних відносин? Тільки після вивчення зазначених аспектів наслідків широкого впровадження *ІКТ* стає можливим оцінити зміни в соціальній, економічній, правовій, культурній, державній, виробничій та інших сферах, а згодом – і в цілому, в соціумі. Наявність такого детального та системного аналізу дозволить обґрунтувати висновок про зміну або не зміну соціального укладу у зв'язку з широким використання *ІКТ*.

Одне можна сьогодні стверджувати досить впевнено – використання *ІКТ* в найрізноманітніших сферах діяльності людини, суспільства і держави суттєво підвищує її ефективність і може привносити нову якість, що визначає нагальну необхідність вираховування цих обставин, як при реалізації суспільних відносин та їх вивченні, так і при прогнозуванні їх розвитку, а також при їх правовому регулюванні.

Запропонований підхід до аналізу наслідків широкого впровадження *ІКТ* як феномену *І. сус.* дозволяє пояснити наявність двох діаметральних позицій щодо змісту поняття «*І. сус.*», різних підходів до стратегії його розвитку, різного акцентування цінностей (демократичних, економічних, правових, технократичних, соціологічних, культурологічних, комунікативних тощо).

З урахуванням зазначеного, а також на основі аналізу міжнародних документів, праць вчених, у тому числі юристів, на основі дослідження стану, змісту та наслідків процесів, пов'язаних із поширенням і впровадженням *ІКТ* в найрізноманітніших сферах, і було надано визначення терміну «*І. сус.*» в інтересах юридичної науки.

В сучасних стратегіях розвитку багатьох країн в якості основної мети проголошується розвиток *І. сус.*. Багато держав з процесом проникнення цінностей *І. сус.* в усі сфери людської діяльності пов'язують можливість свого сталого майбутнього розвитку, підвищення своєї конкурентоспроможності на міжнародній арені. Проблема розвитку *І. сус.* в багатьох державах вирішується на найвищому державному рівні (4).

На міжнародному рівні активно дебатувались питання розвитку *І. сус.*. Всесвітня зустріч на вищому рівні з питань розвитку

І. сус. (ВСІС – Всесвітній саміт ООН з питань *І. сус.*) – організовані під егідою ООН в 2003 р. (в Женеві) і в 2005 р. (в Тунісі) (1). На Всесвітній зустрічі обговорювалися різні аспекти використання потенціалу *ІКТ* для всебічного соціально-економічного розвитку, проблема управління розвитком і використанням глобальної мережі *Інтернет*. На першому етапі саміту (Женева 2003). Була прийнята декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті» та Женевський план дій. На другому етапі (Туніс, 2005) – «Туніське зобов'язання» та Туніська Програма для *І. сус.*. В подальшому відбулось декілька всесвітніх форумів з питань *І. сус.* під егідою Міжнародного телекомунікаційного союзу (ITU).

Мабуть треба особливо зауважити, що термін «*І. суспільство»* відрізняється від словосполуки «*суспільство знань*», оскільки ґрунтується на понятті технології, а *суспільство знань* має ширші соціальні, етичні та політичні параметри (див. *суспільство знань*) (15).

У вітчизняному законодавстві правову основу *І. сус.* складають закони з технологічних питань його до яких належать Закони України: «Про Національну програму інформатизації» (1998) (8); «Про Концепцію Національної програми інформатизації» (1998) (9); «Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 1998–2000 роки» (1998) (10); «Про електронний цифровий підпис» (2003) (11); «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003) (12), тощо. У 2005 році було проведено парламентські слухання з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні та розроблено та схвалено відповідні рекомендації (13). Крім того, був прийнятий Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007) (14).

Література:

1. Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства (Женева 2003 – Туніс 2005). Підсумкові документи. Видання Міністерства транспорту та зв'язку України – Державний департамент з питань зв'язку та інформатизації. Київ, 2006. URL: http://old.apitu.org.ua/wsis/dp

2. Окинавская хартия глобального информационного общества. (Окинава, 22 июля 2000 года). (Okinawa Charter on Global Information Society. Okinawa, July 22, 2000). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163

3. Європа та Глобальне інформаційне суспільство. Рекомендації Європейській раді. Брюссель, 26 травня 1994 р. (Europe and the Global Information Society. Recommendations to European Council. Brussels, 26 May 1994). В зб. «Європа на шляху до інформаційного суспільства». Матеріали Європейської Комісії 1994–1995 рр. Київ, Державний комітет зв'язку та інформатизації України. Вид. «Зв'язок», 2000.

4. Баранов О.А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика: монографія. Київ: Едельвейс, 2014. 497 с.

5. Тоффлер . Третья волна. Москва: АСТ, 2004. 781 с.

6. Уэбстер Ф. Теории информационного общества. Москва: Аспект Пресс, 2004. 400 с.

7. Karvalics L. How to defend the original, multicriteria theories of Information Society?. 3rd ICTs and Society Meeting; Paper Session. Theorizing the Internet, 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/267835040_3rd_ICTs_and_Society_Meeting_Paper_Session_-Theorizing_the_Internet_Paper_3_How_to_defend_the_original_multi-_criteria_theories_of_Information_Society

8. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80

9. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80/ed20160801#n19

10. Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 1998–2000 рр.: Закон України від 4 лютого 1998 року № 76/98-ВР (втратив чинність). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76/98-%D0%B2%D1%80

11. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. № 852-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15

12. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.052003 р. № 851-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15

13. Про рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні: Постанова ВР України № 3175-IV від 1 грудня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3175-15

14. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 9 січня 2007 р. № 537-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16

15. К обществам знаний: всемирный доклад ЮНЕСКО. Париж: Изд-во ЮНЕСКО, 2005. 211 с.;

О. А. Баранов

СФЕРА ІНФОРМАЦІЙНА

ІНФОРМАЦІЙНА СФЕРА (*І. сф.*) – доктринальне поняття, яке не має визначення в чинному законодавстві, але пропонується розуміти як сукупність *І.* та *ІР*, *І. інфраструктури*, суб'єктів, що здійснюють оборот *І.*, тобто її створення, поширення (передавання), зберігання, використання та знищення, та забезпечують цей оборот, суспільних відносин, які при цьому виникають, системи її правового забезпечення, а також інституційної системи державного управління та регулювання цією сферою.

У науковій, навчальній і професійній літературі з метою проведення досліджень у різних галузях знань і діяльності для опису всього, що стосується *І.*, як правило, використовуються такі терміни: *І.* простір, *І.* поле, *І. сф.*. Всі ці терміни відносяться до первинних загальнонаукових понять.

В останні часи все більше застосовують дефініції «*І. сф.*» з огляду на те, що термін «сфера» є складовим для таких фундаментальних понять, як літосфера, гідросфера, атмосфера, іоносфера, біосфера, антропосфера, ноосфера тощо. Саме використання терміну «сфера» методично дозволяє охопити все різноманіття впливів, зв'язків і елементів, властивих розглянутим системам.

І. та *І. процеси* лежать в основі всіх соціальних процесів в будь-якій предметній області, в тому числі в основі процесів саморегулювання та управління. Історія суспільства свідчить про ускладнення і збільшення факторів, як внутрішніх, так і зовнішніх, що впливають на процес його розвитку. Ускладнення соціальної, економічної, внутрішньо і зовнішньополітичної, технологічної та інших сфер життєдіяльності соціуму об'єктивно призводить до

збільшення видів, категорій та обсягів *І.*, яка необхідна для забезпечення різних видів людської діяльності. До *І. сф.* відноситься будь-яка *І.*, яка створюється, поширюється, використовується та зберігається в процесі здійснення будь-якої людської діяльності.

Оборот *І.*, що здійснюється в процесі її створення, поширення, використання, зберігання та знищення, забезпечується певними суб'єктами, які об'єднуються поняттям «*І. інфраструктури»* (див. статтю «*І. інфраструктура*»).

З точки зору правового регулювання безперечно *І. сф.* охоплює суспільні відносини, які виникають з приводу обороту *І.* та забезпечення цього обороту, або іншими словами суспільні відносини в *І. сф.* складаються з сукупності *І. відносин* та *І.–інфраструктурних* відносин (див. статті «*інформаційні відносини*» та «*інформаційно-інфраструктурні відносини*»).

В сучасних умовах, як й в будь-який сфері людської діяльності, в *І. сф.* система правового забезпечення відіграє дуже важливу роль. Її стан безпосередньо впливає на розвиток *І. суспільства*, *І. сф.*, *І. інфраструктури* та *І. процесів*. При цьому в залежності від свого стану вона може відігравати як стимулюючу роль, так і бути фактором стагнації. Більш того, прогресивна система правового забезпечення має властивості формувати майбутні суспільні правовідносини, що може сприяти виконанню важливих суспільних завдань, які стоять перед *І. сф.*, особливо в умовах над швидкої трансформації.

Система правового забезпечення *І. сф.* це комплексне явище, яке має на меті забезпечити ефективне правове регулювання суспільних відносин, що пов'язані із оборотом *І.* та забезпеченням цього обороту. З огляду на це, до основних складових системи правового забезпечення *І. сф.* слід віднести наступні: теоретична база, джерела права, правотворча, правозастосовна, правоохоронна, підготовка кадрів тощо. В якості зазначених складових виступають: теоретична база – *ІП*; джерела права – *І. законодавство*; правотворення – ВР України, Президент України, КМУ, органи державної влади та місцевого самоврядування тощо; правозастосовна – органи державної влади та місцевого самовряду-

вання, юридичні та фізичні особи; правоохоронна – судові органи, правоохоронні органи; підготовки кадрів – юридичні навчальні заклади, а також інші навчальні заклади різного фахового спрямування.

Значну роль у розвитку та сталого функціонування *І. сф.* відіграє інституціональна структура системи державного управління та регулювання, яка в загальному випадку може бути потужним фактором, як гальмування, так і розвитку соціальних процесів, в тому числі й *І.*. Складові інституціональної системи можуть бути розподілені за функціями: законодавчі; державного управління; державного регулювання; координаційні. Законодавча функція виконується ВР України. Функції державного управління в *І. сф.* Конституціє України та ЗУ покладаються на Президента України, КМУ, Міністерство інформаційної політики, Державний комітет телебачення і радіомовлення, Міністерство юстиції, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство інфраструктури, Державне агентство з питань електронного урядування, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації. Державне регулювання в *І. сф.* здійснюють Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв`язку та *інформатизації*. Координація дій державних органів в *І. сф.* покладається на Раду національної безпеки і оборони України.

Література:

1. Бачило И.Л. Информационное право / И.Л. Бачило, В.Н. Лопатин, М.А. Федотов: под ред. Б.Н. Топорнина.Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. 725 с.

2. Копылов В.А. Информационное право. Москва: Юристъ, 2002. 512 с.

3. Арістова І.В. Концепція інформаційних правовідносин: сутність та особливості використання у сфері банківської діяльності // *Інформація і право*. 2012. № 3. С. 47-57.

4. Баранов О.А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика: монографія. Київ: Едельвейс, 2014. 497 с.

О. А. Баранов

Т

ТАЄМНИЦЯ ПРОФЕСІЙНА

ПРОФЕСІЙНА ТАЄМНИЦЯ *(п. т.)* – *І.* з обмеженим доступом, яка стала відомою або доступною представнику певної професії у зв'язку з виконанням професійних, або поряд з ними, службових чи процесуальних обов'язків, неправомірне розголошення чи використання якої завдає шкоду *ІБ* особі, суспільства чи держави. Ознаками *п. т.* є: 1) *І.* з обмеженим доступом, яка була довірена або стала відома представнику певної професії; 2) особа отримує *І.*, що становить предмет професійної таємниці на законних підставах у зв'язку з виконанням професійних, або поряд з ними службових чи процесуальних обов'язків; 3) збереження професійної таємниці є обов'язком особи, який встановлено законом; 4) незаконне розголошення таємниці спричиняє шкоду *ІБ* особи, суспільства чи держави (1).

В науково-довідковій літературі під *п. т.* розуміється «узагальнена назва відомостей (переважно з обмеженим доступом), якими володіє особа у зв'язку з виконаням нею профес. діяльності й розголошення яких заборонено (2).

В законодавстві України під *(п. т.)* розуміється «матеріали, документи, інші відомості, якими користуються в процесі та у зв'язку з виконанням своїх посадових обов'язків посадові особи державних органів, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, та особи, які залучаються до здійснення цих функцій, і які забороняється розголошувати у будь-якій формі до моменту прийняття рішення відповідним уповноваженим державним органом» (3).

Відповідно до законодавства України до *п. т.* відноситься: адвокатська таємниця; банківська таємниця; державна таємниця тощо. Так, комерційна таємниця – відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є *державною таємницею*,

розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання (4, ст. 36); *І.*, яка є *секретною І.* в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом *І.*, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю *І.*. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці (5, ст. 505); лікарська таємниця та таємниця про стан здоров'я особи (5, ст. 286); нотаріальна таємниця – сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо (6, ст. 8); таємниця закритого суддівського засідання – *І.*, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні (7, ст. 92); таємниця захисника чи представника учасника кримінального провадження при наданні правової допомоги – відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю в судовому провадженні і становлять адвокатську або іншу охоронювану законом таємницю (8, ст.ст. 47, 65); таємниця нарадчої кімнати суддів – хід обговорення та ухвалення вироку в нарадчій кімнаті (8, ст. 367); таємниця усиновлення (удочеріння) – *І.* щодо усиновлення (перебування осіб, які бажають усиновити дитину, на обліку, пошук ними дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення, розгляд справи про усиновлення, здійснення нагляду за дотриманням прав усиновленої дитини тощо) (9, ст. 228); таємниця обставин особистого життя особи – фізична особа має право на збереження у таємниці обставин свого особистого життя. Обставини особистого життя фізичної особи можуть бути розголошені іншими особами лише за умови, що вони містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду, а також за її згодою (5, ст. 301); *таємниця заповіту* (5, ст. 1255) – нотаріус, інша посадова, службова особа,

яка посвідчує заповіт, свідки, а також фізична особа, яка підписує заповіт замість заповідача, не мають права до відкриття спадщини розголошувати відомості щодо факту складення заповіту, його змісту, скасування або зміни заповіту.

До *п. т.*, також, відноситься *І.*, що знаходиться у володінні *ЗМІ* або журналіста і надана їм за умови нерозголошення авторства або джерела *І.*; *І.*, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо (8, ст. 162); відомості досудового розслідування (8, ст. 222); *конфіденційна І.*; *службова І.*.

Не відносяться до *п. т.*: таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, оскільки відноситься до особистих немайнових прав осіб (5, ст. ст. 94, 270); таємниця голосування під час проведення виборів чи референдуму, оскільки вона охороняється законом (10, ст. 159) і не передбачає отримання чи здобуття *І.* службовою (посадовою) особою про результати персонального голосування громадянином; таємниця сповіді – відомості, одержані священнослужителем на сповіді віруючих (8, ст. 65), які охороняються морально-етичними нормами тощо.

Незаконне розголошення *п. т.* зумовлює юридичну відповідальність згідно із Законом.

Література:

1. Резнікова Г.І. Криміналістична характеристика злочинів щодо розголошення професійних таємниць: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса. Харків, 2015. 264 с.

2. Юридична енциклопедія: В 6 т. редкол. Ю.С. Шемшученко та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 5. 736 с.

3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14

4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15

5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

6. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12

7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19

8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

9. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14

10. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

І. Ф. Корж

ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНІ

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ (*IT*) – (від англ. – information technology) – 1) цілеспрямована організована сукупність *І. процесів* з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження *даних*, доступ до джерел *І.* незалежно від місця їх розташування (1). 2) цілеспрямовано організована сукупність *І. процесів* для створення і використання *І. продуктів* або надання *І. послуг* (2). 3) технологічний процес, предметом перероблення й результатом якого є *І.* (3); 4) технології, що забезпечують та підтримують *І. процеси*, тобто процеси пошуку, збору, передачі, збереження, накопичення, тиражування інформації та процедури доступу до неї (4); 5) комплекс взаємозалежних, наукових, технологічних, інженерних дисциплін, що вивчають методи ефективної організації праці людей, зайнятих обробкою й зберіганням *І.*; обчислювальну техніку й методи організації й взаємодії з людьми й виробничим обладнанням, їх практичні застосування, а також пов'язані з усім цим соціальні, економічні й культурні проблеми; (5); 6) наукова спеціальність з технічних наук; 5) електронний журнал (13).

Популяристичними вважаються синоніми *ІТ*, такі як: «нові *ІТ*», «інформаційно-телекомунікаційні технології», «інформаційні та комунікаційні технології», «комп'ютерні технології», «комп'ютерні *ІТ*», «цифрові технології», «мережні технології», «високі технології», «інтернет-технології», тощо. ДСТУ розглядає також категорію «інтелектуальна *ІТ*» – прийоми, способи та методи виконання функцій збирання, зберігання, оброблення, передавання та використання *знань* (3).

Найбільш уживаними є словосполуки «інформаційно-телекомунікаційні технології» та «інформаційні та комунікаційні технології». Так, вираз «інформаційно-комунікаційні технології» (ІКТ), (від англ. – information and communication technology, ICT) вперше було використано в 1997 році у доповіді Денніса Стівенсона для уряду Великобританії, який посприяв створенню нового Національного навчального плану Великої Британії в 2000 (6). ІКТ розглядаються, як «загальніший термін, який підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань), комп'ютерів, підпрограмного забезпечення, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати *І.*. Іншими словами, ІКТ складається з *ІТ*, а також телекомунікацій, медіа-трансляцій, усіх видів аудіо і відеообробки, передачі, мережевих функцій управління та моніторингу» (7).

Аналіз практики застосування зазначених терміносполук свідчить про те, що у політичному, науковому та правовому контексті вони застосовуються для визначення однакових технологічно-економічних явищ. Але в чинному вітчизняному законодавстві зазначені словосполуки використовуються лише в контексті визначення різновидів відповідних інформаційних систем та мереж (наприклад, «інформаційно-телекомунікаційна система» (8)). В міжнародному праві вживається поняття «комп'ютерна система», як будь-який пристрій або групу взаємно поєднаних або пов'язаних пристроїв, один чи більш з яких, відповідно до певної програми, виконує автоматичну обробку даних (9).

Основними функціями сучасних *ІТ* є: опрацювання *даних* в управлінні; підтримки прийняття рішень; експертні системи.

За технічними (технологічними) критеріями пропонується наступна класифікація *ІТ*: за способом реалізації в *ІС*: традиційні, нові *ІТ*. «Нові» *ІТ* (англ. New information technology) – *ІТ* з дружнім інтерфейсом роботи користувача, що використовує персональні комп'ютери і телекомунікаційні засоби. Основними принципами нових *ІТ* є: інтерактивний режим роботи з комп'ютером; інтегрування з іншими програмними продуктами; гнучкість процесу зміни постановок задач і даних; за ступенем охоплення завдань управління: електронна обробка даних, автоматизація функцій управління, підтримка прийняття рішень, електронний офіс, експертна підтримка; за класом реалізованих технологічних операцій: робота з текстовим редактором, робота з табличним процесором, робота із система управління базами даних (СУБД), робота із графічними об'єктами, мультимедійні системи, гіпертекстові системи; за типом користувацького інтерфейсу: пакетні, діалогові, мережні; за способом побудови мережі: локальні, багаторівневі, розподілені, глобальні.

За предметними областями обслуговування та діяльності *ІТ* прийнято поділяти на: бухгалтерський облік, банківська діяльність, податкова діяльність, страхова діяльність, інші.

З точки зору *філософії ІП*, *ІТ* складають технологічну основу нової інформаційної цивілізації, виконуючи свою соціогенну функцію. На її основі виростає і складається нова сучасна науково-технологічна спільнота.

Формування *І. суспільства* зовсім не означає заперечення традиційної сфери матеріального виробництва. Воно лише звертає увагу на те, що і матеріальне виробництво радикально змінює свою технологічну основу під впливом новітніх *ІТ* і технологічних знань. *ІТ*, які лежать в основі *І. суспільства*, відрізняються від інших, характерних для попередніх цивілізацій технологій тим, що вони володіють ще культурогенною та гносеогенною функціями.

Культурогенна функція сучасних *ІТ* проявляється в тому, що вони все глибше проникають у механізми масових соціальних комунікацій: соціальне управління, адміністративно-функціональні структури, виховання, навчання, при цьому впливаючи на формування особистості, спосіб життя, систему правових відносин і т. ін.

Що ж стосується гносеогенної функції, тобто сукупності процедур і операцій, здійснюваних за допомогою сучасних *ІТ*, які впливають на процес пізнання і сприяють приросту нових *знань*, то вона розвивається надзвичайно швидко, особливо в зв'язку з реалізацією програм створення так званих «інтелектуальних систем». Гносеогенна функція *ІТ* є одним із самих могутніх факторів соціально-історичного і науково-технологічного прогресу.

Таким чином, *ІТ* в структурі *І. суспільства* займає зовсім особливе місце – місце «внутрішньої технології» (10).

В номенклатурі наукових спеціальностей в Україні існує спеціальність 5.13.06 – «*ІТ*» з якої присуджуються наукові ступені в галузі технічних наук. Спеціальність охоплює теоретичні і методологічні основи та інструментальні засоби створення і використання *ІТ* у різних галузях людської діяльності; розроблення критеріїв оцінювання і методів забезпечення якості, надійності, відмовостійкості, живучості *ІТ* і систем, а також принципів оптимізації та моделей і методів прийняття рішень за умов невизначеності при створенні автоматизованих систем різноманітного призначення; дослідження закономірностей побудови *І. комунікацій* та розроблення теоретичних і прикладних засад побудови і впровадження інтелектуальних *ІТ* для створення новітніх систем накопичування, переробки, збереження *І.* та систем управління (11).

Література:

1. Про Національну програму інформатизації: Закон України (1998, в ред. 2012 р.).

2. Про діяльність у сфері інформатизації: проект Закону України від 18 листопада 2003 р. № 1257-IV. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2?pf3516=3038&skl=5$

3. ДСТУ 2226-93. Автоматизовані системи. Терміни та визначення.

4. Інформаційні технології. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/

5. ICTs in Education Indicators: Suggested core indicators based on meta-analysis of selected International School Surveys. Canada: UUNESCO Institute for Statistics, 2006. URL: http://www.itu.int/ITUD/ict/ partnership/ material/ ICT_Education_Paper_Nov_2006.pdf

6. The Independent ICT in Schools Commission (1997) Information and Communications Technology in UK Schools, an independent inquiry. London, UK. Author: chair Dennis Stevenson. URL: http://rubble.ultralab.anglia.ac.uk/ stevenson/ICT.pdf

7. Г.Г. Швачич, В.В. Толстой, Л.М. Петречук, Ю.С. Іващенко, О.А. Гуляєва, О.В. Соболенко Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навчальний посібник. Дніпро: НМетАУ, 2017. 230 с. URL: https://nmetau.edu.ua/ file/ikt_tutor.pdf

8. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/80/94-%D0%B2%D1%80

9. Конвенція про кіберзлочинність. Прийнята Радою Європи у Будапешті 23.11.2001 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ 994_575

10. Бєляков К. І. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення: монографія. Київ: КВІЦ, 2008. 576 с.

11. Паспорт спеціальності 05.13.06 – інформаційні технології. Постанова президії ВАК України від 14.06.2007 р. № 47-08/6. URL: http://iosu.tneu.edu.ua/download/05.13.06-t.pdf

12. Информационные технологии: понятийно-терминологический аспект. URL : http://cyberleninka.ru/article/n/informatsionnye-tehnologii-ponyatiyno-terminologicheskiy-aspekt

13. Журнал «Інформаційні технології. Аналітичні матеріали». https://it.ridne.net/.

К. І. Бєляков

Ф

ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА (*філ. ІП*) – 1) світоглядно-методологічний комплекс загальнотеоретичних знань про *І. процеси* та позаюридичні засади їх розуміння; 2) один з напрямів філософії права. За своїм змістом і функціями *філ. ІП* є близькою до філософії права. Разом з тим, вона не є частиною або простим продовженням ані філософії права (узагальнених первинних позаюридичних підстав права), ані даних теорії *ІП*, які покликані осмислити логіку *ІП* (хоча цілком опирається на ці підстави).

Філ. ІП – це новий, найбільш високий ступінь осмислення права в контексті *І. процесів* і відносин у суспільстві. Вона покликана дати світоглядне пояснення *ІП*, його змісту і призначення для суспільства, кожної людини, обґрунтувати його під кутом зору суті людського буття, існуючої в ньому системи цінностей. Таким чином, вирішальне значення у філософії права має її «світоглядний стрижень» – світоглядне розуміння *І. процесів* і правових феноменів, які їх впорядковують і регулюють.

Філ. ІП як напрямок філософсько-правових досліджень започаткований українськими дослідниками у НАПрН України. На сьогоднішній день структура і напрямки досліджень *філ. ІП* остаточно не визначені.

Необхідність наукових доробок у галузі *філ. ІП* зумовлена тим, що сучасний етап розвитку суспільства характеризується активним впровадженням нових інтелектуальних *ІТ* в усі сфери й види людської діяльності. *І. сфера* активно перетворюється у віртуальне середовище глобальних І. мереж. Частка *І. ринку* зростає значними темпами і в розвинених країнах кількість працівників, зайнятих у сфері інформації, вже перевищує кількість працівників, зайнятих у сфері матеріального виробництва. *І. сфера* й використання *ІТ* трансформують традиційні моделі соціальної,

економічної, політичної діяльності. Розвиваються нові форми взаємодії в соціумі, які в перспективі можуть або гарантувати свободу й незалежність громадянського суспільства й індивіда, або призвести до жорсткої централізації й абсолютної підконтрольності людини бюрократичним структурам. Однією з найважливіших гарантій розвитку, дотримання й захисту будь-яких універсальних прав людини є *І.* та *ІП* особистості. Виникає цілий комплекс проблем, пов'язаних з правовим забезпеченням *І. відносин* і *І. сфери* життєдіяльності суспільства, філософською рефлексією правової доктрини в її фундаментальній складовій і філософським узагальненням правового забезпечення *І. сфери* сучасного життя. *ІП* є комплексною галуззю права і одночасно міжгалузевою юридичною наукою, яка потребує всебічного філософського обґрунтування.

З точки зору *філ. ІП* загальне значення природи *І.* як явища визначає інформаційну природу права, визначальним значенням якої є її первинний елемент – *правова І.* як сутнісна категорія правової системи. Інформаційний вимір права дозволяє виявити додаткові властивості й риси правової системи, які в сукупності визначають її інформаційний сенс.

Філ. ІП як міжгалузева філософська наука вивчає інформаційну суть права як складної соціальної системи, ґрунтуючись при цьому разом з традиційними методами і способами на методологічному інструментарії природничо-наукових дисциплін.

Комплексність галузі *ІП* пояснюється тим, що ця галузь регулює відносини, що виникають при виробництві, передачі, обробці, розповсюдженні, пошуку, отриманні і споживанні *І.*, тобто практично у всіх сферах людської діяльності, пов'язаної з *І.*.

Філ. ІП як галузі права має свій предмет – *І. відносини*, їх сутність і взаємозв'язки, а також свої принципи, сферу правового регулювання – *І. сферу*, свої джерела. На відміну від інших галузей права тут додатково до традиційних методів використовуються також методи правової *інформатики* і *правової кібернетики*, особливо при дослідженні основних об'єктів *І. правовідносин*.

Застосування методів *інформатики* й кібернетики як наук, що вивчають проблеми виробництва і обігу *І.* і проблеми управління в *І. сфері*, пояснюється необхідністю вивчення фізичних особливостей і властивостей об'єктів *І. відносин – І.*, *ІТ* і засобів забезпечення, *І. процесів*. Це дозволяє встановлювати особливості і властивості об'єктів *І. правовідносин* і, в результаті, здійснювати комплексне обґрунтування якісного й ефективного правового регулювання таких відносин. Особливе це відноситься до регулювання *І. відносин* у віртуальному середовищі *Інтернет*, в системах *е. документообігу*, де *ІТ* імплантуються у правову матерію.

Філ. ІП передбачає теоретичний дискурс і філософське узагальнення наступних проблем: розуміння *І.*, ролі й ступеня її впливу на правову дійсність в цілому; забезпечення права на *І.*, охорони *І. продуктів* інтелектуальної власності й персональних даних в умовах масового їх переведення в цифровий вигляд; становлення, сутності й особливостей *І. суспільства*; філософського розуміння права на *І.* та *свободу І.*; правової культури в *І. суспільстві*; захисту життя і здоров'я від мережевого комп'ютерного засилля; захисту індивідуальної й суспільної свідомості від деструктивних зовнішніх впливів; *І. насильства* й *ІБ*.

В межах *філ. ІП* як теоретичні підстави *ІП* повинні розглядатися закономірності розвитку *І.* як явища, правової категорії й системотворчого об'єкта права, закономірності коеволюції *І.* і права, закономірності формування *ІП*, його положень і інституційних утворень, а також основи методологічних знань як найбільш важливий аспект пізнання й організації правового забезпечення *І. сфери*.

Філ. ІП обґрунтовує наступні принципи *ІП*: принцип пріоритетності прав особистості, принцип вільного виробництва й розповсюдження *І.*; принцип заборони виробництва й розповсюдження *І.*, шкідливої й небезпечної для розвитку особистості, суспільства й держави, принцип вільного доступу (відкритості) *І.*, принцип повноти обробки й оперативності надання *І.*, принцип законності, принцип відповідальності, принцип «відчуження» *І.* від її творця.

Основними розділами *філ. ІП* є: онтологія *ІП*, який досліджує онтологічний статус *І.*, *І. процесів*, основні форми й способи структуризації *І. сфери* і комунікацій у ній; антропологія *ІП*, який досліджує проблеми людини у соціокультурному просторі *І суспільства*, процеси формування інформаційної картини світу як світоглядний орієнтир «людини інформаційної», морально-етичні аспекти функціонування людини в *І. суспільстві*, предметну сферу *ІП* і свобод людини; соціологічний розділ, який досліджує проблеми сутності й специфіки *І. суспільства*, умови й передумови його становлення й розвитку, процеси трансформації *І. суспільства* у суспільство знання, проблеми взаємодії суспільства, держава й інформаційної цивілізації; методологія *ІП* де досліджуються основні теоретико-методологічні конструкції розуміння *І.* у праві, основні методи та форми дослідження *ІП* й *І. суспільства*; аксіологія *ІП*, де досліджуються ціннісні аспекти *І.*, *І. комунікацій* та їх регулювання, проблеми реалізації *І. свободи людини*.

За своїми функціями *філ. ІП* є повністю тотожною філософії права.

Література:

1. Белевская Ю.А., Фисун А.П. Конституционное и информационное право развивающегося информационного общества: содержание и проблемы : монографія. Орел: ОГУ, 2011. 230 с.

2. Гаюров Ш.К. Свобода информации и личное информационное право граждан : теория и практика: монография. Москва: Спутник+, 2009. 201 с.

3. Лагушкин В.П. Информационное право. Ульяновск: «Печатный двор». 293 с.

4. Пазюк А.В. Міжнародне інформаційне право : теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ: Середняк Т. Київ, 2015. 446 с.

5. Прудникова О.В. Інформаційна культура : концептуальні засади та світоглядний сенс: монографія. Харків: Право, 2015. 496 с.

6. Цимбалюк В.С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства : монографія. Київ: Освіта України, 2011. 424 с.

7. Цимбалюк В.С. Інформаційне право: основи теорії і практики: монографія. Київ: Освіта України, 2010. 388 с.

О. П. Дзьобань

ФУНКЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

ФУНКЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА (*ф. ІП*) – 1) основні напрямки і система способів впливу на суспільні *І. відносини* з метою їх упорядкування (1); 2) основні напрямки впливу його норм на поведінку людей в процесі здійснення останніми *І.-правової діяльності* для досягнення завдань і цілей даної галузі права. Такий регулюючий вплив здійснюється через свідомість і волю суб'єкта (2).

Для розуміння змісту поняття «*ф. ІП*» будемо передусім спиратися на положення загальної теорії права, що узгоджується із концепцією розвитку науки *ІП* в умовах формування *суспільства знання* в Україні (3). Дефініція «*ф. ІП*» означає дію права в житті суспільства, втілення його функцій в суспільних *І. відносинах*. Ознаки *ф. ІП*: 1) виражають універсальні ознаки *ІП*; 2) відображають напрямки його активного впливу на суспільні *І. відносини* в сполученні зі способами цього впливу; 3) характеризуються безперервністю і тривалістю дії; 4) мають на меті упорядкування суспільних *І. відносин,* забезпечення *І. прав* і обов'язків їх учасників.

Функціональна ознака є ключовим елементом для відокремлення галузей права і дає відповідь на питання про ефективність, зокрема, *ІП*, яке виникає поступово і викликається до життя об'єктивними потребами. Правове регулювання суспільних відносин в *І. сфері* без достовірних знань про його можливості і цілі, без реального уявлення про результати правової роботи не відповідає сучасному рівню розвитку суспільства і держави.

Ф. ІП можна класифікувати у такий спосіб: 1) загальносоціальні (інформаційна, орієнтаційна, виховна); 2) юридичні (регулятивна, охорона); 3) спеціальні (виробнича, соціальна, інтеграційна, прогностична). Оскільки загальносоціальні та юридичні функції притаманні й іншим галузям права, то визначимо стисло особливості впливу на суспільні *І. відносини* лише юридичних функцій.

Ключова *ф. ІП* – регулятивна, яка полягає у встановленні певного порядку інформаційних обмінів в рамках органів публічної влади, різноманітних організацій, підприємств. У рамках

І. правовідношення задовольняється чия-небудь індивідуальна або колективна потреба в соціальній *І.*, що випливає із самої сутності соціального регулювання, в процесі якого встановлюються правила поведінки людей, що відповідають завданням суспільства і держави в *І. сфері* та забезпечують гарантії основних *І. прав* і *свобод*. *І. відносини*, закріплені правом, стають правовими і регламентують поведінку їх учасників, тобто, набувають вольового характеру. Регулятивна функція права не вичерпується, проте, завданням впорядкування і закріплення різних суспільних зав'язків. *ІП* має на меті також розвиток нових суспільних відносин.

Охоронна (захисна) функція. Призначення *ІП* полягає також в захисті і охороні суспільних відносин, пов'язаних з *І.*. Наприклад, в рамках *е. документообігу* органів публічної влади ми стикаємося з необхідністю захисту і збереження не тільки традиційних, але *е. документів*. Охоронна функція права поряд з регулятивної забезпечує певну стабільність і впорядкованість *І. процесів* в суспільстві. Захисна функція проявляє себе вже на стадії обговорення і прийняття норм *ІЗ*. У охоронної функції права багато завдань. З одного боку, *ІП* стимулює певні види *І. діяльності,* забезпечуючи необхідну поведінку суб'єктів, тобто обмежуючи можливості іншої поведінки. З іншого – воно передбачає застосування заходів негативного впливу до осіб, поведінка яких суперечить *нормам ІП*. Ця функція проявляється в нормах багатьох інститутів даної галузі права, наприклад в інститутах *ІБ* і розгляду інформаційних спорів. *ІП* відіграє і відновлюючу роль, забезпечуючи рівновагу і баланс тих *І. прав* і відносин, які виявилися порушеними в результаті протиправної поведінки. Воно передбачає певну систему заходів, застосування яких забезпечує припинення дій, що порушують *І. права* громадян. Здійснюючи охорону і захист суспільних *І. відносин*, право прагне вирішити це завдання максимально швидко і з мінімальною витратою коштів, що підсилює соціальну роль охоронної *ф. ІП*. Соціальне призначення права полягає не тільки в регулюванні і охорони, а й в запобіганні порушення права.

Охарактеризуємо спеціальні *ф. ІП*, що властиві саме *ІП* і розкривають його сутність і призначення. Виробнича функція

безпосередньо впливає на технологічний процес і спрямована на забезпечення ефективності інформаційного виробництва, поліпшення якості його продукції, раціональне використання трудових ресурсів (робочої сили), зміцнення трудової дисципліни в рамках окремої компанії або корпорації. Соціальна функція полягає в організації зайнятості осіб, які працюють в сфері *ІТ*, а також на віддаленому доступі від місця роботи; введенні реальних стандартів якості життя та освіти, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток громадян; появі нових робочих місць і професій, наприклад, в сфері *інформатики* і *ІТ*. Інтеграційна функція полягає в тому, що *ІП* бере на озброєння ті напрацювання і положення, які вже існують в інших країнах. Внаслідок того, що новітні технології впроваджуються миттєво, а *І.* потоки не знають кордонів, *ІП* має найбільш оперативно і правильно оформляти нові відносини. Тому воно взаємодіє з виробленими іншими державами нормами, а коли потрібно, інкорпорує їх в своє законодавство. Таку чітку взаємодію помітно сьогодні, наприклад, у сфері *е. документообігу, е. торгівлі*. У зв'язку з цим велику роль відіграють міжнародні договори, угоди, хартії, конвенції, як уже підписані (ратифіковані) нашою країною, так і ті, до яких ми приєднаємося найближчим часом. Функція інтеграції також безпосередньо пов'язана з інтеграційним характером сучасної науки і процесами технологічного злиття (конвергенції) мереж і послуг зв'язку. Наприклад, сьогодні досить важко усвідомлювати різницю між *І.* обмінами, які здійснюються завдяки традиційним *ЗМІ* (газети, журнали, телебачення), і *е.* повідомленнями через *Інтернет* (*е.* презентація газети, журналу).

Найбільший інтерес представляє прогностична функція, що має в *ІП*, в порівнянні з іншими галузями, найбільш виражений характер. Не дарма деякі західні фахівці називають *ІП* правом майбутнього. Прогностична функція полягає в тому, що *ІП* виробляє систему правових засобів, що забезпечують взаємодію людини і техніки, людини і новітніх *ІТ* в тих областях діяльності, які або вже існують, або з'являться найближчим часом, наприклад, проблеми біоетики, розробки нових видів палива і т. ін. У зв'язку з

цим суттєве значення має вивчення конкретних перспектив розвитку різноманітних явищ інформатики, а також взаємозв'язок *ІП* з плануванням, програмуванням, проектуванням, управлінням, ціле покладанням. *ІП* вбирає в себе знання інших наук, причому як природничих, так і суспільних. Важливу роль при цьому відіграють ключові ідеї юристів, програмістів, винахідників, часом набагато випереджаючих свій час. Тут методологічна функція тісно змикається з прогностичною (2).

У вітчизняній юридичній літературі була перевірена гіпотеза про появу нової й специфічної функції інформаційної галузі права, як інтеграційної (інтегративної), яка в умовах *І.* глобалізації набуває статусу ключової характеристики національного *ІЗ* (1). Сутність указаної функції можна інтерпретувати наступним чином. *ІП* за самою своєю природою орієнтоване на постійне «відстеження» новацій юридичного характеру, що вже впроваджені та діють в інших країнах, так би мовити, з метою їх подальшої «асиміляції». Варто додати й те, що визначальною ознакою даного процесу виступає вражаюча, порівняно з іншими галузями права, оперативність. Першопричина ж цього полягає в стрімкому поширенні *ІКТ*, у майже миттєвому проникненні нових продуктів та послуг на їх основі в усі сфери суспільного життя в загальнопланетарних масштабах і, як наслідок, у глобалізації *І.* потоків, для яких, по суті, відсутні кордони. Відтак, саме зростаюча залежність сучасної цивілізації від *ІКТ* обумовлює збільшення ступеня впливу *міжнародного ІП* на національне *ІП*, а отже й міжнародного інформаційного законодавства на національне *ІЗ* (1). Питання щодо ролі прогностичної функції *ІП* було порушено у роботі (5). Зважаючи на те, що *ІП* починає виробляти систему правових засобів, які забезпечують взаємодію людини й техніки, людини та новітніх *ІТ*, акцентується увага на наступному. В умовах *І. суспільства,* побудованого на знаннях, виникають обставини, за яких соціально-технічні норми (державні стандарти – норми зі стандартизації, санітарні норми і правила та ін.) стають техніко-юридичними (4). Це розширює перелік видів норм *ІП*, а також потребує проведення спеціальних досліджень обставин їх появи.

Література:

1. Арістова І.В., Ткаченко В.В. Інформаційне законодавство України: проблеми адаптації до міжнародних правових стандартів: монографія / За заг. ред. І.В. Арістової Київ, Редакційно-видавничий центр НУБіП України, 2015. 185 с.

2. Рассолов И.М. Информационное право: учебник. Москва: изд-во Юрайт, 2011. 440 с.

3. Арістова І.В. Наука «інформаційне право» на новому етапі розвитку інформаційного суспільства / *Правова інформатика*. 2011. № 1. С. 3-11.

4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Харків: Еспада, 2009. 752 с.

5. Арістова І.В., Стадник Р.І. Органи виконавчої влади України як розпорядники публічної інформації: теоретико-правові та практичні питання: монографія / За заг. ред. І.В. Арістової. Київ: Видавничий центр НУБіП України 2018. 233 с.

І. В. Арістова

«Інновація відрізняє лідера від наздоганяючого»
Стів Джобс

РОЗДІЛ ІІ
СУБ'ЄКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ТА НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

АГЕНТСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ

ІНФОРМАЦІЙНЕ АГЕНТСТВО (*І. а.*) – зареєстрований як юрид. особа суб'єкт *І. діяльності*, що діє з метою надання *І. послуг* відповідно до Закону України «Про інформаційні агентства» (1). Основними видами продукції *І. а.* є: *е.*, друкована, фото-, кіно-, аудіо– та відеопродукція.

Під представництвом *І. а.* в Україні слід розуміти зареєстровану в Україні відповідно до чинного зак-ва як суб'єкт *І. діяльності* будь-яку установу (бюро, представництво, корпункт тощо), що представляє в Україні держ. або недерж. *І. а.*, зареєстроване як юрид. особа згідно з чинним зак-вом відповідної країни, і яке здійснює свою діяльність в Україні у сфері *І.* відповідно до Законів України «Про інформацію» (2) та «Про інформаційні агентства» (1).

І. а. в Україні можуть мати будь-які організаційно-правові форми. Основними видами *І. а.* є держав. та недерж. *І. а.* України та інозем. *І. а.*, які діють в Україні через свої представництва. Право на заснування *І. а.* в Україні належить гр-нам та юрид. особам України. Іноземці та інозем. юрид. особи мають право бути співзасновниками *І. а.* України.

Забороняється створення і діяльність *І. а.*, у статутному фонді яких сукупна частка, що належить іноземцям та/або інозем. юрид. особам, становить більш як 35 %.

Держ. реєстрації підлягають усі *І. а.* та представництва інозем. *І. а.*, що засновуються або діють в Україні. Держ. реєстрація *І. а.* в Україні як суб'єктів господарювання проводиться в порядку, встановленому законом для держ. реєстрації юрид. осіб.

Держ. реєстрацію *І. а.* як суб'єкта *І. діяльності* здійснює Міністерство юстиції України в порядку, встановленому пост. КМ України (3).

Реєструючий орган у термін, визначений зак-вом України, видає засновнику (співзасновникам) або їх представнику відповідні свідоцтва про держ. реєстрацію *І. а.* як суб'єкта *І. діяльності*.

І. а., створені в Україні, мають право на поширення *І.* про діяльність органів держ. влади та органів місцевого самоврядування (4).

І. а. України, незалежно від їх виду, на договірних засадах збирають, обробляють, створюють, готують до поширення офіційну *І.* про діяльність органів держ. влади та органів місцевого самоврядування, випускають і розповсюджують *І. продукцію* про діяльність цих органів. Держ. *І. а.* систематично інформують громадськість про діяльність органів держ. влади та органів місцевого самоврядування, перебування вищих посадових осіб у робочих поїздках по Україні, а також про візити офіційних держ. делегацій і вищих посадових осіб в ін. країни, прийом заруб. офіційних делегацій і посадових осіб ін. держав. На вимогу Президента України, Голови ВР України, Прем'єр-міністра України, Голови Верховного Суду України та Голови Конституційного Суду України держ. *І. а.* зобов'язані передавати тексти їх екстрених виступів та заяв з важливих питань держ. життя.

Література:

1. Про інформаційні агентства: Закон України від 28 лютого 1992 р. № 74/95-ВР. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80

2. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed19921002

3. Про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації, інформаційних агентств та розміри реєстраційних зборів: пост. КМ України від 17 листопада 1997 р. № 1287. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1287-97-%D0%BF

4. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 р. № 539/97-В. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80.

Г. М. Красноступ

АГЕНТСТВО ІНФОРМАЦІЙНЕ (УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ) «УКРІНФОРМ»

УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ АГЕНТСТВО «УКРІНФОРМ» (*Укрінформ*) – є центральним *І.* агентство, підпорядкованим КМУ (1).

Укрінформ спільно з ДП «Мультимедійна платформа іномовлення України» складають систему державного іномовлення України (2, Ст. 2).

Укрінформ утворено згідно з Указом Президента України (3). У 2000 Укрінформу надано статус національного (4). *Укрінформ* здійснює свою діяльність відповідно до ЗУ «Про інформаційні агентства» (5) та Статуту (1). Цілісний майновий комплекс *Укрінформу* віднесено до сфери управління *Міністерства культури та інформаційної політики України* (6).

До основних завдань *Укрінформу* віднесено: висвітлення держ. політики і сусп. життя України; забезпечення *І.* органів держ. влади; послідовна реалізація принципів *свободи І.*; збирання і оперативне поширення *І.* про події, що відбуваються в Україні та за кордоном у сфері політики, економіки, соціального життя, культури, науки, техніки і спорту; підготовка у межах своєї компетенції пропозицій про визначення пріоритетів у розвитку держ. *І.* служби, розбудови та захисту національного *І. простору* і подання їх у встановленому порядку на розгляд КМУ або Президентові України.

Відповідно до мети діяльності та основних завдань *Укрінформ*: поширює офіційну *І.* з найважливіших політ., соціальних та ін. процесів у державі; розповсюджує офіційні документи ВРУ, Президента України, КМУ, міністерств, інших органів держ. влади з найважливіших питань внутрішньої і зовнішньої політики; висвітлює офіційну точку зору керівників держави з актуальних питань; збирає, обробляє і поширює *І.* про політичні, соціально-економічні та ін. події у світі; видає і розповсюджує в Україні та за кордоном *І.* вісники, бюлетені, газети, журнали, книги, ін. друковану, комп'ютерну, фото і аудіовізуальну, кінохронікальну продукцію за передплатою і вроздріб; провадить науково-технічну діяльність у галузі зв'язку, телекомунікацій та комп'ютерної техніки; бере участь у роботі міжнародних організацій з питань *І. діяльності* та вивчення досвіду роботи; співробітничає з держ. та недерж. іноземними *І. агенціями,* в тому числі здійснює обмін на паритетних засадах творчими групами, кореспондентськими

пунктами, спільну *І. діяльність*; провадить видавничу діяльність, видає та розповсюджує спеціальну літературу, ін. друковану продукцію; укладає угоди на *І.* обслуговування держ. та недерж. підприємств, установ, організацій (включаючи іноземні); провадить зовнішньоекономічну діяльність відповідно до покладених на нього завдань; надає послуги рекламного характеру.

Укрінформ самостійно в установленому порядку визначає структуру, штатний розпис апарату агентства, приймає рішення з госп. питань і збуту *інформаційної продукції.*

Укрінформ очолює генеральний директор, який призначається в установленому порядку. Для здійснення загального нагляду за діяльністю *Укрінформу* створюється наглядова рада, склад якої затверджується КМУ. Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції *Укрінформу*, утворюється колегія у складі генерального директора (голова колегії), його заступників за посадою та ін. керівних працівників агентства. До складу колегії можуть входити також представники органів викон. влади, *ЗМІ*, підприємств, установ, організацій та об'єднань гр-н, діяльність яких пов'язана з отриманням, обробкою та передачею *І.*. Колегія на своїх засіданнях визначає поточні та перспективні завдання *Укрінформу*, вирішує питання щодо його структури в Україні та за кордоном, про фінансово-економічну діяльність, роботу з кадрами, заслуховує звіти підрозділів та окремих працівників агентства. Членів колегії затверджує та увільняє від виконання обов'язків генеральний директор *Укрінформу*.

Література:

1. *Про затвердження* Статуту та інші питання Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ»: постанова КМУ від 15 липня 1997 р. № 749. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/749-97-%D0%BF

2. Про систему іномовлення України: Закон України від 08.12.2015 № 856-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-19#Text

3. Про Міністерство інформації України: Указ Президента України від 13 листопада 1996 р. № 1061. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1061/96

4. Про надання Державному інформаційному агентству України (ДІНАУ) статусу національного: Указ Президента України від 14 листопада 2000 р. № 1230. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1230/2000

5. Про інформаційні агентства: Закон України від 28 лютого 1992 р. № 74/95-ВР. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80

6. Положення про Міністерство культури та інформаційної політики України : постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2019 р. № 885. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-%D0%BF#Text

Г. М. Красноступ

БЮРО КООРДИНАЦІЙНЕ З ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

КООРДИНАЦІЙНЕ БЮРО З ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ (далі – *Бюро*) – створено у 2011 році згідно з постановою президії НАПрН України (1) та є координаційно-дорадчим органом у складі Відділення державно-правових наук і міжнародного права НАПрН України.

Головним завданням Бюро є розвиток правової науки та координація фундаментальних і прикладних правових досліджень в *І. сфері*.

Бюро відповідно до покладених на нього завдань:

1) здійснює загальну координацію, сприяє організації та проведенню фундаментальних і прикладних наукових досліджень та розробок в *І. сфері* за такими пріоритетними напрямами:

– теоретико-правові основи становлення і розвитку *І. суспільства*, забезпечення прав і свобод людини і громадянина в *І. сфері*;

– теоретико-методологічні засади правового регулювання *І. діяльності*, розвитку *ІП* та *ІЗ* України;

– актуальні проблеми *правової інформатики*, системної *інформатизації* нормотворчої, правозастосовної і правоосвітньої діяльності;

– розробка і впровадження *І.*-правових підсистем *е.* парламенту та уряду, *е.* систем і баз даних в галузі держави і права;

– правові засади захисту персональних даних, *І. з обмеженим доступом*, *технічного захисту І.* та інших проблем *ІБ* в умовах глобалізації;

– проблеми юридичної відповідності та протидії правопорушенням в *І. сфері*;

– досвід іноземних країн та історичний досвід правового регулювання в *І. сфері*, проблеми імплементації норм міжнародного *ІП* в законодавство України;

2) бере участь в організації виконання замовлень органів державної влади стосовно розроблення засад державної правової політики в *І. сфері*, проведення наукової оцінки та експертизи проектів законів та інших нормативно-правових актів;

3) здійснює заходи щодо консолідації наукового потенціалу науково-дослідних установ і навчальних закладів юридичного профілю, а також інтеграції академічної та вузівської правової науки в *І. сфері*;

4) сприяє науковому забезпеченню нормотворчої діяльності органів державної влади, вивчає та узагальнює механізми реалізації актів *ІЗ*;

5) розробляє пропозиції щодо визначення пріоритетних напрямів розвитку правової науки і наукових досліджень в *І. сфері*;

6) бере участь у науковому забезпеченні правової й адміністративної реформи, готує пропозиції щодо удосконалення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування з питань формування і розвитку *І. суспільства*, правових питань *І. діяльності* та *ІБ*;

7) сприяє організації підготовки наукових кадрів та підвищенню кваліфікації фахівців *І. сфери*, науковій творчості молоді в галузі держави і права, поширенню *правової І.*, розвитку юридичної освіти, надає підтримку талановитим вченим в *І. сфері*;

8) сприяє вивченню світового досвіду правового регулювання суспільних *І. відносин* та пропагуванню досягнень правової науки в *І. сфері*;

9) залучається до виконання інших функцій згідно з рішеннями загальних зборів або президії НАПрН України.

Персональний склад *Бюро*, у т.ч. голова *Бюро*, його заступник і вчений секретар, затверджуються та змінюються президією НАПрН України. Членами Бюро можуть бути дійсні члени та члени-кореспонденти НАН України і НАПрН України та провідні вчені *І. сфері*, які мають наукові ступені, вчені (почесні) звання.

Участь у засіданнях *Бюро* з правом дорадчого голосу можуть брати вчені, експерти й фахівці заінтересованих державних органів, наукових установ, навчальних закладів, підприємств, організацій, а також вчені та експерти іноземних країн (за згодою).

Науково-організаційне і документальне забезпечення діяльності *Бюро* покладається на Науковий організаційний сектор *Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України*.

Література:

1. Про створення координаційного бюро з інформаційного права та інформаційної безпеки у складі відділення державно-правових наук і міжнародного права національної академії правових наук країни: постановою президії НАПрН України від 30 червня 2011 р. № 78/10 / *Інформація і право*, № 3(3) / 2011, с. 191.

В. Г. Пилипчук

КОМІСІЯ УКРАЇНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ (НАЦІОНАЛЬНА)

НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ УКРАЇНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ (*НКРЗІ*) – орган держ. регулювання у сфері телекомунікацій, *інформатизації*, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку. У визначеній сфері *НКРЗІ* здійснює повноваження органу ліцензування, дозвільного органу, регуляторного органу та органу держ. нагляду (контролю) (1).

НКРЗІ є держ. колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним *ВРУ* (2, ст. 17).

НКРЗІ складається із комісії як колегіального органу та апарату.

Осн. завданнями *НКРЗІ* є:

– забезпечення проведення єдиної держ. політики з питань держ. регулювання у сфері телекомунікацій, *інформатизації* та розвитку *І. суспільства*, користування радіочастотним ресурсом, надання послуг поштового в'язку;

– здійснення державного регулювання та нагляду у сфері телекомунікацій, *інформатизації*, користування радіочастотним ресурсом, надання послуг поштового в'язку, використання інфраструктури з метою максимального задоволення попиту споживачів на послуги в'язку та *І. послуги*, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, збільшення обсягів послуг та підвищення їх якості, розвитку та модернізації телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних мереж з урахуванням інтересів національної безпеки;

– забезпечення ефективного користування радіочастотним ресурсом і функціонування ринку телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних, *І. послуг* та послуг поштового в'язку на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів господарювання та споживачів цих послуг;

– сприяння розвитку конкуренції та підприємництва, забезпечення рівних умов діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, вдосконалення механізму регулювання ринкових відносин у сфері *телекомунікацій*, *інформатизації*, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку;

– забезпечення системності, комплексності і узгодженості розвитку *інформатизації* та *І. суспільства* в державі.

НКРЗІ відповідно до покладених на неї завдань: вносить пропозиції до органів держ. влади щодо проектів законів та ін. нормативно-правових актів, стандартів у сфері телекомунікацій; видає нормативні акти з питань, що належать до компетенції національної комісії, що здійснює держ. регулювання у сфері зв'язку та *інформатизації*, та контролює їх виконання; забезпечує держ. нагляд за додержанням суб'єктами ринку законодавства про телекомунікації; здійснює держ. нагляд за користуванням радіочастотного ресурсу для потреб *телерадіомовлення*, діяльністю

операторів телекомунікацій, контроль за технічними параметрами поширення аудіовізуальної *І.* (3, ст. 70); здійснює ліцензування та реєстрацію у сфері надання телекомунікаційних послуг та користування радіочастотним ресурсом, встановлює ліцензійні умови та порядок контролю за їх дотриманням; встановлює Правила здійснення діяльності у сфері телекомунікацій; здійснює розподіл, присвоєння, облік номерного ресурсу, видачу та скасування дозволів, нагляд за використанням номерного ресурсу; встановлює порядок надання послуг із перенесення абонентських номерів та порядок надання послуг нац. роумінгу; встановлює порядок відкриття номерного ресурсу, в якому забезпечується утворення персональних номерів абонентів, та порядок адміністрування, присвоєння абонентам і обслуговування персональних номерів, визначає організацію, яка здійснює централізоване технічне адміністрування персональних номерів та перенесених абонентських номерів; забезпечує контроль за якістю телекомунікаційних послуг та задоволенням попиту споживачів; здійснює тарифне регулювання у сфері телекомунікацій та встановлює порядок взаєморозрахунків між операторами телекомунікацій; дає дозвіл операторам, провайдерам телекомунікацій на встановлення спеціальних тарифів для інвалідів та соціально незахищених осіб на загальнодоступні телекомунікаційні послуги; здійснює організаційно-правове забезпечення загальнодоступних телекомунікаційних послуг та послуг пропуску трафіка; здійснює визначення ринків певних телекомунікаційних послуг, проведення їх аналізу та визначення операторів, провайдерів телекомунікацій з істотною ринковою перевагою на ринках таких послуг; застосовує у межах своїх повноважень в установленому зак-вом порядку адміністративні стягнення до суб'єктів ринку телекомунікацій; регулює взаємодію операторів телекомунікацій при взаємоз'єднанні телекомунікаційних мереж, у тому числі щодо послуг пропуску трафіка, встановлює порядок маршрутизації трафіка; забезпечує досудове вирішення спорів між суб'єктами ринку телекомунікацій щодо взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж, у тому числі щодо послуг пропуску трафіка, надання послуг

національного роумінгу, перенесення абонентських номерів та використання персональних номерів; встановлює порядок ведення і веде реєстр операторів, провайдерів телекомунікацій.

НКРЗІ утворюється у складі Голови та 6 членів. Голова та члени *НКРЗІ* призначаються на посади та звільняються з посад Президентом України шляхом видання відповідного указу. *НКРЗІ* набуває повноважень з моменту призначення більше половини її загального кількісного складу. Головою та членом *НКРЗІ* можуть бути гр-ни України, які мають повну вищу (профільну, економ. або юрид.) освіту, досвід роботи на керівних посадах не менше 3 років упродовж останніх 10 років. Термін повноважень Голови та члена *НКРЗІ* становить 6 років. Одна й та ж особа не може бути Головою та/або членом комісії більше двох термінів підряд.

НКРЗІ для здійснення своїх повноважень може створювати та ліквідовувати свої територіальні органи у випадках, передбачених у положенні про *НКРЗІ*. Територіальні органи діють на підставі положення, що затверджується *НКРЗІ*.

Осн. формою роботи *НКРЗІ* є засідання, які проводяться за рішенням Голови. Засідання *НКРЗІ* є правомочним, якщо на ньому присутні більше половини її загального кількісного складу. Голова та член *НКРЗІ* мають по одному голосу кожен. *НКРЗІ* розробляє і затверджує з питань, що належать до її компетенції, нормативно-правові акти, обов'язкові до виконання центральними та місцевими органами викон. влади, органами місцевого самоврядування, учасниками ринку телекомунікаційних послуг, їх об'єднаннями, контролює їх виконання. Рішення *НКРЗІ* приймаються більшістю голосів від її загального кількісного складу. Рішення *НКРЗІ*, які є нормативно-правовими актами, підлягають обов'язковій держ. реєстрації в установленому зак-вом порядку.

Література:

1. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації: Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1067. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1067/2011

2. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text

3. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3759-12.

Г. М. Красноступ

КОМІТЕТ ТЕЛЕБАЧЕННЯ І РАДІОМОВЛЕННЯ УКРАЇНИ (ДЕРЖАВНИЙ)

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ ТЕЛЕБАЧЕННЯ І РАДІОМОВЛЕННЯ УКРАЇНИ (*Держкомтелерадіо*) – центр. орган викон. влади із спеціальним статусом, що бере участь у формуванні та реалізує держ. політику у сфері телебачення і радіомовлення. Діяльність *Держкомтелерадіо* спрямовується та координується КМУ через Міністра культури та інформаційної політики (1).

Утворений відповідно до Указу Президента України (2) *Держкомтелерадіо* неодноразово змінював найменування у зв'язку з реорганізацією.

Зафіксувавши у 1996 році назву *Держкомтелерадіо*, Конституція України тим самим передбачила його існування та певну стабільність функціонування.

КСУ ухвалив рішення, яким визначив, що виокремлення в Конституції України прямо чи опосередковано назв міністерств та інших центр. органів викон. влади, по суті, фіксує їх осн. цільове призначення (3). У такий спосіб певною мірою визначається характер діяльності відповідного органу. Без внесення змін до КУ ліквідація або зміна назви таких органів неможливі.

Держкомтелерадіо відповідно до покладених на нього завдань:

– узагальнює практику застосування зак-ва з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та вносить в установленому порядку проекти законодавчих актів, актів Президента України, КМУ на розгляд Міністра культури та інформаційної політики;

– надає пропозиції щодо проєктів законів, інших актів законодавства, які надходять для погодження *Міністра культури та інформаційної політики* від міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;

– за дорученням *Міністра культури та інформаційної політики* виконує разом з іншими держ. органами завдання щодо забезпечення *ІБ*;

– готує пропозиції щодо вдосконалення системи держ. управління у сфері телебачення і радіомов.;

– узагальнює і подає *Міністру культури та інформаційної політики І.* про проведення органами виконавчої влади системної роз'яснювальної роботи з пріоритетних питань держ. політики та пропозиції щодо вдосконалення такої роботи;

– сприяє розвитку вітчизняних аудіовізуальних (електронних) *ЗМІ*;

– забезпечує дотримання держ. мовної політики у сфері телебачення і радіомов.;

– за дорученням *Міністра культури та інформаційної політики* вживає разом з іншими органами держ. влади заходів з підвищення художньої якості вітчизняних телерадіопрограм;

– забезпечує підвищення кваліфікації працівників аудіовізуальних (електронних) *ЗМІ*;

– сприяє створенню та діяльності Суспільного телебачення і радіомов., впровадженню ефірного наземного цифрового телерадіомов.;

– забезпечує єдність вимірювань, здійснення метрологічного контролю та нагляду у сфері держ. телебачення і радіомов.;

– готує пропозиції та рекомендації щодо захисту, ефективного використання і розподілу національного радіочастотного ресурсу, призначеного для потреб телерадіомов., та подає їх в установленому зак-вом порядку;

– бере участь у розробленні держ. стандартів для потреб цифрового телерадіомов.;

– здійснює методологічне забезпечення та координує діяльність *І. агентств*, установ та організацій, що належать до сфери управління *Держкомтелерадіо*;

– забезпечує впровадження сучасних цифрових технологій у держ. телерадіоорганізаціях;

– вносить в установленому порядку *Міністру культури та інформаційної політики* пропозиції щодо створення за кордоном мережі кореспондентських пунктів держ. телерадіоорганізацій та *І. агенств*;

– забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проєктів та укладенні міжнародних договорів України, забезпечує їх виконання.

Конституція України закріплює особливий порядок призначення та звільнення керівника *Держкомтелерадіо*.

Держкомтелерадіо очолює Голова, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України та звільняється з посади ВРУ.

Голова має двох заступників, у тому числі першого, які призначаються на посади та звільняються з посад КМУ за поданням Прем'єр-міністра України. Діяльність *Держкомтелерадіо* спрямовується і координується КМУ.

Накази *Держкомтелерадіо* видані в межах повноважень, передбачених законом, є обов'язковими для виконання центр. органами викон. влади, їх територіальними органами, місц. держ. адміністраціями, органами влади АРК, органами місц. самоврядування, підприємствами, установами та орг-ціями незалежно від форми власності та гр-нами.

Література:

1. Про Державний комітет телебачення і радіомовлення України: постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2014 р. № 341. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2014-%D0%BF#Text

2. Про вдосконалення системи управління державним телебаченням і радіомовленням України: Указ Президента України від 3 січня 1995 р. № 12/95. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/12/95

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за Конституційним поданням Президента України про офіційне тлумачення положень пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України (Справа про повноваження Президента України реорганізувати центральні органи виконавчої влади) від 28 січня 2003 р. № 2-рп/2003, Справа № 1-1/2003. URL: http://jurconsult.net.ua/zakony-stran-sng/9114-Reshenie-

Konstitucionnogo-Suda-Ukrainy-ot-28-yanvarya-2003-goda-2-rp-2003-Po-delu-po-konstitucionnomu-predstavleniyu-Prezidenta-Ukrainy-ob-oficial-nom.html

Г. М. Красноступ

ЖУРНАЛ «ІНФОРМАЦІЯ І ПРАВО»

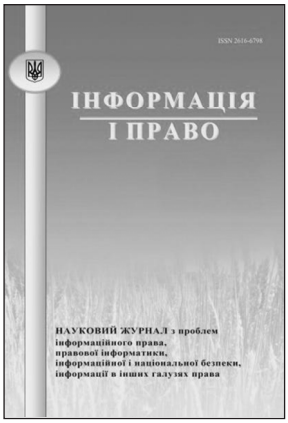

– науковий фаховий журнал з проблем права та *ІЗ*, *ІТ*, *інформатизації*, *ІР* в інших галузях права. Видається у Києві. Журнал зареєстрований в Міністерстві юстиції України (1). Засновниками видання є *Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України*, Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського Національної академії наук України та Вищий навчальний заклад «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»».

Програмними цілями видання є висвітлення результатів фундаментальних та прикладних наукових досліджень, дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з актуальних проблем становлення і розвитку інформаційного суспільства та інтеграції України у світовий інформаційний простір, інформаційного права, соціальних комунікацій та інформатизації, міжнародного інформаційного права та інформаційної безпеки.

Згідно з Наказом МОН України (2) журнал включено до Переліку наукових фахових видань України, категорія «Б», галузь науки – юридичні, спеціальність – 081. У журналі можуть публікуватися матеріали стосовно дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата наук (доктора філософії – Ph.D.) і доктора наук у галузі юридичних наук.

Видання внесене в міжнародну базу даних періодичних видань, згідно відповідного номеру ISSN, розміщується на інформаційній

платформі «Наукова періодика України», через яку здійснюється інтеграція з регіональним Реєстром DOI, Системою CrossRef, Міжнародним реєстром ORCID (3).

Література:

1. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 20117-9917ПР від 05.07.2013 р.

2. Наказ МОН України від 02.07.2020 р. № 886 (додаток 4); 3. Журнал «Інформація і право». URL: http://ippi.org.ua/jpage/76.

В. М. Брижко

ЖУРНАЛ «ПРАВОВА ІНФОРМАТИКА»

– науковий фаховий журнал з проблем права та *ІЗ*, *ІТ*, *інформатизації*, *ІР* в інших галузях права. Видавався у Києві. Журнал зареєстровано як друкований *ЗМІ* у *Державному комітеті телебачення і радіомовлення України* (1).

Засновниками журналу є Науково-дослідний центр правової інформатики НАПрН України (нині – *Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України*) та Інститут законодавства Верховної Ради України. Організаційне та ресурсне забезпечення видання журналу здійснюється *Науково-дослідним інститутом інформатики і права НАПрН України*, а науково-інформаційне – Інститутом законодавства.

Журнал було включено до переліку наукових фахових видань України, в якому можуть публікуватися матеріали дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата стосовно (2): юридичних наук (3); технічних наук (4).

У період з 2003 по 2011 рр. у журналі було опубліковано понад 350 наукових статей (5).

На часі видання журналу припинено.

Література:

1. Свідоцтво КВ № 8254 про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації видане 22.12.2003 р.

2. Постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 08.06.2005 р. № 2-05/5

3. Постанова президії ВАК України від 08.07.2009 р. № 1-05/3.

4. Постанова президії ВАК України від 10.02.2010 р. № 1-05/1.

5. Журнал «Інформація і право». URL: http://ippi.org.ua/naukovii-fakhovii-zhurnal-%E2%80%9Cpravova-informatika%E2%80%9D

В. М. Брижко

ЖУРНАЛ «МІЖНАРОДНИЙ ОГЛЯД ПРАВА, КОМП'ЮТЕРІВ І ТЕХНОЛОГІЙ»

– (англ. **International Review of Law, Computers & Technology**[*]) – науковий журнал заснований Британсько-Ірландською асоціацією права, освіти та технологій (BILETA). Видається з 1984 у Лондоні (Велика Британія).

Спершу журнал видавався під назвою «Щорічник права, комп'ютерів і технології» («Yearbook of Law, Computers and Technology»). У 1992 назву було змінено на «Міжнародний щорічник права, комп'ютерів і технології» («International Yearbook of Law, Computers and Technology»). З 1996 журнал отримав теперішню назву і видається у співпраці з видавництвом «Routledge» Taylor&Francis Group.

За понад 35 років існування журналу його головними редакторами були: Крістофер Арнольд (до 1990) та Кен Рассел (до 2018). На сьогодні редколегію очолює Субхаїт Басу – професор Університету Лідса (Велика Британія), Голова Британсько-Ірландської асоціації права, освіти і технологій (BILETA).

До складу редколегії журналу, крім провідних британських дослідників *ІП*, також входять іноземні члени, зокрема науковці з Австралії, Данії, Індії, Італії, Канади, Нідерландів, Португалії та США.

Упродовж 1984–1996 журнал видавався один раз на рік, при цьому в 1985, 1988 та 1990 через незначну популярність і невелику кількість поданих публікацій не видавався. Далі впродовж двох років виходив уже двічі на рік, а з 1998 по теперішній час щороку виходять по три номери журналу.

Починаючи з 2003 практикується публікація тематичних випусків, які зазвичай редагуються запрошеними фахівцями з

[*] International Review of Law, Computers & Technology. URL: ttps://www.tandfonline.com/toc/cirl20/current

відповідної його тематики. Вийшло близько двадцяти тематичних випусків, такі як: «Розвиток інформаційного і технологічного права в Азії» і «Розвиток теорії правових технологій» (2005), «Управління цифровими правами (DRM), закон і технології» (2006), «Управління Інтернетом і деякі напрями кібер-права», «Он-лайн вирішення спорів і захист даних», «Кіберпростір» (2007), «Злочинність і кримінальна юстиція» (2008), «Технологія створення закону; технологічне формування закону» (2009), «Закон і технології в гармонії», «Кіберзлочинність і конфіденційність» і «Межі регулювання» (2010), «Контр-терористичні стратегії, права людини та роль технології» (2011), «Сучасні зміни в кібер-праві» (2012), «Майбутнє захисту даних: колапс чи відродження?» (2014), «Сприяння розвитку технологій і моделювання загального ринку через регулювання» (2015), «Правосуддя в алгоритмічній мантії» (2017), «Розумне місто або розумні машини: інформаційна інфраструктура і верховенство права» (2018), «Соціальні медіа» (2019). У низці випусків журналу публікуються матеріали конференцій, організованих і проведених засновником видання.

Політика журналу полягає у висвітленні академічних досліджень правових проблем, спричинених розробкою, використанням та розповсюдженням *ІТ*. До видання приймаються статті щодо *е. комерції* та управління, права і технологій, інтелектуальної власності (з особливим посиланням на патенти), нормативно-правових актів про телекомунікацію, конфіденційності й охорони *І.*, *Інтернет*-посередництва, законодавства про конкуренцію, новітніх технологій тощо.

Журнал індексується у 17 міжнародних наукометричних базах, у т.ч. Scopus, де у 2019 коефіцієнт цитування журналу дорівнював 1.7, що становило 157-ме місце з 685 видань у категорії «Право» (Q2) та 379-те – з 636 видань у категорії «Комп'ютерні науки» (Q3), h-індекс 12.

Ю. Б. Курилюк

ЖУРНАЛ «ПРАВО ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

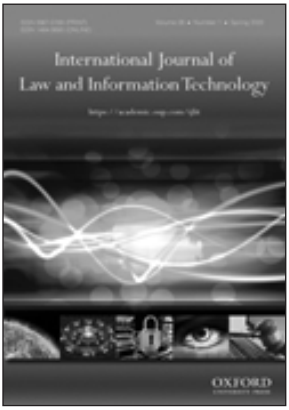

– (англ. **International Journal of Law and Information Technology**[*]) – науковий журнал видається у Лондоні (Велика Британія) з 1993 у співпраці з видавництвом Oxford University Press.

Ініціаторами заснування та першими головними редакторами журналу були Крістофер Міллард (Лондонський університет королеви Мері, Велика Британія) та Річард Сускінд (Університету Стратклайда, Велика Британія). На тепер К. Міллард продовжує очолювати редакційну раду спільно з Даніелем Мартіном Катц (Іллінойський технологічний інститут, США) та Яном Ллойдом (Вища школа економіки, Росія).

Упродовж 1993–2009 журнал видавався тричі на рік і з 2010 – щоквартально. Основний склад редколегії журналу становлять фахівці *ІП* з Великої Британії і США, а також до неї входять науковці з Австралії, Бельгії, Канади, Китаю, Люксембургу, Німеччини, Чехії, Швейцарії та Японії.

Кожен номер видання включає не більше шести наукових статтей, а також, як правило, огляд нових монографічних досліджень у сфері *ІП* та *ІТ*.

Тематика журналу є широкою й охоплює різноманітні погляди з *ІП*. Водночас пріоритет надається дослідженням, які здійснюють передовий і всебічний аналіз законодавства про *ІТ*, комунікації та кіберпростір, захисту програмного забезпечення, ліцензування, регулювання розповсюдження програмного забезпечення й *І. продуктів*, відповідальності за дефекти *е.* систем, правових наслідків застосування нових *ІТ*, а також статті щодо використання *ІТ* у правозастосуванні: технологічний супровід судових спорів, систематизація законодавства та *докумен-*

[*] International Journal of Law and Information Technology. URL: https://academic.oup.com/ijlit

тів, експертні системи, комунікація та управління поточними потоками *І.* тощо.

За весь час існування журнал мав тільки одне тематичне видання – «Сучасні проблеми управління Інтернетом» (2014), редагований запрошеним редактором Лі Ендрю Біграйвом – професором кафедри приватного права Університету Осло (Норвегія). Випуск включав у себе статті, опрацьовані в рамках проєкту «Управління системою доменних імен і майбутнє *Інтернету*: нові параметри, нові виклики» (Igov2) співробітниками Університету Осло та інших установ, включаючи університети Оксфорда, Джорджтауна, Гарварда, Орхус, Сент-Галлен, Сассекс та Лондонського університету королеви Мері.

Журнал індексується у 25 міжнародних наукометричних базах, у т.ч. Scopus, де у 2019 коефіцієнт цитування журналу дорівнював 2.3, що становило 101-ше місце з 685 видань у категорії «Право» (Q2) та 51-ше – з 227 видань у категорії «Інформаційні науки» (Q2), h-індекс 15.

Ю. Б. Курилюк

ЖУРНАЛ «ПРАВО ІНФОРМАЦІЙНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

– (англ. **Information & Communications Technology Law**[*]) – науковий міждисциплінарний журнал, що видається з 1992 у Лондоні (Велика Британія) у співпраці з видавництвом «Routledge» Taylor&Francis Group.

Спершу журнал видавався під назвою «Право, комп'ютери і штучний інтелект» («Law, Computers and Artificial Intelligence»), а з 1996 отримав теперішню назву і видається тричі на рік.

[*] Information & Communications Technology Law. URL: https://www.tandfonline.com/toc/cict20/current

Ініціатором заснування та головним редактором журналу є Індіра Махалінгам Карр – професор Університету Суррей (Велика Британія), основними напрямами дослідження якої є міжнародне комерційне право, глобалізація через нові технології, корупція в міжнародному бізнесі, проблеми розвитку, а також проблеми та перешкоди, що виникають при гармонізації законів. До складу редколегії журналу, крім провідних британських дослідників інформаційного права, також входять іноземні члени, зокрема науковці з Австралії, Канади, Макао, Нідерландів, Нової Зеландії, Північної Ірландії та США.

Із самого початку заснування практикується публікація тематичних випусків журналу. Вийшло понад двадцять таких випусків, зокрема: «Правові наслідки електронного обміну даними» (1992); «Тенденції у репрезентації правових знань» (1993); «Експертні системи в галузі права» (1994); «Втручання у конфіденційність: філософські та правові наслідки (1995); Інформаційні технології, право інтелектуальної власності та уругвайський раунд (1996); «Мультимедійна продукція та закон» (1997); «Офіційне моделювання у правовий час» (1998); «Мережеві послуги» (1999); «Права, ідентифікація та регулювання в кіберпросторі» та «Переосмислення права та інформаційного інтерфейсу: назустріч до *інформаційного права*» (2005); «Віртуалізація розв'язання спорів» та «*Інтернет*-право, *Інтернет*-помилки» (2006); «Всупереч культурним бар'єрам: захист даних та іслам» (2007); «Конфіденційність та розподіл між публічними/приватними особами» (2008); «Право, технології та суспільство: реальні наслідки метафоричного світу» (2011); «Кібер-конфіденційність чи кібер-нагляд? Правові відповіді на страх кіберпростору» (2014); «Технологічні виклики та можливості: майбутнє права» (2016); «Руйнівні технології, деструктивні норми: роль права в цифровому світі» (2017); «Небезпечна виступи та зображення: регулювання *Інтернету*» (2018).

Політика журналу полягає у висвітленні академічних досліджень щодо: впливу *ІТ* на правові процеси та прийняття правових рішень, пов'язані з цим етичні та соціальні питання; відповідаль-

ності програмістів та експертів-розробників *ІС*; права інтелектуальної власності на алгоритми, бази *даних*, програмне забезпечення тощо; *ІТ* та законодавства про конкуренцію; захисту *даних*; свободи *І.*; характеру конфіденційності, правового контролю за поширенням порнографічних, расистських і наклепницьких матеріалів в *Інтернеті*; мережева поліція; регулювання галузі *ІТ*; проблем комп'ютерного представлення й обчислювальної семантики права; ролі візуального чи образного юридичного моделювання; державна політика та філософські аспекти права та *ІТ*.

Журнал індексується у низці міжнародних наукометричних базах, у т.ч. Scopus, де у 2019 коефіцієнт цитування журналу дорівнював 2.0, що становило 133-тє місце з 685 видань у категорії «Право» (Q2) та 341-ше – з 636 видань у категорії «Комп'ютерні науки» (Q3), h-індекс 14.

Ю. Б. Курилюк

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (*ЗМІ*) – соціальні інститути, призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної *І.* до необмеженого кола осіб (1). Однією з головних ознак *ЗМІ* є здійснення редакційного контролю за змістом поширюваної *І.*.

Відповідно Конституції України засади утворення і діяльності *ЗМІ* визначаються виключно законами України (2, ст. 92).

Умовно *ЗМІ* можна поділити на традиційні (друковані та аудіовізуальні), а також нетрадиційні («онлайн медіа»). Під друкованими *ЗМІ* (пресою) в Україні розуміються періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про держ. реєстрацію (3, ст. 1).

Аудіовізуальний (електронний) *ЗМІ* – організація, яка надає для масового приймання споживачами аудіовізуальну *І.*, передану у вигляді електричних сигналів і прийняту за допомогою побутових електронних пристроїв (4, ст. 1).

Друковані *ЗМІ* (далі – *д. ЗМІ*) – періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію.

Додатки до *д. ЗМІ* у вигляді видань газетного та журнального типу є окремими періодичними і такими, що продовжуються, друк. виданнями і підлягають реєстрації на заг. підставах.

Правові основи діяльності *д. ЗМІ* в Україні визначено *ЗУ* «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (5).

Чинним *ЗУ* не визначено поняття «онлайн медіа», «нові медіа», «соціальні медіа» та «конвергентний *ЗМІ*», засади їх утворення та діяльності. *РЄ* порадила прийняти нове широке визначення медіа, яке охоплюватиме: всіх дійових осіб, залучених у виробництво та поширення; контент (наприклад, *І.*, аналіз, коментар, думка, освіта, культура, мистецтво та розваги в текстовій, аудіо, візуальній, аудіовізуальній чи іншій формі) та прикладні програми, створені з метою сприяння інтерактивним *ЗМІ* (наприклад, соціальним мережам) чи іншим масштабним інтерактивним видам діяльності на основі контенту (наприклад, онлайновим іграм), зберігаючи при цьому редакційний контроль чи нагляд над контентами (6).

Онлайн медіа – *ЗМІ*, що поширює *І.* у текстовій, аудіо, візуальній чи іншій формі у *е.* (цифровому) вигляді за допомогою мережі *Інтернет*, у тому числі з використанням програмного забезпечення та пристроїв для інтерактивних масових комунікацій.

Нові медіа – це, передусім, нові технології, поширення та злиття старих традиційних форм медіа з *Інтернетом* (конвергентні – тобто злиті або змішані технології (7). Сьогодні часто застосовують поняття «нові медіа», з якими нерідко ототожнюється з діяльністю соціальних медіа (Facebook, Livejournal, Twitter, YouTube), які можуть використовуватися не лише для розваг, але і для поширення *І.*.

Конвергентний *ЗМІ* (від лат. convergens (convergentis) «той, що сходиться», присл. від convergere «сходитись до одного центру, конвергуватись) – це *ЗМІ*, що поєднує в собі різні види контенту

так само конвергентного, оскільки об'єднуються різні види мовлення: усне, писемне мовлення, а також аудіовізуальний матеріал, що поширюється як через сповіщення в реальному часі, так і шляхом надання запису на замовлення, при цьому важливою характерною особливістю є те, що розповсюдження також відбувається через телекомунікаційні мережі з використанням нових технологій (8).

Література:

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 3322-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20190716

2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

3. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12/ed20181021

4. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3759-12

5. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2782-12/print1434041394372142

6. Рекомендація CM / Rec (2011) 7 Комітету міністрів державам-членам про нове визначення ЗМІ. URL: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1835645

7. Мудрук Л.М. Конвергентні медіа як об'єкт державного регулювання: досвід ЄС. URL: www.academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/19.pdf

8. Проценко Д., Тупчієнко Д. Огляд підходів до регулювання нових конвергентних аудіовізуальних засобів масової інформації: міжнародний досвід. URL: http://nrada.gov.ua/userfiles/file/2012/PDF/Brochure_ReviewOfRegulatoryApproaches.pdf.

Г. М. Красноступ

ІНСТИТУТ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНФОРМАТИКИ І ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ (НАПрН України)

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІНФОРМАТИКИ І ПРАВА НАПрН УКРАЇНИ[*] (англ. – *SCIENTIFIC RESEARCH INSTITUTE OF INFORMATICS AND LAW OF THE NATIONAL ACADEMY OF LAW SCIENCES OF UKRAINE*) (*НДІІП*) – провідна державна науково-дослідна установа у сфері теорії *ІП* і *правової інформатики*, правових проблем *І. діяльності* та *ІБ*, юридичної відповідальності за правопорушення в *І. сфері* та відповідного історичного та іноземного досвіду (1).

НДІІП є неприбутковою юридичною особою та підпорядковується президії НАПрН України. Місцезнаходження Інституту: 01024, м. Київ, вул. П. Орлика, 3.

НДІІП є правонаступником Науково-дослідного центру правової інформатики утвореного у складі Академії правових наук України з правами науково-дослідного інституту (НДЦПІ АПрН України) (2), першим керівником якого (у 2001–2010 рр.) був доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент НАПрН України *Швець Микола Якович.*

У 2012 назву НДЦПІ було змінено на Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України (3).

Основними завданнями *НДІІП* є:

участь у реалізації державної політики з питань правових досліджень в галузі інформаційного права, наукового забезпечення

* URL: http://ippi.org.ua/istoriya-ndiip-naprn-ukraini-ta-rozvitku-pravovoi-nauki-v-informatsiinii-sferi

у сфері становлення інформаційного суспільства, інформатизації та інноваційного розвитку України, правової інформатики і соціально-правового моделювання, національної та інформаційної безпеки; розроблення нових напрямів та пріоритетів досліджень;

організація, проведення і забезпечення координації фундаментальних досліджень, прикладних наукових і науково-технічних (експериментальних) розробок, формування і розвиток наукових шкіл згідно з профілем діяльності Інституту;

розробка і впровадження сучасних методів і засобів обробки даних, інформаційних технологій, ресурсів, продукції та послуг, формування інформаційних систем і баз даних в галузі держави і права;

виконання замовлень органів державної влади та органів місцевого самоврядування стосовно розробки складових електронного державного управління (електронного парламенту та уряду), державних реєстрів, інформаційних правових систем і баз даних;

проведення наукових, науково-технічних та судових експертиз; надання наукових, науково-технічних та інших послуг відповідно до законодавства;

консолідація інтелектуального потенціалу фахівців, експертів і вчених та науково-педагогічних працівників навчальних закладів з правових проблем інформаційної сфери;

сприяння інтеграції вітчизняної правової науки в галузі інформаційного права та інформаційної безпеки у світовий науковий та європейський дослідницький простір;

наукове забезпечення правотворчої діяльності органів державної влади, вивчення й узагальнення механізмів реалізації актів законодавства в інформаційній сфері;

розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктів сектору безпеки і оборони, правоохоронних і судових органів;

підтримка талановитих вчених, сприяння науковій творчості молоді в галузі держави і права;

сприяння поширенню наукових знань у галузі держави і права, формуванню правосвідомості громадян, розвитку юридичної освіти і науки в Україні (4).

Відповідно завданням в *НДІІП* для забезпечення формування і розвитку наукових шкіл та проведення актуальних досліджень в галузі *ІП*, *правової інформатики*, *І.* і національної безпеки було започатковано створення (на громадських засадах) центрів за напрямами наукової діяльності, а саме:

- *філософії ІП* та *І. суспільства*;
- теорії *І. суспільства*, прав і безпеки людини в *І. сфері*;
- *І.*-правового прогнозування та моделювання;
- суспільно-правових проблем у сфері *ІТ*, *І.* продуктів і *послуг*;
- правового забезпечення *І.* та кібернетичної безпеки;
- теоретичних та *І.*-правових проблем національної безпеки;
- *І.* та соціально-правового моделювання;
- проблем *І. культури*, інформології і права.
- проблем методології, кодифікації та систематизації ІЗ;
- правових комунікацій;
- наукових розробок і науково-правових експертиз.

З метою розвитку наукової бази для підготовки кадрів вищої кваліфікації і проведення актуальних досліджень, а також враховуючи наявні наукові здобутки і сформований науковий потенціал, у 2015 р. оформлено:

– наукова школа *ІП* (*філософія ІП*; теорія та історія *ІП*; правове забезпечення *І. діяльності*; теоретико-правові основи *І. суспільства*; основи формування та реалізації *державної І. політики*).

– наукова школа правового забезпечення *І.* і національної безпеки (теоретико-правові основи національної безпеки; правові основи забезпечення *ІБ*; державні та недержавні суб'єкти сектору безпеки; проблеми міжнародного правопорядку; протидія *правопорушенням в І. сфері*).

– наукова школа *правової інформатики* та суспільно-правового моделювання (основи *правової інформатики*; *е.* державне управління; правове забезпечення *інформатизації*; системи і бази

даних в галузі держави і права; *І.* та соціально-правове моделювання).

Відповідно до схваленої Президією НАПрН України Стратегії розвитку *НДІІП* на 2018–2025 р.р. та положень наказу МОН України (5) (2018) формуються нові наукові школи:

– захисту прав, свобод і безпеки людини в *І. сфері* (теоретико-правові основи визначення і захисту *І. прав і свобод людини*; конституційні права і свободи людини і громадянина в *І. сфері*; виклики і загрози *ІБ* людини в умовах розвитку *ІТ*; правові та організаційні засади захисту прав і безпеки людини від негативних інформаційних та *І.-психологічних впливів*; особливості захисту *ІБ* дитини; правові проблеми захисту *персональних даних* в умовах євроінтеграції України);

– правового забезпечення трансформації суспільної діяльності в умовах застосування *ІТ* (теоретико-правові основи застосування *ІТ*; правові засади регулювання надання *І. послуг* та проведення робіт за допомогою технологій *Інтернету* речей; визначення правового режиму проектування та застосування *ІТ* (технологій *Інтернету* речей, *е.* комунікацій, штучного інтелекту, робототехніки, технології блокчейн, «хмарних» технологій, «великих даних»).

– права національної безпеки та військового права (теоретичні основи права національної та військового права; правові основи захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності й недоторканості кордонів України; правове забезпечення державної і воєнної безпеки; правові та організаційні засади управління і демократичного контролю над сектором безпеки і оборони, розвитку сил безпеки і оборони та оборонно-промислового комплексу; правове регулювання діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони, військових правоохоронних органів та органів військового правосуддя).

НДІІП здійснюється комплекс заходів щодо впровадження результатів фундаментальних досліджень і розробок у навчальний процес, зокрема, на базі створених спільно: Навчально-наукового центру *ІП* і правових питань *ІТ* у складі Національного

технічного університету України «КПІ імені Ігоря Сікорського»; Наукової лабораторії *І.*-правових проблем інноваційного розвитку та освіти у складі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; в Національному університеті «Острозька академія», Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова, Національній академії СБ України та в інших закладах вищої освіти.

Література:

1. *Правова інформатика*, № 2(30) / НДІІП НАПрН України. 2011. URL: http://ippi.org.ua/journal/79

2. Про утворення Науково-дослідного центру правової інформатики: постанова КМ України від 21.06.2001 р. 2001 р. № 902. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2001-%D0%BF#Text

3. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 18 серпня 1999 р. № 1518 та від 23 травня 2012 р. № 486: постанова КМ України від 3 жовтня 2012 р. № 902. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/245659063

4. Про затвердження Статуту Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України: постанова Президії Національної академії правових наук України від 27 вересня 2016 № 98/4.

5. Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право»: Наказ МОН України від 28 грудня 2018 р. № 1477. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisu-predmetnih-napryamiv-doslidzhen-v-mezhah-specialnosti-081-pravo

6. Історія НДІІП НАПрН України та розвитку правової науки в інформаційній сфері. URL: http://ippi.org.ua/istoriya-ndiip-naprn-ukraini-ta-rozvitku-pravovoi-nauki-v-informatsiinii-sferi.

В. Г. Пилипчук

КОМІСІЯ (НАЦІОНАЛЬНА) УКРАЇНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ УКРАЇНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ (*НКРЗІ*) – орган держ. регулювання у сфері *телекомунікацій*, *інформатизації*, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку. У визначеній сфері *НКРЗІ* здійснює повноваження органу ліцензування, дозвільного органу, регуляторного органу та органу держ. нагляду (контролю) (1).

НКРЗІ є держ. колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним *ВРУ* (2, ст. 17).

НКРЗІ складається із комісії як колегіального органу та апарату.

Осн. завданнями *НКРЗІ* є:

забезпечення проведення єдиної держ. політики з питань держ. регулювання у сфері *телекомунікацій, інформатизації* та розвитку *інформ. суспільства*, користування радіочастотним ресурсом, надання послуг поштового в'язку;

здійснення державного регулювання та нагляду у сфері *телекомунікацій*, *інформатизації*, користування радіочастотним ресурсом, надання послуг поштового в'язку, використання інфраструктури з метою максимального задоволення попиту споживачів на послуги в'язку та *І. послуги*, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, збільшення обсягів послуг та підвищення їх якості, розвитку та модернізації телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних мереж з урахуванням інтересів національної безпеки;

забезпечення ефективного користування радіочастотним ресурсом і функціонування ринку телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних, *І. послуг* та послуг поштового в'язку на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів господарювання та споживачів цих послуг;

сприяння розвитку конкуренції та підприємництва, забезпечення рівних умов діяльності суб'єктів господарювання всіх форм

власності, вдосконалення механізму регулювання ринкових відносин у сфері *телекомунікацій*, *інформатизації*, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку;

забезпечення системності, комплексності і узгодженості розвитку *інформатизації* та *І. суспільства* в державі.

НКРЗІ відповідно до покладених на неї завдань: вносить пропозиції до органів держ. влади щодо проектів законів та ін. нормативно-правових актів, стандартів у сфері телекомунікацій; видає нормативні акти з питань, що належать до компетенції національної комісії, що здійснює держ. регулювання у сфері зв'язку та *інформатизації*, та контролює їх виконання; забезпечує держ. нагляд за додержанням суб'єктами ринку законодавства про телекомунікації; здійснює держ. нагляд за користуванням радіочастотного ресурсу для потреб *телерадіомовлення*, діяльністю операторів *телекомунікацій*, контроль за технічними параметрами поширення аудіовізуальної *І.* (3, ст. 70); здійснює ліцензування та реєстрацію у сфері надання телекомунікаційних послуг та користування радіочастотним ресурсом, встановлює ліцензійні умови та порядок контролю за їх дотриманням; встановлює Правила здійснення діяльності у сфері *телекомунікацій*; здійснює розподіл, присвоєння, облік номерного ресурсу, видачу та скасування дозволів, нагляд за використанням номерного ресурсу; встановлює порядок надання послуг із перенесення абонентських номерів та порядок надання послуг нац. роумінгу; встановлює порядок відкриття номерного ресурсу, в якому забезпечується утворення персональних номерів абонентів, та порядок адміністрування, присвоєння абонентам і обслуговування персональних номерів, визначає організацію, яка здійснює централізоване технічне адміністрування персональних номерів та перенесених абонентських номерів; забезпечує контроль за якістю телекомунікаційних послуг та задоволенням попиту споживачів; здійснює тарифне регулювання у сфері телекомунікацій та встановлює порядок взаєморозрахунків між операторами телекомунікацій; дає дозвіл операторам, провайдерам телекомунікацій на встановлення спеціальних тарифів для інвалідів та соціально незахищених

осіб на загальнодоступні телекомунікаційні послуги; здійснює організаційно-правове забезпечення загальнодоступних телекомунікаційних послуг та послуг пропуску трафіка; здійснює визначення ринків певних телекомунікаційних послуг, проведення їх аналізу та визначення операторів, провайдерів телекомунікацій з істотною ринковою перевагою на ринках таких послуг; застосовує у межах своїх повноважень в установленому зак-вом порядку адміністративні стягнення до суб'єктів ринку телекомунікацій; регулює взаємодію операторів телекомунікацій при взаємоз'єднанні телекомунікаційних мереж, у тому числі щодо послуг пропуску трафіка, встановлює порядок маршрутизації трафіка; забезпечує досудове вирішення спорів між суб'єктами ринку телекомунікацій щодо взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж, у тому числі щодо послуг пропуску трафіка, надання послуг національного роумінгу, перенесення абонентських номерів та використання персональних номерів; встановлює порядок ведення і веде реєстр операторів, провайдерів телекомунікацій.

НКРЗІ утворюється у складі Голови та 6 членів. Голова та члени *НКРЗІ* призначаються на посади та звільняються з посад Президентом України шляхом видання відповідного указу. *НКРЗІ* набуває повноважень з моменту призначення більше половини її загального кількісного складу. Головою та членом *НКРЗІ* можуть бути гр-ни України, які мають повну вищу (профільну, економ. або юрид.) освіту, досвід роботи на керівних посадах не менше 3 років упродовж останніх 10 років. Термін повноважень Голови та члена *НКРЗІ* становить 6 років. Одна й та ж особа не може бути Головою та/або членом комісії більше двох термінів підряд.

НКРЗІ для здійснення своїх повноважень може створювати та ліквідовувати свої територіальні органи у випадках, передбачених у положенні про *НКРЗІ*. Територіальні органи діють на підставі положення, що затверджується *НКРЗІ*.

Осн. формою роботи *НКРЗІ* є засідання, які проводяться за рішенням Голови. Засідання *НКРЗІ* є правомочним, якщо на ньому присутні більше половини її загального кількісного складу. Голова та член *НКРЗІ* мають по одному голосу кожен. *НКРЗІ*

розробляє і затверджує з питань, що належать до її компетенції, нормативно-правові акти, обов'язкові до виконання центральними та місцевими органами викон. влади, органами місцевого самоврядування, учасниками ринку телекомунікаційних послуг, їх об'єднаннями, контролює їх виконання. Рішення *НКРЗІ* приймаються більшістю голосів від її загального кількісного складу. Рішення *НКРЗІ*, які є нормативно-правовими актами, підлягають обов'язковій держ. реєстрації в установленому зак-вом порядку.

Література:

1. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації: Указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1067. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1067/2011

2. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text

3. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3759-12.

Г. М. Красноступ

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ (*МКІП*) – головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує держ. політику в інформаційній та видавничій сфері, а також забезпечує формування та реалізацію держ. політики у сфері телебачення і радіомов., у сфері туризму та курортів, крім здійснення держ. нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів (1).

МКІП – головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує держ. політику у сферах культури, держ. мовної політики, популяризації України у світі, держ. іномовлення, інформаційного суверенітету

України (у частині повноважень з управління цілісним майновим комплексом Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ») та ІБ, а також забезпечує формування та реалізацію держ. політики у сферах кінематографії, відновлення та збереження національної пам'яті, міжнаціональних відносин, релігії (2, Ст. 30) та захисту прав національних меншин в Україні, мистецтв, охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей.

Діяльність *МКІП* спрямовується і координується КМУ.

Основними завданнями *МКІП* є:

1) забезпечення формування та реалізація держ. політики в інформаційній (3) та видавничій сферах (4, Ст. 5), а також сферах:

культури (5, Ст. 4);

І. суверенітету (у частині повноважень з управління цілісним майновим комплексом Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ»), ІБ;

держ. іномовлення (6, Ст. 3);

популяризації України в світі, стратегічних комунікацій, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами;

2) забезпечення формування та реалізації держ. політики у сферах кінематографії (7, Ст. 91), відновлення та збереження національної пам'яті, міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин, у сфері туризму та курортів (8, Ст. 10), мистецтв, охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей (9, Ст. 10);

3) забезпечення формування та реалізації держ. політики у сфері телебачення і радіомов. (10, Ст. 7);

5) участь у формуванні та реалізації держ. політики з питань тимчасово окупованих територій України у Донецькій та Луганській областях, АРК і м. Севастополі та населення, що на них проживає, з метою їх реінтеграції в єдиний культурний та інформаційний простір України.

МКІП очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняється з посади ВРУ.

Накази *МКІП*, видані в межах повноважень, є обов'язковими для виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами та місцевими держадміністраціями, органами влади АРК, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності і громадянами.

Література:

1. Положення про Міністерство культури та інформаційної політики України: постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2019 р. № 885. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-%D0%BF#Text

2. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text

3. Доктрина інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017?find=1&text#Texthttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017?find=1&text#Text

4. Про видавничу справу: Закон України від 05 червня 1997 р. № 318/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80#Text

5. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17?find=1&text#Text

6. Про систему іномовлення України: Закон України від 08 грудня 2015 р. № 856-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-19#Text

7. Про кінематографію: Закон України від 13 січня 1998 р. № 9/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text

8. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text

9. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21 вересня 1999 р. № 1068-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14?find=1&text#Text

10. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text.

Г. М. Красноступ

МІНІСТЕРСТВО ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ (*Мінцифри*) – є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію держ. політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, е. урядування та е. демократії, розвитку І. суспільства, інформатизації; у сфері впровадження е. документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних е. ІР та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, е. комерції та бізнесу; у сфері надання е. та адміністративних послуг; у сферах е. довірчих послуг та е. ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії (1).

Діяльність Мінцифри спрямовується і координується КМУ. Мінцифри забезпечує виконання функцій центрального засвідчувального органу. Основними завданнями Мінцифри є формування та реалізація держ. Політики у сферах:

– цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, е. урядування та е. демократії, розвитку І. суспільства;

– впровадження е. документообігу;

– розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян;

– відкритих даних, розвитку нац. е. ІР та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, е. комерції та бізнесу;

– надання е. та адміністративних послуг;

– е. довірчих послуг та е. ідентифікації та інвестицій в ІТ–індустрію;

– розвитку ІТ–індустрії.

Мінцифри здійснює оцінку стану оприлюднення і оновлення відкритих даних міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, розпорядниками І., визначеними у переліку наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, юрисдикція яких поширюється на всю територію

України, територію області, м. Києва та Севастополя, міста обласного значення (2).

Мінцифри очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняється з посади ВРУ.

Накази МКІП, видані в межах повноважень, є обов'язковими для виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами та місцевими держадміністраціями, органами влади АРК, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності і громадянами.

Література:

1. Положення про Міністерство цифрової трансформації України: постанова КМ України від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text

2. Порядок щорічної оцінки стану оприлюднення та оновлення відкритих даних розпорядниками інформації на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних: постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 835. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF#Text

Г. М. Красноступ

ТЕЛЕРАДІООРГАНІЗАЦІЯ

ТЕЛЕРАДІООРГАНІЗАЦІЯ (*т. р. о.*) – (від грец. «tele» – далеко, лат. «radius» – промінь, і франц. «organisation» – впорядкування) – зареєстрована у встановленому зак-вом порядку юрид. особа, яка на підставі виданої *Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення* ліцензії на мовлення створює або комплектує та/чи пакетує телерадіопрограми і/або передачі та розповсюджує їх за допомогою технічних засобів мовлення (1).

Відносини, що регулюють *т. р. о.* на території України, врегульовано Законом України «Про телебачення і радіомовлення» (1).

В Україні забороняється засновувати та брати участь в *т. р. о.* або провайдерах програмної послуги: органам держ. влади та

органам місцевого самоврядування, юрид. особам, які вони заснували, на усіх рівнях ланцюга володіння корпоративними правами *т. р. о.*, якщо рішення про їх створення або положення про них не передбачає повноважень засновувати *т. р. о.*; юрид. особам та фіз. особам – підприємцям, зареєстр. в офшорних зонах, перелік яких затверджений КМ України, а також особам без громадянства; фіз. і юрид. особам, які є резидентами країни, визнаної ВР України державою-агресором або державою-окупантом, а також юрид. особам, учасниками (акціонерами) яких є такі юрид. або фіз. особи, на усіх рівнях ланцюга володіння корпоративними правами *т. р. о.* і кінцевим вигодоодержувачам; політичним партіям, профспілковим, релігійним організаціям та юрид. особам, які вони заснували, на всіх рівнях ланцюга володіння корпоративними правами *т. р. о.* або провайдера програмної послуги; гр-нам, які за вироком суду відбувають покарання у місцях позбавлення волі або визнані судом недієздатними.

Жодна фіз. або юрид. особа одноособово та/або спільно з групою пов'язаних осіб не має права контролювати у будь-який спосіб, у тому числі через вплив на формування управлінських та/або наглядових органів *т. р. о.* або шляхом здійснення контролю власника *т. р. о.*, більше 35 % загального обсягу відповідного територіального телерадіоінформаційного ринку – загальнонаціонального, регіонального або місцевого.

Закон виділяє держ., комунальні, приватні, громадські *т. р. о.* та *т. р. о.* суспільного телерадіомовлення.

Ліцензія на телерадіомовлення є єдиним і достатнім документом дозвільного характеру, що надає право ліцензіату вести телерадіомовлення. Ліцензування мовлення іноземних *т. р. о.* забороняється. Видача ліцензій на мовлення здійснюється на конкурсних засадах (за результатами відкритих конкурсів) або без конкурсів (за заявковим принципом) у випадках, передбачених цим законом.

Суб'єкти господарювання, які отримали ліцензію на мовлення, та ліцензію провайдера програмної послуги підлягають держ.

реєстрації як суб'єкти *І. діяльності*. Особи, які не мають ліцензій на мовлення, можуть зареєструватися як суб'єкти *І. діяльності* за власним бажанням. Держ. реєстрація суб'єктів господарювання, які отримали ліцензії на мовлення та/або ліцензії провайдера програмної послуги, здійснюється *Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення* шляхом внесення відповідних змін до Держ. реєстру суб'єктів *І. діяльності* у сфері телебачення і радіомовлення у триденний строк з дня видачі відповідної ліцензії. Доступ до реєстру є вільним.

Т. р. о. є незалежною у визначенні змісту програм та передач (1).

Література:

1. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3759-12.

Г. М. Красноступ

ЦЕНТР ПРАВА НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ЦЕНТР ПРАВА НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ – (польс. *Centrum Prawa Nowych Technologii (CPNK)*[*]) – науково-дослідний підрозділ Інституту правових наук Польської академії наук, заснований 2018 для розширення можливостей проведення науково-дослідної і педагогічної діяльності в області правових аспектів сучасних *IT* та інноваційних тенденцій розвитку різних секторів економіки.

Центр очолює д-р хаб., проф. Павел Подрецкі – експерт з багаторічним досвідом роботи в галузі права інтелектуальної власності, конкурентного права, права нових технологій та цивільного права.

Предметом дослідження Центру є питання інтелектуальної власності та охорони технологій (ноу-хау), *е. торгівля* і платежі, захист прав споживачів та *е. ЗМІ*, кібербезпека, правовий захист *І.* та винаходів у сфері *ІТ* і біотехнології тощо.

У своїй діяльності Центр співпрацює з іншими як державними, так і недержавними інституціями, метою яких є розробка й упровадження інновацій та нових технологій (бізнес-інкубатори, технологічні парки, інноваційні центри, кластери тощо). Бере участь у реалізації національних і міжнародних проектів, включаючи науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, організовує тематичні конференції. З метою всебічного та більш глибокого вивчення різних аспектів правого регулювання нових технологій Центром організовуються щорічні двосеместрові курси післядипломної освіти «Право нових технологій». До таких курсів залучаються юристи та керівники проектів, перш за все у технологічному, *І.* та медійному секторах, а також працівники державних та місцевих органів влади, відповідальних за сферу нових технологій.

Ю. Б. Курилюк

ФОНД АРХІВНИЙ (НАЦІОНАЛЬНИЙ)

НАЦІОНАЛЬНИЙ АРХІВНИЙ ФОНД (*н. а. ф.*) – сукупність архівних *документів*, що відображають історію духовного і матеріального життя Українського народу та інших народів, мають культурну цінність і є надбанням української нації (1, ст. 1).

Національний архівний фонд України є складовою частиною вітчизняної й світової історико-культурної спадщини та інформаційних ресурсів суспільства, багатоаспектним масивом документів державних органів, підприємств, установ і організацій всіх форм власності, окремих громадян та громадських об'єднань, що зберігаються в архівосховищах України та приватних колекціях, а також документів вітчизняної історико-культурної

спадщини, які перебувають за кордоном, та документів іноземного походження, що стосуються історії України, незалежно від часу їхнього створення, техніки і засобів відтворення.

Література:

1. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12.

Закон

«Мало мати гарний розум, головне – добре його застосовувати»
Рене Декарт

РОЗДІЛ ІІІ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ

АРІСТОВА ІРИНА ВАСИЛІВНА

Ірина Василівна АРІСТОВА[*] (28 трав. 1953, м. Дніпропетровськ) – укр. вчений-правознавець. Закін. у 1975 Харківський інститут радіоелектроніки (тепер – ХНУРЄ).

У 1984 захистила канд. дис. «Методи та алгоритми вирішення комплексної задачі компоновки» (спец. 05.13.01 – технічна кібернетика та теорія інформації). У 1996 – присвоєння вченого звання доцента по кафедрі прикладної математики ХНУВС. У 2002 – докт. дис. «Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади» (спец. 12.00.07). Вчене звання професор отримано у 2006.

Нагороджена медалями та відзнаками МВС України серед яких: «За відзнаку у службі» (2003), «За розвиток науки, техніки та освіти» ІІ-го ступеня (2004), почесним знаком МОН «Відмінник освіти України» (2004). Лауреат премії ім. Ярослава Мудрого (2013).

1975–1994 – інженер, науковий співробітник Інституту проблем машинобудування НАН України. 1994–2007 – служба в ОВС України на посадах старшого викладача, доцента, професора Харківському університеті внутрішніх справ. З 2007 – пенсіонер МВС, полковник міліції у відставці. З 2007 по теперішній час – завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права Сумського національного аграрного університету.

Член Президії громадської організації «Майбутнє країни», редкол. наукових періодичних фахових видань «Інформація і право» та «Правова інформатика» (НДІІП НАПрН України), «Публічне

[*] **ПРОФІЛЬ**:
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=Q6eqPOsAAAAJ&hl=ru;
ORC iD: https://orcid.org/0000-0002-4172-5556.

право» (Всеукраїнська громадська організація «Майбутнє країни», Ужгородський національний університет), Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Юридичні науки» (Видавничий дім «Інтернаука»), «Публічне та приватне право» (Сумський національний аграрний університет). Є членом спец. вченої ради із захисту дисертацій НДІІП НАПрН України.

Основні напрямами наук. інтересів є теорія інформаційного права, теоретико-правові й методологічні основи інформаційного суспільства, національне та міжнародне інформаційне законодавство, формування інформаційної держави в Україні. Є фундатором наукової школи «Правові засади інформаційного суспільства заснованого на знаннях, та інформаційної держави» (з 2002).

Автор (співавтор) понад 150 наук. праць, серед яких монографії: «Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти» (2000), «Інформаційна безпека людини як споживача телекомунікаційних послуг» (2013), «Проблеми правового регулювання співробітництва України з міжнародною організацією ЮНЕСКО у сфері правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2013), «Інформаційне законодавство України: проблеми адаптації до міжнародних правових стандартів» (2015), «Реалізація інформаційно-правового статусу органів виконавчої влади України в інформаційних правовідносинах» (2015), «Удосконалення судового управління в Україні: організаційно-правові засади впровадження інновацій» (2016), «Право на доступ до публічної інформації в екологічній сфері України: організаційно-правове забезпечення» (2017), «Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології» (2019).

Підготувала шістнадцять кандидатів юридичних наук.

О. М. Бандурка

БАРАНОВ ОЛЕКСАНДР АНДРІЙОВИЧ

Олександр Андрійович БАРАНОВ[*] (02 січн. 1952, м. Іпатово, Ставроп. кр., РСФСР) – укр. вчений-правознавець. Закін. у 1974 Київське вище інженерне радіотехнічне училище ППО (м. Київ), у 1999. Академію праці та соціальних відносин (м. Київ). У 1984 захистив канд. дис. (спец. 20.02.14, озброєння і військова техніка). У 2013 отримав вчене звання с.н.с. (спец. 12.00.07). У 2015 – докт. дис. «Теоретико-методологічні основи правового забезпечення інформаційної сфери України» (спец. 12.00.07).

1974–1981 – служба у військових частинах ЗС. 1981–1993 – ад'юнкт, викладач, докторант КВІРТУ ППО, м. Київ. 1993–1996 – перший заступник Голови Державної служби України з питань технічного захисту інформації. 1996–1998 – заступник Голови Національного агентства з питань інформатизації при Президентові України. 1998–1999 – Генеральний директор Державного агентства інформатизації України. 1999–2001 – заступник, перший заступник Голови Державного Комітету зв'язку та інформатизації України. 2001–2006 – начальник Управління зв'язку, телекомунікацій та інформатизації, заступник начальника Головного управління транспорту, зв'язку та інформатизації КМДА. 2007–2009 – директор Державного департаменту з питань зв'язку та інформатизації, перший заступник голови Державної адміністрації зв'язку України. 2010–2011 – директор Департаменту модернізації державної служби Головного управління державної служби України. 2011–2014 – директор Департаменту стратегії розвитку зв'язку Адміністрації Державної служби спеціального

[*] **ПРОФІЛЬ:**
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=fIET40YAAAAJ&view_op=list_works&sortby=pubdate
ORC iD: http://orcid.org/0000-0003-3233-6687.

зв'язку та захисту інформації України. 2011–2014 – на наукових посадах за сумісництвом в НДІІП НАПрН України. З 2016 – завід. наук. Центру НДІІП НАПрН.

Був першим Керівником Національної програми інформатизації, очолював її науково-технічну раду, відповідав за підписання угоди з Єврокомісією з питань співробітництва у сфері інформатизації, співпрацю з інформаційно-телекомунікаційних питань з НАТО, приймав безпосередню участь у розробці нормативно-правовій бази інформатизації, телекомунікацій, поштового зв'язку, використання радіочастотного ресурсу, виконання державних програм розвитку інформаційного суспільства, цифрового телебачення тощо, відповідав за співпрацю на міжнародному рівні з Міжнароднім союзом електрозв'язку та Міжнародним поштовим союзом. Організовував формування та виконання Програми інформатизації м. Києва.

Приймав участь у підготовці та реалізації адміністративної реформи центральних та місцевих органів виконавчої влади, програм модернізації державної служби, реформування системи надання адміністративних послуг місцевими органами державної влади, інформаційно-аналітичної системи функціонального управління державною службою тощо.

Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2002) та Премії імені Ярослава Мудрого (2013, юридичні науки).

Є членом коорд. бюро з інформ. права та інформ. безпеки відділення держ.-правових наук і міжн. права НАПрН України та членом експертної ради з питань проведення експертизи дисертацій МОН України. Заступник гол. спец. вченої ради по захисту дисертацій НДІІП НАПрН України.

Гол. напрямами наук. інтересів є проблематика інформаційного права, дослідження теоретико-методологічних засад правового регулювання у сфері інформаційного суспільства, забезпечення інформаційних прав, інтернету речей, штучного інтелекту, робототехніки, складних соціальних та соціотехнічних систем управління, електронного уряду, телемедицини, Інтернету, інформаційної безпеки, кібербезпеки, захисту персональних

даних розвитку інформаційної інфраструктури, зокрема, інформатизації, телекомунікацій, використання радіочастотного ресурсу, телебачення, засобів масової інформації тощо.

Є співавтором біля 20 законопроектів, зокрема, Модельного інформаційного кодексу для країн СНД.

Опубліковано 10 монографій, понад 120 наукових праць, основні з яких монографії «Права человека и защита персональных данных (2000), «Інформаційне право України: стан, проблеми, перспективи» (2005), «Електронне урядування в Україні: аналіз та рекомендації» (2007), «Информационная инфраструктура: проблемы регулирования деятельности» (2012), «Интернет: объект правоотношений и предмет регулирования» (2013), «Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика» (2014), «Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології» (2019).

Підготував двох кандидатів юридичних наук.

В. Г. Пилипчук

БЄЛЯКОВ КОСТЯНТИН ІВАНОВИЧ

Костянтин Іванович БЄЛЯКОВ[*] (31 трав. 1957, м. Київ) – укр. вчений-правознавець. Закін. у 1984 Київський політехнічний інститут (тепер – НТУУ «КПІ»), у 1990 Київську вищу школу МВС СРСР ім. Ф.Е. Дзержинського (тепер – НАВСУ). У 1993 захистив канд. дис. «Удосконалення інформаційного забезпечення розслідування злочинів на базі АІЛС (автоматизованих інформаційно-логічних систем)» (спец. 12.00.09). У 2005 отримав вчене звання с.н.с. (спец. 12.00.07). У 2010 – докт. дис. «Організаційне, правове та наукове забезпечення інформатизації України: теорія і практика» (спец. 12.00.07). Вчене звання професор отримано у 2013.

З 1976 – учень монтаж. радіообладн. та приборів на заводі «КИЇВ-прилад». 1976–1979 – служба в армії. 1979 – радіомонтажник ОП Інст. техн. теплофізики АН СРСР. 1982–1983 року – інженер-конструктор Київської філії науково-дослідного технологічного інституту оптичного приладобудування при заводі «Арсенал». 1983–2011 служба в ОВС України на посадах: оперуповноважений Ленінського РУВС Києва, начальник кабінету кафедри ОРД Київської вищої школи МВС СРСР ім. Ф.Е. Дзержинського (нині – Національна академія внутрішніх справ України (далі – НАВСУ)), ад'юнкт тієї ж кафедри, нач. відділу інформації та аналізу освітньої діяльності Республіканського навч.-метод. центру МВС України, нач. відділу інформаційно-технічного забезпечення Міжвідомчого НДЦ з проблем боротьби з орг. злочинністю Координаційного комітету по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю при Президентові України (МНДЦ), докторант

* **Профіль:**
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=qpoUbMQAAAAJ&hl=uk; **ORC iD**: https://orcid.org/0000-0002-9517-2192.

НАВСУ, професор кафедри теорії та практики управління ОВС Інст. управління НАВСУ, пров. наук. співробітник Центру коорд. і орг. наук. досліджень при НАВСУ, старш. наук. співробітник МНДЦ з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України, нач. наук. відділу проблем боротьби з економ. злочинністю, заступник начальника Держ. НДІ (ДНДІ) МВС України, старший науковий співробітник наук.-дослід. лаб. крим. техніки та спец. розробок ДНДІ МВС України. З 2011 – пенсіонер МВС, Ветеран ОВС України, полковник міліції у відставці. З 2011 – по т. ч. – завід. наук.-дослідн. відділу НДІІП НАПрН України.

Нагороджений більш ніж 25-ю медалями та відзнаками МВС України, почесним знаком МОН «За наукові досягнення» (2010). Лауреат премії ім. Ярослава Мудрого (2013). Заслужений діяч науки і техніки України (2017).

Є членом коорд. бюро з інформ. права та інформ. безпеки відділення держ.-правових наук і міжн. права НАПрН України, гол. місцевого осередку у м. Києві Всеукраїнської громадської організації «Центр досліджень публічного права і управління». Гол. спец. вченої ради по захисту дисертацій НДІІП НАПрН України (2012–2020). Член ред. колегії наукових періодичних фахових видань «Наука і правоохорона» (ДНДІ МВС України), «Інформація і право», «Правова інформатика» (НДІІП НАПрН України).

Гол. напрямами наук. інтересів є інформаційно-правові дослідження – проблеми формування і розвитку інформаційного права та правової інформатики, інформаційної діяльності, інформаційної безпеки. Є фундатором наукової доктрини «Соціогуманітарна інформологія».

Автор (співавтор) понад 130 наук. праць, серед яких одноосібні монографії «Управление и право в период информатизации» (2001), «Інформація в праві: теорія і практика» (2006); «Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення» (2008), підручники «Адміністративне право України: академічний курс» (2009), науковий твір «Концепція кодифікації інформаційного законодавства України» (2012), колективні монографії «Інформаційна культура: правовий

вимір» (2018), «Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології» (2019), «Terrorism: historical, social, cultural and psychological prerequisites of global forecasting: monograph» (англ.) (2020), «Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union» (2020).

Підготував чотирьох докторів та п'ятьох кандидатів юридичних наук.

М. Я. Швець

ГУРКОВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ІГОРОВИЧ

Володимир Ігорович ГУРКОВСЬКИЙ* (21 лют. 1978, м. Київ) – укр. вчений в сфері державного управління. Закінчив Національну академію внутрішніх справ України у 1998, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана у 2004 році. У 2004 захистив кандидатську дисертацію «Організаційно-правові питання взаємодії органів державної влади у сфері національної інформаційної безпеки» (спец. 25.00.02 – механізми державного управління). У 2011 захистив докторську дисертацію «Засади державної політики в сфері інформаційного суспільства в Україні: теоретичні та практичні аспекти» (спец. 25.00.01 – теорія та історія державного управління). Вчене звання: старший дослідник 2017, професор 2019 (спец. 256 – Національна безпека).

Працював на керівних посадах в юридичних підрозділах Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України (1999–2006), Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (2007–2009). З 2009 по 2012 – науковий консультант в Міжвідомчому науково-дослідному центрі з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України. З 2005–2009 займався викладацькою діяльністю в Міжрегіональній академії управління персоналом, з 2012 – професор кафедри інформаційної політики та цифрових технологій Національної академії державного управління при Президентові України, з 2019 – професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної академії управління персоналом, є заступником

* **ПРОФІЛЬ**:
Google Scholar: https://scholar.google.com/citations?hl=ru&user=xlLJIDQAAAAJ$
ORC iD: https://orcid.org/ 0000-0003-2021-5204.

голови спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій зі спеціальності «Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського правопорядку».

З 2010 року член робочої групи з питань стандартизації та регуляторної політики Європейської економічної політики ООН. З 2011 перший заступник директора ВГО «Центр досліджень проблем публічного управління». В 2012–2014 – радник Голови Держ. агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України. В 2013–2014 член Експертної ради при Комітеті ВР України з питань інформатизації та інформаційних технологій.

Сфера наукових інтересів: державне управління, інформаційна політика, стратегічні комунікації, дослідження в сфері національної інформаційної безпеки, інформаційні війни.

Автор (співавтор) понад наукових 70 праць серед яких монографії: «Громадські організації та органи державного управління: питання взаємовідносин» (2009), «Публічна адміністрація в Україні: становлення та розвиток» (2010), «Державне управління розбудовою інформаційного суспільства в Україні (історія, теорія, практика)» (2011), «Інформаційна складова державної політики та управління» (2015), «Електронне урядування як інноваційний інструмент реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна-2020»« (2016), «Національна безпека в умовах інформаційної та гібридної війни» (2019), «Special aspects of the exemption from criminal liability for corruption crimes in Ukraine» (2019); підручника «Перегляд судових рішень в адміністративному процесі» (2016); посібників «Теоретико-методологічні аспекти перегляду судових рішень адміністративних судів та постанов у справах про адміністративні правопорушення Верховним Судом» (2016) та «Background research of legal forms of protection of the State secret as a key function of the security service of Ukraine» (2019).

Підготував 3 кандидатів наук з державного управління, є науковим керівником 5 аспірантів та консультантом 3 докторантів.

Р. А. Калюжний

ДАВИДОВА ІРИНА ВІТАЛІВНА

Ірина Віталіївна ДАВИДОВА[*] (30 лист. 1982, м. Одеса) – укр. вчений-правознавець. Закін. у 2004 Одеський державний економічний університет, у 2008 Одеську національну юридичну академію (ОНЮА, тепер – НУ «ОЮА»).

У 2001 захистила канд. дис. «Недійсність правочинів, укладених внаслідок помилки та обману» (спец. 12.00.03). У 2013 – присвоєно вченого звання доцента по кафедрі цивільного права НУ «ОЮА». У 2018 – докт. дис. «Правочини та їх недійсність в інформаційному суспільстві» (спец. 12.00.03).

1998–2001 – студентка Одеського фінансово-економічного коледжу; 2001–2008 – лаборант кафедри цивільного права ОНЮА; 2008–2012 – асистент кафедри цивільного права ОНЮА; 2012–2018 – доцент кафедри цивільного права НУ «ОЮА»; з 2019 – на посаді професора кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Нагороджена Грамотою Начальника Головного територіального управління юстиції в Одеській області (2017), Почесною грамотою голови Одеської обласної організації Союзу юристів України (2019).

Основні напрямами наук. інтересів: правочини в цивільному праві та європейських правових системах, правочини у інформаційній сфері, «IT-правочини», IT-право, смарт-контракти, цивільно-правові аспекти блокчейну, принципи правового регулювання в галузі *IT*.

Автор (співавтор) понад 160 наукових публікацій, серед яких: одноосібні монографії: «Недійсність правочинів, укладених

---

* **ПРОФІЛЬ:**
Google Scholar : https://scholar.google.com/citations?user=RWNkC6MAAAAJ&hl=uk;
ORC iD : https://orcid.org/0000-0001-5622-671X.

внаслідок помилки та обману: питання теорії та практики» (2012), «Правочини та їх недійсність в інформаційному суспільстві: теорія і практика» (2018). Колективні монографії: «Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти)» (2012), «ІТ-право: поняття та сутність», «ІТ-право та інформаційна безпека», «Information security and IT law in conditions of integration processes» (2017), «Актуальні проблеми цивілістики у цифрову добу: он-лайнові соціальні мережі» (2018), навчальні посібники та підручники: «Цивільне право України» (2009), «Сімейне право України» (2010), «Зобов'язальне право України» (2011), «Основи римського приватного права» (2013), «Цивільне законодавство України в умовах адаптації до приватного права ЄС» (2017), «ІТ-право: теорія та практика» (2017; 2019), «Інформаційна безпека: проблеми приватного права» (2019) та ін.

Підготувала одного кандидатів юридичних наук.

Є. О. Харитонов

ДЗЬОБАНЬ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ

Олександр Петрович ДЗЬОБАНЬ[*] (20 лютого 1966 с. Бражинці, Полонського р-ну Хмельницької обл.) укр. вчений-філософ.

У 1987 з відзнакою закінчив Житомирське вище військове училище; у 2000 – достроково ад'юнктуру кафедри філософії Харківського військового університету.

Проходив дійсну військову службу на офіцерських посадах у Збройних Силах СРСР та України.

У 2000 захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук «Соціалізація військовослужбовця в умовах трансформації українського суспільства: соціально-філософський аналіз» (спец. 09.00.03 – соц. філософ. та філос. історії). Вчене звання доцент отримав у 2003.

У 2005 захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук «Національна безпека в умовах соціальних трансформацій: теоретико-методологічний аналіз». Єдиний в Україні доктор філософських наук за спеціальністю 21.03.01 – гуманітарна і політична безпека держави. Звання професора по кафедрі філософії отримано у 2007 році.

Професор кафедри філософії Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, головний науковий співробітник Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України, керівних Центру філософії інформаційного права та інформаційного суспільства вказаного інституту.

Переможець обласного конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» у номінації «Викладач гуманітарних дисциплін»

* **ПРОФІЛЬ**:
Google Scholar: https:// scholar.google.ru/citations?user=gcBhdisAAAAJ;
ORC iD: https://orcid.org/0000-0002-2075-7508.

(2007). Лауреат Премії імені Ярослава Мудрого у номінації «За видатні досягнення в науково-дослідницькій діяльності з проблем правознавства» (2013) та «За підготовку і видання підручників для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти» (2015).

Член спеціалізованих вчених рад у Національному юридичному університеті ім. Ярослава Мудрого та у Національному інституті стратегічних досліджень, а також член редакційних колегій низки наукових журналів та збірників.

У коло наукових інтересів входять філософія та методологія інформаційного права, проблеми інформаційного суспільства, інформаційної безпеки, інформаційного насильства.

Автор (співавтор) понад 450 наукових, навчальних і навчально-методичних праць, у тому числі 34 монографії, 29 підручників та навчальних посібників, 14 енциклопедій, словників та інших довідкових видань, низки наукових статей у провідних наукових виданнях України та світу (у тому числі й на платформах Scopus та Web of Science). Серед основних праць монографії: «Інформаційна безпека у проблемному полі соціокультурної реальності» (2010), «Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти» (2011), «Філософія інформаційних комунікацій» (2012), «Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади» (2013), «Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір» (2014), «Філософсько-соціологічні аспекти сучасного інформаційного суспільства» (2017), «Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку» (2017), «Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології» (2019), «Інформаційна війна: соціально-онтологічний та мілітарний аспекти» (2020).

К.. І. Бєляков

ЗАЯРНИЙ ОЛЕГ АНАТОЛІЙОВИЧ

Олег Анатолійович ЗАЯРНИЙ[*] (27 вер. 1984, м. Шостка, Сумської обл., Україна) – укр. вчений-правознавець.

У 2008 закінчив юридичний факультет Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. З 2008 по 2011 навчався в аспірантурі юридичного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. У 2011 захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему: «Відповідальність в організаційно-господарських відносинах» (за спец. 12.00.04). У 2018 захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Адміністративна деліктологія в інформаційній сфері: проблеми теорії та практики» (за спец. 12.00.07). У 2018 отримав вчене звання доцента по кафедрі адміністративного права (спеціальність 12.00.07).

У 2008 працював юрисконсультом юридичного бюро Шосткинського казенного заводу «Імпульс» при Міністерстві промислової політики України. З 2011 по 2012 був науковим радником ЮК «Юскутум». З 2012 по 2015 працював на посаді асистента кафедри адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. З вересня 2015 по теперішній час працює на посаді доцента кафедри адміністративного права того ж ЗВО. З 2009 по 2011 працював на умовах сумісництва начальником інформаційно-юридичного відділу ТОВ «Юридичні традиції». З 2013 по 2014 працював на умовах сумісництва помічником-консультантом народного депутата України. Протягом 2019 виконував функції національного юридичного ІТ-експерта проекту «IMMIS» представництва Міжнародної організації з міграції в Україні.

---

[*] **ПРОФІЛЬ:**
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=CZ-N32MAAAAJ&hl=uk
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-4549-7201

З 2018 є членом Науково-консультативної ради при Верховному Суді, з 2019 – членом Координаційної ради з питань забезпечення доступу до публічної інформації при Секретаріаті Уповноваженого ВР України з прав людини. Член робочої групи з питань розвитку розумних міст та електронної демократії в Україні при комітеті з питань цифрової трансформації Верховної Ради України. З 2015 є членом Ради молодих вчених юридичного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Член редакційних колегій наукових фахових видань: «Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Юридичні науки» (Теорія і практика інтелектуальної власності); Щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2018 та 2019.

Брав безпосередню участь у підготовці 42 актів інформаційного законодавства України, надавав наукові висновки на запити комітетів ВР України, КМ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства юстиції України, Верховного та Конституційного Судів України, Уповноваженого ВР України з прав людини. Автор і розробник понад двадцяти спецкурсів по спеціалізації «Інформаційне право», що в різні періоди викладалися або викладаються на юридичному факультеті Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Автор (співавтор) близько 120 наукових та навчально-методичних праць, з яких одна одноособова монографія: «Правове забезпечення розвитку інформаційної сфери України: адміністративно-деліктний аспект», (2017); дві колективних монографії: «Legal scholarly discussions in the XXI century» (2019), «Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології» (2019). П'ять підручників, зокрема: «Загальне адміністративне право» (I-II від. 2015, 2017), «Адміністративне право України. Повний курс» (I-III вид. 2018-2020).

Основні напрями наукових та практичних інтересів: теоретичні проблеми інформаційне права України. Є фундатором наукової доктрини «Інформаційно-правова деліктологія».

П. В. Діхтієвський

ЗОЛОТАР ОЛЬГА ОЛЕКСІЇВНА

Ольга Олексіївна ЗОЛОТАР[*] (4 серп. 1981, м. Київ) – укр. вчена-правознавець. Закінчила у 2003 Академію Державної податкової служби (нині Національний університет державної фіскальної служби України). У 2011 захистила кандидатську дисертацію «Правова охорона як складова інформаційної безпеки цивільної авіації» (спец. 12.00.07). У 2012 отримала вчене звання с. н. с. (спец. 12.00.07). У 2019 – докторську дисертацію «Правові основи інформаційної безпеки людини» (спец. 12.00.07).

2014–2015 – стипендіат програми ім. Лейна Кіркланда, проект «Право людини на інформаційну безпеку» у Вроцловському ун-ті (Польща).

В 2003–2011 – старший викладач Юридичного ін-ту Нац. авіац. ун-ту. 2004–2008 – навчання в аспірантурі НАУ. З 2011 – по т. ч. прац. в НДІІП НАПрН України на посадах ст., пров., гол. наук. співроб.; з 2019 – завід. наук. сектору прав і безпеки людини в інформаційної сфері. В 2015–2018 – доцент кафедри інформаційного права і права інтел. власності НТУУ «КПІ» ім. Ігоря Сікорського (за сумісництвом).

Вчений секр. спец. вченої ради по захисту дисертацій НДІІП НАПрН України (2012-2020).

Гол. напрями наук. інтересів: правові дослідження інформаційного суспільства та інформаційної безпеки людини.

Автор (співавтор) понад 70 наук. та наук.-метод. праць, серед яких науковий твір «Концепція кодифікації інформаційного законодавства України» (2012); монографії «Правова охорона як складова інформаційної безпеки» (2011) та «Інформаційна безпека людини: теорія і практика» (2018).

Підготувала одного кандидата юридичних наук.

К. І. Бєляков

---

* **ПРОФІЛЬ:**
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=XxuFqs4AAAAJ&view_op=list_works&sortby=pubdate
ORC iD: https://orcid.org/0000-0002-2461-6745

КАЛЮЖНИЙ РОСТИСЛАВ АНДРІЙОВИЧ

Ростислав Андрійович КАЛЮЖНИЙ[*] (24 січ. 1944, м. Поті, Грузія) – укр. вчений-правознавець. У 1974 році закінчив Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка. У 1980 захистив канд. дис. «Правові питання технічного забезпечення АСУ» (спец. 12.00.07). У 1984 отримав вчене звання стар. наук. спів.. У 1992 – докт. дис. «Теоретичні та практичні проблеми використання обчислювальної техніки в системі органів внутрішніх справ (організаційно-правовий аспект)» (спец. 12.00.07). Вчене звання професор за кафедрою теорії та історії держави і права отримано у 2001.

У 1974–1980 працював стажистом-дослідником, молодшим науковим співробітником Інституту держави і права Академії наук України; у 1980–1992 – обіймав посади старшого наукового співробітника, начальника ад'юнктури Київської вищої школи МВС СРСР ім. Ф.Е. Дзержинського (нині – Національна академія внутрішніх справ України (далі – НАВСУ)), начальника докторантури та ад'юнктури Української академії внутрішніх справ; 1993–1995 – професор кафедри загально-юридичних наук Київського інституту внутрішніх справ при НАВСУ, професор кафедри теорії держави, права та політики НАВСУ. У 1995–2002 працював начальником кафедри державно-правових дисциплін Київського інституту внутрішніх справ при НАВСУ, а з 2002 – начальником кафедри теорії держави і права НАВСУ. З 2010 – пенсіонер МВС, ветеран ОВС України, полковник міліції у відставці. З 2010 – по т. ч. – професор кафедри теорії і історії держави і права, заступник декана Юридичного факультету Національного авіаційного університету (НАУ).

---

* **ПРОФІЛЬ**:
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=TXfnaU4AAAAJ;
ORC iD: https://orcid.org/0000-0003-4975-5650.

Нагороджений більш ніж 20-ю медалями та відзнаками МВС України, серед яких почесний знак МВС України «За розвиток науки, техніки і освіти» ІІ-го степеня (2004) та «Кращій працівник МВС України», Хрестом Пошани «За духовне розродження» (2002), Грамотою Верховної Ради України (2003), Подякою Кабінету Міністрів України (2003), дипломом «Видатний діяч юридичної науки». Лауреат Премії ім. Ярослава Мудрого (2003). Є чемпіоном світу з волейболу серед ветеранів спорту (1994, Фінляндія, м. Тампере).

Є членом редакційних колегій наукових журналів: «Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне та космічне право», «European Reforms Bulletin», «Право і суспільство», «Філософські та методологічні проблеми права», тощо. Дійсний член Міжнародної Академії інформатизації, Академік Академії наук Вищої освіти України.

Головні напр. наук. інтересів є інформаційне право, римське право. Є одним з фундаторів науки «Інформаційне право» в Україні.

Автор (співавтор) понад більш 300 наукових праць, серед яких 24 монографії, 30 підручників та навчальних посібників, видання енциклопедичного характеру. Співавтор науково-практичних коментарів Кодексу України про адміністративні правопорушеннях та Митного кодексу України.

Підготував 12 докторів та більш 50-ти кандидатів юридичних наук.

В. Ф. Сіренко

КОМПАНЦЕВА ЛАРИСА ФЕЛІКСІВНА

Лариса Феліксівна КОМПАНЦЕВА[*] (13 лист. 1967, м. Луганськ) – укр. вчена в галузі філології.

Закін. у 1989 році Луганський педагогічний інститут ім. Тараса Шевченка (тепер – Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка). У 1994 році захистила канд. дис. «Современная молодежная эссеистическая проза как новый повествовательный тип (когнитивно-языковой подход)» (спец. 10.02.02 – російська мова). У 2004 році – присвоєння вченого звання доцента по кафедрі російської мови та прикладних лінгвістичних технологій. У 2007 – докт. дис. «Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурний аспекти» (спец. 10.02.02 – російська мова). Вчене звання професор отримано у 2011 році по кафедрі теорії та практики перекладу.

У 2013 отримала почесне звання «Заслужений працівник освіти України».

1991–2004 – викладачка кафедри російської мови та прикладних лінгвістичних технологій Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка. 2004–2007 – доцентка кафедри російської мови та прикладних лінгвістичних технологій Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка. 2007–2009 – провідний науковий співробітник Центру дистанційних технологій Національного університету оборони ім. Івана Черняховського. З 2009 – по теперішній час – завідувачка кафедри теорії та практики перекладу Національної академії Служби безпеки України.

Член редакційних колегій фахових журналів «PSYCHOLINGUISTICS. Психолінгвістика. Психолингвистика» ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди» (бази Web of Science,

* **ПРОФІЛЬ:**
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=lG6Iv7YAAAAJ
ORC iD: https://orcid.org/0000-0001-5948-5944.

SCOPUS); «Актуальні проблеми української лінгвістики» (Інститут філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка), «Інформаційна безпека людини, суспільства, держави» (Національна академія Служби безпеки України).

Основні напрямами наук. інтересів є інтернет-лінгвістика, психолінгвістика, стратегічні комунікації.

Є однією із засновниць наукових шкіл «Інтернет-лінгвістика» та стратегічних комунікацій в Україні.

Автор (співавтор) понад 300 наукових праць, серед яких підручники «Інтернет-лінгвістика» (2012), «Методологія досліджень інтернет-комунікації для фахівців сектору безпеки і оборони» (2014), «Соціальні комунікації для фахівців сектору безпеки та оборони» (2016), «Лінгвістична експертиза соціальних мереж» (2019), монографії «Гендерные основы интернет-коммуникации в постсоветском информационном пространстве» (2006), «Философия Сети Интернет: школа Бернарда Лонергана и славянский опыт» (2007), «Интернет-лингвистика: когнитивно-прагматический и лингвокультурологический аспекты» (2009), «Стратегічні комунікації в гібридній війні: погляд від волонтера до науковця» (2018), англійсько-український, українсько-англійський словник «Базові поняття стратегічних комунікацій: стандарти на основі документів НАТО» (2019).

Підготувала шість кандидатів філологічних наук.

О. С. Снитко

КОРМИЧ БОРИС АНАТОЛІЙОВИЧ

Борис Анатолійович КОРМИЧ[*] (16 грудня 1977, м. Черкаси) – укр. вчений-правознавець. Закін. у 1999 Одеську держ.у юридичну академію (тепер – НУ ОЮА) та у 2000 Одеський держ.ий ун-т ім. І. І. Мечникова.

У 2000 захистив канд. дис. «Держ.о-правовий механізм митної політики України» (спец. 12.00.07). У 2001 присвоєно вчене звання доцента по кафедрі морського та митного права НУ ОЮА. У 2005 – докт. дис. «Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки» (спец. 12.00.07). Вчене звання професор отримано у 2007.

Присуджено почесне звання «Заслужений юрист України» (2018), лауреат Премії Верховної Ради України для молодих вчених (2013).

2000–2013 – асистент, доцент, професор НУ ОЮА. З 2001 по теперішній час – адвокат. З 2013 по теперішній час – завідуючий кафедрою морського та митного права НУ ОЮА. З 2016 по теперішній час – головний редактор юридичного наукового журналу «Lex Portus». 2018–2020 – експерт проекту Ради Європи «Enhancing Implementation of the European Human Rights Standards in Ukraine». 2018 – гостьовий лектор Yeditepe University (Стамбул, Туреччина). З 2020 по теперішній час – експерт проекту ЄС та Ради Європи «European Union and the Council of Europe working together to strengthen the Ombudsperson's capacity to protect human rights».

Член президії ГО «Українська асоціація адміністративного права», голова ГО «Лекс Портус», керівник юридичного департаменту ГО Південно-український центр гендерних досліджень, член НААУ, член Союзу юристів України.

---

* **ПРОФІЛЬ:**
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=QtTzc5AAAAAJ$
ORC iD: https://**orcid**.org/0000-0001-5948-5944.

Основні напрямки наук. інтересів: теорія інформаційного права, право інформаційної безпеки, захист персональних даних, транснаціональне та глобальне адміністративне право, право СОТ, митне право ЄС. Один з фундаторів вітчизняної наукової школи права інформаційної безпеки (з 2003).

Автор (співавтор) понад 170 наук. праць, серед яких: монографії «Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України» (2003), «Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні» (2006), «Ведение в украинское право» (раздел «Информационное право) (2016); підручники та навчальні посібники «Інформаційна безпеки: організаційно-правові основи» (2004; 2008), «Інформаційне право» (2011), «Курс конституційного права» (розділ «Інформаційний вимір основ конституційного строю України») (2012), «Правове регулювання інформаційної діяльності» (2018), «Проблеми сучасної конституціоналістики: конституційне гуманітарне право» (розділ «Інформаційні права людини: проблеми обмеження і реалізації») (2018).

Підготував 12 кандидатів юридичних наук.

О. М. Бандурка

КОРЖ ІГОР ФЕДОРОВИЧ

Ігор Федорович КОРЖ[*] (1 липня 1952, Київська обл.) – укр. вчений-правознавець. Закінчив: у 1975 Московське вище прикордонне командне червонопрапорне училище КДБ при РМ СРСР; у 1989 Вищі адміністративні курси КДБ СРСР; у 1995 Одеський держаний університет ім. І. І. Мечникова; у 1995–1996 Міжнародний інститут англійської мови (Сан-Антоніо, США); у 1997–1998 Європейський центр досліджень проблем безпеки ім. Дж. Маршалла (Німеччина). У 2005 захистив канд. дис. «Військова служба в Україні: вступ, просування, припинення» (спец. 12.00.07).

У 2010 отримав вчене звання ст. науковий співробітник (спец. 12.00.07). У 2014 – докт. дис. «Адміністративно-правові засади регулювання відносин у сфері державної безпеки України» (спец. 12.00.07).

Нагороджений 32-а медалями та відзнаками військових формувань і правоохоронних органів держави, ВР України.

З 1969 – фрезерувальник Київського авіаційного заводу. 1970–1971 – строкова військова служба. 1971–1975 – курсант Московського вищого прикордонного командного червонопрапорного училища КДБ при РМ СРСР. 1975–1997 – військова служба на офіцерських посадах в Прикордонних військах КДБ СРСР, в Прикордонних військах України, у Військовій прокуратурі України. 1997–2014 – головний консультант Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони; з 2014 по т. ч. – завідувач сектором, завідувач науковою лабораторією Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України.

---

* **ПРОФІЛЬ:**
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=rA5fv0IAAAAJ$
ORC iD: https://orcid.org/0000-0003-0446-5975

Наукова діяльність: 2005–2010 – позаштатний науковий співробітник Науково-дослідного інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. З 2006 по 2013 працював на наукових посадах за сумісництвом в Інституті державної безпеки СБ України, з 2013 по 2014 – на наукових посадах за сумісництвом в Науково-дослідному інституті інформатики і права НАПрН України, з 2014 по 2017 – на наукових посадах за сумісництвом в Науково-дослідному інституті Державної прикордонної служби України, з 2017 – у Науково-дослідному інституті Управління державної охорони України.

У 2007–2009 пройшов дворічний курс «Порогова програма Корпорації «Виклики тисячоліття», підписану Угодою між Урядом України і Урядом США щодо міжнародного досвіду боротьби з корупцією.

Гол. напрямами наук. інтересів є інформаційно-правові дослідження – проблеми формування і розвитку інформаційного права, інформаційної безпеки; дослідження сектору безпеки і оборони – проблеми національної безпеки, проблеми державної та воєнної безпеки; дослідження питань розвитку та проблемних питань адміністративного права, конституційного права, розвитку держави та державного управління, забезпечення прав людини тощо.

Автор (співавтор) біля 100 наук. праць, серед яких монографії: «Військова служба в Україні: правове регулювання» (2006), «Демократичні засади державного управління та адміністративне право» (колективна, 2010); «Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері державної безпеки України» (2013), «Становлення електронного парламенту в контексті євроінтеграції України» (колективна, 2015) та науково-практичного посібника «Адміністративно-правове регулювання соціального забезпечення у сфері державної безпеки» (2007).

В. Я. Настюк

КОХАНОВСЬКА ОЛЕНА ВЕЛЕОНІНІВНА

Олена Велеонінівна КОХАНОВСЬКА[*] 18 січня 1964, м. Вінниця) – укр. вчений-правознавець. Закін. у 1986 Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, юридичний факультет. У 1998 захистила канд. дисертацію «Цивільно-правові аспекти регулювання відносин у сфері використання інформаційних систем» (спец. 12.00.03). У 2001 отримала вчене звання доцента (спец. 12.00.03). В 2006 – докторську дисертацію на тему «Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні» (спец. 12.00.03). Вчене звання професора отримано у 2011. В 2010 обрана членом – кореспондентом Національної академії правових наук України, у 2018 – академіком-секретарем відділення цивільно-правових наук НАПрН України, у 2020 – дійсним членом (академіком) НАПрН України.

Нагороджена знаком «Відмінник освіти України» (2008), Почесним знаком Української Секції Міжнародної Поліцейської Асоціації «За мужність та професіоналізм» (2011). Має Подяки Голови Верховного Суду України, Голови Верховного Суду і Голови Вищого Господарського суду за надання наукових консультацій і експертних висновків, нагороджена Дипломом учасника Всеукраїнського проекту «Золотий фонд нації. Національні лідери України» (2014, 2018). Заслужений діяч науки і техніки України (2018).

З 1986–1988 – стажер Юридичної консультації № 1 Залізничного району Київської міської колегії адвокатів. 1988–1995 – адвокат Київської міської колегії адвокатів. 1995 – юридичний радник

* **ПРОФІЛЬ**:
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=qpoUbMQAAAAJ&hl=uk;
ORC iD: https://orcid.org/0000-0002-2925-0738.

Подільської філії АК УБ «Відродження». 1995–1998 – викладач кафедри цивільного права і процесу Академії внутрішніх справ України (нині – НАВС). 1998–2004 – доцент кафедри цивільного права юридичного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2004–2006 перебувала у докторантурі Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2007–2008 – доцент кафедри цивільного права юридичного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. 2008–2011 – заступник декана юридичного факультету з наукової роботи вказаного університету. З 2015 по теперішній час – професор кафедри цивільного права юридичного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Є членом редакційної колегії журналу «Право України»; членом редакційної колегії збірника «Альманах цивілістики»; членом редакційної ради збірника «Наукові праці цивілістичного студентського гуртка Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка». 2012–2015 – Голова Наукової ради офіційного науково-практичного видання Державної реєстраційної служби України «Вісник Укрдержреєстру». Головний редактор журналу «Приватне право» (додатку до журналу «Право України»). 2014–2015 – Член науково-консультативної Ради Верховного Суду. Працювала у складі Науково-консультативної ради Верховного Суду України, Вищого господарського суду України, Вищого спеціалізованого суду України, а також науково-консультативної ради ДСІВ України та ряду інших органів. У різні роки – член спеціалізованих вчених рад Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. 2010–2011 – експерт ВАК України. З 2019 року дотепер – член робочої групи при Міністерстві юстиції України з рекодифікації (оновлення) Цивільного кодексу і цивільного законодавства України.

Гол. напрямами наук. і педагогічних інтересів є дослідження у сфері цивільно-правових проблем інформаційних відносин, інформаційного права, цивільного права і процесу, теорії

цивільного права, права інтелектуальної власності, особистих немайнових прав фізичних осіб і прав людини, абсолютних цивільних прав, договірного права.

Автор понад 200 наукових праць, в тому числі одноосібних монографій: «Правове регулювання інформаційних відносин в Україні» (2001), «Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві» (2006), співавтор ряду колективних монографій, коментарів і підручників, серед яких: «Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар» (2004), «Правова система України: історія, стан та перспективи» (2008), «Договірне право України» (2009), «Енциклопедія цивільного права України» (2009), «Цивільне право України. Загальна частина: підручник» (2010), «Правова доктрина України. Доктрина приватного права України» (2013), «Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар» (2013), «Відповідальність у приватному праві» (2014), «Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології» (2019).

Підготувала двох докторів та чотирнадцять кандидатів юридичних наук.

Н. С. Кузнєцова

КРАСНОСТУП ГАННА МИКОЛАЇВНА

Ганна Миколаївна КРАСНОСТУП[*] (30 листоп. 1981, м. Запоріжжя) – укр. вчений-правознавець. У 2004 із відзнакою закінчила юридичний факультет Гуманітарного університету «ЗІДМУ» (сьогодні – Класичний приватний університет).

У 2009 захистила кандидатську дисертацію «Організаційні та правові засади регулювання суспільних відносин щодо комп'ютерних програм» (за спеціальністю 12.00.07). Вчене звання старшого наукового співробітника отримано у 2012.

З 2011 – по т. ч. – головний наук. співробітник наукового сектору теоретико-правових основ розвитку інформаційного суспільства *НДІІП НАПрН України*.

Нагороджена Подякою Прем'єр-міністра України, Грамотами Державного комітету телебачення і радіомовлення України, НДІІП НАПрН України, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Верховної ради України, Подякою Міністерства освіти і науки України.

Приймала активну участь у якості доповідача в Освітньому проекті для громадських активістів «Школа громадської дії», організованому Українським незалежним центром політичних досліджень; а також у семінарах «Організація доступу до публічної інформації в органі влади» (Центр політичних студій та аналітики). Підтримує Коаліцію із захисту викривачів інформації в Україні «Ініціатива 11» та є членом правління ГО «Центр демократичних реформ і медіа».

---

* **ПРОФІЛЬ:**

Google Scholar: https://scholar.google.com/citations?hl=ru&user=2lg0yd0AAAAJ&view_op=list_works&citft=1&citft=2&email_for_op=ganna.krasnostup

Головні напрямами наукових інтересів є засади форми та реалізація державної інформаційної політики, розвитку державного управління процесом інформатизації, забезпечення інформаційних прав людини тощо, систематизація інформаційного законодавства.

Є автором (співавтором) понад 50 наукових публікацій серед яких: «Правова доктрина України», «Науково-практичний коментар до Закону України «Про доступ до публічної інформації»».

В. С. Цимбалюк

ЛАНДЕ ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

Дмитро Володимирович ЛАНДЕ[*] (15 листопада 1959, Калинковичі, Гомельська область, Білорусь) – видатний український науковець у галузі інформатики, доктор технічних наук, професор.

У 1981 закінчив механіко-математичний факультет Київського Державного Університету ім. Т. Шевченка. У тому ж році поступив на роботу в Український НДІ науково-технічної і економічної інформації (УкрНДІНТЕІ). У 1990 захистив канд. дис. «Программно-технологическое обеспечение документографических информационно-поисковых систем в составе РАСНТИ» (рос.) (спец. 05.13.17 – теоретичні основи інформатики). У 2006 – захистив докт. дис. за темою «Теоретичні та технологічні основи інтеграції інформаційних потоків в мережі Інтернет» (спец. 05.13.06 – прогресивні інформаційні технології і автоматизовані системи управління). У 2009 отримав вчене звання старшого наукового співробітника (спец. 05.13.06 – інформаційні технології). Вчене звання професор із спеціальності «122» (комп'ютерні науки) отримав у 2019. Дійсний член (академік) Української академії наук (2015), Академії інженерних наук України (2016), Міжнародної академії інформатики (2016). Член-кореспондент Академії технологічних наук України (2015).

З 1994 працював заступником директора Інформаційного центру «Електронні вісті» (ElVisti), де під його науковим керівництвом була створена система контент-моніторингу новин InfoStream. Завідувач наукового центру Науково-дослідного

[*] **ПРОФІЛЬ**:
Google Scholar: 6VY4hNQAAAAJ;
ORCiD: 0000-0003-3945-1178;
Scopus authorId: 19934022600; Web of Science ResearcherID: F-7368-2016

інституту інформатики і права Національної академії правових наук України. Професор Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». З 2012 – завідувач відділу спеціалізованих засобів моделювання в Інституті проблем реєстрації інформації НАН України.

Лауреат премії ім. Ярослава Мудрого (2009). Нагороджений відзнаками Президії НАН України: «За професійні здобутки» (2013), «За підготовку наукової зміни» (2018), Почесною відзнакою начальника Генштабу ЗСУ «За заслуги перед збройними силами України» (2018), Відзнаками Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України «Відзнака Держспецзв'язку України» (2018) та «За особливі заслуги» (2019).

Член редкол. наукових періодичних фахових видань «Інформація і право» (НДІІП НАПрН України), «Реєстрація, зберігання і обробка даних» (ІПРІ НАН України). Головний редактор періодичного фахового видання «Інформаційні технології та безпека» (ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського). Є членом спец. вченої ради із захисту дисертацій Інституту спеціального зв'язку і захисту інформації КПІ ім. Ігоря Сікорського. Член Наукової ради Міністерства освіти і науки України за фаховим напрямом «Інформатика та кібернетика».

Основними напрямами наук. інтересів є інформатика, теорія інформації, інформаційного пошуку, штучного інтелекту, аналіз соціальних мереж, інформаційна безпека, теорія інформаційного права.

Автор (співавтор) понад 400 наук. праць, серед яких монографії: «Поиск знаний в Internet. Профессиональная работа» (2005), «Электронное информационное общество Украины: взгляд в настоящее и будущее» (2005), «Основы моделирования и оценки электронных информационных потоков» (2006), «Основы интеграции информационных потоков» (2006), «Моделирование информационно-электоральных процессов» (2007), «Інформаційні потоки в глобальних комп'ютерних мережах» (2009), «Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання» (2009), «Интернетика: Навигация

в сложных сетях: модели и алгоритмы» (2011), «Живучесть информационных систем» (2011), «Виборчий кодекс України: системна інформатизація» (2011), «Основи інформаційного і соціально-правового моделювання» (2012), «Конкурентная разведка в компьютерных сетях» (2013), «Елементи комп'ютерної лінгвістики в правовій інформатиці» (2013), «Компьютерные сети и аналитические исследования» (2014), «Распознавание информационных операцій» (2017), «Information Operations Recognition: From Nonlinear Analysis to Decision making» (2019).

Підготував сім кандидатів технічних наук.

К. І. Бєляков

МАРУЩАК АНАТОЛІЙ ІВАНОВИЧ

Анатолій Іванович МАРУЩАК[*] (27 квіт. 1977, смт Ставище, Київ. обл.) – укр. вчений правознавець. Закін. у 1999 з відзнакою Нац. акад. СБ України.

У 2002 захистив канд. дис. із закритої тематики (спеціальн. 21.07.01 – забезпечення держ. безпеки України). У 2008 році – докт. дис. з проблеми забезпечення доступу до державної інформації (спеціальн. 21.07.01). У 2006 – присвоєно вчена звання доцента, у 2008 – старший науковий співробітник (спеціальн. 21.07.01). У 2011 присвоєно вчене звання професора.

Лауреат Премії Кабінету Міністрів України за внесок молоді у розбудову держави у номінації за наукові досягнення (2004). Володар гранту Президента України для обдарованої молоді (2005). Лауреат Премії ім. Івана Франка у галузі інформаційної діяльності у номінації за кращу наукову роботу в інформаційній сфері (2007). Лауреат Премії Президента України для молодих вчених (2008) та Державної премії України в галузі науки і техніки (2012).

У 2002 – науковий співробітник Центру наукових досліджень Нац. акад. СБ України, з 2003 – старший викладач, доцент, професор Нац. акад. СБ України, з 2007 – докторант аспір. і доктор. Нац. акад. СБ України. З 2008 – директор навч.-наук. центру дослідж. проблем забезпечення інформ. безпеки Нац. акад. СБ України, з 2009 – перший заст. директора з навч. і наук. роботи Навч.-наук. ін-ту інформаційної безпеки Нац. акад. СБ України, з 2013 – перший заст. директора Навч.-наук. ін-ту перепідготовки і підвищ.

---

* **ПРОФІЛЬ**:

Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=3CeiVGAAAAAJ&view_op=list_works&sortby=pubdate;

ORC iD: https://orcid.org/0000-0002-6913-8513.

кваліф. кадрів СБ України Нац. акад. СБ України. З 2015 – директор навч.-наук. ін-ту перепідготовки і підвищ. кваліф. кадрів СБ України Нац. акад. СБ України.

Гол. напрямами наук. досліджень є інформаційне право та безпека у частині реалізації права на інформацію, проблеми правових режимів інформації з обмеженим доступом.

Є автором (співавт.) понад 150 наук. і навч. праць, серед яких навчальні посібники і підручники: «Організація захисту інформації з обмеженим доступом» (2006, 2011), «Інформаційне право: доступ до інформації» (2007), «Інформаційне право: регулювання інформаційної діяльності» (2008), «Інформаційне право України» (2011), «Основи інформаційної безпеки України» (2013), «Охорона банківської таємниці» (2013).

Підготував 8 кандидатів юридичних наук.

Р. А. Калюжний

НОВИЦЬКА НАТАЛІЯ БОРИСІВНА

Наталія Борисівна НОВИЦЬКА[*] (18 січня 1971, м. Коростишів Житомирської обл.) – укр. вчений-правознавець. Закін. у 1998 Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, у 2002 Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана.

У 2007 захистила канд. дис. «Організаційно-правові аспекти інформаційної культури в управлінській діяльності» (спец. 12.00.07). У 2010 отримала вчене звання с. н. с. (спец. 12.00.07). У 2017 – докт. дис. «Правові основи захисту суспільної моралі в інформаційній сфері України: теорія та практика» (спец. 12.00.07).

З 1986–1990 – студентка Коростишівського педагогічного училища, 1990–1991 – старша піонервожата у Кам'янобрідській середній школі; з 1991 по 2002 – вчитель початкових класів Коростишівської середньої школи № 2; 2003–2008 працювала у Науково-дослідному центрі з проблем оподаткування Національного університету ДПС України на посадах провідного фахівця з наук. діяльності, наук. співробітника та старшого наук. Співробітника. 2008–2016 – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін. З 2017 по теперішній час – професор кафедри цивільного права та процесу Університету ДФС України.

Член Національної експертної комісії (НЕК) з питань захисту суспільної моралі (2007–2014), голова Наукової ради з юридичних питань НЕК України, Голова Київської обласної організації «Всеукраїнської громадської організації «Асоціація українських правників». Заст. головного редактора фахових юридичних науково-практичних видань: «Малий та середній бізнес (право, держава, економіка)», «Соціологія права», «Екологічне право України».

---

* **ПРОФІЛЬ**:
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=c2vTKioAAAAJ;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-4753-7625.

Нагороджена Почесною грамотою Голови Національної експертної комісії в сфері захисту суспільної моралі, Подякою Голови ДПА України, нагрудним знаком «Золота почесна відзнака АУП».

Основні напрямами наук. інтересів є інформ. право, інформ. культура, правова інформатика, право інтелектуальної власності, теорія права, філософія права, соціологія права.

Автор (співавтор) понад 100 наукових публікацій, серед яких: 7 монографій; 12 навчальних посібників та наукових видань; 3 публікації до словників; 2 підручники; Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України, тощо. Серед основних, одноосібна монографія «Захист суспільної моралі в умовах інформаційної трансформації суспільства», колективні монографії: «Електронна торгівля (правовий аспект регулювання)», «Електронна комерція: правові засади та заходи удосконалення», «Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи», «Електронний банкінг (організаційно-правове забезпечення)», «Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування», «Податкова політика держави: теорія формування та практика реалізації», навчальні посібники та підручники «Інформаційна культура», «Повітряне право України», «Податкова політика України», «Інформаційне право України», «Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології» (2019), а також «Реферативний огляд науково-дослідних робіт НДЦ з проблем оподаткування (2005–2007)», «Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України», «Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології» (2019).

Р. А. Калюжний

НОВИЦЬКИЙ АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Андрій Миколайович НОВИЦЬКИЙ[*] (12 червн. 1970, м. Коростишів Житомирської обл.) – укр. вчений-правознавець. Закін. у 1997 Житомирський педагогічний інститут ім. І.Я. Франко, у 2002 Академію державної податкової служби України (тепер – Університет ДФС України). У 2005 захистив канд. дис. «Організаційно-правові засади державного управління у паливно-енергетичному комплексі України» (спец. 12.00.07). У 2009 отримав вчене звання с.н.с. (спец. 12.00.07). У 2012 – докт. дис. «Правові основи формування інститутів інформаційного суспільства в Україні: теорія та практика» (спец. 12.00.07). Вчене звання професор (2015).

З 1985–1989 – учень Коростишівського педагогічного училища, 1989–1991 – служба в армії. З 1989 по 1989 – учитель Головківської восьмирічної школи; 1989–1990 – служба в ЗСУ; 1991–1993 – учитель Квітневої неповної середньої школи; 1993–1994 – спеціаліст ІІ категорії Коростишівської райдержадміністрації; 1994–2006 – служба в ОВС та податкової міліції; 2002–2015 – працював на наукових посадах у науково-дослідному центрі з проблем оподаткування НУ ДПС України; з 2015 – професор кафедри цивільного права і процесу Університету ДФС України.

Нагороджений Почесними грамотами: МОН України, Голови КМДА, Київської ОДА; нагрудними знаками «Почесний працівник ДПС України», «За честь і службу», «Гідність та честь», «15 років податкової міліції», «За мужність та професіоналізм» та «За внесок у розвиток Університету»), тощо.

---

* **ПРОФІЛЬ**:
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=-2K0M_UAAAAJ&hl=uk;
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6860-9654.

Приймав участь в діяльності робочих групах ВР України, ВАС України, КМ України, Київської ОДА з питань законодавчої та експертної роботи, Міністерства фінансів України та ДПС України по розробці проекту Бюджетного кодексу України та проекту Податкового кодексу України.

Гол. напрямами наук. інтересів є теорія інформаційного права, адміністративне право, державне управління, податкове право.

Автор (співавтор) понад 140 наукових публікацій, серед яких: 11 монографій; 16 навчальних посібників та наукових видань, 2 підручники, Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України; Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України; статті у фахових та наукових виданнях; колективна монографія «Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології» (2019).

Підготував п'ять кандидати юридичних наук.

М. Я. Швець

ТИХОМИРОВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Олександр Олександрович ТИХОМИРОВ[*] (7 червня 1975, м. Київ) – укр. вчений-правознавець. Закін. у 1998 Київський міжнародний університет цивільної авіації (тепер – Національний авіаційний університет) за спец. «Технічна експлуатація транспортного радіоелектронного обладнання».

У 2011 захистив канд. дис. «Забезпечення інформаційної безпеки як функція держави» (спец. 12.00.01). У 2015 – присвоєно вчене звання доцента по кафедрі цивільно-правових дисциплін Національної академії СБ України (НАСБУ).

1992–1998 – студент Київського міжнародного університету цивільної авіації; 1998–2003 – інженер відділу інформаційних технологій НАСБУ; 2003–2010 – мол. викладач, викладач, ст. викладач кафедри теорії та історії держави і права НАСБУ; 2010–2014 – ст. викладач кафедри інформаційних систем і технологій НАСБУ; з 2014 по теперішній час – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін НАСБУ.

Дійсний член Асоціації правників України з 2017 року.

Основні напрями наук. і педагог. інтересів: теоретико-правові аспекти інформаційного права, інформаційні тенденції загальної теорії права, інформаційна деліктологія, методологія правових досліджень безпеки, юридична деонтологія.

Автор (співавтор) понад 60 наукових публікацій, серед яких низка наукових статей з інформаційно-правової тематики; одноосібні монографії: «Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави» (2014); колективні монографії:

---

* **Профіль:**
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=HuJ3V-cAAAAJ
ORC iD: https://orcid.org/0000-0001-5163-6584

«Методологія в праві» (2017), «Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології» (2019); навчальні посібники: «Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері» (2015), «Теорія держави і права: навч. посіб. для фахівців з інформ. безпеки» (2015), «Юридична деонтологія: від навчання до практики» (2019); електронні навчальні посібники: «Правові засади охорони банківської таємниці» (2016), «Захист персональних даних: правове регулювання» (2017).

Р. А. Калюжний

ХАРИТОНОВА ОЛЕНА ІВАНІВНА

Олена Іванівна ХАРИТОНОВА[*] (25 груд. 1962, м. Осіннікі Кемеровської обл.) – укр. вчений-правознавець. Закін. у 1990 юридичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова (нині – Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова).

У 1995 захистила канд.. дис. «Організаційно-правові питання управління економікою і роль товарних бірж в умовах реформування ринкових відносин». У 2005 – док. дис. «Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа». Вчене звання доцента присуджено у 2000 (спец. 12.00.07), професора – 2007 (спец. 12.00.04). Обрана членом-кореспондентом Національної академії правових наук України (2011).

Нагороджена знаком «Відмінник освіти України» (2008). Присуджене звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (2012).

З 1993 – асистент кафедри адміністративного права та управління університету. З 1997 – доцента кафедри адміністративного та фінансового права. 2001–2004 – докторант, а з 2005 – професор тієї ж кафедри. З 2005 по 2008 – завідувач кафедри підприємницького та комерційного права. 2008 – завідувач кафедри права інтелектуальної власності і корпоративного права. З 2017 по 2019 читала лекції на факультеті управління і права Зеленогурського університету (Польща) в якості запрошеного професора. Володіє польською мовою на рівні В 2.

Член Науково-консультативної ради при Верховному Суді (спеціалізація – цивільно-правова), член Спеціалізованої ради

---

* **ПРОФІЛЬ:**
Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=Dt7g9AkAAAAJ&hl=uk;
ORC iD: https://orcid.org/0000-0002-9681-9605

із захисту докторських дисертацій Національного університету «Одеська юридична академія», член редакційної колегії науково-практичного журналу «Часопис цивілістики», член редакційної колегії збірнику наукових праць «Актуальні проблеми держави і права», тощо.

Напрями наукових досліджень – теорія права інтелектуальної власності, правовідносин інтелектуальної власності, теоретичних та практичних проблем корпоративного права. Є одним із засновників Одеської школи ІТ-права.

Є автором (співавтором) понад 500 наукових праць, серед яких: «Порівняльне право Європи: основи порівняльного правознавства. Європейські традиції» (2002), «Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії): монографія» (2004), «Кодекс адміністративного судочинства України: Науково-практичний коментар» (у співавт., 2005), «Правове регулювання перевезень в Україні: навчальний посібник» (2006), «Науково-практичний коментар Господарського процесуального кодексу України» (у співавт., 2006), «Хозяйственный кодекс Украины: научно-практический комментарий» (у співавт., 2007), навчальні посібники «Добровільне представництво у цивільному праві України» (2007), «Цивільні правовідносини» (2008), «Господарський кодекс України: науково-практичний коментар. Видання друге, доповнене та перероблене» (у співавт., 2008), «Науково-практичний коментар до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (у співавт., 2008), «Цивільне право України: підручник» (2009), «Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: друге видання» (у співавт., 2011), «Гражданское законодательство Республики Молдова и Украины: традиции, современность, перспективы» (у співавт., 2012), «Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти)» (у співавт., 2012), «Право інтелектуальної власності: навчальний посібник у запитаннях і відповідях» (2012), «Очерки сравнительного правоведения: традиции частного (гражданского) права в Европе» (у співавт., 2013), «Цивільне законодавство України: навчальний посібник» (у співавт., 2013),

підручник «Право інтелектуальної власності» (у співавт., 2016), «Правова доктрина України» у 5 т. Т. 3: «Доктрина приватного права України» (у співавт., 2013 (укр.), 2017 (англ.), «Приватне право як концепт: пошук парадигми» (у співавт., 2014), монографій «ІТ-право: поняття і сутність» (у співавт., 2017), «Information security and IT law in conditions of integration processes» (у співавт., 2017), посібника «ІТ-право: теорія і практика» (у співавт., 2017), «Концепт приватного права в умовах інтеграційних процесів» (2017); монографій: «ІТ-право та інформаційна безпека» (у співавт., 2017), «Авторське право та авторознавча лінгвістична експертиза у цифрову добу» (у співавт., 2017), «Регулятивні правовідносини: приватноправовий та публічно-правовий виміри» (у співавт., 2018), «Актуальні проблеми цивілістики у цифрову добу» (у співавт., 2018), «Актуальні проблеми цивілістики у цифрову добу: онлайнові соціальні мережі» (у співавт., 2018), «Приватне право як концепт». Том І. «Витоки» (у співавт., 2018); «Приватне право як концепт». Том ІІ. «Пошук парадигми (до історії питання)» (у співавт., 2019); «Приватне право як концепт». Том ІІІ. «Концепт приватного права і рекодифікації цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтиру» (у співавт., 2019); «Оновлення (кодифікації та рекодифікації) цивільного законодавства України: досвід, проблеми та перспективи» (у співавт., 2020)

Підготувала більше 20 кандидатів та 4 докторів наук.

С. В. Ківалов

ХАРИТОНОВ ЄВГЕН ОЛЕГОВИЧ

Євген Олегович ХАРИТОНОВ[*] (17 трав. 1948, м. Кіровограді (нині – Кропивницький) укр. вчений-правознавець. Закін. у 1974 юридичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова (нині – Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова), де залишився працювати і пройшов шлях від асистента до завідувача кафедри цивільного права і процесу цього ж закладу. З 1997 і по теперішній час – завідувач кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

У 1980 захистив канд. дис. «Зобов'язання, що виникають внаслідок ведення справ без доручення, у радянському цивільному праві» (спец. 12.00.03). Вчене звання доцента присуджено у 1983. У 1997 – док. дис. «Рецепція римського приватного права (теоретичні та історико-правові аспекти)» (спец. 12.00.01). Вчене звання професора присвоєне у 1999. Обраний членом-кореспондентом Національної академії правових наук України у 2010.

У 1997 нагороджений знаком «Відмінник освіти України», має низку відомчих відзнак. Є Лауреатом III, IV та VI Всеукраїнських конкурсів на краще юридичне видання (2000, 2001, 2006). У 2003 присуджене звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

З 1974 працює в Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова (нині Національного університету «Одеська юридична академія») на юридичному факультеті. Пройшов шлях від асистента до завідувача кафедри цивільного права і процесу (з 1997).

---

* **ПРОФІЛЬ:**

Google Scholar https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=EQkWH1wAAAAJ;

ORC iD: https://orcid.org/0000-0001-5521-0839

Є членом науково-консультативних рад при Верховному Суді України (з 2012) та Вищому господарському суді України (з 2014). Брав участь у підготовці проектів Житлового та Цивільного кодексів України. Учасник низки Колоквіумів романістів Східної і Центральної Європи У 2001 читав лекції з рецепції римського права у Варшавському університеті, а у 2008 – у Люблінському католицькому університеті. Редактор науково-практичного журналу «Часопис цивілістики», член редакційних колегій наукових видань «Право України», «Актуальні проблеми держави і права», «Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія», «Науковий вісник Південного регіонального центру НАПрН України», «Lege e Vita».

Напрями наукових досліджень – теорія та історія цивільного права, рецепція римського приватного права, порівняльна цивілістика, адаптація цивільного права України, до приватного права Європи, *ІТ-право*.

Є автором (співавтором) понад 700 наукових та навчально-методичних праць, серед яких: «Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар» (у співавт., 1999, 2003, 2009), «Історія приватного права Європи: Східна традиція» (2000), «Гражданское право» учеб. пособ. (у співавт., 2000, 2002), «Порівняльне право Європи. Основи порівняльного правознавства: Європейські традиції» (2002, 2006), «Правова система України: історія, стан та перспективи», Т. 3: «Цивільно-правові науки. Приватне право» (у співавт., 2008 (укр.), 2011 (рос.), 2013 (англ.), одноосібної монографії – «Нариси теорії цивілістики (поняття та концепти)» (2008); колективних монографій «Цивільні правовідносини» (2011), «Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти)» (2012), «Приватне право як концепт: пошук парадигми» моногр. (2014), «Україна-Європа: проблема адаптації у галузі приватного права» (2017), «*ІТ-право*: поняття і сутність» (2017), «*ІТ-право*: інформаційна безпека» (2017), «Information security and IT law in conditions of integration processes» monogr. (2017), «Приватне право як концепт» (2018–2019), «Оновлення (кодифікації та рекодифікації)

цивільного законодавства України: досвід, проблеми і перспективи» (2020); підручники – «Римське право» (2003, 2006, 2009, 2014), «Цивільне право України» (2011), «Зобов'язальне право України» (2011), «Правова доктрина України» Т. 3: «Доктрина приватного права України» (2013 (укр.), 2017 (англ.), посібники – «*ІТ-право*: теорія і практика» (у співавт., 2017), «Концепт приватного права в умовах інтеграційних процесів» (2017).

Підготував більше 80 кандидатів та 8 докторів наук.

В. В. Луць

ШВЕЦЬ МИКОЛА ЯКОВИЧ

Микола Якович ШВЕЦЬ[*] (1 травня 1935, с. Мохначка Попельнянського р-ну Житомирської обл.) – укр. вчений-економіст. Закін. у 1956 Київський технікум радіоелектроніки, у 1965 – Київський інститут народного господарства, у 1970 – аспірантуру Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова.

У 1970 захистив канд. дис. з економічних наук на тему «Экономико-математические методы построения автоматизированных систем управления производством» (спец. 08.00.13 – математичні та інструментальні методи економіки). Вчене звання старшого наукового співробітника присуджено у 1975. У 1978 – док. дис. «Проблеми та методи побудови автоматизованих систем оперативного управління в органах внутрішніх справ» (спец. 08.00.13). Вчене звання професора присвоєне у 1987. Обраний членом-кореспондентом Академії правових наук України (нині – Національної академії правових наук України) у 2004.

Заслужений діяч науки і техніки України (1995). Нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2005), Почесною грамотою Верховної Ради України (2005). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1998), Премії імені Ярослава Мудрого (2003, 2013). Має інші державні та відомчі нагороди МВС України.

З 1956 по 1959 – строкова служба на Балтійському флоті в 150-й авіадівізії, матрос, старшина. 1959–1970 працював налагоджувальником радіоапаратури, майстром цеху, програмістом,

---

* **ПРОФІЛЬ**:

Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=m_Ht6W4AAAAJ&view_op=list_works&sortby=pubdate;

ORC iD: https://orcid.org/0000-0001-7505-6234.

заступником начальника інформаційно-обчислювального центру на заводах оборонної промисловості СРСР. З 1970 – начальник відділу інформаційно-обчислювальної техніки МВС УРСР, інженер-майор, начальник Республіканського науково-дослідного інформаційного центру, у 1982–1985 – заступник начальника з науки Головного науково-дослідного центру інформації і управління МВС СРСР (Москва). З 1985 по 1991 – професор кафедри, заступник начальника кафедри оперативно-розшукової роботи, начальник кафедри технічних засобів попередження та розкриття злочинів Київської вищої школи МВС СРСР (нині – Національна академія внутрішніх справ України). У 1991–2001 – керівник Управління комп'ютеризованих інформаційних систем та мереж Верховної Ради України (державний службовець 2-го рангу). 1999–2001 – науковий керівник Центру правової інформатики, з 2001 по 2010 – директор Науково-дослідного центру правової інформатики НАПрН України (нині – НДІ Інформатики і права НАПрН України). Нині професор Національної академії внутрішніх справ України. З 1990 – пенсіонер МВС, ветеран ОВС України, полковник внутрішньої служби у відставці.

Голова редакційної колегії фахового журналу «Правова інформатика», член редакційних колегій наукових видань «Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні», «Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України». Член спеціалізованої вченої ради Д 26.007.03 у Національній академії внутрішніх справ та Д 26.867.01 в інституті законодавства Верховної Ради України.

Брав участь у розробці проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про захист суспільної моралі». Був членом Науково-консультативної ради Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі, членом Наукової ради з проблем кібернетики Національної академії наук України, членом Консультативної ради з питань інформатизації при Верховній Раді України, науковим консультантом Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю. Академік Української академії інформатики (1992).

Головні напр. наук. інтересів є дослідження проблем правової інформатики та інформаційного права, побудови автоматизованих інформаційно-аналітичних систем у галузі держави і права, економічної кібернетики, системної інформатизації законотворчої, правоохоронної та правоосвітньої діяльності. Є одним з фундаторів науки «Інформаційне право» в Україні.

Автор (співавтор) понад 300 наукових та навчально-методичних праць, серед яких: «Проблемы и методы построения автоматизированных систем оперативного управления в органах внутренних дел Украинской ССР» (1976), «АСУ органов внутренних дел» (1981), «Інформатизація законотворчої, нормотворчої, правозастосовної та правоосвітньої діяльності» (1999), «Правова інформатика: підручник» (у співавт., 2004), «Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності» (у співавт., 2005), «Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні» (у співавт., 2008 (укр.), 2011 (рос.), 2013 (англ.), «Від арифмометра до високих технологій. Етапи становлення правової інформатики в Україні: монографія» (2013), «Електронні фонди нормативно-правової інформації парламенту України: монографія» (у співавт., 2013).

Підготував 10 докторів та більш 15-ти кандидатів юридичних наук.

В. Я. Таційй

«Захистивши дисертацію, можна подумати про науку»
Болеслав Вольтер

РОЗДІЛ IV
НАУКОВІ ПОШУКИ

В розділі надаються відомості про захищені в Україні дисертації, що містять матеріали прикладних та фундаментальних досліджень в соціогуманітарних галузях наукових знань до предмету яких відносяться інформаційні процеси та явища за різними напрямками соціального буття та відповідної діяльності. Систематизація здійснена за «класичним»* переліком з урахуванням змін у переліку галузей знань та відповідних спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, обумовлених реформою у 2015 року**.

У зносках, в режимі гіперпосилання (у разі електронної версії енциклопедії), є можливість ознайомлення з паспортами спеціальностей, що розглядаються та діють до тепер.

* Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінет міністрів України від 14.09.2011 р. № 1057. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11#Text

** Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінет міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF.

08 – ЕКОНОМІКА

08.00.03 – економіка та управління національним господарством*

(05 – Соціальні та поведінкові науки: 051 – Економіка;
07 – Управління та адміністрування: 073 – Менеджмент)

Коваль Віктор Васильович. *Державне регулювання олігополістичних ринків телекомунікаційних послуг*: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03 / НАН України, Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. Одеса, 2015.

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка**

(05 – Соціальні та поведінкові науки: 051 – Економіка;
07 – Управління та адміністрування: 07 – Управління та адміністрування)

Лукьяненко Евгения Юрьевна. *Механизмы государственного влияния на процессы информатизации общества*: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05 / Донец. гос. ун-т упр. Донецк, 2015.

08.00.10 – статистика***

(05 – Соціальні та поведінкові науки: 051 – Економіка)

Гінчук Лілія Іванівна. *Організаційно-правові засади забезпечення якості статистичної інформації про адміністративні правопорушення в Україні*: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.10 / Нац. Акад. статистики, обліку та аудиту. Київ, 2020.

09 – ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

09.00.01 – онтологія, гносеологія, феноменологія****

(03 – гуманітарні науки: 033 – філософія)

Каріна Олена Миколаївна. *Віртуальна реальність: онтологічний статус*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.01 / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2004.

---

* http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/08.00.00/08.00.03.pdf

** https://science.donntu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/08.00.05_%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82.pdf

*** https://www.inem.lviv.ua/wp-content/uploads/2012/11/08.00.10.pdf

**** http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/09.00.00/09.00.01.pdf

09.00.02 – діалектика і методологія пізнання*
(03 – гуманітарні науки: 033 – філософія)

Ягодзінський Сергій Миколайович. *Науковий дискурс в умовах інформаційного суспільства: методологічний і соціокультурний аспекти*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.02 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2008.

09.00.03 – соціальна філософія і філософія історії**
(03 – гуманітарні науки: 032 – Історія та археологія,
033 – філософія)

Кушерець Василь Іванович. *Аналіз знання як стратегічного ресурсу трансформації суспільства (світоглядно-методологічний аспект)*: дис. д-ра філос. наук: 09.00.03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003.

Кушерець Василь Іванович. *Аналіз знання як стратегічного ресурсу трансформації суспільства (світоглядно-методологічний аспект)*: дис. д-ра філос. наук: 09.00.03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003.

Прудникова Олена Вікторівна. *Природа інформаційної культури у сучасному соціальному просторі: соціально-філософська концептуалізація*: дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2015.

Мудрак Вадим Іванович. *Філософсько-методологічні засади ущільнення інформації в історичній освіті*: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ, 2001.

Мартинюк Світлана Євгенівна. *Генезис інформаційної цивілізації*: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Запоріз. держ. ун-т. Запоріжжя, 2001.

Смерічевський Едуард Францович. *Інформаційна цивілізація: проблема віртуальної реальності в суспільному розвитку*: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2002.

Дюжев Дмитро Володимирович. *Інформаційне суспільство: соціально-правова парадигма суспільного розвитку*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2004.

* http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/09.00.00/09.00.02.pdf

** http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/09.00.00/09.00.03.pdf

Зуєва Валентина Іванівна. *Гуманістичні засади впровадження інформаційних освітніх технологій (соціально-філософський аспект)*: дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ, 2005.

Скалацький Вячеслав Миколайович. *Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз)*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2006.

Священук Андрій Леонідович. *Феномен маргінальності у генезисі сітьового суспільства*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Харк. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків, 2006.

Утюж Ірина Геннадіївна. *Реалізація освітнього потенціалу особистості в інформаційному суспільстві*: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Запоріз. нац. ун-т. Запоріжжя, 2006.

Даніл'ян Вадим Олегович. *Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз)*: дис. … канд.. філософ. наук: 09.00.03 / Харк. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків, 2006.

Руденко Світлана Олександрівна. *Прийняття управлінських рішень в інформаційному суспільстві (соціально-філософський аналіз)*: дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Харк. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків, 2007.

Камаралі Ганна Володимировна. *Становлення та розвиток інформаційної цивілізації*: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2007.

Богданова Наталія Григорівна. *Естетична свідомість студентської молоді в сучасній Україні в контексті глобалізаційно-інформаційного аналізу*: дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / АПН України; Інститут вищої освіти. Київ, 2007.

Комар Михайло Миколайович. *Особистість в умовах інформатизації освіти (соціально-філософський аспект)*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2007.

Кривоконь Олександр Григорович. *Чинники соціального формування особистості в умовах розбудови інформаційного суспільства (соціально-філософський аналіз)*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Харк. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків, 2007.

Коньшина Ганна Євгенівна. *Трансформація соціальної пам'яті в інформаційному суспільстві*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2008.

Власенко Федір Павлович. *Особливості соціалізації індивіда в умовах інформаційного суспільства (соціально-філософський аналіз)*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2008.

Чмихун Світлана Євгенівна. *Соціальне знання в інформаційно-комунікативному просторі сучасного суспільства*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Харк. ун-т повітр. сил ім. І. Кожедуба. Харків, 2008.

Стайкуца Сергій Володимирович. *Соціотехнічні аспекти становлення сучасної інформаційної цивілізації*: дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 2009.

Павленко Геннадій Анатолійович. *Інформаційна культура соціальних суб'єктів як фактор удосконалення управління суспільством*: дис. ... канд. наук: 09.00.03 / Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ, 2009.

Соколова Катерина Володимирівна. *Трансформація соціального часу та простору в сучасному інформаційному суспільстві*: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Дніпропетровський національний ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2009.

Триняк віталій Юрійович. *Інформаційна безпека як соціокультурний феномен (соціально-філософський аналіз)*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2009.

Маловічко Олена Владиславівна. *Організаційний потенціал держави у дискурсі глобалізації й інформатизації*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2010.

Вєдров Олексій Ігорович. *Обґрунтування соціального знання в парадигмі філософії комунікації*: дис... канд. наук: 09.00.03 / Ін-т філос. ім. Г.С. Сковороди НАН України. Київ, 2011.

09.00.04 – філософська антропологія і філософія культури[**]
(03 – гуманітарні науки: 033 – філософія)

Семиколенов Віктор Миколайович. *Мораль в інформаційному суспільстві*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.04 / Тавр. нац. ун-т ім. В.І. Вернадського. Сімферополь, 2006.

09.00.06 – логіка[**] **(03 – гуманітарні науки:**
033 – філософія)

Навроцький Володимир В'ячеславович. *Логіко-семантичний аналіз інформаційних і мотиваційних підстав соціальних дій*: дис. ... д-ра філософ. наук: 09.00.06 / Ін-т філос. ім. Г.С. Сковороди. Київ, 2010.

09.00.07 – етика[***]
(03 – гуманітарні науки: 032 – Історія та археологія,
033 – філософія)

Миролюбенко Ганна Анатоліївна. *Інформаційна етика в просторі сучасних комунікативних процесів (філософсько-етичний аналіз)*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.07 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2011.

09.00.08 – естетика[****]
(03 – гуманітарні науки: 032 – Історія та археологія,
033 – філософія; 05 – Соціальні та поведінкові науки:
054 – Соціологія)

Тепенчак Тетяна Миколаївна. *Естетико-культурологічний аспект маніпуляції свідомістю*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.08 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2008.

---

* http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/09.00.00/09.00.04.pdf

** http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/09.00.00/09.00.06.pdf

*** http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/09.00.00/09.00.07.pdf

**** http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/09.00.00/09.00.08.pdf

09.00.09 – філософія науки*
(03 – гуманітарні науки, спеціальність: 033 – філософія)

Онопрієнко Михайло Валентинович. *Інформатизація в контексті філософсько-методологічного дослідження інформатики*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.09 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2006.

Голуб Євгенія Сергіївна. *Синергетична інтерпретація сучасної інформаційної парадигми (методологічний аспект)*: дис... канд. філософ. наук: 09.00.09 / Ін-т філос. ім. Г.С. Сковороди НАН України. Київ, 2007.

09.00.10 – філософія освіти
(03 – гуманітарні науки: 033 – філософія)

Ярошенко Алла Олександрівна. *Становлення освітньо-інформаційної політики України в умовах модернізації освіти*: дис. ... д-ра філософ. наук: 09.00.10 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2010.

Пиголенко Ігор Вікторович. *Інтернет-технології як засіб формування ціннісних орієнтацій студентства на шляху до інформаційного суспільства (на прикладі НТУУ «КПІ»)*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.10 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2007.

Мацик Катерина Вікторівна. *Крос-культурна комунікація в освітньому сегменті інформаційного суспільства*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.10 / Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». Київ, 2007.

Олійник Анатолій Іванович. *Інформаційні технології як основа і засіб реалізації інноваційних процесів в сучасній освіті*: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2008.

Шульга Ольга Антонівна. *Філософія діяльності бібліотечних закладів освіти в період глобалізації та інформаційної революції*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.10 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2009.

* http://asp.univ.kiev.ua/doc/Pasport/09.00.00/09.00.09.pdf

Семенюк Наталя Вікторівна. *Філософія екобезпечного поступу людства в епоху глобалізації та інформаційної революції*: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2009.

Скубашевська Ольга Станіславівна. *Філософія інноваційного розвитку освіти в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.10 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2010.

Ткачук Віталій Володимирович. *Інформатизація освіти як чинник формування інноваційно-інформаційного суспільства в Україні (філософський аналіз)*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.10 / АПН України, Ін-т вищ. освіти. Київ, 2010.

Щербакова Ірина Миколаївна. *Філософія подолання духовної кризи особистості засобами освіти в період глобалізації та інформаційної революції*: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.10 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2011.

10 – ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

10.02.02 – російська мова (03 – гуманітарні науки: 035 – філологія)

Компанцева Лариса Феліксівна. І*нтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти*: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.02 / Інститут мовознавства ім. О.О Потебні. Київ, 2007.

12 – ЮРИДИЧНІ НАУКИ

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право (08 – Право, 081 – Право)

Бочарова Наталії Василівни*. Конституціоналізація інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства і економіки знань*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02 (081 «Право») / Національний авіаційний університет. Київ, 2020.

Гавловский Владислав Данилович*. Организационно-правовые вопросы совершенствования информационного обеспечения деятельности участкового инспектора милиции*: дис. … канд.

юрид. наук: 12.00.02 – конституционное право; государственное управление; административное право; муниципальное право / Украинская академия внутренних дел Украины. Киев, 1991. (рос.)

Цымбалюк Виталий Степанович. *Организационно-правовые вопросы компьютеризации деятельности горрайорганов внутренних дел (милиции) Украины*: дис. ... канд. юрид. наук 12.00.02 / Украинская академия внутренних дел Украины. Киев, 1994. (рос.)

Кушакова Наталія Вадимівна. *Конституційне право на інформацію в Україні (порівняльний аналіз)*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2003.

Нестеренко Оксана В'ячеславівна. *Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2008.

Ларін Євген Олександрович. *Конституційно-правові засади реалізації права на інформацію в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Інституті законодавства Верховної Ради України, 2020.

12.00.03 – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право (08 – Право, 081 – Право)

Підопригора Оксана Опанасівна. *Проблеми правового регулювання інтелектуальної власності за законодавством України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 1999.

Кохановська Олена Валеонінівна. *Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006.

Сімсон Ольга Едуардівна. *Правова модель державно-приватного партнерства як інструмент гармонізації публічних і приватних інтересів в інноваційній стратегії України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03, 12.00.04 / Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015.

Давидова Ірина Віталіївна. *Правочини та їх недійсність в інформаційному суспільстві*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2019.

Пастухов Олександр Миколайович. *Авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет*: дис. .... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2002.

Петров Євген Вікторович. *Інформація як об'єкт цивільно-правових відносин*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2003.

Ващинець Іван Іванович. *Цивільно-правова охорона авторських прав в умовах розвитку інформаційних технологій*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2006.

Кулініч Ольга Олексіївна. *Інформація з обмеженим доступом як об'єкт цивільних прав*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України. Київ, 2006.

Носік Юрій Володимирович. *Права на комерційну таємницю в Україні (цивільно-правовий аспект)*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2006.

Дідук Алла Григорівна. *Правовий режим конфіденційної інформації: цивільно-правовий аспект*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2008.

Матійко Микола Володимирович. *Інформаційна функція цивільного права*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2009.

Гоголь Богдан Миколайович. *Право на інформацію в цивільному праві України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010.

Радкевич Олександр Петрович. Цивільно-правова охорона і захист персональної інформації в мережі Інтернет: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2014.

Романюк Ірина Іванівна. *Охорона права на персональні дані в Україні (цивільно-правовий аспект)*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015.

Серебряник Олеся Олександрівна. *Інформація про особу як об'єкт цивільних прав*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Івано-Франків. ун-т права ім. короля Данила Галицького. Івано-Франківськ, 2016.

12.00.04 – господарське право;
господарсько-процесуальне право
(08 – Право, 081 – Право)

Саєнко Володимир Володимирович. *Правове регулювання використання інсайдерської інформації на ринку цінних паперів*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2002.

Остапенко Юлія Ігорівна. *Напрями та зміст модернізації законодавчого регулювання телекомунікаційних відносин в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2014.

12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення
(08 – Право, 081 – Право)

Гета Дар'я Сергіївна. *Захист персональних даних працівників у трудових відносинах*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Донец. юрид. ін-т МВС України. Кривий Ріг, 2017.

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право
(08 – Право, 081 – Право)

Арістова Ірина Василівна. *Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України*: організаційно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2002.

Фролова Олена Григорівна. *Сучасне інформаційно-методичне забезпечення управління в органах внутрішніх справ*: дис. ...

д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2002.

Кормич Борис Анатолійович*. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2004.

Бєляков Костянтин Іванович. *Організаційно-правове та наукове забезпечення інформатизації в Україні*: проблеми теорії та практики: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Інсти-тут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2009.

Новицький Андрій Миколайович*. Правові основи формування інститутів інформаційного суспільства в Україні*: теорія та практика: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012.

Цимбалюк Віталій Степанович. *Кодифікація інформаційного законодавства України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2013.

Комісаров Олександр Геннадійович*. Адміністративно-правові засади інформатизації в системі охорони громадського порядку*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2013.

Сопілко Ірина Миколаївна. *Правові засади державної інформаційної політики України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Інституті законодавства Верховної Рад України. Київ, 2014.

Коваленко Лариса Павлівна. *Інформаційне право України: проблеми становлення та розвитку*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2014.

Бурило Юрій Павлович. *Правове регулювання інформаційної діяльності у сфері господарювання*: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Відкр. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2014.

Катеринчук Іван Петрович*. Правові засади інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / ДНДІ МВС України. Київ, 2015.

Довгань Олександр Дмитрович. *Теоретико-правові основи забезпечення інформаційної безпеки України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Інституті законодавства Верховної Рад України. Київ, 2016.

Новицька Наталя Борисівна. *Правові основи захисту суспільної моралі в інформаційній сфері України*: теорія та практика**:** дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Університеті державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2016.

Діордіца Ігор Володимирович. *Адміністративно-правове регулювання кібербезпеки України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2018.

Заярний Олег Анатольович. *Адміністративна деліктологія в інформаційній сфері: проблеми теорії та практики*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченко. Київ, 2018.

Каменська Ніна Петрівна. *Інститут звернень до публічної адміністрації: теорія та практика*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Університеті державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2018.

Литвин Наталія Анатоліївна. *Адміністративно-правове забезпечення інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Університеті державної фіскальної служби України, 2019.

Ткачук Тарас Юрійович. *Правове забезпечення інформаційної безпеки в у мовах євроінтеграції України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2019.

Топчій Оксана Василівна. *Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки неповнолітніх в Україні*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». Ужгород, 2019.

Гуцалюк Михайло Васильович. *Удосконалення інформаційного забезпечення в системі управління державною пожежною охороною (організаційно-правовий аспект)*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Українська академія внутрішніх справ. Київ, 1996.

Краснова Марія Василівна. *Гарантії реалізації права громадян на екологічну інформацію*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Київський ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 1997.

Кузенко Лариса Володимирівна. *Правове регулювання права громадян на інформацію в сфері державного управління*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2003.

Кузнєцова Зоя Вікторівна. *Управління у сфері рекламної діяльності: організаційно-правовий аспект*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Одеський національний ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2003.

Мацюк Володимир Ярославович. *Використання інформаційного ресурсу підрозділами податкової міліції для прийняття управлінського рішення*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія державної податкової служби України. Ірпінь, 2004.

Семир'янов Дмитро Якович. *Інформаційно-аналітичне забезпечення управління підрозділами податкової міліції України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія державної податкової служби України. Ірпінь, 2004.

Брижко Валерій Михайлович. *Організаційно-правові питання захисту персональних даних*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія державної податкової служби України. Ірпінь, 2004.

Логінов Олександр Володимирович. *Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2005.

Олійник Олег Вікторович. *Організаційно-правові засади захисту інформаційних ресурсів України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2006.

Сировой Олексій Валерійович. *Організаційно-правові засади управління інформаційними ресурсами органів внутрішніх справ України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2006.

Новицька Наталія Борисівна. *Організаційно-правові аспекти інформаційної культури в управлінській діяльності*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія державної податкової служби України. Ірпінь, 2007.

Бурило Юрій Павлович. *Організаційно-правові питання державного управління в інформаційній сфері*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київський національний економічний ун-т імені Вадима Гетьмана. Київ, 2008.

Стаценко-Сургучова Ірина Станіславівна. *Організаційно-правові засади інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т державний податкової служби України. Ірпінь, 2008.

Іванов Денис Анатолійович. *Інформаційно-правові основи забезпечення безпеки мореплавства*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2008.

Дика Юлія Віталіївна. *Адміністративно-правові засади регулювання обмежень прав громадян на екологічну інформацію*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний аграрний університет, Київ, 2008.

Красноступ Ганна Миколаївна. *Організаційні та правові засади регулювання суспільних відносин щодо комп'ютерних програм*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2009.

Лебедєва Аліна Володимирівна. *Адміністративно-правові та організаційні засади взаємодії органів внутрішніх справ із засобами масової інформації*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2009.

Тацишин Ігор Богданович. *Адміністративно-правове забезпечення інформаційних відносин в галузі реклами*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Львівський державний ун-т внутрішніх справ. Львів, 2009.

Маруженко Олексій Петрович. *Інформаційне забезпечення законотворчого процесу в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2009.

Головкова Ольга Миколаївна*. Адміністративна відповідальність за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т держ. податкової служби України. Ірпінь, 2009.

Марценюк Олександр Геннадійович. *Теоретико-методологічні засади інформаційного права України: реалізація права на інформацію*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2009.

Сопілко Ірина Миколаївна. Правове регулювання відносин щодо отримання органами державної влади України інформації: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Інститут законодавства ВР України. Київ, 2010.

Лопатін Сергій Ігорович*. Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення права громадян на інформацію*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. НДІ МВС України. Київ, 2010.

Гелич Юлія Олександрівна. *Інформаційно-правові гарантії таємниці особистого життя людини*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2010.

Свистович Роман Степанович. *Правове регулювання інформаційних відносин у сфері масової інформації*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2011.

Залізняк Віталій Анатолійович. *Систематизація інформаційного законодавства України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2011.

Брель Олександр Сергійович*. Правове регулювання інформаційних відносин суб'єктів господарювання в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2011.

Сулацький Денис Володимирович*. Організаційно-правові засади забезпечення інформаційної безпеки людини як споживача телекомунікаційних послуг*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжнар. ун-т бізнесу і права. Херсон, 2011.

Линник Григорій Миколайович. *Адміністративно-правове регулювання інформаційної безпеки України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2011.

Невядовський, Владислав Олегович. *Адміністративно-правові засади державного контролю у галузі зв'язку*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжнар. ун-т бізнесу і права. Херсон, 2011.

Шепета Олена Василівна. *Адміністративно-правові засади технічного захисту інформації*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2011.

Баскаков Володимир Юрійович. *Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2012.

Вознесенська Олена Андріївна. *Правові засади державного регулювання в галузі аудіовізуальних засобів масової інформації*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2012.

Грушкевич Тетяна Володимирівна. *Інформаційно-правове забезпечення конституційних екологічних прав*: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012.

Дімчогло Марина Іванівна. *Консолідація інформаційного законодавства України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2012.

Крегул Іван Юрійович. *Співробітництво України з міжнародною організацією ЮНЕСКО у сфері правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2012.

Рекуненко Тетяна Олександрівна. *Адміністративно-правові засади управління інформаційними ресурсами органів Державної податкової служби України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. прав. наук України, НДІ інформатики і права. Київ, 2012.

Трубін Ігор Олексійович. *Правові засади функціонування системи електронних платежів у сфері електронної комерції*: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. прав. наук України, НДІ інформатики і права. Київ, 2012.

Шпенов Дмитро Юрійович. *Інформаційні правовідносини*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2012.

Єльцов Віктор Олександрович. *Правове регулювання інформаційного забезпечення діяльності судів*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. прав. наук України, НДІ інф-ки і права. Київ, 2013.

Грищак Сергій Вікторович. *Адаптація інформаційного законодавства України до норм Європейського Союзу*. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. вищ. навч. закл. «Запоріз. нац. ун-т» МОН, молоді та спорту України. Запоріжжя, 2013.

Касянюк Тетяна Сергіївна. *Правове забезпечення інформатизації державної податкової служби України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2013.

Кір'ян Вікторія Олександрівна. *Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. авіац. ун-т.. Київ, 2013.

Мозолевська Олена Миколаївна. *Правові засади інформаційних відносин у системі місцевих загальних судів України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права, Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2013.

Стоєцький Олексій Васильович. *Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері інформаційної безпеки України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. вищ. навч. закл. «Запоріз. нац. ун-т» МОН, молоді та спорту України. Запоріжжя, 2013.

Череповський Кирил Павлович. *Інкорпорація інформаційного законодавства України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. вищ. навч. закл. «Запоріз. нац. ун-т» МОН, молоді та спорту України. Запоріжжя, 2013.

Климентьєв Олександр Павлович. *Інформаційна функція Української держави*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2014.

Косиця Ольга Олексіївна. *Правове регулювання інформаційного забезпечення адміністративної діяльності у сфері справляння податків*: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2014.

Мандзюк Олег Андрійович. *Правовий режим податкової інформації в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. ВНЗ «Запоріз. нац. ун-т» МОН України. Запоріжжя, 2014.

Нечипорук Юлія Михайлівна. *Адміністративна відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2014.

Перов Дмитро Олександрович. *Інформаційні правовідносини в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2014.

Правдюк Сергій Миколайович. *Інформаційні правопорушення*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2015.

Колодій Інна Миколаївна *;Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки банківських установ в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2015.

Корейба Юлія Вікторівна. *Джерела інформаційного права України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2015.

Петрицький Андрій Леонідович. *Правові та організаційні засади захисту персональних даних*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. Київ, 2015.

Жмур Наталія Володимирівна. *Правове забезпечення службової інформації в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2015.

Бєлявська Світлана Юріївна. *Організаційно-правові засади впровадження інновацій у судове управління в умовах інформа-*

ційного суспільства в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. НДІ МВС України. Київ, 2016.

***Галинська Каріна Юріївна**. Адміністративно-правове забезпечення інформаційного правопорядку в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2016.

***Проценко Андрій Тарасович.** Правове регулювання обігу електронних грошей в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжрегіональної академії управління персоналом. Київ, 2016.

Струневич Олександра Петрівна. *Адміністративно-правове забезпечення надання рекламних послуг в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2016.

***Качура Олександр Анатолійович**. Адміністративні процедури державної реєстрації*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України,. Київ, 2016.

***Коляденко Поліна Леонідівна**. Правовий режим електронного інформаційного ресурсу судового засідання*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. прав. наук України, НДІ інформатики і права. Київ, 2016.

***Кронівець Тетяна Миколаївна**. Правові засади інформаційного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2016.

***Мельник Костянтин Сергійович**. Правові та організаційні засади захисту персональних даних в умовах євроінтеграції України*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права, Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2016.

Мороз Дмитро Олегович. *Адміністративно-правові засади діяльності податкової міліції як суб'єкта інформаційних відносин в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. фіск. служба України, Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь, 2016.

***Цьвок Мар'яна Степанівна**. Інформаційно-правове забезпечення діяльності недержавних громадських організацій в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / МОН України Нац. університет «Львівська політехніка». Львів, 2016.

Іванов Денис Валерійович. *Запровадження концепції суспільного мовлення в Україні (адміністративно-правовий аспект)*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2017.

Гордійчук Марія Вікторівна. *Правове регулювання електронного документообігу в сфері оподаткування*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. фіск. служба України, Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь, 2017.

Дорогих Сергій Олександрович. *Правові та організаційні основи інформаційної діяльності законодавчої гілки влади в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2017.

Дубняк Марія Вікторівна. *Правове регулювання інформаційної взаємодії у місцевому самоврядуванні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права, Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2017.

Кіндрат Павло Вадимович. *Теоретичні засади оцінки ефективності законодавства в інформаційній сфері*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2017.

Лісовська Юлія Петрівна. *Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в Україні*: дис. … канд. юрид. наук.: 12.00.07 / Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2017.

Мороз Надія Сергіївна. *Адміністративно-правове забезпечення державного контролю у сфері інформатизації*: дис. … канд. юрид. наук.: 12.00.07 / Держ. фіск. служба України, Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь, 2017.

Харенко Ольга Валеріївна. *Правове регулювання інформаційної діяльності друкованих засобів масової інформації*: дис. … канд. юрид. наук.: 12.00.07 / ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», 2017.

Головко Ольга Михайлівна. *Інформаційно-правова політика України у сфері безпеки людини у медіапросторі*: дис. ... канд.

юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2018.

***Радзієвська Оксана Григорівна**. Правові засади протидії негативним інформаційним впливам на дітей в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. прав. наук України, НДІ інформатики і права. Київ, 2018.

***Стадник Роксолана Ігорівна**. Реалізація норм права органами виконавчої влади України як розпорядниками публічної інформації*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2018.

***Шишка Юлія Михайлівна**. Адміністративно-правове регулювання рекламної діяльності в мережі Інтернет*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченко, 2018.

***Нашинець-Наумова Анфіса Юріївна**. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2018.

***Кадникова Ганна Володимирівна**. Правовий режим доступу до публічної інформації: адміністративно-правовий аспект*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Запоріз. нац. ун-т. Запоріжжя, 2019.

***Перун Тарас Степанович**. Адміністративно-правовий механізм забезпечення інформаційної безпеки в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національному університеті «Львівська політехніка», 2019.

***Бевза Андрій Сергійович**. Правове забезпечення інформаційної безпеки ринку цінних паперів в Україні*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2020.

***Верголяс Олександр Олександрович**. Правове забезпечення спеціальних інформаційних операцій*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2020.

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (08 – Право, 081 – Право)

***Савінова Наталя Андріївна**. Кримінально-правова політика забезпечення інформаційного суспільства в Україні*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Львівський Держ. університ. внутр. справ. Львів, 2013.

***Розенфельд Наталія Андріївна**. Кримінально-правова характеристика незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2003.

***Азаров Денис Сергійович**. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері комп'ютерної інформації*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2003.

***Карчевський Микола Віталійович**. Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж (аналіз складу злочину)*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003.

***Орлов Сергій Олександрович**. Кримінально-правова охорона інформації в комп'ютерних системах та телекомунікаційних мережах*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2004.

***Самойлова Олена Сергіївна**. Кримінально-правова характеристика передачі або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2006.

***Бугера Олена Іванівна**. Проблеми використання засобів масової інформації для запобігання злочинів серед неповнолітніх*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Академія адвокатури України. Київ, 2006.

***Рудик Михайло Вікторович**. Незаконний збут, розповсюдження комп'ютерної інформації з обмеженим доступом*: дис. ...

канд. юрид. наук: 12.00.08 / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2007.

Плугатир Максим Віталійович*. Імплементація Україною міжнародно-правових зобов'язань щодо відповідальності за злочини у сфері комп'ютерної інформації*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Держ. НДІ МВС України. Київ, 2010.

Міхайліна Тетяна Вікторівн а*. Кримінальна відповідальність за створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2011.

Субботенко Олександр Сергійович. *Охорона честі та гідності особи кримінально-правовими засобами (досвід країн СНД та ЄС)*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016.

Піцик Юрій Миколайович. *Кіберзлочини проти власності: кримінально-правова та кримінологічна характеристика*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / ПрАТ Вищ. навч. закл. «Міжрегіон. акад. упр. персоналом». Київ, 2019.

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність (08 – Право: 081 – Право)

Лук'янчиков Євген Дмитрович*. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико-криміналістичні аспекти)*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2005.

Удалова Лариса Давидівна*. Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2007.

Бірюков Валерій Васильович. *Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів: проблеми теорії і практики*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Нац. акад. внутр. Справ України. Київ, 2011.

***Беляков Константин Иванович**. Совершенствование информационного обеспечения расследования преступлений на базе АИЛС (автоматизированных информационно-логических систем)* (рос.): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Киев, 1993.

***Гевко Віктор Васильович**. Використання непроцесуальної інформації під час доказування у стадії попереднього розслідування*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Українська академія внутрішніх справ. Київ, 1996.

***Ієрусалимов Ігор Олександрович**. Інформаційне забезпечення використання науково-технічних досягнень у розслідуванні злочинів*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 1998.

***Бірюков Валерій Васильович**. Використання комп'ютерних технологій для фіксації криміналістично-значимої інформації у процесі розслідування*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2001.

***Мартиненко Інна Василівна**. Криміналістичне дослідження інформації про зовнішність особи методами та засобами інформатики*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2005.

***Мотлях Олександр Іванович**. Питання методики розслідування злочинів у сфері інформаційних комп'ютерних технологій*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія адвокатури України. Київ, 2005.

***Волобуєва Олена Олексіївна**. Взаємодія слідчого з фахівцями під час збору інформації про особу, що скоїла злочин*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2006.

***Томин Сергій Володимирович**. Основні етапи роботи з джерелами особистісної інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2007.

***Сергєєва Діана Борисівна**. Зняття інформації з каналів зв'язку: кримінально-процесуальні і криміналістичні засади*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2008.

Поливанюк Василь Дмитрович*. Особливості розслідування злочинів, вчинених у банківській системі України з використанням сучасних інформаційних технологій*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2008.

Тютюнник Тетяна Вікторівна*. Теоретичні та організаційно-технічні основи інформаційного забезпечення судово-балістичної експертизи*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2008.

Стеценко Юрій Володимирович*. Науково-методичні засади використання засобів масової інформації при розслідуванні злочинів*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія адвокатури України. Київ, 2006.

Дем'янчук Віталій Анатолійович*. Фіксація інформації при розгляді кримінальної справи у суді*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія адвокатури України. Київ, 2009.

12.00.11 – міжнародне право
(08 – Право: 082 – Міжнародне право)

Пазюк Андрій Валерійович. *Міжнародно-правове регулювання інформаційної сфери (теоретичні і практичні аспекти)*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Київськ. національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015.

Пазюк Андрій Валерійович*. Міжнародно-правовий захист права людини на приватність персоніфікованої інформації*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2004.

Шахбазян Карина Суренівна. *Міжнародно-правові основи регулювання відносин в мережі Інтернет*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2009.

Волошко Юлія Анатоліївна. *Міжнародно-правове регулювання безпосереднього телевізійного мовлення*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2010.

12.00.12 – філософія права (08 – Право: 081 – Право)

Кушакова-Костицька Наталія Вадимівна*. Філософсько-правові засади становлення і розвитку інформаційного суспільства в Україні*: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.12 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019.

Сердюк Іван Вікторович*. Взаємодія права та моралі в умовах інформаційного суспільства: філософсько-правовий дискурс*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2018.

13 – ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті (01 – Освіта/Педагогіка: 011 – науки про освіту)

Колгатін Олександр Генадьйович*. Теоретико-методичні засади проектування комп'ютерно орієнтованої системи педагогічної діагностики майбутніх учителів природничо-математичних спеціальностей*: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Київ, 2011.

Гриценко Валерій Григорович*. Теоретико-методичні основи проектування та впровадження інформаційно-аналітичної системи управління університетом*: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.10 / Інст. інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Київ, 2019.

Ульченко Юлія Вікторівна*. Управління розвитком електронної бібліотеки в освітньому середовищі вищого навчального закладу*: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10 / Державний заклад «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка». Старобільськ, 2017.

Ткачук Вікторія Василівна*. Мобільні інформаційно-комунікаційні технології навчання інформатичних дисциплін майбутніх інженерів-педагогів*: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10 / Державний заклад «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка». Старобільськ, 2019.

Бойко Марія Анатоліївна*. Розробка та впровадження електронних освітніх ресурсів у процесі навчання інформатики учнів початкової школи*: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10 / Державний

заклад «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка». Старобільськ, 2019.

***Співак Світлана Михайлівна**. Проектування хмаро орієнтованого навчального середовища підготовки студентів галузі знань «Інформаційні технології»*: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10 / Державний заклад «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка». Старобільськ, 2019.

21 – НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА
21.04.01 – Економічна безпека держави
(05 – Соціальні та поведінкові науки: 051 – Економіка, 052 – Політологія)

***Наумік-Гладка Катерина Георгіївна**. Теоретико-методологічні засади державного регулювання розвитку сфери комунікаційної діяльності (аспект економічної безпеки)*: дис. ... д-ра екон. наук: 21.04.01 / Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ, 2015.

23 – ПОЛІТИЧНІ НАУКИ
23.00.02 – політичні інститути та процеси
(05 – Соціальні та поведінкові науки, 052 – Політологія 054 – Соціологія)

***Пронченко Олександр Сергійович**. Взаємодія ЗМІ і влади в контексті реалізації права громадян на інформацію*: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2008.

25 – ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
25.00.01 – Теорія та історія державного управління
(07 – Управління та адміністрування: 074 – Публічне управління та адміністрування)

***Гурковський Володимир Ігорович**. Засади державної політики в сфері інформаційного суспільства в Україні*: теоретичні та практичні аспекти: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 / Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2011.

***Романенко Євген Олександрович**. Становлення та розвиток комунікативної політики держави*: д-ра наук з держ. упр.:

25.00.01 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2015.

Твердохліб Олександр Степанович*. Формування та розвиток інформаційних державно-управлінських ресурсів України*: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2012.

Лук'янчук Руслан Валерійович. *Державне управління у сфері забезпечення кібербезпеки України*: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Ін-т законодавства ВР України. Київ, 2017.

Зозуля Олексій Сергійович. *Державне управління забезпеченням інформаційної безпеки України в умовах інформаційно-психологічного протиборства*: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2017.

25.00.02 – Механізми державного управління
(07 – Управління та адміністрування:
074 – Публічне управління та адміністрування)

Гурковський Володимир Ігорович*. Організаційно-правові питання взаємодії органів державної влади у сфері національної інформаційної безпеки*: дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.02 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2004.

Казанська Олена Олександрівна. *Механізми державного управління підприємствами сфери інформаційних послуг*: дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Донецький держ. ун-т управління. Донецьк, 2005.

Іванов Євген Геннадійович. *Державне регулювання розвитку телекомунікаційної сфери*: дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Національна академія держ. управління при Президентові України, Харківський регіональний ін-т держ. управління. Харків, 2008.

Гапанович Ярослав Валерійович. *Механізми реалізації державної регуляторної політики у сфері зв'язку та інформатизації*: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. Одеса, 2015.

Ніколаєв Владислав Олександрович. *Удосконалення механізмів державного управління інформаційно-аналітичною діяльністю*: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2015.

Обуховська Тамара Іванівна. Державні механізми забезпечення захисту персональних даних в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2016.

Шайхет Сергій Олегович. *Механізми реалізації сервісно-орієнтованої державної політики у сфері інформаційної безпеки України*: дис. ... канд. наук з держ. упр. 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2019.

25.00.04 – Місцеве самоврядування
(07 – Управління та адміністрування:
074 – Публічне управління та адміністрування)

Борщ Григорій Андрійович. *Організація діяльності органів місцевого самоврядування в сфері надання послуг зв'язку*: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04 / Національна академія держ. управління при Президентові України. Київ, 2005.

27 – СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ
27.00.01 – Теорія та історія соціальних комунікацій
(06 – Журналістика: 061 – Журналістика)

Кузнєцова Тетяна Василівна. *Аксіологічні моделі мас-медійної інформації: комунікативно-концептуальний підхід*: дис. ... д-ра з соц. комунікацій: 27.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2010.

Галаджун Зоряна Володимирівна. *Комунікаційна дифамація як чинник соціальної відповідальності мас-медіа*: дис. ... канд. юрид. наук: 27.00.01 – соц. комунікацій / КНУТШ, Ін-т журналістики. Київ, 2011.

ДОДАТКИ

З урахуванням провідної ролі юридичної науки у запропонованому проекті, в Додатку 1* надається примірний перелік та опис предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право», за якими приводиться підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук, а також захист дисертацій у спеціалізованих вчених радах, в якому набуває легітимності «Інформаційне право, право інтелектуальної власності».

Додаток 2 містить витяг з таблиці відповідності Переліку наукових спеціальностей 2011 року та Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти 2015 року наданих в Наказі МОН України**

* Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право»: Наказ МОН України від 28 грудня 2018 р. № 1477. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisu-predmetnih-napryamiv-doslidzhen-v-mezhah-specialnosti-081-pravo

** Наказ Міністерства освіти і науки України від 06 листопада 2015 року № 1151 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266»https://imzo.gov.ua/2015/11/06/nakaz-mon-vid-6-11-2015-1151-pro-osoblivosti-zaprovadzhennya-pereliku-galuzey-znan-i-spetsialnostey-za-yakimi-zdiysnyuyetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishhoyi-osviti-zatverdzhenogo-postanovoyu/

Додаток 1

МІНСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ

28.12.2018 № 1477

Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право»

Відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого поста ново: о Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266, підпункту 7 пункту 4 Положення про Міністерство освіти і науки України затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630, та на підставі рішення атестаційної колегії Міністерства від 5 липня 2018 року

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити як рекомендаційний примірний перелік та опис предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право», за якими приводиться захист дисертацій у спеціалізованій вченій раді, що додається.

2. Рекомендувати закладам вищої освіти та науковим установам брати за основу предметні напрями досліджень при підготовці здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук за спеціальністю 081 «Право»

3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Ю. М. Рашкевича.

Міністр Л. М. ГРИНЕВИЧ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і
науки України
від 28.12.2018 № 1477

ПРИМІРНИЙ ПЕРЕЛІК
та опис предметних напрямів досліджень в межах
спеціальності 081 «Право»

1. Формула спеціальності:

Спеціальність «Право» (081) досліджує право як соціальне явище в межах галузі знань, за якою здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти – «Право» (08). Вивчення права та його джерел ґрунтується на правових цінностях та принципах, в основі яких покладені права та основоположні свободи людини. Теоретичний зміст предметної області складає формування знань про основи поведінки індивідів і соціальних груп; творення права, його тлумачення та застосування; правові цінності та принципи, а також природу і зміст правових інститутів базових галузей права; етичні стандарти правничої професії.

2. Предметні напрями досліджень:

2.1. Теорія та філософія права; порівняльне правознавство; історія права та держави

Досліджує загальні закономірності виникнення та тенденції розвитку права та держави, їх структурно-функціональні характеристики, розглядає світоглядні аспекти сутності та функціонування права, становлення конкретно-історичних державно-правових форм, розвиток теоретичних уявлень людства про право та державу, проводить порівняльно-правові дослідження правових систем світу.

Теорія та філософія права:

– Предмет філософії права. Предмет теорії права і держави. Предмет і взаємозв'язок філософії та теорії права і держави з іншими науками. Специфіка юридичних наук в системі наукових знань. Система юридичних наук.

– Місце філософії права та теорії правової держави в системі філософського та юридичного знання. Структура та функції філософії права і держави. Структура та функції теорії права і держави.

– Методологія юриспруденції. Філософський та теоретичний рівні методології юриспруденції. Світоглядні імплікації юриспруденції. Парадигми юриспруденції. Структура методології юриспруденції. Принципи юридичного дослідження. Сучасні методологічні підходи до дослідження права і держави. Система методів дослідження права і держави. Концептуальні засади правознавства та державознавства. Порівняльно-правова методологія та її застосування в юридичних науках.

– Міждисциплінарність у дослідженні права. Комунікативні властивості права. Право в системі соціальних інститутів. Право та інші системи соціального регулювання. Право і влада. Право і мораль. Право і релігія. Право і політика. Право та економіка. Право та інформаційні технології. Право і культура.

– Загальноправові поняття та категорії. Поняття і сутність права. Ідея права. Правове мислення та праворозуміння. Плюралізм у розумінні права. Природне та позитивне право. Загальносоціальне право. Принципи права. Об'єктивне право. Суб'єктивне в праві.

– Соціальне призначення і функції права. Цінність права та правові цінності. Механізм правового регулювання. Способи, типи та методи правового регулювання. Дія права та його ефективність. Правове регулювання в умовах інформаційного суспільства та глобалізації. Особливості правового регулювання в умовах соціального транзиту. Правовий режим, його структура та види.

– Джерела та форми права. Класифікація джерел права. Правотворення і нормотворчість. Нормотворча діяльність. Техніка нормотворчості. Інформаційні технології у нормотворчості.

– Норма права. Система права. Галузі та інститути права. Трансформація систем права в умовах глобалізації та регіональної інтеграції. Систематизація права. Законодавство, його система і структура.

– Правосвідомість, її структура, рівні, види. Правовий менталітет. Правова культура суспільства, соціальної групи, особистості.

– Антропологічні характеристики права і держави. Суб'єкти права. Правовий статус. Індивідуальні та колективні суб'єкти права. Людина як суб'єкт права. Людина у праві. Юридична особа. Соціальна спільнота як суб'єкт права. Держава як суб'єкт права. Трансформація суб'єктів права в умовах інформаційного суспільства. Гендерна юриспруденція. Ювенальна юриспруденція.

– Реалізація права. Правовідносини: поняття, види, структура, зміст. Реалізація суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

– Юридичнадіяльність:поняття,принципи,види.Нормотворча діяльність: поняття, принципи, види. Правозастосовна діяльність: поняття, принципи, види. Інтерпретаційна діяльність. Тлумачення норм права. Акти тлумачення права. Суб'єкти тлумачення права. Юридична техніка. Юридична аргументація.

– Юридична конфліктологія. Філософське та теоретико-правове осягнення юридичного конфлікту. Юридичний спір. Правові методи і засоби виходу з юридичного конфлікту. Правовий компроміс.

– Філософські та теоретико-правові засади юридичного процесу та юридичної процедури. Процесуальність як характеристика права.

– Юридична професія: поняття, види, вимоги. Юридична освіта та її організація: поняття, види, сучасні вимоги. Правове виховання. Правова соціалізація.

– Верховенство права. Вимоги верховенства права. Законність, правова визначеність, заборона державної сваволі, ефективний доступ до правосуддя, дотримання прав людини, недискримінація і рівність перед законом. Принцип пропорційності. Добросовісність у праві. Впровадження вимог верховенства права у національну правову систему. Правопорядок. Рівні та види правопорядку.

– Юридично значуща поведінка. Правомірна поведінка. Правопорушення. Зловживання правом. Об'єктивно неправомірне

діяння. Юридична відповідальність: поняття, типологія, види, механізм.

– Правова система суспільства та її складові. Національна правова система та її складові. Правова система в умовах соціального транзиту.

– Поняття держави, її соціальне призначення та функції. Недержавні форми організації публічної влади. Поняття державності.

– Сучасні теорії держави. Ознаки та атрибути держави. Підходи до типологізації держав. Класифікація форм держави. Державна влада та її місце в системах публічної влади. Організація державного механізму та апарату держави.

– Державний суверенітет. Народний та національний суверенітет. Державний суверенітет в умовах глобалізації.

– Юстиція: поняття та організація у сучасних державах. Правоохоронна та правозахисна системи сучасних держав.

– Держава і громадянське суспільство. Держава в політичній та економічній системах суспільства. Держава в умовах соціального транзиту.

– Національна держава. Сучасна держава та її параметри. Демократична держава. Правова держава. Соціальна держава. Екологічна держава.

– Держава в умовах регіональної інтеграції та глобалізації. Наддержавні об'єднання.

– Держава та людина. Права людини, класифікація прав людини та їх гарантії. Покоління прав людини. Обов'язки держави у сфері прав людини.

Порівняльне правознавство:

– Історія становлення порівняльного правознавства, його періодизація, розвиток порівняльного правознавства як методу та науки.

– Предмет та методологія порівняльно-правових досліджень, окремі методи та методика, види порівняльно-правових досліджень, структура, цілі та функції порівняльного правознавства.

– Порівняльне дослідження правових систем з метою визначення спільного і особливого, тенденцій розвитку права у наднаціональних – глобальному та регіональному вимірах.

– Підходи до типологізації та класифікації правових систем. Типи та сім'ї правових систем. Міждержавні правові системи. Формування нових правових систем.

– Види правових систем та їх особливості, правова карта світу, національні, субнаціональні та наднаціональні правові системи, міжнародні та релігійні правові системи, формування нових правових систем.

– Форми, методи та результати взаємодії правових систем. Рецепція права. Правова акультурація. Конвергенція правових систем, правові системи в умовах глобалізації.

– Правові системи окремих держав світу, їх порівняльно-правова характеристика, спільні риси та відмінності з правовою системою України.

– Порівняльно-правові дослідження окремих галузей та інститутів права, запозичення зарубіжного досвіду у вітчизняну правову систему.

– Адаптація національного права до права наддержавних об'єднань. Гармонізація національного та міжнародного права. Імплементація принципів та норм міжнародного права у національну правову систему. Міждержавні системи юстиції, охорони права, захисту прав людини.

Історія права і держави:

– Предмет історико-правової науки. Періодизація історії права і держави.

– Методологія історико-правової науки. Цивілізаційні підходи до дослідження права і держави. Специфіка застосування методів історичної та юридичної наук в історико-правових дослідженнях. Міждисциплінарність у дослідженні історії права і держави. Історико-правове джерелознавство. Історіографія історії права і держави.

– Історичні загальні закономірності та конкретні національні особливості розвитку права і держави.

– Право та держава як явище культури та цивілізації. Цивілізація як результат розвитку права. Традиції та новації у розвитку права і держави.

– Історичні типи права. Додержавні форми організації публічної влади. Історичні типи держави.

– Історія становлення, розвитку та функціонування конкретних форм організації публічної влади, окремих держав, державних інститутів, правових систем, систем, галузей, інститутів та норм права. Історія юстиції та правоохоронних систем.

– Історія розвитку правової свідомості та правової культури соціальних спільнот.

– Історія становлення, розвитку та функціонування державних союзів, наддержавних об'єднань, міждержавних правових систем, міжнародного права та міжнародних організацій.

– Особливості державно-правового розвитку України. Українські державність та право в історії державно-правового розвитку Європи та Азії.

Історія учень про право і державу:

– Предмет історії учень про право і державу. Специфіка методології історії учень про право і державу. Джерела дослідження учень про право і державу. Історіографія історії учень про право і державу.

– Правова та державницька доктрина: поняття, структура, види. Правова думка та правові погляди. Наукова школа в юриспруденції.

– Закономірності виникнення та тенденції розвитку світової теоретичної думки про право і державу. Періодизація та класифікація учень про право і державу.

– Правові та державницькі доктрини Стародавнього Світу, Середньовіччя, Нового і Найновіших часів. Історична еволюція основних правових шкіл та парадигм праворозуміння. Правова думка та правові погляди видатних діячів історії, культури та літератури.

– Сучасні концепції праворозуміння. Тенденції розвитку державознавства. Напрями та школи правознавства і державознавства на сучасному етапі.

– Особливості історії розвитку учень про право і державу та історії правової думки України.

2.2. Конституційне право; муніципальне право

Досліджує конституційні засади побудови держави та суспільства, основні права, свободи й обов'язки людини та громадянина, інститути безпосередньої демократії, конституційні основи організації та діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, а також Конституцію як Основний Закон держави та суспільства.

Конституційне право:

– Поняття, предмет і метод конституційного права як галузі права. Конституційно-правові норми, конституційно-правові інститути. Система конституційного права. Конституційно-правові відносини: їх суб'єкти, об'єкти, види, підстави виникнення, зміни та припинення. Джерела конституційного права як галузі права. Колізії в конституційному праві.

– Поняття та предмет науки конституційного права. Функції, методи та джерела науки конституційного права.

– Конституціоналізм і головні етапи його становлення. Поняття та сутність конституції. Функції та юридичні властивості конституції. Конституційний розвиток сучасних держав.

– Характеристика Конституції України. Порядок прийняття та внесення змін до конституції. Конституція як особливий об'єкт охорони з боку суспільства та держави. Реалізація Конституції України. Тлумачення Конституції України.

– Конституційний лад і його засади. Людина як найвища соціальна цінність. Конституційне закріплення народного суверенітету та форми його реалізації. Конституційні засади державного суверенітету та його гарантії. Конституційна характеристика України як правової, демократичної, соціальної держави. Конституційне закріплення форми правління. Конституційний принцип поділу влади. Конституційний принцип верховенства права. Конституційні засади економічної системи. Конституційно-правовий статус мов і конституційні засади мовної політики. Міжнародно-правові аспекти засад

конституційного ладу. Державні символи та конституційно-правове регулювання порядку їх використання.

– Відповідальність у конституційному праві: правова природа, особливості, її види (форми), підстави, суб'єкти, санкції.

– Конституційно-правові засади взаємовідносин держави та громадянського суспільства. Поняття та види об'єднань громадян. Конституційно-правовий статус політичних партій і громадських організацій в Україні: порядок створення, права та обов'язки, підстави та порядок припинення діяльності, відповідальність. Конституційно-правові засади інформаційних відносин.

– Конституційно-правові основи взаємовідносин держави та релігійних організацій. Поняття та види релігійних організацій. Порядок утворення та припинення діяльності релігійних організацій.

– Поняття та принципи громадянства. Підстави та порядок набуття громадянства. Підстави та порядок припинення громадянства. Вирішення питань громадянства.

– Конституційно-правовий статус особи та його елементи. Конституційні принципи правового статусу громадян.

– Конституційні права та свободи людини та громадянина. Походження конституційних прав і свобод. Покоління прав людини. Міжнародні стандарти прав людини й основних свобод. Класифікація прав і свобод людини та громадянина. Конституційна регламентація прав, свобод і обов'язків людини та громадянина. Обмеження прав і свобод особи: конституційно-правовий аспект. Основні особисті, політичні, економічні, соціальні, екологічні, культурні права та свободи людини та громадянина. Гарантії прав і свобод людини та громадянина. Конституційні обов'язки людини та громадянина.

– Поняття та принципи конституційно-правового статусу національних меншин. Права й обов'язки національних меншин. Гарантії реалізації прав національних меншин, біженців, осіб, що потребують додаткового та тимчасового захисту, іммігрантів.

– Конституційно-правовий статус іноземців і осіб без громадянства: поняття, категорії, права, свободи, обов'язки, особливості

юридичної відповідальності. Конституційне закріплення права на притулок.

– Поняття надзвичайного та воєнного стану, умови його введення та припинення. Заходи, що запроваджуються в умовах надзвичайного стану. Конституційні гарантії прав людини та громадянина в умовах надзвичайного стану.

– Форми безпосередньої демократії та їх конституційно-правове закріплення. Поняття та види референдумів. Предмет референдуму. Порядок призначення референдумів, підготовка їх проведення. Порядок голосування та визначення результатів референдумів. Юридичні наслідки проведення референдумів.

– Поняття виборчої системи та виборчого права. Типи виборчих систем. Види виборів. Конституційні принципи виборчого права. Стадії виборчого процесу. Гарантії суб'єктів виборчого процесу. Відповідальність за порушення виборчого законодавства.

– Поняття органу державної влади, класифікація органів державної влади. Конституційне закріплення системи органів державної влади. Державно-правові конфлікти: поняття, особливості, причини виникнення, конституційно-правові засоби (форми) їх врегулювання.

– Парламент і парламентаризм. Функції та повноваження парламенту. Законодавчий процес і інші парламентські процедури. Організаційно-правові форми діяльності парламенту. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень парламенту. Парламентський контроль.

– Конституційно-правовий статус члена парламенту. Права й обов'язки парламентарів. Гарантії депутатської діяльності.

– Конституційно-правовий статус глави держави. Загальна характеристика інституту президентства. Функції та повноваження глави держави. Підстави та процедура дострокового припинення повноважень глави держави. Усунення президента з поста в порядку імпічменту. Конституційно-правовий статус органів при президентові.

– Виконавча влада та система її органів. Конституційно-правовий статус уряду та інших органів виконавчої влади.

– Конституційний контроль і його види. Порядок формування, функції та повноваження органу конституційної юрисдикції. Процедури розгляду справ органом конституційного правосуддя.

– Конституційно-правове регулювання судової системи. Система судів загальної юрисдикції. Конституційні гарантії діяльності суддів. Конституційні засади судочинства. Конституційний статус Вищої ради правосуддя України.

– Поняття та види територіального устрою. Система територіального устрою. Конституційно-правовий статус адміністративно-територіальних одиниць. Порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою.

– Конституційно-правовий статус автономії. Види автономій. Конституція Автономної Республіки Крим. Органи влади автономії. Особливості правового статусу депутатів представницького органу автономного утворення. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим.

– Порівняльне конституційне право.

Муніципальне право:

– Місце муніципального права в правовій системі. Предмет і метод муніципального права. Муніципальні цінності та принципи муніципального права. Система муніципального права. Муніципально-правові інститути. Муніципально-правові норми, їх особливості. Функції муніципального права. Джерела муніципального права. Муніципально-правові відносини. Методи правового регулювання муніципально-правових відносин. Юридичні факти у муніципальному праві. Муніципально-правові конфлікти.

– Теоретико-методологічні проблеми науки муніципального права. Поняття та ознаки місцевого самоврядування. Принципи місцевого самоврядування. Основні теорії (концепції) про походження місцевого самоврядування. Зародження наукових знань про місцеве самоврядування. Місце муніципального права серед дисциплін юридичного профілю.

– Муніципальне право та муніципальні системи зарубіжних країн, особливості організаційних структур, територіальних

основ, компетенції. Сучасні тенденції розвитку муніципального права та місцевого самоврядування в зарубіжних країнах. Муніципальне право та місцеве самоврядування в умовах глобалізації та європейської міждержавної інтеграції. Поняття та правова природа міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування. Становлення міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування. Проблеми сприйняття Україною міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування та локальної демократії.

– Права і свободи людини і громадянина в місцевому самоврядуванні та муніципальному праві. Особливості реалізації та захисту окремих видів прав і свобод людини і громадянина у місцевому самоврядуванні.

– Форми діяльності територіальних громад та прямої участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування. Загальна характеристика форм безпосередньої муніципальної демократії. Місцеві референдуми в Україні. Правове регулювання референдних відносин у місцевому самоврядуванні. Місцеві вибори в Україні. Муніципальне виборче право і виборчі системи. Загальні збори громадян за місцем проживання як форма участі населення у вирішенні питань місцевого значення. Місцеві ініціативи. Громадські слухання. Інші форми безпосередньої участі жителів у здійсненні місцевого самоврядування в Україні.

– Поняття та особливості системи місцевого самоврядування. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Види територіальних громад. Об'єднання територіальних громад. Органи і посадові особи місцевого самоврядування в Україні. Місцеві ради як представницькі органи місцевого самоврядування в Україні. Специфіка правового статусу районних і обласних рад. Постійні та тимчасові контрольні комісії місцевих рад. Правовий статус депутата місцевої ради. Правова природа депутатського мандату в місцевому самоврядуванні. Правовий статус сільських, селищних, міських голів. Виконавчі органи місцевих рад. Правовий статус виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад. Відділи і управління виконавчих комітетів

місцевих рад. Правовий статус органів самоорганізації населення. Правовий статус старост. Асоціації органів місцевого самоврядування.

– Функції та компетенція місцевого самоврядування. Розмежування компетенції в системі місцевого самоврядування. Система функцій місцевого самоврядування. Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві і Севастополі. Особливості здійснення місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим.

– Гарантії місцевого самоврядування: поняття, види, проблеми реалізації. Конституційні гарантії місцевого самоврядування. Гарантії правової, організаційної та фінансово-економічної самостійності місцевого самоврядування. Судовий захист місцевого самоврядування. Конституційний Суд Україні як гарант місцевого самоврядування в Україні. Адміністративна юстиція як форма судового захисту прав місцевого самоврядування. Інші форми захисту місцевого самоврядування. Юридична відповідальність у муніципальному праві.

2.3. Цивільне право та цивільний процес, сімейне право; міжнародне приватне право

Досліджує цивільне, сімейне, міжнародне приватне право, що регулюють особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, процесуальні форми захисту цивільних прав.

Цивільне право та цивільний процес:

– Цивільні правові відношення. Суб'єкти цивільного права. Фізичні особи. Поняття юридичних осіб, їх види. Строки в цивільному праві. Позовна давність. Поняття здійснення права на захист цивільних прав.

– Особисті немайнові права. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.

– Право інтелектуальної власності в системі цивільного права. Система цивільного законодавства про інтелектуальну власність. Суб'єкти, об'єкти та зміст цивільних правовідносин у сфері

інтелектуальної власності. Реалізація суб'єктивних цивільних прав у сфері інтелектуальної власності. Цивільно-правовий захист права інтелектуальної власності. Авторське право в системі цивільного права. Суміжні права в системі цивільного права. Міжнародна цивільно-правова охорона інтелектуальної власності. Проблеми міжнародного співробітництва в цивільно-правовому регулюванні та захисті права інтелектуальної власності.

– Речове право, види речових прав. Право власності. Право приватної власності фізичних та юридичних осіб. Поняття права спільної власності і його види. Захист права власності.

– Зобов'язальне право, поняття та види зобов'язань у цивільному праві. Суб'єкти зобов'язань. Переміна осіб в зобов'язанні. Поняття та значення договору в цивільному праві, види договорів. Укладення, зміна та розірвання договору. Поняття та значення виконання зобов'язань. Забезпечення виконання зобов'язань. Поняття та значення цивільно-правової відповідальності. Підстави припинення зобов'язань, окремі види договорів.

– Житлове законодавство. Загальні питання. Забезпечення громадян житловими приміщеннями. Найом, оренда, обмін житла. Плата за користування житловими приміщеннями. Ринок житла, виселення із житлового приміщення. Готелі, гуртожитки. Право на житло у гуртожитку.

– Недоговірні зобов'язання та їх види. Захист прав споживачів у сфері побутових послуг, роздрібної торгівлі. Зобов'язання, які виникають з публічної обіцянки винагороди. Конкурс. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди. Інші види недоговірних зобов'язань.

– Спадкове право. Спадкування за законом. Спадкування за заповітом. Здійснення права на спадкування та оформлення спадкових прав.

Сімейне право:

– Поняття, види і зміст сімейних правовідносин. Правове регулювання шлюбу, недійсності та припинення шлюбу. Права і обов'язки подружжя. Шлюбний договір. Визначення походження дитини. Оспорювання батьківства і материнства. Права

і обов'язки дітей. Позбавлення батьківських прав і поновлення в батьківських правах. Аліментні обов'язки інших членів сім'ї. Усиновлення (удочеріння). Опіка і піклування. Охорона сім'ї, материнства і дитинства. Реєстрація актів громадянського стану. Зміна імені, по батькові та прізвища. Питання дитячої безпритульності.

– Цивільний процес. Цивільно-процесуальні відносини та їх особливості. Предмет, метод, система цивільного процесуального права. Історія, система і організація нотаріату. Цивільно-процесуальна правоздатність і дієздатність. Процесуальні права і обов'язки. Процесуальна співучасть. Процесуальне правонаступництво. Треті особи, їх види. Прокурор у цивільному процесі. Підстави участі в цивільному процесі органів управління. Представництво і його види. Права і обов'язки громадських організацій у цивільному процесі.

– Підвідомчість цивільних справ і її види. Поняття підсудності цивільних справ і її види. Поняття позову і види договорів. Зміна позову, визнання позову. Відмова від позову. Судові витрати. Процесуальні строки. Докази і судове доказування. Позовне провадження. Непозовні провадження. Провадження в апеляційній і касаційній інстанціях. Виконавче провадження.

Міжнародне приватне право:

– Міжнародне приватне право. Джерела міжнародного приватного права. Методи регулювання цивільно-правових відносин з іноземним елементом. Суб'єкти міжнародного приватного права. Колізійні норми. Питання власності в міжнародному приватному праві. Сімейні відносини в міжнародному приватному праві. Застосування законодавства України про шлюб і сім'ю до іноземних громадян і осіб без громадянства.

– Міжнародне спадкове право.

– Деліктні зобов'язання в міжнародному приватному праві. Міждержавні договори, що регулюють деліктну відповідальність.

– Міжнародні трудові відносини в міжнародному приватному праві.

– Міжнародний цивільний процес.

2.4. Господарське право; господарське процесуальне право

Досліджує господарське право як право, що регулює відносини з організації та здійснення господарської діяльності; господарське процесуальне право як право, що регулює здійснення правосуддя в господарських відносинах; наукознавчі проблеми цих наук.

Господарське право:

– Наука господарського права. Вчення про правову роботу в народному господарстві. Господарське право в системі права. Господарська діяльність в системі функціонування ринкових відносин та діяльність органів публічної влади щодо неї як предмет господарського права. Сутність і зміст господарського права. Принципи і методи регулювання господарської діяльності. Розмежування і взаємодія господарського права з іншими галузями права. Історія становлення і розвитку господарського права. Культурно-історичні передумови господарського права. Розвиток господарського права у XX та XXI століттях. Становлення нового господарського законодавства України.

– Джерела господарського права. Поняття й основні види джерел господарського права. Систематизація в господарському праві. Господарське право і господарське законодавство. Система господарського законодавства і реалізація правових норм. Поняття й зміст господарських правовідносин. Види господарських правовідносин.

– Правовий господарський порядок. Організаційно-правові засади формування та функціонування правового господарського порядку. Правові засоби забезпечення свободи підприємницької діяльності. Зміст і напрями правової економічної політики держави. Механізм реалізації правової економічної політики держави. Захист прав і інтересів суб'єктів господарювання. Правові гарантії здійснення господарської діяльності. Способи захисту. Правовий захист споживчого ринку.

– Державне регулювання в умовах змішаної економіки. Тенденція посилення державного регулювання економіки у XX столітті. Правове регулювання господарської діяльності в зарубіжних країнах. Зближення національних систем право-

вого регулювання господарської діяльності. Предмет і система господарського права зарубіжних країн. Моделі і методи державного регулювання економіки. Господарсько-правові засоби державного регулювання господарської діяльності, їх види та система. Особливості механізму державного регулювання господарської діяльності у різних секторах і галузях економіки. Загальнодержавне та регіональне програмування економічного і соціального розвитку. Ціноутворення та регулювання цін. Оподаткування в системі засобів регулювання та стимулювання господарської діяльності. Ліцензування господарської діяльності. Технічне регулювання. Господарсько-правове забезпечення відносин публічно-приватного партнерства. Державна регуляторна політика та механізм її реалізації.

– Правові основи обмеження монополізму і захисту економічної конкуренції. Правове забезпечення розвитку змагальності та запобігання монополістичним зловживанням. Контроль за економічною концентрацією. Законодавство про захист від недобросовісної конкуренції. Правові засоби захисту національного товаровиробника в умовах впливу світової економічної конкуренції. Правове регулювання природних монополій. Суб'єкти господарського права. Поняття, ознаки та види суб'єктів господарського права. Створення та припинення суб'єктів господарського права. Права і обов'язки суб'єктів господарського права. Підприємства. Господарські товариства. Виробничі кооперативи. Громадяни як суб'єкти господарювання. Суб'єкти господарювання з особливим статусом. Банківські установи. Страхові організації. Біржі. Неприбуткові організації. Негосподарські організації, що беруть участь у господарських правовідносинах.

– Поняття і зміст корпоративних правовідносин. Правовий режим корпоративних прав як особливої категорії майна у сфері господарювання. Особливості набуття та реалізації корпоративних прав держави. Правові засоби попередження зловживання корпоративними правами.

– Суб'єкти організаційно-господарських повноважень, їх види. Господарські об'єднання і органи господарського керівництва. Холдингові об'єднання та холдингові компанії. Держава та

територіальні господарські системи. Створення та припинення суб'єктів господарювання. Порядок і основні стадії створення суб'єктів господарювання. Державна реєстрація суб'єктів господарювання. Припинення суб'єктів господарювання.

– Правовий режим майна суб'єктів господарювання. Джерела формування майна суб'єктів господарювання. Публічна власність. Право господарського відання, право оперативного управління. Склад майна підприємств. Правова регламентація приватизації державного майна. Цінні папери. Групи та види цінних паперів. Особливості здійснення діяльності на ринку цінних паперів. Суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність на ринку цінних паперів. Господарсько-правовий механізм державного регулювання ринку цінних паперів.

– Суб'єкти й об'єкти права державної власності. Правові форми реалізації права державної власності. Правове регулювання відносин комунальної власності. Об'єкти та суб'єкти права комунальної власності. Правові форми використання комунальної власності. Відчуження об'єктів комунальної власності.

– Правове регулювання обліку та звітності в господарській діяльності. Правове регулювання бухгалтерського обліку. Правове регулювання надання фінансової звітності. Правове регулювання аудиторської діяльності.

– Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Поняття неплатоспроможності та банкрутства. Нормативно-правова характеристика банкрутства. Учасники справи про банкрутство. Розгляд справ про банкрутство в господарському суді.

– Господарське зобов'язальне право. Поняття, ознаки, підстави виникнення господарських зобов'язань. Види господарських зобов'язань і їх еволюція. Форми господарських зобов'язань. Господарський договір і його функції. Види господарських договорів. Укладення, зміна та розірвання господарських договорів. Господарські договори за участю держави. Забезпечення виконання господарських зобов'язань. Виконання господарських зобов'язань. Припинення господарських зобов'язань. Правове

регулювання агентських відносин. Особливості правового регулювання відносин щодо комерційної концесії (франчайзингової діяльності). Концесійні відносини.

– Правове регулювання відносин на ринку фінансових послуг. Особливості державного регулювання відносин на ринку фінансових послуг. Правові механізми забезпечення захисту прав і законних інтересів споживачів фінансових послуг в Україні та ЄС. Правове регулювання кредитних і розрахункових відносин. Поняття кредиту та кредитного правовідношення. Правове регулювання окремих форм і видів кредиту, інших банківських операцій.

– Правове регулювання забезпечення засобами виробництва, як виду господарської діяльності. Встановлення господарських зв'язків у порядку вільної оптової торгівлі. Закупівля товарів, робіт і послуг за державні кошти. Договори в галузі забезпечення засобами виробництва та реалізації продукції та їх виконання. Особливості забезпечення засобами виробництва та реалізації продукції в аграрному секторі економіки. Особливості забезпечення паливно-енергетичними ресурсами та їх реалізації.

– Правове регулювання будівельної діяльності. Особливості здійснення будівельної діяльності. Правовий статус суб'єктів господарювання, що здійснюють будівельну діяльність. Господарсько-правовий механізм державного регулювання будівельної діяльності. Умови та порядок здійснення будівельної діяльності. Договір підряду на капітальне будівництво.

– Правове регулювання транспортної діяльності. Транспорт і його правове регулювання. Особливості здійснення транспортної діяльності. Господарсько-правові механізми державного регулювання окремих видів транспортної діяльності. Правове регулювання перевезення вантажів. Договір перевезення вантажу. Договір транспортного експедирування.

– Правова структурно-галузева політика держави. Правове регулювання господарської діяльності: у паливно-енергетичному комплексі; у галузях машинобудування; у металургійній галузі; у хімічній галузі; в оборонно-промисловому комплексі; у добувній

промисловості; в аграрно-промисловому комплексі; у сфері охорони здоров'я; у фармацевтичній галузі; у сфері рекреації; у галузі зв'язку.

– Правова інвестиційна політика держави. Правове регулювання інвестиційної діяльності. Правове становище суб'єктів інвестування. Договори, що опосередковують інвестування. Державне регулювання інвестування. Особливості правового забезпечення спільного інвестування. Види та форми спільного інвестування. Правовий режим іноземних інвестицій. Особливості правового статусу суб'єктів господарювання з іноземним капіталом. Гарантії захисту прав іноземних інвесторів.

– Правова інноваційна політика держави. Господарсько-правове забезпечення наукової та науково-технічної діяльності, інформатики. Правове забезпечення інноваційної діяльності. Суб'єкти інноваційної діяльності. Особливості правового регулювання діяльності у сфері трансферу технологій. Правове регулювання інших видів господарської діяльності, пов'язаних із запровадженням новітніх технологій.

– Правова зовнішньоекономічна політика держави в умовах членства в міжнародних економічних організаціях. Міжнародне економічне право. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Поняття та види зовнішньоекономічної діяльності. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, реалізація права на її здійснення. Господарсько-правовий механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій. Зовнішньоекономічні договори (контракти). Розрахунки при здійсненні зовнішньоекономічних операцій. Міжнародний комерційний арбітраж.

– Поняття та види спеціального режиму господарювання. Господарська діяльність у Збройних Силах України.

– Господарсько-правова відповідальність. Поняття господарського правопорушення. Поняття, ознаки та функції господарсько-правової відповідальності. Принципи та межі застосування господарсько-правової відповідальності. Форми господарсько-правової відповідальності. Реалізація господарсько-правової відповідальності.

Господарське процесуальне право:

– Господарське процесуальне право. Предмет, метод, система господарського процесуального права. Принципи господарського процесуального права. Джерела господарського процесуального права. Предмет діяльності господарських судів. Господарські процесуальні правовідносини. Підвідомчість і підсудність справ господарським судам. Учасники судового процесу. Процесуальні строки. Докази і доказування в господарському судочинстві. Запобіжні заходи в господарському судочинстві. Поняття та види позовів. Забезпечення позову. Вирішення господарських справ у суді першої інстанції. Рішення господарського суду. Перегляд судових рішень в апеляційному, касаційному порядку та за нововиявленими обставинами. Розгляд справ третейськими судами.

2.5. Трудове право; право соціального забезпечення

Досліджує трудові та пов'язані з ними відносини, а також відносини у сфері соціального забезпечення; норми трудового права та права соціального забезпечення, що їх регулюють; законодавчі та інші нормативно-правові акти про працю та соціальне забезпечення, практику їх застосування; наукознавчі проблеми трудового права та права соціального забезпечення.

Трудове право:

– Предмет науки трудового права та методи дослідження трудоправових явищ; ефективність науки трудового права; ґенеза науки трудового права; напрями (школи) в науці трудового права, їх окремі представники; єдність і системність науки трудового права; сучасна трудоправова доктрина, тенденції розвитку науки трудового права; взаємозв'язок науки трудового права з філософією та іншими науками; зарубіжна наука трудового права.

– Ідеологія та соціальне призначення трудового права; ґенеза трудового права та правове регулювання відносин у сфері праці, тенденції та прогнозування його подальшого розвитку; вплив конституції, галузей публічного та приватного права, політичних, релігійних і моральних норм на трудове право; права і свободи людини і громадянина на трудове право; трудове право в системі національного права. Соціально-трудова експертиза.

– Предмет, метод, система, функції, принципи та суб'єкти трудового права. Джерела трудового права. Сфера дії трудового права. Трудове право в системі національного права.

– Кодифікація та систематизація трудового законодавства. Локальне та централізоване регулювання трудових відносин.

– Правове забезпечення зайнятості населення та працевлаштування. Гарантії реалізації права на зайнятість.

– Правовідносини у сфері праці та їх суб'єкти, підстави виникнення, зміна та припинення трудових правовідносин. Службово-трудові та політико-трудові правовідносини.

– Правові основи соціального діалогу у сфері праці: поняття, принципи, суб'єкти, система, організаційно-правові форми. Правовий статус професійних спілок, їх об'єднань, об'єднань роботодавців. Колективні угоди та колективні договори. Участь працівників в управлінні організацією.

– Трудовий договір: поняття, сторони, зміст, форми, види; співвідношення з цивільно-правовими договорами, пов'язаними з працею. Укладення, зміна та припинення трудового договору.

– Правова охорона і захист персональних даних у трудових відносинах.

– Правове забезпечення професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників.

– Правове регулювання робочого часу і часу відпочинку та їх впровадження.

– Правові основи нормування й оплати праці. Гарантії та компенсації для працюючих.

– Дисципліна праці та правові засоби її забезпечення. Відповідальність за порушення законодавства у сфері праці. Дисциплінарна відповідальність працівників. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору, правові засоби її забезпечення.

– Охорона праці. Контроль за додержанням законодавства про працю та правові основи забезпечення працівникам безпечного і комфортного виробничого середовища, охорону праці на виробництві.

– Індивідуальні та колективні трудові спори, конфлікти, їх види, порядок вирішення.

– Публічна служба, види та порядок її здійснення, порядок вступу на публічну службу, її проходження та припинення. Механізми реалізації, гарантування, правової охорони права на працю, інших соціально-економічних прав.

– Правове регулювання трудової міграції.

– Європейське трудове право. Міжнародне трудове право. Міжнародно-правове регулювання відносин у сфері праці. Порівняльне трудове право. Зарубіжне трудове право.

Право соціального забезпечення:

– Предмет науки права соціального забезпечення; ефективність науки права соціального забезпечення; ґенеза науки права соціального забезпечення; напрями (школи) в науці права соціального забезпечення, їх окремі представники; єдність і системність науки права соціального забезпечення; взаємозв'язок науки права соціального забезпечення з іншими науками; зарубіжна наука права соціального забезпечення.

– Соціальне забезпечення та його структура. Організаційно-правові форми та види соціального забезпечення.

– Конституційні соціальні права, порядок їх здійснення. Конституційні засади права громадян на соціальний захист в Україні. Правовий механізм забезпечення права на соціальний захист в Україні.

– Ґенеза права соціального забезпечення, тенденції його подальшого розвитку; вплив конституції, галузей публічного та приватного права на право соціального забезпечення. Теоретичні дослідження предмета, методу, системи, функцій, принципів, джерел і суб'єктів права соціального забезпечення. Право соціального забезпечення у системі національного права.

– Страховий (трудовий) стаж.

– Правовідносини у сфері соціального забезпечення, їх суб'єкти, підстави виникнення, зміни та припинення.

– Державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії у сфері соціального забезпечення.

– Загальнообов'язкове державне соціальне страхування: поняття, види, правове регулювання.

– Пенсійне право. Пенсійне страхування та пенсійне забезпечення в Україні (загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; державне пенсійне забезпечення; недержавне пенсійне забезпечення).

– Право соціальних послуг. Право соціальних пільг. Соціальні допомоги. Державна соціальна допомога. Соціальне обслуговування та діяльність соціальних служб.

– Соціальний захист окремих категорій населення України.

– Соціальна робота.

– Пільги. Благодійність в сфері соціального забезпечення.

– Відповідальність в сфері соціального забезпечення.

– Спори у сфері соціального забезпечення. Контроль та нагляд у сфері соціального забезпечення.

– Медична допомога та лікування.

– Міжнародно-правове регулювання відносин у сфері соціального захисту. Порівняльне право соціального забезпечення. Зарубіжне право соціального забезпечення. Європейське соціальне право. Міжнародне соціальне право. Міжнародні європейські соціальні стандарти.

2.6. Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право

Досліджує суспільні та правові тенденції, явища та відносини, що виникають у сфері здійснення відповідними суб'єктами прав на землю та інші природні ресурси, раціонального, ефективного використання та охорони земель, інших природних ресурсів у сільськогосподарському виробництві й інших видах діяльності; а також у сферах запобігання негативному впливу людської діяльності на стан клімату; забезпечення права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля, на участь в аграрному ринку, на розвиток інвестиційних та інноваційних відносин в аграрній сфері, соціальної сфери села, різних форм господарювання у сільському господарстві, на державну підтримку села, а також наукознавчі проблеми наук, що віднесені до цієї спеціальності.

Земельне право:

– Методологічні, доктринальні основи використання землі та реалізації права людини і громадянина на землю.

– Поняття, предмет, принципи, функції, методи, система, структура земельного права України.

– Об'єктивні та суб'єктивні передумови становлення та розвитку земельного права України; земельне право та його взаємодія і співвідношення з іншими галузями національної правової системи України.

– Нормативні та інші джерела земельного права України; норми земельного права України.

– Механізм правового регулювання земельних відносин.

– Права на землю та юридичні обов'язки щодо землі; право власності на землю; право користування землею; зобов'язання в земельному праві; гарантування прав на землю.

– Земельні правовідносини; роль і місце держави та органів місцевого самоврядування в регулюванні земельних відносин.

– Правовий режим земель в Україні; економіко-правовий механізм використання земель.

– Правова охорона земель; юридична відповідальність у земельному праві.

– Правові проблеми земельного кадастру; правове забезпечення землеустрою.

– Правочини в земельному праві; правове регулювання переходу прав на земельні ділянки; правові питання іпотеки землі.

– Правовий режим, раціональне використання та охорона меліорованих земель; правові аспекти рекультивації земель; правова охорона ґрунтів; правові проблеми впровадження ґрунтозахисних систем землеробства в умовах приватної власності на землю.

– Земельно-правові питання сільського (зеленого) туризму.

– Земельне право України та інших держав: порівняльно-правовий аналіз.

Аграрне право:

– Методологічні, науково-теоретичні основи використання ґрунту, сільськогосподарських угідь, земель сільськогосподар-

ського призначення для виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства.

– Історія розвитку аграрного права України; об'єктивні та суб'єктивні передумови формування, розвитку та функціонування аграрного права як самостійної галузі національної правової системи України.

– Правові питання аграрної реформи, приватизації, реформування відносин власності на селі.

– Правове забезпечення державної аграрної політики на національному, регіональному та місцевому рівні; правові проблеми продовольчої безпеки України.

– Предмет, принципи, функції, методи, система, структура аграрного права України.

– Нормативні та інші джерела аграрного права України; норми аграрного права.

– Наукові джерела аграрного права України.

– Проблеми співвідношення та взаємодії аграрного права з цивільним, господарським і іншими суміжними галузями національної правової системи.

– Стан, тенденції та перспективи правового регулювання аграрних відносин в умовах світових інтеграційних економічних процесів, гармонізації й адаптації національного законодавства до вимог ЄС та СОТ.

– Аграрні правовідносини, їх поняття, особливості, структура.

– Правове становище суб'єктів аграрних правовідносин;

– Організаційно-правові форми ведення товарного сільськогосподарського виробництва, господарської діяльності у сфері виробництва продовольства, лісового та рибного господарства.

– Правове регулювання кооперативних, корпоративних відносин у сільському господарстві; правове регулювання інвестиційних, інноваційних і інших ринкових аграрних відносин.

– Правове забезпечення виробничо-господарської діяльності у сфері сільського господарства, виробництва продовольчої продукції лісового та рибного господарства.

– Правове регулювання ведення особистого селянського господарства.

– Державне та самоврядне регулювання аграрних відносин.

– Правове забезпечення сільського (зеленого) туризму.

– Правове регулювання аграрних відносин у окремих галузях сільського господарства, зокрема в рослинництві, тваринництві, бджільництві; розвиток і підвищення ролі ветеринарної медицини, розвиток насінництва та племінної справи, правова регламентація використання засобів захисту рослин.

– Аграрно-зобов'язальні правовідносини.

– Економіко-правові механізми стимулювання розвитку виробництва, переробки, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції, виробництва, переробки та реалізації продовольчої продукції лісового та рибного господарства, участі сільськогосподарських товаровиробників в експорті й імпорті сільськогосподарської продукції.

– Юридична відповідальність в аграрному праві.

– Аграрне право України та інших країн: порівняльно-правовий аналіз.

Екологічне право:

– Методологічні, науково-теоретичні основи правового регулювання екологічних суспільних відносин.

– Об'єктивні та суб'єктивні передумови формування, розвитку та функціонування екологічного права.

– Стан, тенденції та перспективи екологічного права в умовах глобалізації світових економічних і суспільних явищ, інтеграції правових систем, адаптації екологічного законодавства до права ЄС.

– Предмет, принципи, функції, методи екологічного права; взаємодія та співвідношення екологічного права з іншими галузями національної правової системи України.

– Нормативні та інші джерела екологічного права; норми екологічного права України.

– Механізм правового регулювання екологічних відносин.

– Екологічні правовідносини: природоресурсні, природоохоронні, з екологічної безпеки.

– Екологічні права й обов'язки громадян, їх здійснення; зобов'язання в екологічному праві.

– Правовий режим природних ресурсів; правова охорона навколишнього природного середовища; правові питання екологічної безпеки.

– Роль і місце держави та органів місцевого самоврядування в регулюванні екологічних правовідносин.

– Економіко-правовий механізм регулювання екологічних суспільних відносин.

– Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій.

– Правові питання у сфері запобігання негативному впливу людської діяльності на клімат.

– Юридична відповідальність в екологічному праві.

– Еколого-правові питання сільського (зеленого) туризму.

– Екологічне право України та інших держав: порівняльний аналіз.

Природоресурсне право:

– Методологічні, науково-теоретичні основи використання об'єктів енергетики, землі, вод, лісів, корисних копалин, інших природних ресурсів.

– Об'єктивні та суб'єктивні передумови формування, розвитку та функціонування природоресурсного права як самостійної галузі національної правової системи України і таких підгалузей: енергетичне право, земельно-ресурсне право, лісогосподарське право, водно-ресурсне право, право використання корисних копалин.

– Історія природоресурного права та інших підгалузей.

– Питання права власності на об'єкти природних ресурсів, їх приватизація.

– Правовий режим об'єктів природоресурсного права, порядок та умови їх використання в різних галузях економіки та у суспільному житті людей.

– Предмет, принципи, функції, методи, система, структура природоресурсного права та його підгалузей.

– Джерела природоресурсного права, норми та інститути природоресурсного права і його підгалузей.

– Правовий механізм реалізації норм природоресурсного права.

2.7. Адміністративне право і процес; фінансове право

Досліджує теоретичні, правові та організаційні засади публічного адміністрування в Україні; суспільні відносини, що виникають у зв'язку із забезпеченням суб'єктами публічної адміністрації прав і свобод та законних інтересів приватних осіб під час надання адміністративних послуг; суспільні відносини, які мають місце у сфері публічного адміністрування об'єктів державної та комунальної власності, внутрішньоорганізаційній діяльності органів публічної влади та у сфері взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства; особливості публічного адміністрування в окремих сферах суспільних відносин; адміністративний проступок та адміністративну відповідальність; публічно-управлінські відносини, які виникають з приводу реалізації уповноваженими органами публічної влади (їх посадовими особами) встановленого адміністративно-процесуальним законодавством порядку вирішення адміністративних справ; адміністративно-процесуальні відносини та адміністративно-процесуальну діяльність та їх зміст; адміністративно-процесуальне право та законодавство; закономірності збирання, дослідження, оцінювання та використання доказів; прийоми, методи та засоби здійснення адміністративного судочинства; суспільні відносини, що складаються у сфері формування, розподілу і використання коштів публічних грошових фондів.

Адміністративне право:

Загальне адміністративне право.

– Основоположні категорії адміністративного права: публічне адміністрування як форма реалізації публічної влади; співвідношення «публічного адміністрування», «публічного управління» та «державного управління»; суб'єкти реалізації та форми прояву публічного адміністрування; система, предмет, метод і джерела адміністративного права у їх історичному розвитку; адміністративне право як елемент публічного права та його відмежування від приватного права; сутність і призначення адміністративного права; система адміністративного права; принципи адміністративного права; поняття, ієрархія та види джерел адміністративного

права; ефективність науки адміністративного права; ґенеза науки адміністративного права; напрями (школи) в науці адміністративного права, їх окремі представники; єдність і системність науки адміністративного права; сучасна доктрина адміністративного права, тенденції (закономірності) розвитку науки адміністративного права; взаємозв'язок науки адміністративного права з іншими науками; зарубіжна наука адміністративного права.

– Суб'єкти адміністративного права: публічна адміністрація у системі суб'єктів адміністративного права та її компетенція; система та види суб'єктів публічного адміністрування; приватні особи як суб'єкти адміністративного права, адміністративна правосуб'єктність приватної особи та суб'єктивне публічне право; розмежування об'єктивного і суб'єктивного права у змісті адміністративно-правового статусу приватної особи;

– Інструменти публічного адміністрування: види інструментів публічного адміністрування та особливості їх вибору, нормативний акт як інструмент публічного адміністрування, адміністративний акт як інструмент публічного адміністрування, адміністративний договір як інструмент публічного адміністрування, план як інструмент публічного адміністрування, фактична дія як інструмент публічного адміністрування; приватноправові інструменти публічного адміністрування, адміністративний розсуд в публічному адмініструванні; використання можливостей електронного урядування в публічному адмініструванні;

– Публічне майно: виникнення, зміна та припинення режиму публічного майна, види публічного майна та його адміністративно-правовий режим, особливості використання публічного майна та розпорядження ним;

– Адміністративні процедури: поняття, ознаки та види адміністративних процедур, їх учасники та принципи здійснення, стадії адміністративної процедури;

– Адміністративні послуги: поняття, ознаки та види адміністративних послуг, їх відмінність від інших видів послуг у публічній сфері; принципи та суб'єкти надання адміністративних послуг; стадії процедури надання адміністративної послуги та вимоги до її якості;

– Захист приватної особи у сфері публічного адміністрування: позасудовий контроль за діяльністю (рішеннями) публічної адміністрації, медіація як засіб вирішення адміністративних суперечок, звернення громадян як засіб забезпечення законності діяльності публічної адміністрації, захист приватної особи засобом адміністративного оскарження, відшкодування шкоди, завданої суб'єктами публічної адміністрації приватним особам;

Особливе адміністративне право:

– Адміністративно-деліктне право: поняття, функції, принципи та джерела інституту адміністративної відповідальності, адміністративне правопорушення як підстава адміністративної відповідальності, відмежування адміністративного проступку від кримінального правопорушення, поняття, відмінні ознаки та класифікація заходів адміністративної відповідальності, адміністративні стягнення як заходи адміністративної відповідальності, кваліфікація адміністративних правопорушень, особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення; особливості адміністративної відповідальності юридичних осіб;

– Службове право: предмет і метод, функції та принципи службового права, місце службового права в системі адміністративного права; співвідношення понять «публічна служба» та «державна служба», державно-службові відносини, інститут публічної служби, принципи організації та функціонування публічної служби; правовий статус публічних службовців як представників публічної влади.

– Поліцейське право: предмет і метод, функції та принципи поліцейського права; місце поліцейського права в системі адміністративного права; норми поліцейського права, об'єкти поліцейської охорони, суб'єкти поліцейської діяльності, методи поліцейської діяльності та форми поліцейської діяльності; наступність і перспективи розвитку поліцейського права; поліцейське право зарубіжних країн.

Спеціальне адміністративне право:

– Публічне адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки, публічне адміністрування у сфері оборони, публічне адміністрування у сфері економіки, публічне адміністрування у

сфері охорони здоров'я, публічне адміністрування у сфері юстиції, публічне адміністрування фінансового сектору економіки, публічне адміністрування агропромислового комплексу, публічне адміністрування у сфері транспорту та зв'язку, публічне адміністрування в трудовій та соціальній сферах, публічне адміністрування у сфері промисловості, публічне адміністрування у справах сім'ї, молоді та спорту, публічне адміністрування в сфері освіти та науки, публічне адміністрування у сфері культури, публічне адміністрування у сфері внутрішніх справ, публічне адміністрування в сфері закордонних справ.

Адміністративний процес:

– Доктринальні засади адміністративно-процесуального права; поняття і джерела адміністративно-процесуального права; адміністративно-процесуальне право в системі галузей національного права; система адміністративно-процесуального права; завдання адміністративного процесу; зміст адміністративно-процесуальних гарантій; система принципів адміністративного процесу та їх нормативний зміст; предмет і методи адміністративно-процесуального права; норми адміністративно-процесуального права та їх тлумачення; адміністративно-процесуальні відносини та їх види.

– Наука адміністративно-процесуального права, її предмет і методи дослідження; завдання та напрями (школи) в науці адміністративно-процесуального права, їх окремі представники; єдність і системність науки адміністративно-процесуального права; зв'язок науки адміністративно-процесуального права з іншими науками; зарубіжна наука адміністративно-процесуального права; перспективи розвитку адміністративно-процесуальної науки;

– Поняття суб'єктів адміністративного процесу; класифікація суб'єктів адміністративно-процесуального права; особливості адміністративно-процесуального статусу громадян; адміністративно-процесуальний статус окремих суб'єктів адміністративного процесу; учасники адміністративного процесу: їх права та обов'язки; система та юрисдикція адміністративних судів; докази та доказування в адміністративному процесі; види доказів.

– Провадження в адміністративному процесі: види проваджень в адміністративному процесі; поняття та види актів публічного адміністрування; поняття та сутність нормотворчого провадження; контрольно-наглядові провадження та їх зміст; дозвільні провадження; реєстраційні провадження; атестаційні провадження; провадження щодо розгляду звернень громадян; провадження у справах про адміністративні правопорушення;

– Завдання та принципи адміністративного судочинства; адміністративний позов і вимоги до нього; способи судового захисту, загальне та спрощене позовне провадження.

Фінансове право:

– Предмет, метод і система фінансового права; методологія науки фінансового права; публічні фонди в Україні; система фінансового законодавства; фінансово-правові норми та фінансово-правові відносини; суб'єкти фінансового права; фінансова діяльність інститутів публічної влади; правове регулювання фінансового контролю; бюджетне право; правове регулювання доходів публічних фондів; правове регулювання податкової системи; правові засади публічних видатків і бюджетного фінансування; правове регулювання фінансової діяльності публічних фондів; правові засади валютного регулювання та валютного контролю; Запобігання, виявлення і припинення правопорушень в фінансовій сфері; відповідальність за скоєння правопорушень в фінансовій сфері; відновлення порушених прав і свобод в фінансовій сфері; правові механізми демократичного контролю за додержанням законодавства в фінансовій сфері; фінансове право зарубіжних країн.

2.8. Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Досліджує кримінально-правові та кримінально-виконавчі відносини; норми кримінального та кримінально-виконавчого права, що їх регулюють; кримінальний і кримінально-виконавчий закони; злочин, кримінальну відповідальність і покарання; злочинність і віктимізацію, їх детермінанти та заходи запобігання; жертв злочину та особистість злочинця, а також наукознавчі проблеми наук, що віднесені до цієї спеціальності.

Кримінальне право:

– Політика у сфері боротьби зі злочинністю; місце кримінально-правової політики у структурі політики у сфері боротьби зі злочинністю; предмет науки кримінального права та методи дослідження кримінально-правових явищ; ефективність науки кримінального права; наступність і перспективи розвитку науки кримінального права; напрями (школи) в науці кримінального права, їх окремі представники; єдність і системність науки кримінального права; сучасна кримінально-правова доктрина, тенденції розвитку науки кримінального права; взаємозв'язок цієї науки із філософією та іншими науками; зарубіжна наука кримінального права.

– Вчення про кримінальне право: соціальне призначення кримінального права; ґенеза кримінального права, тенденції та прогнозування його подальшого розвитку; вплив конституції, галузей публічного та приватного права, політичних, релігійних і моральних норм на кримінальне право; можливості кримінального права у сфері протидії злочинності та його вплив на стан сучасної злочинності; права і свободи людини і громадянина та кримінальне право; кримінальне право та кримінально-правова політика; інструментальне значення кримінального права; кримінальне право в системі національного права; предмет і метод кримінального права як галузі публічного права; система кримінального права; принципи кримінального права; джерела кримінального права; кримінально-правова норма, її поняття, види та структура.

– Вчення про кримінальний закон: поняття та призначення кримінального закону, його соціальна та кримінологічна обумовленість; системність і якість кримінального закону, закономірності і тенденції його розвитку й удосконалення; кодифікація кримінального законодавства; застосування кримінального закону та його ефективність; межі чинності та дії кримінального закону; термінологія кримінального закону; тлумачення кримінального закону; місце кримінального закону в системі національного законодавства.

– Вчення про злочин: визначення злочину та відмежування його від незлочинної поведінки; межі криміналізації та декримі-

налізації; підстава кримінальної відповідальності та її диференціація; склад злочину, його окремі елементи й ознаки; проблема потерпілого від злочину; проблема суб'єкта злочину; стадії вчинення злочину; закінчений і незакінчений злочин; співучасть у злочині; множинність злочинів; обставини, що виключають злочинність діяння.

– Вчення про покарання: покарання та його мета; система та види покарань; караність злочинів; інші кримінально-правові наслідки вчинення злочину; еволюція кримінальних покарань; проблеми призначення покарання; ефективність застосування покарання; судимість.

– Вчення про альтернативні засоби реагування на злочин: звільнення від кримінальної відповідальності та від покарання; альтернативні кримінально-правові засоби реагування на злочин; примусові заходи медичного та виховного характеру; особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

– Вчення про кримінальну відповідальність за окремі види та групи злочинів: кримінальне право та «нова злочинність» (організована, транснаціональна, терористична, комп'ютерна; злочинність у сфері господарської діяльності, засобів масової комунікації, довкілля, технологічної безпеки, незаконного обігу зброї та наркотичних засобів, «відмивання грошей»; злочини проти миру та безпеки людства тощо); новостворені кримінально-правові проблеми в умовах російської агресії; кримінально-правова характеристика окремих видів злочинів; злочини проти основ національної та громадської безпеки; кваліфікація злочинів; значення судової практики для визначення кримінальної відповідальності за окремі види злочинів.

– Вчення про співвідношення кримінального законодавства України із зарубіжним кримінальним законодавством: національне кримінальне законодавство та сучасні процеси європеїзації та глобалізації; можливості та умови уніфікації, рецепції, адаптації та гармонізації кримінального законодавства України із кримінальним законодавством Європейського Союзу та іншим регіональним законодавством; імплементація положень

міжнародних договорів до національного кримінального законодавства; компаративістські дослідження в науці кримінального права.

Кримінологія:

– Предмет кримінології; кримінологічна (профілактична) політики в системі політики у сфері боротьби зі злочинністю; історія розвитку кримінології; розвиток кримінологічної науки в Україні; сучасна кримінологічна наука, проблеми її розвитку; функції кримінологічної науки; методологія, методики та техніка кримінологічних досліджень; кримінологічна інформація; проблеми комп'ютеризації та стандартизації кримінологічних досліджень; порівняльна кримінологія; міжнародне співробітництво у сфері кримінологічної науки.

– Злочини як соціальне явище; злочинність; теоретичні уявлення про злочинність: історичний екскурс, сучасний погляд, порівняльний огляд зарубіжних теорій; стан, тенденції та закономірності злочинності в Україні; регіональні (територіальні) особливості злочинності в Україні; кримінологічна характеристика та структуризація злочинності; кримінологічний аналіз злочинності; види кримінологічного аналізу: операційний та стратегічний; аналіз та оцінювання загроз і ризиків злочинності; соціологія злочинності; злочинність у різних народів; засади державного та громадського контролю за злочинністю.

– Причини та умови злочинності; сучасна теорія причин і умов (чинників, детермінант) злочинності; чинники (економічні, соціальні, моральні, психологічні та інші) впливу на злочинність; детермінація окремих видів злочинів; кримінологічна ситуація; кримінальна субкультура; причини конкретного злочину; правомірна поведінка.

– Особистість злочинця та злочинна поведінка; криміналізація особистості; типологія особистості злочинця; механізм і прогнозування індивідуальної злочинної поведінки; вплив соціальних та особистих девіацій (алкоголізм, наркоманія, аномалії психіки тощо) на формування особистості злочинця; соціальне та біологічне в особистості злочинця; кримінологічна характеристика особистості злочинця загалом і за окремими видами злочинів.

– Кримінологічна віктимологія; її предмет, завдання та функції; жертва злочину в теорії кримінологічної віктимології; детермінація віктимної поведінки; механізм індивідуальної віктимної поведінки; віктимна ситуація; віктимологічна профілактика та поводження з потерпілими.

– Запобігання злочинності та її основні стратегії, кримінологічна політика держави; загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання злочинам; кримінологічне планування запобігання злочинності; запобігання організованій, професійній, рецидивній та іншим видам злочинності; нормативно-правове забезпечення запобігання злочинності; міжнародне співробітництво у сфері запобігання окремим видам злочинності.

– Організована, професійна, рецидивна та насильницька злочинність; злочинність неповнолітніх, молоді, жінок, військовослужбовців і інших категорій осіб; політична злочинність; тероризм; корупційна злочинність; злочинність у різних сферах господарства, управління, у сімейно-побутовій сфері; транснаціональна злочинність; торгівля людьми; нелегальна міграція та злочинність; злочинні посягання на авторські права тощо.

Кримінально-виконавче право:

– Наука кримінально-виконавчого права, її предмет і методи дослідження; завдання та напрями (школи) в науці кримінально-виконавчого права, їх окремі представники; єдність і системність науки кримінально-виконавчого права; зв'язок науки кримінально-виконавчого права з іншими науками; зарубіжна наука кримінально-виконавчого права.

– Кримінально-виконавча політика в системі політики у сфері боротьби зі злочинністю; кримінально-виконавча політика і кримінально-виконавче право; предмет і метод, функції та принципи кримінально-виконавчого права; наступність і перспективи розвитку кримінально-виконавчого права.

– Кримінально-виконавче законодавство; мета та завдання кримінально-виконавчого законодавства та їх співвідношення з цілями покарання; сучасне кримінально-виконавче законодавство, еволюція його розвитку й удосконалення в умовах європеїзації й імплементації міжнародних договорів до національного законодавства.

– Державна політика у сфері виконання покарань; виконання покарання як стадія кримінальної відповідальності; проблема пробації; міжнародні стандарти поводження із засудженими та їх втілення у практику виконання покарань; виконання кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі; особливості виконання покарань у вигляді арешту та тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; права людини і громадянина та практика виконання покарань; правовий статус засуджених.

– Кримінально-виконавча характеристика окремих видів покарань; особливості правового регулювання порядку виконання окремих видів покарань; особливості відбування покарання окремими категоріями засуджених; ефективність виконання покарань; прогресивна система виконання покарання; порядок звільнення від відбування покарання; проблеми соціальної реабілітації осіб, які відбули кримінальне покарання.

– Система установ і органів, що виконують покарання, та їх функції, призначення, завдання, види; сутність, зміст, організація та управління процесом виконання / відбування покарань; особливості діяльності окремих підрозділів державної кримінально-виконавчої служби; соціально-правове призначення, підстави та принципи утримання під вартою підозрюваних і обвинувачених у вчиненні злочину; застосування засобів безпеки; контроль за діяльністю органів і установ, що виконують покарання; участь громадськості в діяльності органів і установ, що виконують покарання, проблема душпастирської опіки у сфері пенітенціарної діяльності.

– Кримінально-виконавче законодавство зарубіжних країн, європейський пенітенціарний досвід у сфері забезпечення прав засуджених; порівняльні дослідження в галузі кримінально-виконавчого права.

2.9. Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Досліджує кримінально-процесуальні відносини та кримінально-процесуальну діяльність і їх зміст; кримінальне процесуальне право та законодавство; закономірності збирання,

дослідження, оцінки та використання доказів; методи та засоби розслідування, судового розгляду та запобігання злочинів; використання спеціальних знань у кримінальному провадженні та проведення експертних досліджень.

Кримінальний процес:

– Суспільно-політичне призначення кримінального процесуального права; кримінально-процесуальні функції, їх система та класифікація; моральні основи кримінально-процесуальної діяльності; джерела кримінального процесуального права; кримінальне процесуальне право в системі галузей національного права; завдання кримінального провадження; зміст процесуальних гарантій; засади кримінального провадження та їх нормативний зміст.

– Поняття кримінального процесуального права та законодавства; предмет і методи кримінального процесуального права; норми кримінального процесуального права та їх тлумачення; межі дії кримінального процесуального закону.

– Предмет і метод науки кримінального процесу; перспективи розвитку кримінально-процесуальної науки; кримінальний процес і правосуддя; співвідношення кримінального процесу з іншими юридичними науками.

– Поняття учасників кримінального провадження та учасників судового провадження; докази та доказування в кримінальному процесі; види доказів та джерел доказів.

– Стадії кримінального процесу; досудове розслідування; слідчі (розшукові) дії; повідомлення про підозру; заходи забезпечення кримінального провадження; запобіжні заходи; зупинення та відновлення досудового розслідування; закінчення досудового розслідування; особливості досудового розслідування кримінальних проступків; підготовче провадження; судовий розгляд; судові рішення в кримінальному процесі; особливі порядки провадження в суді першої інстанції; провадження в суді присяжних.

– Судове провадження з перегляду судових рішень; провадження в апеляційній і касаційній інстанціях; провадження за нововиявленими або виключними обставинами; особливі

порядки кримінального провадження: кримінальне провадження на підставі угод; кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення; кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб; кримінальне провадження щодо неповнолітніх; підстави та процесуальний порядок застосування примусових заходів виховного та медичного характеру; кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю; кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи речовому судні, що перебуває за межами України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні; відновлення втрачених матеріалів; виконання судових рішень.

– Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження; співвідношення національного кримінального процесуального законодавства та зарубіжного; міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій; проблеми імплементації міжнародних договорів до національного законодавства; проблеми захисту прав людини в кримінальному провадженні; видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція); кримінальне провадження у порядку перейняття; визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб.

Криміналістика:

– Предмет, об'єкти та система криміналістики; закономірності, що вивчає наука; принципи та закони розвитку криміналістики, методологія та система методів криміналістики, її природа та місце в системі наукового знання; наукові основи криміналістичної ідентифікації, діагностики та прогнозування; поняття та зміст окремих криміналістичних теорій і вчень; тенденції розвитку криміналістичних знань; використання спеціальних знань; історія криміналістики; використання міжнародного досвіду для вирішення завдань криміналістики.

– Концептуальні засади криміналістичної техніки; правові підстави застосування науково-технічних засобів у боротьбі зі злочинністю; використання сучасних інформаційних технологій у правозастосовній діяльності; галузі криміналістичної техніки

та їх зміст; науково-технічне забезпечення кримінального провадження; форми, методи та засоби виявлення, фіксації, вилучення, дослідження, оцінки доказової інформації.

– Концептуальні засади криміналістичної тактики; предмет і структура криміналістичної тактики; криміналістичні версії, слідчі ситуації, організація та планування розслідування; використання тактико-криміналістичних засобів; тактичний прийом як елемент криміналістичної тактики; тактичні комбінації (системи прийомів) і тактичні операції; тактичне рішення і тактичний ризик; ситуаційна обумовленість тактичних прийомів; тактика процесуальних дій.

– Концептуальні засади криміналістичної методики; структура, класифікація та види окремих криміналістичних методик: принципи формування видових і міжвидових окремих криміналістичних методик; проблема створення методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень; міжнародне співробітництво під час розслідування кримінальних правопорушень.

Судова експертиза:

– Концептуальні засади судово-експертної діяльності; загальна теорія судової експертизи; судово-експертна діяльність і сучасні можливості судових експертиз; експертне забезпечення правосуддя; нормативно-правове регулювання судово-експертної діяльності; науково-методичне та інше забезпечення судово-експертної діяльності; суб'єкти судово-експертної діяльності; правовий статус судового експерта; розробка нових напрямів судово-експертних досліджень; міжнародне співробітництво у сфері судово-експертної діяльності.

– Види судових експертиз і їх класифікація; залучення експерта та проведення судової експертизи у кримінальному провадженні; завдання судових експертиз під час розслідування і судового розгляду кримінальних правопорушень; висновок експерта та його оцінка.

– Судово-експертні методи, методики і технології; акредитація та реєстрація експертних методик; сертифікація (атестація) судових експертів та стандартизація судово-експертних установ та судових експертиз.

Оперативно-розшукова діяльність:

– Наука оперативно-розшукової діяльності, її предмет і методи дослідження; стан і перспективи розвитку; взаємозв'язок науки оперативно-розшукової діяльності з іншими науками.

– Державна політика в галузі здійснення оперативно-розшукової діяльності; законодавство, що регламентує оперативно-розшукову діяльність; удосконалення чинного оперативно-розшукового законодавства; правова основа здійснення негласної діяльності суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, застосування ними оперативних і оперативно-технічних засобів у протидії злочинності; правові підстави обмеження конституційних прав і основоположних свобод людини і громадянина, недоторканості житла, таємниці листування, телефонних розмов і інших прав і свобод; правові й інші гарантії захисту прав і свобод особи, щодо якої здійснюється оперативно-розшукова діяльність; взаємозв'язок оперативно-розшукової діяльності з іншими формами державної правоохоронної діяльності.

– Організація і тактика роботи з негласними співробітниками; дотримання конфіденційності при отриманні оперативної інформації, проблеми її реалізації в кримінальному судочинстві; конспірація оперативно-розшукових заходів, легендування оперативних комбінацій із врахуванням оперативної обстановки та ситуації.

– Негласна робота відповідно до завдань, функцій і компетенції оперативних підрозділів, напрямів правоохоронної діяльності; правовий порядок і тактика проникнення негласних працівників у злочинне середовище; застосування інститутів звільнення негласних працівників від відповідальності за вчинення певних злочинів, а також виключення їх кримінальної відповідальності згідно з обставинами, що виключають злочинність діяння.

– Правовий порядок провадження оперативних розробок осіб, підозрюваних у підготовці чи вчиненні злочину; пошук і документування діяльності осіб, які вчиняють злочини, розшук осіб, що переховуються від органів розслідування, суду або ухиляються від відбуття кримінального покарання, розшук безвісти

пропалих громадян; оперативна розробка осіб, відносно яких розслідується кримінальне провадження.

– Реалізація негласно отриманої інформації в кримінальному судочинстві; форми; принципи і підстави взаємодії слідчого, прокуратури і суду з оперативними підрозділами; інформаційне забезпечення оперативних розробок; використання спеціальних автоматизованих банків даних оперативно-розшукового призначення.

– Оперативно-розшукова діяльність підрозділів Національної поліції України та інших правоохоронних органів щодо боротьби з корупцією й організованою злочинністю; тактика запобігання та розкриття бандитизму, терористичних актів, вбивств на замовлення, нелегальної торгівлі зброєю й інших тяжких злочинів; правові й організаційні основи залучення до співробітництва учасників організованих злочинних угруповань; взаємодія оперативних підрозділів Національної поліції України з державними органами, що мають контрольні повноваження.

– Правові підстави, порядок обліку та використання негласної інформації про події, факти й осіб, які беруть участь в організованій злочинній діяльності; проблеми використання спеціальних технічних засобів у боротьбі з організованою злочинністю, кіберзлочинністю та наркозлочинністю.

– Наукове та практичне вирішення завдань взаємодії оперативних підрозділів з Інтерполом; взаємодія з міжнародними правоохоронними органами й організаціями при розшуку викраденого автотранспорту, боротьби з торгівлею людьми, відмиванням «брудних» грошей, фальшуванням іноземної валюти; вдосконалення правових підстав і механізму виконання оперативно-розшукових завдань на міжнародному рівні діяльності оперативних підрозділів.

– Прокурорський нагляд за дотриманням законності заведення, провадження та закриття оперативно-розшукових справ; межі прокурорського нагляду за законністю роботи з негласними співробітниками, тактикою їх вводу в оперативну розробку та виводу з неї; форми участі прокурора при проведенні оперативних закупок, контрольованих поставок, виняткових і тимчасових

заходів, що можуть порушувати права та свободи людини, їх конституційні гарантії; режим таємності та конспірації при взаємодії з судом і прокурором.

2.10. Судоустрій; прокуратура та адвокатура

Дослідження наукових основ судового права й теорії судової влади. Розкриття правової природи судової влади, проблем розвитку законодавства щодо завдань і структури судової системи, правового статусу суддів і органів, що складають інфраструктуру судової влади, правового статусу прокуратури та прокурорів, органів внутрішніх справ, Служби безпеки України, Управління державної охорони, органів охорони державного кордону, податкової міліції (поліції), їх службових осіб, а також адвокатури та інших правозахисних об'єднань.

Сфери досліджень:

– Проблеми наукових досліджень у сферах організації та функціонування судової влади, прокуратури й інших правоохоронних органів і правозахисних об'єднань.

– Природа, ознаки, функції судової влади в Україні. Місце судів у державному механізмі, їх взаємозв'язок з іншими гілками й органами державної влади. Конституційні засади судоустрою та судочинства.

– Система та структура судів загальної юрисдикції, компетенція судів. Правовий статус місцевих, апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів і Верховного Суду України. Шляхи вдосконалення судової системи (системи судоустрою) України в межах судово-правової реформи, забезпечення доступності правосуддя. Розвиток спеціалізації судів та суддів.

– Засоби удосконалення статусу суддів, добору кадрів на суддівські посади, зміцнення гарантій незалежності суддів і посилення їх відповідальності за додержання прав учасників судового розгляду й інтересів держави та суспільства. Організація підготовки професійних суддів.

– Правовий статус органів, що складають інфраструктуру судової влади.

– Шляхи удосконалення правового статусу Вищої ради правосуддя, кваліфікаційних комісій суддів, органів суддівського само-

врядування, врядування та судового адміністрування й організаційного забезпечення діяльності судів.

– Роль суддівського самоврядування та його органів у регулюванні діяльності судів і захисті професійних прав суддів.

– Місце прокуратури в державному механізмі, проблеми удосконалення її функцій і повноважень.

– Правові проблеми організації й управління в діяльності органів прокуратури, демократизації внутрішньослужбових відносин у прокуратурі.

– Правовий статус прокурорів, Генерального прокурора України та його заступників і проблеми його удосконалення на конституційному та законодавчому рівнях.

– Шляхи удосконалення правових та інших гарантій незалежного виконання прокурорами їхніх обов'язків.

– Роль, завдання та проблеми удосконалення правового регулювання діяльності адвокатури України. Форми організації діяльності адвокатури, адвокатське самоврядування.

– Форми участі адвокатів у наданні правової допомоги населенню. Участь адвокатів у різних видах судового процесу.

– Проблеми правового регулювання та підвищення ефективності правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ, національної поліції, антикорупційних та інших правоохоронних органів.

– Правовий статус громадських правозахисних об'єднань, громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону, приватних детективних і охоронних структур.

– Шляхи підвищення рівня професійної етики суддів, адвокатів і співробітників правоохоронних органів.

– Порівняльний аналіз законодавства про судоустрій, прокуратуру й інші правоохоронні органи та правозахисні інституції України й інших держав.

– Проблеми розвитку цих інститутів у світлі євро інтеграційних прагнень України.

2.11. Міжнародне право

Регулює міжнародні відносини з метою забезпечення миру, прав людини і міжнародного співробітництва, а також рішення і

правові засоби їх застосування, прийняті його суб'єктами для реалізації спільних інтересів. Регулює відносини між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права. Функціонує на універсальному, регіональному і партикулярному рівнях.

– Природа та розвиток міжнародного права. Поняття міжнародного права. Аналогія міжнародного права з внутрішньодержавним правом як сутність усіх дискусій про його природу. Соціологічні засади міжнародного права. Співвідношення міжнародного права та інших регуляторних систем міжнародних відносин: політики, дипломатії, ідеології, моралі, релігії. Доктрина суверенітету в процесі еволюційного розвитку. Зобов'язальна сила міжнародного права. Концепція міжнародного співтовариства в міжнародному праві та її розвиток. Право і політика в міжнародному співтоваристві. Роль сили. Міжнародна система та міжнародний правопорядок. Еволюція міжнародного права під впливом глобалізації міжнародних відносин. Система та структура міжнародного права. Сучасні теорії та тлумачення міжнародного права. Міжнародно-правова думка в Україні та її розвиток.

– Історичний розвиток міжнародного права і його науки. Міжнародне право в епоху Стародавнього світу. Міжнародне право часів Середньовіччя. Формування класичного міжнародного права з часів Вестфальського миру. Засновники сучасного міжнародного права. Позитивізм і натуралізм. Подальший розвиток міжнародного права з періоду Французької революції до Першої світової війни. Перетворення європейського міжнародного права на загальне міжнародне право. Заснування Ліги Націй. Міжнародне право між двома Світовими війнами. Сучасне міжнародне право і заснування Організації Об'єднаних Націй. Міжнародне право в умовах «Холодної війни». Деколонізація та виникнення нових незалежних держав. Тенденції розвитку міжнародного права після закінчення «Холодної війни». Входження України як незалежної правової, соціальної держави у світовий та європейський правовий простори.

– Основні принципи міжнародного права. Характерні риси основних принципів міжнародного права. Суверенна рівність

держав. Невтручання у внутрішні справи. Рівноправ'я та самовизначення народів. Незастосування сили або загрози силою. Мирне врегулювання спорів. Територіальна цілісність. Непорушність кордонів. Повага до прав людини і основних свобод. Співробітництво держав. Добросовісне виконання міжнародно-правових зобов'язань. Тісний зв'язок між основними принципами та необхідність їх координації.

– Джерела міжнародного права. Міжнародні договори. Міжнародне звичаєве право. Загальні принципи права. Судові рішення. Доктрини найбільш кваліфікованих спеціалістів з публічного права різних націй. Акти міжнародних організацій. Інші джерела міжнародного права. Норми jus cogens. Кодифікація та прогресивний розвиток міжнародного права.

– Суб'єкти міжнародного права. Міжнародна правосуб'єктність в історичному розвитку. Держави як первинні суб'єкти та їх визнання. Причини виникнення нових суб'єктів міжнародного права. Міжнародні організації. Державоподібні утворення. Національні визвольні рухи та право народів на самовизначення. Індивіди. Проблема визнання міжнародної правосуб'єктності транснаціональних корпорацій. Міжнародна правосуб'єктність України та її розвиток.

– Взаємодія міжнародного права з внутрішньодержавним правом. Зв'язок міжнародного права з внутрішньодержавним правом. Міжнародні норми про імплементацію міжнародного права у внутрішньо правових сферах. Техніка імплементації норм міжнародного права та тенденції її розвитку в правових системах держав. Практика України й інших держав. Специфіка застосування загальних норм міжнародного права у внутрішньодержавному праві.

– Територія в міжнародному праві. Концепція території в міжнародному праві. Територіальний суверенітет. Договори про кордони й арбітражні рішення щодо кордонів. Територіальна цілісність, самовизначення та територіальні вимоги. Доктрина uti possidetis. Прикордонні річки і міжнародні водотоки. «Загальна спадщина людства». Полярні регіони. Міжнародна оренда та сервітути.

– Юрисдикція в міжнародному праві. Принцип внутрішньої юрисдикції. Законодавча, виконавча та судова юрисдикція. Цивільна юрисдикція. Кримінальна юрисдикція. Злочини проти міжнародного права (міжнародні злочини). Геноцид, злочини проти людяності. Воєнні злочини і злочин агресії. Злочини міжнародного характеру. Договори, що забезпечують юрисдикцію. Видача злочинців (екстрадиція). Екстериторіальна юрисдикція. Імунітет від юрисдикції. Доктрини абсолютного і функціонального імунітету. Відмова від імунітету.

– Право міжнародної відповідальності. Поняття юридичної відповідальності та концепція міжнародно-правової відповідальності. Етапи становлення права міжнародної відповідальності та його кодифікація. Поняття права міжнародної відповідальності. Суб'єкти права міжнародної відповідальності. Міжнародно-правові відносини відповідальності. Відповідальність держав за міжнародно-протиправне діяння та його елементи. Кваліфікація діяння як міжнародно-протиправного. Кваліфікація поведінки суб'єкта. Порушення міжнародного зобов'язання. Відповідальність одного суб'єкта у зв'язку з діянням іншого. Обставини, що виключають міжнародну протиправність. Юридичні наслідки міжнародно-протиправного діяння. Недопустимість посилання на внутрішньодержавне право. Відповідальність держави за дії третіх осіб. Міжнародно-правова відповідальність держави за наслідки дій, не заборонених міжнародним правом. Відшкодування шкоди. Серйозні порушення зобов'язань, що випливають з імперативних норм загального міжнародного права (jus cogens). Абсолютна (об'єктивна) відповідальність. Відповідальність міжнародних організацій. Відповідальність індивідів за вчинення міжнародних злочинів. Імплементація міжнародної відповідальності. Притягнення до відповідальності. Контрзаходи та санкції.

– Галузі міжнародного права. Право міжнародних договорів. Право зовнішніх зносин (дипломатичне право, консульське право та право спеціальних місій). Право міжнародної безпеки. Право міжнародних організацій або міжнародне інституційне право. Право

Європейського Союзу. Міжнародне право прав людини. Міжнародне гуманітарне право. Міжнародне кримінальне право. Міжнародне морське право. Міжнародне повітряне право. Міжнародне космічне право. Міжнародне енергетичне і атомне право. Міжнародне право навколишнього середовища. Міжнародне економічне право. Міжнародне трудове право. Міжнародне право охорони культурних цінностей. Правонаступництво у міжнародному праві. Право мирного вирішення міжнародних спорів. Міжнародне процесуальне право. Новітні комплекси міжнародного права в процесі становлення: міжнародне інформаційне право, міжнародне спортивне право, міжнародне медичне право, тощо.

– Міжнародне право у XXI столітті. Дослідження теоретичних і практичних проблем, що стосуються створення парадигми нового світового порядку та місця в ньому міжнародного права.

2.12. Інформаційне право; право інтелектуальної власності

Досліджує суспільні відносини та розв'язує правові проблеми у сфері обігу інформаційних ресурсів, розробки і застосування інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки, надання послуг і виконання робіт за напрямами інформаційної діяльності людини, суспільства, держави та міжнародної спільноти; а також права, що відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній сферах, правову охорону у сфері інтелектуальної власності, охорону і захист прав інтелектуальної власності в їх матеріальному та процесуальному змісті, наукознавчі проблеми права інтелектуальної власності.

Інформаційне право:

– Суспільні відносини в інформаційній сфері як об'єкт права; предмет та методи дослідження правових явищ в інформаційній сфері; ґенеза досліджень, історія, наукові школи, тенденції і закономірності становлення правової науки в інформаційній сфері; зв'язок інформаційно-правових досліджень (інформаційного права та правової інформатики) з філософськими, соціологічними, економічними, технічними та іншими галузями науки.

– Закономірності та правові основи формування і розвитку інформаційного суспільства, національного і глобального

інформаційного простору, забезпечення прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів суспільства і держави в інформаційній сфері; інформаційні права і свободи.

– Предмет, методи, система, функції, принципи, джерела, понятійно-категоріальний апарат, об'єкти та суб'єкти інформаційного права; інформаційне право в системі національного права; доктрина інформаційного права; проблеми та пріоритети розвитку інформаційного права.

– Правові основи розробки і реалізації державної інформаційної політики та державної політики з питань інформаційної безпеки; державне регулювання інформаційних відносин та управління в інформаційній сфері; методи, принципи, форми, об'єкти та суб'єкти державного управління в інформаційній сфері.

– Правове забезпечення за функціональними напрямами інформаційної діяльності: адміністративні послуги і доступ до публічної інформації; телекомунікації, зв'язок, інформатизація; засоби масової інформації, глобальні інформаційні системи і мережі, реклама; видавнича, бібліотечна, архівна і музейна справи; державна статистика, документообіг; інформаційної діяльності у сфері освіти і науки, культури і мистецтв та охорони здоров'я, в економічній, фінансовій, банківській та інших сферах.

– Правові засади інформаційної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, органів охорони правопорядку і правосуддя, військових формувань, підприємств, закладів, установ та організацій різних форм власності, неурядових організацій та інших інститутів громадянського суспільства.

– Інформаційне законодавство, проблеми, пріоритети, напрями і науково-методичне забезпечення розвитку інформаційного законодавства; ефективність правового забезпечення інформаційної сфери.

– Правовий режим інформації, інформаційних ресурсів, продукції і послуг, інформаційних технологій, систем і мереж, інформаційної інфраструктури та регулювання доступу до них; право приватності та власності в інформаційній сфері.

– Основи правової інформатики та соціально-правового моделювання, правової інформатизації, розвитку електронного дер-

жавного управління, електронного парламенту та електронного урядування; інформаційні системи, бази даних і реєстри в галузі держави і права; національна система правової інформації.

– Правове забезпечення розвитку вітчизняної індустрії високотехнологічної інформаційної продукції, розробки і впровадження новітніх інформаційних технологій, програмної та іншої інформаційної продукції і послуг; формування національних інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури.

– Правові засади розвитку національних засобів масової інформації, захисту прав і свобод професійної діяльності журналістів, запобігання інформаційній експансії та монополізації національного інформаційного простору, утвердження в національному інформаційному просторі духовних, культурних і моральних цінностей народу України.

– Правові основи інформаційної безпеки та кібернетичної безпеки, як її складової, організації та діяльності суб'єктів забезпечення інформаційної та кібербезпеки; запобігання, виявлення і припинення загроз інформаційній та кібернетичній безпеці; протидія інформаційній агресії, посяганням на державний суверенітет, конституційний лад і територіальну цілісність України з використанням інформаційної сфери, негативним наслідкам застосування інформаційних технологій та інформаційним впливам на шкоду людині, суспільству і державі.

– Правова охорона і захист персональних даних; охорона державної таємниці та інших відомостей з обмеженим доступом; правова охорона конфіденційної інформації; правові та організаційні засади технічного захисту інформації.

– Правові проблеми використання і розвитку штучного інтелекту, робототехніки, технологій Інтернету речей, криптовалют, блокчейн, розподілених реєстрів, «хмарних» технологій, «великих даних», електронних комунікацій та соціальних мереж; правове регулювання електронної комерції, електронних платіжних систем, використання радіочастотного ресурсу.

– Запобігання, виявлення і припинення правопорушень в інформаційній сфері; юридична відповідальність в інформаційній сфері; відновлення порушених прав і свобод в інформаційній

сфері; правові механізми демократичного контролю за додержанням законодавства в інформаційній сфері.

– Інформаційне право зарубіжних країн, порівняльне законодавство в інформаційній сфері; проблеми гармонізації та імплементації норм правових актів Європейського Союзу та міжнародного права в інформаційне законодавство України; правові засади міжнародного співробітництва, міжнародної безпеки та правопорядку в інформаційній сфері.

Право інтелектуальної власності:

– Предмет науки права інтелектуальної власності та методи дослідження правових явищ у сфері інтелектуальної власності; ефективність науки права інтелектуальної власності; ґенеза науки права інтелектуальної власності; напрями (школи) і теорії в науці права інтелектуальної власності; єдність і системність науки права інтелектуальної власності; сучасна доктрина права інтелектуальної власності, тенденції (закономірності) розвитку науки права інтелектуальної власності; взаємозв'язок науки права інтелектуальної власності з історією, економікою, філософією та іншими науками; зарубіжна наука права інтелектуальної власності.

– Ґенеза, тенденції та прогнозування подальшого розвитку права інтелектуальної власності; взаємозв'язок права інтелектуальної власності з іншими галузями права; вплив політичних, соціальних, етичних, моральних норм на право інтелектуальної власності; права людини на результати інтелектуальної, творчої діяльності; гармонізація прав людини і прав інтелектуальної власності; правова культура у сфері інтелектуальної власності; гарантії реалізації прав інтелектуальної власності.

– Предмет, метод, система, функції, принципи права інтелектуальної власності; джерела права інтелектуальної власності; об'єкти права інтелектуальної власності; суб'єкти права інтелектуальної власності; сфера дії права інтелектуальної власності; право інтелектуальної власності в системі національного права.

– Державне регулювання та управління у сфері інтелектуальної власності; методи, принципи та форми державного регулювання та управління інтелектуальною власністю; система

суб'єктів державного регулювання та управління у сфері інтелектуальної власності; національна система охорони інтелектуальної власності та її складові.

– Правовідносини у сфері інтелектуальної власності; об'єкти, суб'єкти та зміст правовідносин у сфері інтелектуальної власності; виникнення, зміна та припинення правовідносин у сфері інтелектуальної власності; майнові та немайнові права інтелектуальної власності як зміст правовідносин у сфері інтелектуальної власності; обмеження і строки чинності прав інтелектуальної власності; реалізація суб'єктивних прав, обов'язків та інтересів у сфері інтелектуальної власності; особливості правового режиму службових об'єктів права інтелектуальної власності.

– Авторське право; джерела авторського права; об'єкти та суб'єкти авторського права; зміст правовідносин у сфері авторського права; особисті немайнові і майнові права автора; підстави та умови набуття прав на об'єкти авторського права і суміжних прав; суміжні права; об'єкти та суб'єкти суміжних прав; зміст правовідносин у сфері суміжних прав; обмеження, строки чинності авторських та суміжних прав; суспільне надбання.

– Право промислової власності; об'єкти та суб'єкти права промислової власності; зміст правовідносин у сфері промислової власності; підстави, умови та процедура набуття прав на об'єкти промислової власності. Патентне право; суб'єкти та об'єкти патентних прав; умови патентоздатності; види та строки дії патентів; обсяг правової охорони, що надається патентом; процедура патентування; зміст патентних прав; реалізація та захист патентних прав. Право на засоби індивідуалізації; правова охорона комерційних (фірмових) найменувань; право інтелектуальної власності на торговельні марки (знаки для товарів і послуг); правова охорона географічних зазначень.

– Правова охорона нетрадиційних (інших) об'єктів інтелектуальної власності; наукові відкриття як об'єкт права інтелектуальної власності; право інтелектуальної власності на раціоналізаторські пропозиції; право інтелектуальної власності на компонування (топографії) інтегральних мікросхем; правова охорона комерційної таємниці. Право інтелектуальної власності

на селекційні досягнення у рослинництві й тваринництві, об'єкти біотехнологій; підстави, умови та процедури набуття прав інтелектуальної власності на селекційні досягнення у рослинництві й тваринництві, об'єкти біотехнологій. Правова охорона об'єктів інтелектуальної власності в сфері медицини та фармації.

– Проблеми запровадження охорони прав інтелектуальної власності на генетичні ресурси, традиційні знання та фольклор.

– Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності; договори у сфері інтелектуальної власності; права інтелектуальної власності у сфері науково-технічної діяльності; правовий режим об'єктів інтелектуальної власності, створених за договорами про науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи.

– Права інтелектуальної власності в інноваційній діяльності; реалізація прав інтелектуальної власності в інноваційному процесі; договори щодо трансферу технологій; правове регулювання ціноутворення на об'єкти інтелектуальної власності. Правові засади комерціалізації результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Розпорядження об'єктами інтелектуальної власності, створеними за бюджетні кошти; правове регулювання операцій з нематеріальними активами; правові засади інвентаризації, оподаткування, оцінки об'єктів права інтелектуальної власності.

– Захист прав інтелектуальної власності, його зміст, форми та способи; юрисдикційні та неюрисдикційні форми захисту прав інтелектуальної власності; захист прав інтелектуальної власності в адміністративному та судовому порядку; судочинство у сфері інтелектуальної власності; процесуальні форми захисту прав інтелектуальної власності; судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності; захист прав інтелектуальної власності за умови застосування інтернет-технологій; захист прав інтелектуальної власності на митному кордоні; правові засади забезпечення національної безпеки та оборони щодо створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, розпорядження правами на них; правові засади забезпечення біобезпеки у сфері інтелектуальної власності.

– Порушення прав інтелектуальної власності; відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності; види юри-

дичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності.

– Недобросовісна конкуренція у сфері інтелектуальної власності; неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання; створення перешкод суб'єктам господарювання та досягнення неправомірних переваг у конкуренції; захист комерційної таємниці у сфері недобросовісної конкуренції; юридична відповідальність за недобросовісну конкуренцію; правові засади захисту від недобросовісної конкуренції; адміністративний та судовий порядок захисту прав інтелектуальної власності від недобросовісної конкуренції.

– Міжнародне співробітництво у сфері інтелектуальної власності; міжнародна система охорони та захисту прав інтелектуальної власності; право інтелектуальної власності зарубіжних країн; порівняльне право інтелектуальної власності; проблеми гармонізації права інтелектуальної власності у процесі європейської інтеграції; міжнародний захист прав інтелектуальної власності.

2.13. Право національної безпеки; військове право

Досліджує суспільні відносини у сфері національної безпеки і оборони, як однієї з основних функцій держави; правові основи захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності й недоторканості кордонів України, правового забезпечення державної і воєнної безпеки та безпеки державного кордону, оборонно-промислового комплексу; проблеми законодавства і права у сфері національної, колективної та міжнародної безпеки; систему і державно-правові механізми забезпечення національної безпеки і оборони України; нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони, військових правоохоронних органів та органів військового правосуддя; правові проблеми імплементації стандартів країн-членів Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору у законодавство України.

Право національної безпеки:

– Суспільні відносини у сфері національної безпеки як об'єкт права; предмет та методи дослідження, наукові школи, тенденції і закономірності становлення правової науки у сфері національної

безпеки; понятійно-категоріальний апарат, принципи і функції права національної безпеки.

– Правові основи та проблеми становлення і розвитку системи забезпечення національної безпеки, критерії забезпечення національної безпеки, об'єкти національної безпеки та суб'єкти забезпечення національної безпеки.

– Інтереси суспільства, функції держави, права, свободи та обов'язки людини і громадянина у сфері національної безпеки; правові основи захисту прав і безпеки людини і громадянина, співвідношення між правом суспільства на безпеку та правами людини і громадянина.

– Правові засади і проблеми визначення пріоритетів національних інтересів, проблеми і принципи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці України.

– Правові основи формування та реалізації державної політики з питань національної безпеки, становлення і розвитку системи державного управління у сфері національної безпеки, стратегії і тактики забезпечення національної безпеки; роль держави і права у забезпеченні національної безпеки.

– Правове забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній, внутрішньополітичній, соціальній та гуманітарній сферах, економічній, науково-технологічній, екологічній та інших сферах; правові засади боротьби з тероризмом, протидії корупції та організованій злочинній діяльності, що створюють загрози національній безпеці.

– Теоретико-правові та прикладні проблеми становлення і розвитку державних і недержавних суб'єктів сектору безпеки, їх правовий статус, функції і компетенція, координація діяльності та організація взаємодії.

– Правові засади та проблеми застосування сил і засобів забезпечення національної безпеки; правове регулювання комплексного кадрового, інформаційного та інших видів ресурсного забезпечення діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки.

– Основи нормотворчої діяльності в галузі національної безпеки; предмет, принципи, стадії та механізми законодавчого регулювання у сфері національної безпеки; концептуальний, стратегічний і тактичний рівні нормативно-правового регулювання з питань національної безпеки.

– Правові та історичні аспекти забезпечення національної безпеки на теренах України, досвід правового регулювання у сфері національної безпеки країн-членів Європейського Союзу та інших іноземних держав.

– Правові основи становлення і розвитку систем колективної та міжнародної безпеки; правовий статус міжнародних організацій в галузі безпеки за участі України, регулювання їх завдань, компетенції, форм і методів діяльності; адаптація національного законодавства у сфері національної безпеки до правових стандартів країн-членів Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору.

– Правові основи та проблеми участі громадян, громадських та інших недержавних організацій у забезпеченні національної безпеки; правові засади становлення і розвитку демократичного контролю над сектором безпеки і оборони України.

Військове право:

– Предмет, принципи, функції, система та інститути військового права; методологія дослідження основ воєнної безпеки, державної безпеки та безпеки державного кордону, проблем законодавства і права у сфері оборони.

– Теоретичні та правові основи суспільних відносин у воєнній сфері; суб'єкти військових правовідносин, Збройні Сили та інші військові формування держави, як суб'єкти військового права.

– Захист прав, свобод та безпеки людини і громадянина у воєнній сфері, в ході воєнних конфліктів, проведення антитерористичних, воєнних, спеціальних та миротворчих операцій.

– Правові основи формування і реалізації державної політики у сфері оборони та оборонно-промислового комплексу, забезпечення воєнної безпеки держави, становлення і розвитку системи державного та військового управління у воєнній сфері; правове

регулювання мобілізаційної підготовки, мобілізації, територіальної оборони та реалізації режиму воєнного стану;

– Теоретико-правові та прикладні проблеми становлення і розвитку воєнної організації держави, військових та військово-цивільних адміністрацій, систем забезпечення державної безпеки і охорони державного кордону.

– Правові основи захисту державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України; правове забезпечення діяльності суб'єктів воєнної безпеки, державної безпеки, безпеки державного кордону та оборонно-промислового комплексу України.

– Правове забезпечення військової дисципліни та правопорядку; правові засади становлення і розвитку системи військової юстиції, організації та діяльності військових правоохоронних органів, військової прокуратури і військового суду; особливості юридичної відповідальності військовослужбовців.

– Організаційно-правове забезпечення комплексного огляду сектору безпеки і оборони, оборонного огляду та огляду оборонно-промислового комплексу, стратегічного планування в галузі безпеки і оборони.

– Військовий обов'язок і військова служба, правові засади проходження військової служби та служби у військовому резерві.

– Правовий статус військовослужбовців, правові гарантії та соціально-правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей, ветеранів військової служби та осіб, звільнених з військової служби.

– Військове законодавство, військові статути та інші джерела військового права, систематизація військового законодавства; військове право іноземних держав та міждержавних організацій; адаптація національного військового законодавства до правових стандартів країн-членів Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору.

Витяг з таблиці відповідності Переліку наукових спеціальностей (Перелік 2011 року) та Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (Перелік 2015 року)*

Перелік 2011			Перелік 2015	
Шифр	**Галузь науки, група спеціальностей, спеціальність**	**Галузь науки, за якою присуджується науковий ступінь**	**Галузь знань**	**Спеціальність**
01	**ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ**			
01.01.00	Математика			105 Прикладна фізика та наноматеріали
01.05.00	Інформатика і кібернетика			
01.05.01	Теоретичні основи інформатики та кібернетики	фізико-математичні	11 Математика та статистика	113 Прикладна математика

* Наказ Міністерства освіти і науки України від 6 листопада 2015 року № 1151 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266. URL: https://imzo.gov.ua/2015/11/06/nakaz-mon-vid-6-11-2015-1151-pro-osoblivosti-zaprovadzhennya-pereliku-galuzey-znan-i-spetsialnostey-za-yakimi-zdiysnyuyetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishhoyi-osviti-zatverdzhenogo-postanovoyu/

01.05.02	Математичне моделювання та обчислювальні методи	фізико-математичні, технічні	11 Математика та статистика	113 Прикладна математика
			12 Інформаційні технології	121 Інженерія програмного забезпечення
				122 Комп'ютерні науки та інформаційні технології
01.05.03	Математичне та програмне забезпечення обчислювальних машин і систем	фізико-математичні, технічні	11 Математика та статистика	113 Прикладна математика
			12 Інформаційні технології	121 Інженерія програмного забезпечення
				122 Комп'ютерні науки та інформаційні технології
01.05.04	Системний аналіз і теорія оптимальних рішень	фізико-математичні, технічні	11 Математика та статистика	113 Прикладна математика
			12 Інформаційні технології	124 Системний аналіз
05	**ТЕХНІЧНІ НАУКИ**			
05.13.00	Інформатика, обчислювальна техніка та автоматизація			
05.13.03	Системи та процеси керування	технічні	15 Автоматизація та приладобудування	151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології

05.13.05	Комп'ютерні системи та компоненти	технічні	12 Інформаційні технології	123 Комп'ютерна інженерія
			15 Автоматизація та приладобудування	151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології
09	**ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ**			
09.00.01	Онтологія, гносеологія, феноменологія	філософські	03 Гуманітарні науки	033 Філософія
09.00.02	Діалектика і методологія пізнання	філософські	03 Гуманітарні науки	033 Філософія
09.00.03	Соціальна філософія та філософія історії	філософські, історичні	03 Гуманітарні науки	032 Історія та археологія 033 Філософія
09.00.04	Філософська антропологія, філософія культури	філософські	03 Гуманітарні науки	033 Філософія
09.00.05	Історія філософії	філософські, історичні	03 Гуманітарні науки	032 Історія та археологія 033 Філософія
09.00.06	Логіка	філософські	03 Гуманітарні науки	033 Філософія
09.00.07	Етика	філософські, історичні, соціологічні	03 Гуманітарні науки	032 Історія та археологія 033 Філософія
			05 Соціальні та поведінкові науки	054 Соціологія
09.00.08	Естетика	філософські, історичні, соціологічні	03 Гуманітарні науки	032 Історія та археологія 033 Філософія
			05 Соціальні та поведінкові науки	054 Соціологія
09.00.09	Філософія науки	філософські	03 Гуманітарні науки	033 Філософія

09.00.10	Філософія освіти	філософські	03 Гуманітарні науки	033 Філософія
09.00.11	Релігієзнавство	філософські, історичні, соціологічні	03 Гуманітарні науки	031 Релігієзнавство 032 Історія та археологія
			05 Соціальні та поведінкові науки	054 Соціологія
09.00.12	Українознавство	філософські, історичні	03 Гуманітарні науки	032 Історія та археологія 033 Філософія
09.00.14	Богослов'я	філософські	04 Богослов'я	041 Богослов'я
12	**ЮРИДИЧНІ НАУКИ**			
12.00.01	Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень	юридичні	08 Право	081 Право
12.00.02	Конституційне право; муніципальне право	юридичні	08 Право	081 Право
12.00.03	Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право	юридичні	08 Право	081 Право
			08 Право	082 Міжнародне право
12.00.04	Господарське право, господарсько-процесуальне право	юридичні	08 Право	081 Право
12.00.05	Трудове право; право соціального забезпечення	юридичні	08 Право	081 Право
12.00.06	Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право	юридичні	08 Право	081 Право

12.00.07	Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право	юридичні	08 Право	081 Право
12.00.08	Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право	юридичні	08 Право	081 Право
			26 Цивільна безпека	262 Правоохоронна діяльність
12.00.09	Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність	юридичні	08 Право	081 Право
			26 Цивільна безпека	262 Правоохоронна діяльність
12.00.10	Судоустрій; прокуратура та адвокатура	юридичні	08 Право	081 Право
			26 Цивільна безпека	262 Правоохоронна діяльність
12.00.11	Міжнародне право	юридичні	08 Право	082 Міжнародне право
12.00.12	Філософія права	юридичні, філософські	03 Гуманітарні науки	033 Філософія
			08 Право	081 Право
			02 Культура і мистецтво	026 Сценічне мистецтво
13	**ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ**			
13.00.10	Інформаційно-комунікаційні технології в освіті	педагогічні	01 Освіта	011 Науки про освіту
21	**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА**			
21.01.00	Основи національної безпеки			

21.01.01	Основи національної безпеки держави	соціологічні, політичні	05 Соціальні та поведінкові науки	052 Політологія
				054 Соціологія
			25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	251 Державна безпека
21.02.00	Воєнна безпека			
21.02.01	Воєнна безпека держави	військові, технічні	25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	251 Державна безпека
21.02.02	Охорона державного кордону	військові, технічні	25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	252 Безпека державного кордону
21.02.03	Цивільний захист	хімічні, біологічні, технічні, медичні, військові, ветеринарні	09 Біологія	091 Біологія
			10 Природничі науки	102 Хімія
			25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	253 Військове управління (за видами Збройних сил)
				255 Озброєння та військова техніка
21.03.00	Гуманітарна і політична безпека			
21.03.01	Гуманітарна і політична безпека держави	філософські, політичні	03 Гуманітарні науки	033 Філософія
			05 Соціальні та поведінкові науки	052 Політологія

21.03.02	Регіональна безпека держави	політичні	05 Соціальні та поведінкові науки	052 Політологія
21.03.03	Геополітика	історичні, політичні	03 Гуманітарні науки	032 Історія та археологія
			05 Соціальні та поведінкові науки	052 Політологія
21.04.00	Економічна безпека			
21.04.01	Економічна безпека держави	економічні, політичні	05 Соціальні та поведінкові науки	051 Економіка
				052 Політологія
21.04.02	Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності	економічні	05 Соціальні та поведінкові науки	051 Економіка
			07 Управління та адміністрування	073 Менеджмент
21.05.00	Інформаційна безпека			
21.05.01	Інформаційна безпека держави	технічні	12 Інформаційні технології	125 Кібербезпека
21.06.00	Техногенна безпека			
21.06.01	Екологічна безпека	технічні, хімічні, геологічні	10 Природничі науки	101 Екологія
				102 Хімія
				103 Науки про Землю
			18 Виробництво та технології	183 Технології захисту навколишнього середовища
21.06.02	Пожежна безпека	технічні	13 Механічна інженерія	132 Матеріалознавство
			26 Цивільна безпека	261 Пожежна безпека

21.07.00	Державна безпека України			
21.07.01	Забезпечення державної безпеки України	технічні, юридичні	08 Право	081 Право
			25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	251 Державна безпека
			12 Інформаційні технології	125 Кібербезпека
21.07.02	Розвідувальна діяльність органів державної безпеки	фізико-математичні, технічні, юридичні, психологічні, військові, соціологічні, політичні	05 Соціальні та поведінкові науки	052 Політологія
				053 Психологія
				054 Соціологія
			08 Право	081 Право
			11 Математичні наки	113 Прикладна математика
			12 Інформаційні технології	125 Кібербезпека
			25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	251 Державна безпека
21.07.03	Кадри органів та військ державної безпеки	педагогічні, юридичні, психологічні	05 Соціальні та поведінкові науки	053 Психологія
			07 Управління та адміністрування	073 Менеджмент
			08 Право	081 Право
21.07.04	Оперативно-розшукова діяльність	технічні		262 Правоохоронна діяльність

21.07.05	Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку	технічні, військові, юридичні, державне управління	07 Управління та адміністрування	074 Публічне управління та адміністрування
			08 Право	081 Право
			25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	251 Державна безпека
			26 Цивільна безпека	262 Правоохоронна діяльність
21.08.00	Міжнародна безпека			
21.08.01	Іноземні держави та їхні потенціали	технічні, економічні, географічні, військові	10 Природничі науки	103 Науки про Землю
			25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	251 Державна безпека
22	**СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ**			
22.00.01	Теорія та історія соціології	соціологічні	05 Соціальні та поведінкові науки	054 Соціологія
22.00.02	Методологія та методи соціологічних досліджень	соціологічні	05 Соціальні та поведінкові науки	054 Соціологія
22.00.03	Соціальні структури та соціальні відносини	соціологічні	05 Соціальні та поведінкові науки	054 Соціологія
22.00.04	Спеціальні та галузеві соціології	соціологічні	05 Соціальні та поведінкові науки	054 Соціологія

23	**ПОЛІТИЧНІ НАУКИ**			
23.00.01	Теорія та історія політичної науки	політичні, історичні	03 Гуманітарні науки	032 Історія та археологія
			05 Соціальні та поведінкові науки	052 Політологія
23.00.02	Політичні інститути та процеси	політичні, соціологічні	05 Соціальні та поведінкові науки	052 Політологія 054 Соціологія
23.00.03	Політична культура та ідеологія	політичні	05 Соціальні та поведінкові науки	052 Політологія
23.00.04	Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку	політичні	05 Соціальні та поведінкові науки	052 Політологія
23.00.05	Етнополітологія та етнодержавознавство	політичні	05 Соціальні та поведінкові науки	052 Політологія
25	**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ**			
25.00.01	Теорія та історія державного управління	державне управління	07 Управління та адміністрування	074 Публічне управління та адміністрування
25.00.02	Механізми державного управління	державне управління	07 Управління та адміністрування	074 Публічне управління та адміністрування
25.00.03	Державна служба	державне управління	07 Управління та адміністрування	074 Публічне управління та адміністрування
25.00.04	Місцеве самоврядування	державне управління	07 Управління та адміністрування	074 Публічне управління та адміністрування

25.00.05	Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку	державне управління	07 Управління та адміністрування	074 Публічне управління та адміністрування
			25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	251 Державна безпека
			26 Цивільна безпека	262 Правоохоронна діяльність
27	**СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ**			
27.00.01	Теорія та історія соціальних комунікацій	соціальні комунікації	06 Журналістика	061 Журналістика
27.00.02	Документознавство, архівознавство	соціальні комунікації, історичні	02 Культура і мистецтво	029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
			06 Журналістика	061 Журналістика
27.00.03	Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство	соціальні комунікації, історичні	02 Культура і мистецтво	029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
			06 Журналістика	061 Журналістика
27.00.04	Теорія та історія журналістики	соціальні комунікації	06 Журналістика	061 Журналістика
27.00.05	Теорія та історія видавничої справи та редагування	соціальні комунікації	06 Журналістика	061 Журналістика
27.00.06	Прикладні соціально-комунікаційні технології	соціальні комунікації	06 Журналістика	061 Журналістика
27.00.07	Соціальна інформатика	соціальні комунікації	06 Журналістика	061 Журналістика

ПІСЛЯМОВА

Видання «*ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ*» є наслідком трьохрічної праці вчених, здебільш правників, ідея створення якого породжена під час участі у написанні тому «Інформаційне право, право інтелектуальної власності» Великої української юридичної енциклопедії, яка запланована до видання Національною академією правових наук України.

З урахуванням динаміки, відсутності механізму та організаційних технології моніторингу процесу наукових досліджень в напряму, що розглядається, проект не претендує на повноту відомостей, що містяться в запропонованих рубриках, тому в перспективі, передбачає продовження проекту, а також створення окремого, відкритого інформаційного ресурсу в мережі Інтернет з можливістю його моніторингу і актуалізації шляхом поповнення.

Хочу подякувати *учасникам проекту* за їх працездатність та терпіння до наполегливих, але слушних вимог координатора.

Висловлюю вдячність поважним професорам *Олегу Геннадійовичу Данильяну, Івану Степановичу Катеринчуку*, *Олександру Миколайовичу Костенко*, *Олександру Володимировичу Шевчуку*, які взяли на себе труд бути вимогливими рецензентами та висловили ряд вагомих зауважень. Саме їх ґрунтовний і змістовний погляд сприяв конструктивності та виваженості представлення матеріалу та структури видання.

Дякую членам Вченої ради *Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України* за принциповість під час обговорення та рекомендацію видання до друку.

Окрема подяка за матеріальну підтримку проекту керівнику громадської організації «Центру українсько-європейського

наукового співробітництва», доктору юридичних наук *Михайлу Віхляєву* та директору Видавничого дому «Гельветика», кандидату економічних наук *Олегу Головко*.

Ми впевнені, що запропоноване видання, покладе початок нової інституції наукових досліджень інформаційних процесів та явищ, внесе свій вклад не лише в розвиток інтеграції галузей наукових знань, а й формування та розбудову інформаційного суспільства в Україні в цілому.

Запрошую наукову спільноту до подальшої співпраці.

Далі буде !!!

Автор і координатор проекту
Костянтин Бєляков

Науково-практичне видання

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ ТОМ І

Научно-практическое издание

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ СОЦИОГУМАНИТАРНОЙ ИНФОРМОЛОГИИ ТОМ І

Scientific and practical edition

ENCYCLOPEDIA SOCIOHUMANITARIAN INFORMOLOGY PART I

Верстка – Т. В. Мартиненко

Підписано до друку 23.09.2020 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 27,43. Тираж 300. Замовлення № 0920-215.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
03150, Україна, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 74, оф. 7
Телефони: +38 (0552) 39 95 80,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.